

ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษาอำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี

ร้อยโทมานิชย์ ต่องเรียน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2556

**Beliefs About Ghosts in the Rites of the Thai Song Dam: A Case Study
of Damnoen Saduak District, Ratchaburi Province**

Lieutenant Manoch Dongrien

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Thai Studies

School of Liberal Arts

Sukhothai Thammathirat Open University

2013

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษาอำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี
ชื่อและนามสกุล ร้อยโทมาโนชย์ ต้องเรียน
แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา
สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินนท์
2. รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุศล
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2557

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(อาจารย์ นาวาโท ดร. อนุชา ม่วงใหญ่)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินนท์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุศล)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(ศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ ศรีพหล)

ค.ค.

ชื่อวิทยานิพนธ์ ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
ผู้วิจัย ร้อยโทมานิชย์ ต้องเรียน รหัสนักศึกษ 2501000943

ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินนท์

(2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุดจิต เจนนพกาญจน์ (3) รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุล

ปีการศึกษา 2556

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี (2) ความเชื่อเรื่องผีและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี (3) การสืบทอดและการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบพิธีกรรม จำนวน 8 คน ผู้รู้ผู้อาวุโสจำนวน 16 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 12 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 40 คน เครื่องมือการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์เจาะลึก แบบสำรวจชุมชนและแบบสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ เป็นกลุ่มซึ่งอพยพมาจากเมืองแกลง หรือเดียนเบียนฟูประเทศเวียดนาม โดยอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอำเภอดำเนินสะดวก ตำบลดอนคลัง ตำบลวังงาม เมื่อ พ.ศ.2438 โดยเพ็ญเป็นหัวหน้า (2) ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ประกอบด้วย พิธีกรรมการเกิด พิธีกรรมการแต่งงาน พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ พิธีกรรมการรักษาโรคได้แก่ พิธีกรรมการแปลงขวัญ พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อ พิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้วหรือกวัดก้วย พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ พิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนน้อยจ้อย พิธีกรรมการตาย ได้แก่ การอาบน้ำศพ การตั้งศพ การเก็บศพ การเผาศพ การไว้ทุกข์ พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน พิธีกรรมการเสนเรือน และพิธีกรรมปาดตัง (3) การสืบทอด การถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ โดยจะถ่ายทอดให้ลูกชายในสายโลหิตเป็นการถ่ายทอดจากครอบครัว ผู้อายุสูงกว่า อาวุโสกว่า เป็นผู้ทำให้อีกก่อน ผู้สืบทอดจะสังคมนำมาปฏิบัติ และผู้ถ่ายทอดจะมอบหน้าที่ให้ การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ พิธีกรรมการเกิด พิธีกรรมการแต่งงาน พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ และพิธีกรรมการรักษาโรคได้แก่ พิธีกรรมการเสนกวัดไก่อ้วหรือกวัดก้วย ส่วนสาเหตุการเปลี่ยนแปลง เกิดจากความเจริญด้าน โครงสร้างพื้นฐาน ด้านการแพทย์ ด้านเทคโนโลยีสื่อสาร การผสมผสานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และพุทธศาสนา

คำสำคัญ ความเชื่อ เรื่องผี พิธีกรรม ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

Thesis title: Beliefs About Ghosts in the Rites of the Thai Song Dam: A Case Study of Damnoen Saduak District, Ratchaburi Province

Researcher: Lieutenant Manoch Dongrien; **ID:** 2501000943;

Degree: Master of Arts (Thai Studies);

Thesis advisors: (1) Dr. Chitra Weeraburinon, Associate Professor;

(2) Dr. Sudjit Janenoppakanjana., Assistant Professor;

(3) Dr. Paitoon Meekusol, Associate Professor; **Academic year:** 2013

Abstract

The objectives of this research were to study (1) the history and beliefs about ghosts of the Thai Song Dam or Lao Song ethnic group in Damnoen Saduak District, Ratchaburi Province; (2) changes in this group's beliefs and rites; (3) the inheritance and passing down of beliefs about ghosts in the group's rites.

This was a qualitative research. The sample population of 40 people consisted of 8 rite performers, 16 knowledgeable elders, 4 community leaders, and 12 rite participants. Data were collected using an in-depth interview form, a community survey, and an observation form. Data were analyzed using descriptive analysis.

The results showed that (1) The Thai Song Dam are a group that immigrated from Thaeng, or present day Dien Bien Phu, Vietnam and settled in Don Khlang Sub-district and Bua Ngam Sub-district, Damnoen Saduak District, Ratchaburi Province in 1895. Their leader was named Pia Hoon. (2) Beliefs about ghosts are involved in many Thai Song Dam rites, such as birth rites, marriage rites, housewarming rites, healing rites (blaeng kwan or guardian spirit transformation, sen dua/ sen phi keun seua, sen kwad-kwai, sen kae krauh or bad luck correcting, and sen deng/sen noy joy), and death rituals, including corpse bathing rites, wake rites, cremation rites, mourning rites, "inviting the ghost to the house," sen ruen and bahd-dong. (3) The beliefs about ghosts in Thai Song Dam rites were passed down to male children by having the elders perform the rites and the younger generations observe and practice, until the elder would pass on the responsibility of performing the rite to his son or male relative. The rites that have changed are birth rites, marriage rites, housewarming rites, and healing rites (sen kwad-kwai). They changed because of infrastructure development, medical advances, communications technology, ethnic mixing and assimilation, and the influence of Buddhism.

Keywords: Beliefs, ghosts, Thai Song Dam rituals, Thai Song Dam traditions, Damnoen Saduak District, Ratchaburi Province

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากรองศาสตราจารย์ ดร.จิตรรา วีรบุรินทร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิตต เจนนพกาญจน์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุลศล แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่กรุณาได้ให้คำแนะนำ และติดตามการทำวิทยานิพนธ์อย่างใกล้ชิดเสมอมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์พิเศษ ประชิต วามานนท์ อาจารย์ นาวาเอก อาคม สุขตระกูล และ อาจารย์ นาวาโท ดร. อนุชา ม่วงใหญ่ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา เป็นพื้นฐานให้ผู้วิจัยนำความรู้มาประกอบในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่งสำหรับคุณสันสนีย์ พุกกานนท์ เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอดำเนินสะดวก นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบัวงาม นายกองต์การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง กำนันบุญนันท์ กองทัพอุดิตกำนันตำบลดอนคลัง ผู้ใหญ่สมพงศ์ เกิดน้อย อดีตผู้ใหญ่บ้านตำบลบัวงาม นางสาว นภา สาวสวรรค์ รองประธานมูลนิธิไทยทรงดำประเทศไทย ชาวบ้านตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงามทุกคน ที่ให้ความเอื้อเฟื้อ และเอื้ออาทรต่อผู้วิจัยตลอดระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องคนอื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้

ขอขอบคุณ ดร.สุวัฒน์ เรืองศิลป์ ที่ให้การแนะนำ และเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ท้ายสุดผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ที่คอยห่วงใยเรื่องการเรียน และสนับสนุนกำลังใจของบุตรเสมอมา คุณประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้แก่ผู้มีพระคุณ และบุคคลที่ผู้วิจัยรัก และเคารพทุกท่าน

มานิชย์ ต้องเรียน

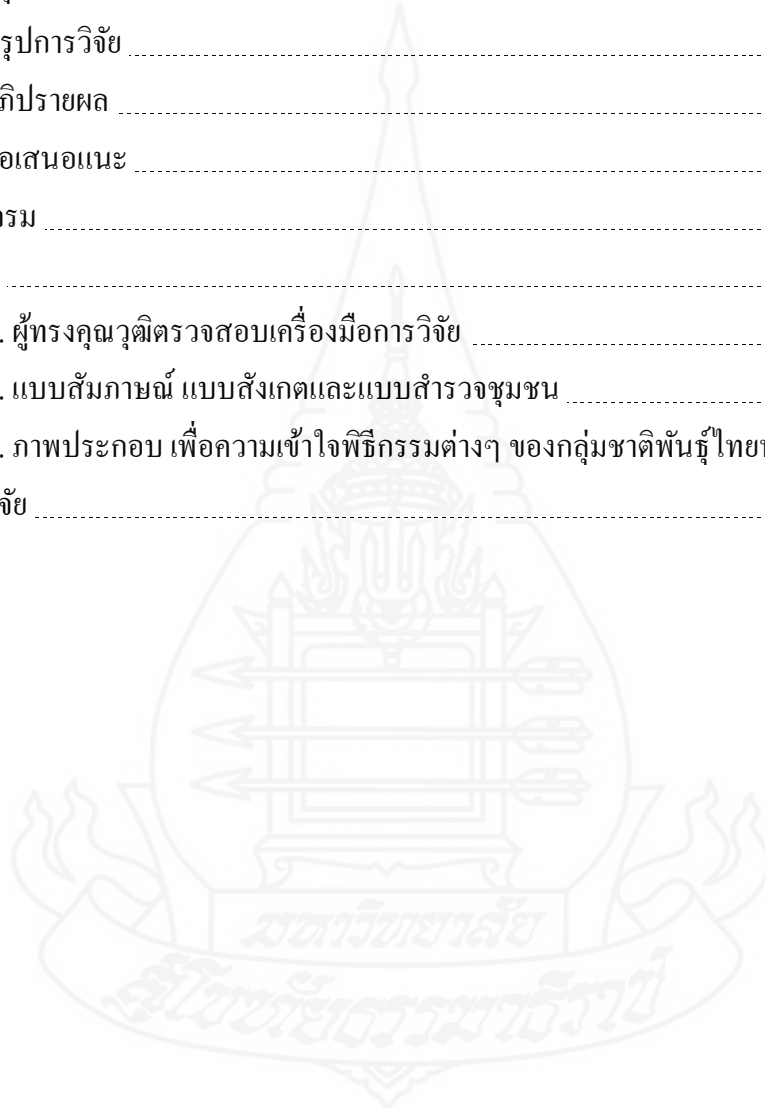
ธันวาคม 2556

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดและทฤษฎี	9
ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ	27
ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	58
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	100
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	106
การวิจัยเชิงคุณภาพ	106
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	107
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	108
การเก็บรวบรวมข้อมูล	109
การวิเคราะห์ข้อมูล	112
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	113
ตอนที่ 1 สถานภาพกลุ่มตัวอย่าง	114
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล	135

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตอนที่ 3 ข้อเสนอที่ได้จากการค้นพบ	193
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	202
สรุปการวิจัย	202
อภิปรายผล	213
ข้อเสนอแนะ	223
บรรณานุกรม	225
ภาคผนวก	231
ก. ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย	232
ข. แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตและแบบสำรวจชุมชน	238
ค. ภาพประกอบ เพื่อความเข้าใจพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ	261
ประวัติผู้วิจัย	279

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบพิธีเสนเรือนของผู้ตัวกับผู้น้อย	181

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย ความเชื่อและพิธีกรรม กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ.....	3
ภาพที่ 2.1 แผนที่ถิ่นที่อยู่เดิมของไทยทรงดำ.....	29
ภาพที่ 2.2 แผนที่อาณาเขตสิบสองจุไท.....	33
ภาพที่ 2.3 แผนที่ตำบลคอนคั้ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก ราชบุรี.....	36
ภาพที่ 2.4 วัดคอนคั้ง.....	39
ภาพที่ 2.5 วัดโคกตัมเป็ด.....	40
ภาพที่ 2.6 โรงเรียนชุมชนวัดคอนคั้งมิตรภาพที่ 178.....	41
ภาพที่ 2.7 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการคอนคั้ง.....	42
ภาพที่ 2.8 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก.....	43
ภาพที่ 2.9 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลคอนคั้ง.....	44
ภาพที่ 2.10 องค์การบริหารส่วนตำบลคอนคั้ง.....	45
ภาพที่ 2.11 การประปาตำบลคอนคั้ง.....	46
ภาพที่ 2.12 สำนักงานเทศบาลตำบลบัวงาม.....	48
ภาพที่ 2.13 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบัวงาม.....	51
ภาพที่ 2.14 วัดบัวงามพระอารามหลวง.....	52
ภาพที่ 2.15 ที่พักสายตรวจตำรวจชุมชน ตำบลบัวงาม.....	53
ภาพที่ 2.16 คลองธรรมชาติ ตำบลบัวงาม.....	53
ภาพที่ 2.17 กะลื้อห้อง (ผีบรรพบุรุษ).....	54
ภาพที่ 2.18 พิธีกรรมการแต่งงานกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ.....	60
ภาพที่ 2.19 พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ.....	68
ภาพที่ 2.20 พิธีกรรมการแปลงขวัญกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ.....	71
ภาพที่ 2.21 พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ.....	72
ภาพที่ 2.22 พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ.....	78

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันความเจริญด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความทันสมัยของสังคมทั่วโลกเป็นสังคมข้อมูลข่าวสาร ทันสมัยด้านเทคโนโลยีมีการสื่อสาร โทรคมนาคมที่มีดาวเทียม เป็นสื่อเชื่อมโยงไปยังเครือข่าย ชนิดพกพาเครื่องมือสื่อสารไปได้ทุกพื้นที่ มองเห็นภาพกันข้ามทวีป ความเจริญแบบก้าวกระโดดที่สามารถติดต่อสื่อสารกันอย่างรวดเร็วทั่วทุกมุมโลกเรียกว่า “โลกไร้พรมแดน” (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ 2550: 76-81)ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วส่งผลต่อวัฒนธรรม เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางอย่างจะแปรเปลี่ยนในแง่ของวัฒนธรรมนั้น จะเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และความเป็นสากลจะมากขึ้นเนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดกว้าง จึงได้รับอิทธิพลกลายเป็นสากลได้ง่าย ในการผสมผสานทางวัฒนธรรม อาจทำให้เกิดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางอย่างเปลี่ยนไปด้วย จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาอย่างรอบด้านในลักษณะขององค์รวม

วัฒนธรรม อันหมายถึงวิถีชีวิต ชุมชนท้องถิ่น หรือเผ่าพันธุ์ ซึ่งประกอบด้วย ภาษา การแต่งกาย การกิน การอยู่ การประกอบอาชีพ การปฏิบัติ ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ ก็ถือว่าเป็นวัฒนธรรม ซึ่งทั้งปวงเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้เรียนรู้ ทดลองปฏิบัติ แล้วถ่ายทอดและสืบทอดวัฒนธรรมเพื่อความเข้าใจและให้ความสำคัญถึงพลังวิถีชีวิตชุมชน พิธีกรรม ความเชื่อของสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์จึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมแตกต่างกันไป วัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ย่อมมีความหมายเป็นเอกลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์ ชนกลุ่มน้อย จะมีวัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อเป็นลักษณะเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งจะแสดงออกให้ปรากฏในด้านต่างๆ เป็นอัตลักษณ์ หรือความเป็นตัวตนของกลุ่มนั้น ดังเช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่กรณีศึกษา

ไทยทรงดำ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทโบราณกลุ่มหนึ่ง มีถิ่นฐานดั้งเดิมในแคว้นสิบสองจุไท ซึ่งอาศัยอยู่ในแถบแม่น้ำดำ แม่น้ำแดง ปัจจุบันอยู่ในเขตเวียงจันทน์ตอนเหนือ ได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยก็ด้วยเหตุผลทางการเมืองหลายครั้ง ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี เมื่อ พ.ศ.2322 ในรัชสมัย

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2335 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

รัชกาลที่ 1 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 และในรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ให้ไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาได้อพยพถิ่นฐานกระจัดกระจายไปทั่วจังหวัดใกล้เคียงและจังหวัดต่างๆ เช่น จังหวัดกำแพงเพชร นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี นครปฐม สุราษฎร์ธานี ชุมพร สมุทรสงคราม สมุทรสาคร และราชบุรี (สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ 2521: 5-7 อัญชติ บุรณะสิงห์ 2531: 16)

ในจังหวัดราชบุรี มีชาวไทยทรงดำตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งอยู่ที่ตำบลดอนคลัง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีราว 200 ปีเศษแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำกลุ่มนี้ ยังคงดำรงรักษาเอกลักษณ์ประจำกลุ่มไว้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะพิธีกรรมต่างๆ ที่ปฏิบัติกันมาอย่างแพร่หลาย อีกทั้งเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของตน เช่น พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมการตาย พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน พิธีกรรมรักษาโรค ได้แก่ พิธีกรรมการแปลงขวัญ เป็นต้น เป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่าจากการที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก ยังรักษาพิธีกรรมต่างๆ ไว้ อันแสดงถึงเอกลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ของตนอย่างเด่นชัด และยังคงดำรงไว้ซึ่งความเป็นปึกแผ่นของสังคมไทยทรงดำมาจนถึง ปัจจุบันนี้ ผู้วิจัยในฐานะที่เติบโตมาท่ามกลางพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ มีความสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ และความเชื่อการดำรงอยู่ของพิธีกรรมต่างๆ การสืบทอด และการถ่ายทอด ที่มีการปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่ อันแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำนี้ ซึ่งจะเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาเรื่องของท้องถิ่นต่อไป

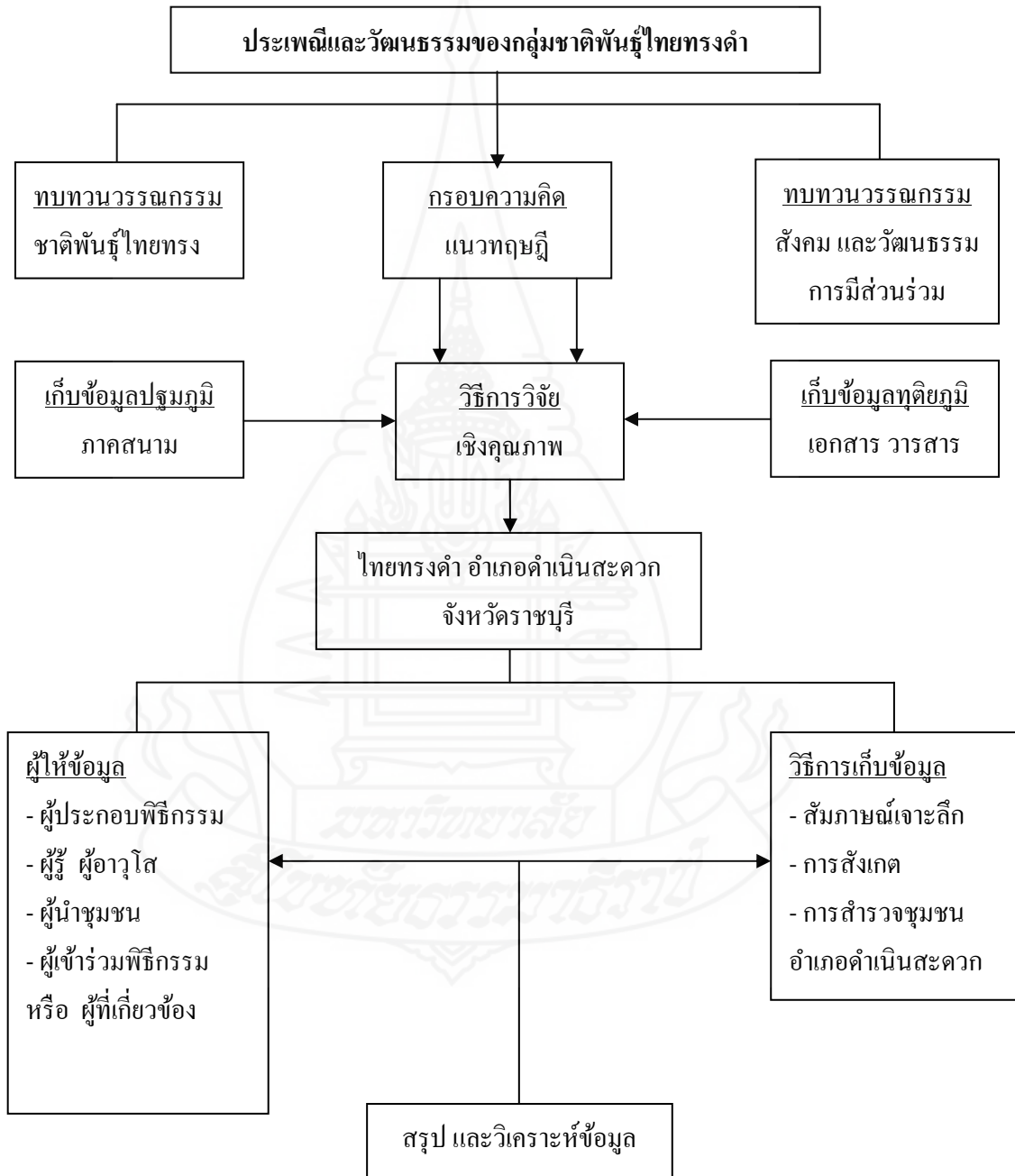
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- 2.2 เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องผีและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2.3 เพื่อศึกษาการสืบทอดและการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย ความเชื่อและพิธีกรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

4. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

4.1.1 เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมา และความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

4.1.2 เป็นการศึกษาความเชื่อเรื่องผี และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

4.1.3 เป็นการศึกษา การสืบทอด และการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

เป็นการศึกษาชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้ง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

4.3 ขอบเขตด้านประชากร

เป็นการศึกษากลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย

4.3.1 ผู้ประกอบพิธีกรรม ตำบลคอนคั้ง จำนวน 4 คน ตำบลบัวงาม จำนวน 4 คน รวม 8 คน

4.3.2 ผู้รู้ ผู้อาวุโส ตำบลคอนคั้ง จำนวน 8 คน ตำบลบัวงาม จำนวน 8 คน รวม 16 คน

4.3.3 ผู้นำชุมชน ตำบลคอนคั้ง จำนวน 2 คน ตำบลบัวงาม จำนวน 2 คน รวม 4 คน

4.3.4 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ตำบลคอนคั้ง จำนวน 6 คน ตำบลบัวงาม จำนวน 6 คน รวม 12 คน

รวมทั้งสิ้น 40 คน

4.4 ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยได้ศึกษาในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2553 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2554 แล้วนำมาวิเคราะห์และเรียบเรียงกับงานวิจัย ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ และไปสัมภาษณ์เพิ่มเติมในกรณีที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ระหว่างการวิเคราะห์และเรียบเรียงงานวิจัยนี้

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 **หมอเสน** หมายถึง ผู้ดำเนินพิธีกรรมเช่นไหว้ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่งและ ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

5.2 **แม่มัด** หมายถึง ผู้ดำเนินพิธีกรรมเช่นไหว้ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

5.3 **การสืบทอด** หมายถึง การสืบทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ จากความรู้ความชำนาญ จากการฝึกฝนพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง จากความบังเอิญ หรือจากอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติ เฉพาะอย่าง เฉพาะสมาชิกภายในครอบครัวและภายในชุมชน ตำบลคอนคลั่ง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

5.4 **การถ่ายทอด** หมายถึง การถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ จากผู้สูงอายุ ผู้อาวุโสหรือญาติสายโลหิตเดียวกัน และเครือญาติเดียวกัน โดยวิธีการเรียนรู้แบบ “พาทำ” ตั้งเขต จดจำ ฝึกทำ จากการบอกเล่าต่อๆ กันมาสู่ลูกหลาน มอบหน้าที่ให้ทำภายในครอบครัว และภายในชุมชน ตำบลคอนคลั่ง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

5.5 **ความเชื่อ** หมายถึง การเห็นตามความมั่นใจยอมรับนับถือต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่จะทำให้มนุษย์กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้รับผลดีผลร้าย โดยไม่ต้องการหลักฐานหรือ เหตุผลมาอธิบาย และมีการสืบทอดเป็นมรดกของสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

5.6 **พิธีกรรม** หมายถึง การบูชาที่เกี่ยวกับความเชื่อ หรือพฤติกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ที่พึงปฏิบัติต่อความเชื่อ เป็นรูปแบบที่สะท้อนให้เห็น โครงสร้างสังคม ทำให้ทราบถึงบทบาทและสถานภาพของบุคคลในสังคมกลุ่มชาติพันธุ์

5.7 **ผี** หมายถึง ผีฟ้าหรือแถน (เทวดา) ผีบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย ผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผี ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้งและตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

6.2 ทำให้ทราบ และเป็นข้อมูลพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ พิธีกรรมในปัจจุบันของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้ง และตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เพื่อให้ คนไทยรุ่นใหม่ นักวิชาการ และผู้สนใจได้ศึกษาอีกด้วย

6.3 ทำให้ทราบแนวทางในการสืบทอด ถ่ายทอดในพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้ง และตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎี

1.1 แนวคิด

1.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตและความหมาย

1.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

- 1) ความหมายของความเชื่อ
- 2) ความสำคัญของความเชื่อ
- 3) ลักษณะของความเชื่อ
- 4) ประเภทของความเชื่อ
- 5) องค์ประกอบของความเชื่อ

1.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม

- 1) ความหมายของพิธีกรรม
- 2) ความสำคัญของพิธีกรรม
- 3) ลักษณะของพิธีกรรม
- 4) ประเภทของพิธีกรรม
- 5) องค์ประกอบของพิธีกรรม

1.2 ทฤษฎี

1.2.1 ทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา

1.2.2 ทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม (Symbolic interactionism)

1.2.3 ทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย

2. ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

2.1 ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

- 1) ถิ่นฐานเดิมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
- 2) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย
- 3) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2.1.2 ประวัติความเป็นมาความเชื่อเรื่องผีของไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

1) ความเป็นมาเรื่องผีของไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2) ความเชื่อเรื่องผีฟ้าหรือแถน (เทวดา) อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3. ความเชื่อเรื่องผีและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3.1 พิธีกรรมการเกิด

3.2 พิธีกรรมการแต่งงาน

3.3 พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่

3.4 พิธีกรรมการรักษาโรคได้แก่ พิธีกรรมการแปลงขวัญ พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อ พิธีกรรมการเสนกวัดไถ่หรือกวัดคว้าย พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ พิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนน้อยจ้อย

3.5 พิธีกรรมการตายได้แก่ การอาบน้ำศพ การตั้งศพ การเผาศพ การไว้ทุกข์

3.6 พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน

3.7 พิธีกรรมการเสนเรือน

3.8 พิธีกรรมปาดตัง

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด ทฤษฎี

1.1 แนวคิด

1.1.1 แนวคิดที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความหมาย

นักวิชาการได้ให้ความหมายของวิถีชีวิตดังต่อไปนี้ คือ

สุกัญญา จันทะสุน (อ้างในประเวศ ะสี 2536: 2) ได้ให้ความหมายวิถีชีวิตว่า วิถีชีวิต หมายถึง การปฏิบัติทั้งหมดของสังคม การกิน การอยู่ การแต่งกาย อาชีพ รวมทั้งเรื่องของภาษา ประเพณีต่างๆ โดยที่วิถีชีวิตทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้เป็นสิ่งที่กลุ่มชนแต่ละกลุ่มได้เรียนรู้ลองปฏิบัติแล้ว สืบทอดกันมาไม่ขาดสาย อาจจะไม่อยู่ในหนังสือแต่อยู่ในคน อยู่ในคนเฒ่าคนแก่ อยู่ในความเชื่อ การปฏิบัติ ต้องถือเป็นความรู้ที่มีคุณค่ามาก วัฒนธรรมเป็นพลังของสังคมของภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคมสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป

จิรวัดน์ นัยชิต (2550: 8) ได้ให้ความหมาย “วิถีชีวิต” ว่า วิถีชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ของมนุษย์ การดำเนินชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย มีระเบียบปฏิบัติ ความเชื่อ ประเพณี เป็นไปในทางเดียวกันกับคนในชุมชน เพื่อความอยู่รอด สุขความเจริญรุ่งเรือง และความมั่นคงในชีวิต

1.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

1) ความหมายของความเชื่อ นักวิชาการได้ให้ความหมายของความเชื่อในประเด็นต่างๆ ไว้ดังนี้

ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์ (2555: 2-4) ได้ให้ความหมายของความเชื่อว่าเป็น ความเชื่อคือ ความนึกคิดของบุคคลที่มีความมั่นใจ มีความไว้วางใจจนยอมรับและเห็นตามต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดว่ามีความเป็นจริงไม่เป็นจริง มีความเป็นไปได้หรือเป็นไปได้โดยไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลใดๆ มารองรับหรือพิสูจน์ในสิ่งที่เชื่อนั้น

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536: 7-8) ได้กล่าวถึงความหมายความเชื่อว่าเป็น ความเชื่อหมายความว่า เห็นจริงด้วย เห็นจริงตาม จะเห็นเช่นนั้นด้วยความรู้สึกหรือด้วยความไตร่ตรองโดยเหตุผลก็ตาม

ความเชื่อ คือ การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งไว้ว่าจริง การยอมรับเช่นนี้โดยสารถะสำคัญแล้ว เป็นการรับเชิงพุทธิปัญญา แม้ว่าจะมีอารมณ์สะเทือนใจเข้ามาประกอบร่วมด้วย ความเชื่อจะก่อให้เกิดภาวะทางจิตขึ้นในบุคคล อาจเป็นพื้นฐานสำหรับการกระทำโดยสมัครใจของบุคคลนั้น

ความเชื่ออาจจะมีพื้นฐานจากหลักฐานข้อเท็จจริงที่เชื่อได้ หรือมีพื้นฐานความเคยชินที่จากการไม่รู้เอาเอง หรือจากลักษณะที่ทำให้เกิดเข้าใจไขว้เขวก็ได้ เพราะฉะนั้นความเชื่อจึงมิได้ขึ้นอยู่กับความจริงเชิงวัตถุวิสัยในเนื้อหา ความเชื่ออาจจะเป็นความเชื่อเชิงวิทยาศาสตร์ ความเชื่อองมงายหรือความเชื่อแปลก วิตถารก็ได้ คนเราอาจจะทำการแข่งขัน จริงจัง หรืออย่างบ้าคลั่งด้วยความเชื่อที่ผิดได้เท่าๆ กัน กับที่ทำด้วยความเชื่อที่ถูกต้องการกระทำที่ใช้สติปัญญาใดๆ ย่อมต้องอาศัยความเชื่ออยู่ด้วยเสมอ แต่สติปัญญาเองนั้นอาจใช้มาทดสอบความเชื่อ และตรวจดูความสมบูรณ์ถูกต้องของพื้นฐานความเชื่อ นั้นได้

ความเชื่อ คือ ระดับสภาพจิตใจของบุคคลที่มอบความไว้วางใจ ความเชื่อใจ หรือความเชื่อมั่นต่อบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ความเชื่อ (Belief) คือ คำตอบซึ่งลึกลับที่เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของคน โดยใช้พื้นฐานความศรัทธาและอารมณ์มากกว่าที่จะเป็นเหตุผลหรือวิทยาศาสตร์

ความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือนมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ มนุษย์ย่อมเกลียดทุกข์และรักสุขเป็นธรรมดา ฉะนั้นเมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้น ก็จะวิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเชื่อจะช่วยได้ลัทธิตามความเชื่อ แต่เดิมนั้นยึดถือธรรมชาติ มีพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาว น้ำ ลม ไฟ เป็นสรณะ เมื่อมีศาสนาเกิดขึ้นก็มุ่งยึดถือเหล่าเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ ซึ่งก็คิดว่ามีตัวตนเป็นสรณะ และเชื่อว่าสิ่งที่นับถือ นั้นย่อมจะแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ช่วยคนได้ยามที่คนมีทุกข์ ต่อมาเมื่อวิทยาการต่างๆ ได้พัฒนาการมากขึ้น ความเชื่อสิ่งดังกล่าวบางอย่างก็ลดน้อยลงและบางอย่างแปรเปลี่ยนจากธรรมชาติมาเป็นสิ่งประดิษฐ์ เช่น ผ้ายันต์ ตะกรุด ผ้าประเจียด เป็นต้น

ความเชื่อเกิดขึ้นจากความกลัว และความไม่รู้สิ่งใดที่มนุษย์ไม่รู้ไม่เข้าใจ ไม่สามารถควบคุมให้อยู่ในอำนาจได้ มนุษย์ก็เชื่อถือว่าสิ่งนั้นย่อมมีอิทธิพลเหนือนมนุษย์ธรรมชาติ บางอย่างที่มีอำนาจเหนือนมนุษย์จึงทำให้มนุษย์กลัวทำให้เกิดความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือนมนุษย์นั้น

ความเชื่อแบ่งได้ 2 อย่าง คือ

1. ความเชื่ออย่างงมงาย เป็นความเชื่อที่ไม่มีเหตุผลเนื่องจากความกลัวและความไม่รู้ ทำให้มนุษย์เกิดความเชื่อ และแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ๆ ตามความเชื่อที่คิดว่าทำอย่างนั้นแล้ว สิ่งนั้นจะดับทุกข์ และช่วยคลบวันดาลสุขให้เกิดขึ้นกับตน เช่น การที่มนุษย์กราบไหว้บูชา พันผ้าให้ต้นไม้ใหญ่ๆ เข้าใจว่าต้นไม้มีเทพเจ้าสิงสถิตอยู่ การเชื่อว่าต้นไม้ชื่อ "นางค่อม" จะช่วยค่อมครองป้องกันเภทภัยต่างๆ เป็นต้น

2. ความเชื่ออย่างมีเหตุผล เป็นความเชื่อที่มีหลักการ มีเหตุมีผลน่าเชื่อถือขึ้น เชื่อถือว่า ถ้าทำอย่างนี้แล้วจะเกิดผลอย่างนั้นขึ้น เช่น เชื่อว่าปลุกต้นไม้ใหญ่ไว้ใกล้บ้านไม่ดี

เพราะรากของต้นไม้จะซ่อนไซเข้ามาในบ้าน หรือกิ่งของต้นไม้จะหักลงมาทับบ้าน เชื่อว่าสตรีมีครรภ์ไม่ควรยืนขวางบันไดเพราะจะทำให้เกิดขวางคนขึ้นลงบันได และคนท้องอาจตกบันไดลงมาได้

ความเชื่อมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์ เช่น การกราบไหว้สิ่งผิดปรกติ โดยเชื่อว่าเป็นความขลังที่สามารถคลบบันดาลให้เกิดอะไรก็ได้ เชื่อว่าวิธีการรักษาโรคโดยแพทย์แผนปัจจุบันทำให้เกิดอันตรายถึงกับชีวิต สังคมไทยปัจจุบันความเชื่อที่ขาดเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ในสังคมโดยทั่วไปยังมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีความลึกลับ ความเชื่อที่เกิดจากการเข้าใจผิดและสิ่งที่อยู่ในอำนาจไสยศาสตร์ เช่น ในสังคมที่เชื่อว่าผลทั้งหลายมาจากการกระทำของผู้หนึ่งผู้ใด ผู้นั้นคือใครก็ไม่รู้ด้วยเหตุที่ไม่รู้จึงกำหนดหรือสมมุติให้มีเทวดาประจำสิ่งต่างๆ ขึ้นมนุษย์มีสิ่งแวดล้อมเป็นธรรมชาติ จากธรรมชาติที่พบอยู่เป็นประจำเมื่อมีปรากฏการณ์ผิดปรกติเกิดขึ้น เช่น จันทรุปราคา สุริยุปราคา รุ้งกินน้ำ ดาวหาง ฯลฯ ก็มีความเชื่อว่าจะมีเหตุการณ์อย่างนั้นอย่างนั้นขึ้น ความเชื่อที่เกิดขึ้นจากความกลัวนี้อาจเกิดได้จากการสังเกตกันมาหลายชั่วชีวิตคน

ความเชื่อที่เกิดขึ้นจากการเข้าใจผิด เช่น การตัดบาตรในพิธีมงคลสมรสถ้าฝ่ายใดจับทัพพีก่อนถือว่าฝ่ายนั้นจะมีอำนาจมากกว่า ทั้งนี้เนื่องจากในพิธีมงคลสมรสมักจะมีการกระทำหรือล้อเล่นบางอย่างเพื่อให้เกิดความสนุกสนานในระหว่างหนุ่มสาวและแขกที่มาร่วมงาน การจับทัพพีขณะตัดบาตรเป็นโอกาสหนึ่งที่คู่บ่าวสาวในสมัยก่อนได้ใกล้ชิดกัน เพราะจะต้องจับทัพพีร่วมกัน ซึ่งก็เป็นจุดสนใจของบรรดาผู้ที่ไปร่วมงาน จึงเป็นการช่วยๆ ให้ทั้งสองฝ่ายเอาชนะซึ่งกันและกันเป็นการสนุกสนานรื่นเริง ต่อมากลายเป็นความเชื่อเรื่อง โชคลางถือเคล็ดในการตัดบาตรทั้งที่จริงแล้วการมีอำนาจในการครองเรือนขึ้นอยู่กับความยินยอมของแต่ละฝ่ายหรือเหตุผลอื่นๆ มากกว่า

ความเชื่อ ไร้เหตุผลที่ไม่ยึดหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ แต่ก็ เป็นความเชื่อที่ปฏิบัติกันมาและก็ได้รับประโยชน์จากเจตนาที่แอบแฝงซ่อนเร้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็มุ่งให้เกิดสิริมงคล และความปลอดภัยในชีวิตและเพื่อนำไปอบรมสั่งสอนคนรุ่นต่อไป

2) ความสำคัญของความเชื่อ

นักวิชาการได้ให้ความสำคัญของความเชื่อในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์ (2555: 6-8) ได้ให้ความสำคัญของความเชื่อว่าการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในอดีต อยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่แวดล้อมไปด้วยป่าเขาถ้ำน้ำ มีแผ่นดินฟ้าและผืนน้ำที่ไหลเป็นลำธาร หนองบึง แม่น้ำ สายลม แสงแดด ความร้อน ความหนาวเย็น ความเจ็บ ความมิด ความสว่าง มีหลายสิ่งหลายอย่างที่รายล้อมชีวิตของมนุษย์ สรรพสัตว์ใหญ่น้อย ในป่ามี กุ้ง กวาง ช้าง กระต๊อง หมี อูฐ ยีราฟ ม้า เม่น มด ปลวก ไส้เดือน บนอากาศมีนก ไก่ ห่าน เป็ด หงส์ แมลงนานาพันธุ์บินว่อนจวดเฉวียน ในน้ำมี กุ้ง ปู หอย ปลา ไปจนถึงบรรดาสัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ทั้ง งู จะเข้ แอ้ กบ เขียด อึ่งอ่าง คางคก ชีวิตแต่ละชีวิตดำรงอยู่ตามวิถีของตน ทั้ง

ดินแดนที่ปกคลุมด้วยหิมะ ทะเลทราย ป่าดงดิบ ไม่มีตึก ไม่มีปราสาท บ้าน โรงพยาบาล ศูนย์การค้า รถไฟฟ้า รถใต้ดิน รถยนต์ เรือยนต์ เครื่องบิน ดาวเทียม ไม่มีการสื่อสารแพร่ภาพผ่านโทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต อย่างที่ผู้คนในยุคปัจจุบันมีอยู่อย่างพร้อมพร้อม และยังมี การพัฒนาก้าวต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ในแวดล้อมของสรรพสิ่งที่ธรรมชาติยังความความเป็นธรรมชาตินั้น ยังมีปรากฏการณ์ของภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้น เช่น แผ่นดินไหว ไฟป่า ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ทอร์นาโด สึนามิ หิมะถล่ม ภูเขาไฟระเบิด น้ำท่วม เกิดโรคร้ายไข้หวัด บางครั้งเกิดโรคระบาด บรรดาผู้คนในครอบครัว ในเผ่า แม้แต่สรรพสัตว์ต่างๆ ก็ล้มตายโดยไม่ทราบสาเหตุ ก่อให้มนุษย์เกิดความหวาดกลัวต่อ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละครั้ง มนุษย์ไม่เข้าใจว่าเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น จึงจำยอมต่อสิ่งที่ เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามมนุษย์เป็นผู้ที่มีความคิด มีจินตนาการ จึงพยายามแสวงหาเหตุผล หาความจริงที่ เกิดขึ้น เพราะความรู้ที่มีเล็กน้อยจึงไม่สามารถอธิบายได้ว่า ทำไมฟ้าจึงผ่า ทำไมฟ้าจึงร้อง ทำไมดวง อาทิตย์ต้องขึ้นทางตะวันออกและตกทิศตะวันตก ทำไมจึงเกิดปรากฏการณ์สุริยุปราคา จันทรุปราคา ทำไมแผ่นดินไหว ทำไมเกิดพายุหิมะ ทำไมแผ่นดินยุบ และทำไมอีกหลายทำไม

เมื่อมนุษย์มีความรู้จำกัดและอธิบายเหตุผลต่างๆ ได้ไม่ชัดเจน การจินตนาการและสร้างเหตุผลประกอบเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในเพื่ออธิบายผลที่เกิดขึ้นว่ามีสาเหตุมาจาก อะไร ภาพจินตนาการที่วาดไว้คือความน่าจะเป็นว่าต้องมีผู้ทรงอำนาจยิ่งใหญ่ สถิตอยู่เหนือ ธรรมชาติเป็นบุคคลผู้บันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น ผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติที่มนุษย์ในแต่ละสังคม จินตนาการจึงมีชื่อเรียกขานแตกต่างกันไปตามความคิด ชาวอินคาในทวีปอเมริกาหรือในอีกหลาย สังคมเรียกท่านว่าพระเจ้า ชาวม้งเรียกเยอะเซ้า ชาวไทยในภาคอีสานและชาวลาวเรียกว่าพญาแลน บางแห่งเรียกว่าผีฟ้า นอกเหนือจากผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติสูงสุดแล้วยังมีผู้มีอำนาจรองลงไป ตามลำดับ และกระจายไปสถิตทั่วทุกแห่งทุกถิ่นฐาน ทั้งภูเขา แม่น้ำ ทะเล ป่า ต้นไม้ เป็นเทพเจ้า แห่งขุนเขา เทพเจ้าแห่งมหาสมุทร เทพเจ้าแห่งสายลม เทพเจ้าแห่งดวงจันทร์ เทพเจ้าแห่งดวง อาทิตย์ เทพเจ้าแห่งดวงดาวต่างๆ บางแห่งเรียกเจ้าพ่อบั้ง เจ้าแม่บั้ง มีคำภาษาไทยดั้งเดิมเรียกคำว่า “ผี” แทนคำว่าเทพเจ้า คือ ผีป่า ผีตานี ผีพราย ผีทะเล ผีประจำถิ่นต่างๆ แม้เมื่อมนุษย์ตายก็เปลี่ยน สภาพเป็นผี ล่องลอยไปสถิตยังที่ต่างๆ หรือล่องลอยไร้ถิ่นที่อยู่หรือพวกที่วิญญูณกำลังแสวงหาที่ เกิด แต่ยังไม่ได้เกิดอย่างที่เราเรียกสัณเภาผี ดังนั้นทั้งเทพเจ้าและผีมีจำนวนมากมาย และมีชื่อเรียก ตามแต่ละภาษาของแต่ละสังคมและวัฒนธรรม

เมื่อสังคมมนุษย์ได้จินตนาการเรื่องราวของจิตวิญญูณที่เป็นผู้มีอำนาจ เหนือธรรมชาติตามลำดับขั้นจึงเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญูณเชื่อ เรื่องอำนาจ เชื่อเรื่องการกระทำของผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติที่บันดาลให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ทั้ง

ดี ทั้งร้าย ความเชื่อต่างๆ ได้เกิดขึ้น เชื่อมโยงสัมพันธ์กันไปทั้งปรากฏการณ์ที่มองเห็น และมองไม่เห็น ทั้งความคิด จินตนาการ สิ่งที่มีทั้งหลายทั้งปวง ได้สั่งสมเป็นความเชื่อต่างๆ จากบุคคลหนึ่ง แล้วถ่ายทอดความคิดให้แก่บุคคลรอบข้าง บอกเล่าสืบทอดต่อกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนทำให้คนหมู่มากในสังคมนั้นๆ มีความเชื่อร่วมกัน

ความเชื่อ เป็นความคิดที่เกิดจากการคิดหรือเห็น ไปตามนั้น เป็นความรู้สึก และจินตนาการไม่สิ้นสุด ไม่มีปรากฏการปิดกั้นความคิด คิดแล้วเชื่อตามที่คิด คิดแล้วไม่เชื่อตามที่คิด นอกจากความเชื่อที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณแล้วความเชื่อที่อยู่ในวิถีชีวิตก็มีอยู่จำนวนมาก ทั้งความเชื่อส่วนบุคคล ความเชื่อของคนสองคน ความเชื่อของสังคมตั้งแต่ขนาดเล็กไปจนถึงสังคมขนาดใหญ่ ความเชื่อจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งของมนุษย์ ความเชื่อจึงเป็นเครื่องนำที่มุ่งให้เกิดความรู้สึกที่ดี ปลอดภัย สุขใจ ทุกข์ใจ และเป็นเครื่องนำไปสู่กิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินวิถีชีวิตของมนุษย์

จากความเชื่อดังกล่าว สรุปได้ 4 ประการ ดังนี้

ความเชื่อมีนิยามถึง ความนึกคิดของบุคคลที่มีความมั่นใจ มีความไว้วางใจ จนยอมรับเห็นตามต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดว่ามีความเป็นจริงหรือไม่เป็นจริง ความเชื่อเป็นมรดกทางความคิดของบุคคลและสังคมมีการเรียนรู้ รับรู้ ประจักษ์ และถ่ายทอดความเชื่อจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันความเชื่อก็มีการเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อความนึกคิดของบุคคลและสภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป

1. ในอดีต มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีความเรียบง่าย ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก ในสภาพของธรรมชาติ เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ มนุษย์ไม่สามารถล่วงรู้ได้ว่าเหตุใดจึงเกิดสิ่งต่างๆ เหล่านั้น จึงเกิดความกลัว มนุษย์จินตนาการตามความคิด และเชื่อว่าผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น พระเจ้า เทพเจ้า ผี เป็นผู้บงการให้สรรพสิ่งเกิดขึ้น

2. ความเชื่อต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้สั่งสมจากบุคคลหนึ่งๆ แล้วถ่ายทอดให้แก่บุคคลรอบข้าง บอกเล่าสืบทอดต่อกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง จนทำให้เป็นความเชื่อของชุมชนและสังคม

3. ความเชื่อมีความสำคัญต่อมนุษย์ ความเชื่อเป็นเครื่องก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดี ปลอดภัย สุขใจ ทุกข์ใจ และเป็นเครื่องนำไปสู่กิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินวิถีชีวิตของมนุษย์

3) ลักษณะของความเชื่อ

นักวิชาการได้แบ่งลักษณะของความเชื่อในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ณรงค์ชัย ปิฎกวิธต์ (2555: 2-6) ได้กล่าวถึงลักษณะของความเชื่อ ลักษณะของความเชื่อเป็นเครื่องแสดงความรู้สึกของปรากฏการณ์ทางความคิด การเรียนรู้และ

การทำความรู้จักเข้าใจโลกตามความเป็นจริงเป็นจุดเริ่มต้นในการอธิบายสิ่งที่คิดและสิ่งที่ก่อให้เกิดความรู้สึกสิ่งเร้าเป็นปมคิดของบุคคลจนเกิดความคาดคะเนว่าควรเป็นเช่นนั้นหรือความน่าจะเป็นเช่นนี้ เมื่อบุคคลวางใจและยอมรับแล้วส่วนของความเชื่อนั้นก็จะพัฒนาไปสู่การสร้าง ความเข้าใจมีคำอธิบายที่อาจจะเชื่อได้หรือเชื่อไม่ได้ แต่เมื่อสังคมและกลุ่มสังคมยอมรับความเชื่อนั้นแล้ว สิ่งที่เชื่อเรื่องที่เชื่อก็คือเป็นสมบัติของบุคคลในสังคม เกิดการรับรู้และการเรียนรู้สืบทอดความเชื่อนั้นให้คนในชุมชนเข้าใจร่วมกัน และบางความเชื่อพัฒนาไปสู่ข้อปฏิบัติของสังคม

ลักษณะของความเชื่อสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพ ธรรมชาติที่ดำรงอยู่เป็นสภาพธรรมชาติที่ดำเนินไปอย่างปกติ ความผิดปกติของธรรมชาติสภาพดินฟ้าอากาศที่แปรปรวน ไม่มีใครสามารถอธิบายได้ ความรู้สึกขาดความเชื่อมั่น ความรู้สึกปลอดภัยก็ จะได้รับการคุกคาม เมื่อวิทยาการเริ่มพัฒนาขึ้น ความเชื่อจึงปรับโน้มเป็นความยึดมั่นผลต่อเนื่องของความเชื่อที่มีพลังก่อให้เกิดพิธีกรรม และมีความสอดคล้องกับลัทธิ ศาสนาเกิดเป็นประเพณีที่เอื้ออำนวยต่อความยิ่งใหญ่ทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ

ความเชื่อที่แสดงลักษณะให้เห็นความแตกต่างของแต่ละมิติ ขึ้นอยู่กับ 2 สิ่งคือ ความเชื่อที่เป็นความเชื่อและความเชื่อที่เป็นความไม่เชื่อคือเชื่อว่า “เชื่อ” และเชื่อว่า “ไม่เชื่อ” เป็นสภาวะของปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมการแสดงออกในแต่ละสถานการณ์อาจเป็นเรื่องของจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก การแสดงพฤติกรรมและการสนองตอบจึงเป็นไปทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวก็ได้ ความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่มิในทุกคนไม่จำกัดว่าอยู่ถิ่นใดของโลกและเป็นเช่นนี้ยาวนานเท่าที่มนุษย์มีความเชื่อเกิดขึ้น เพื่อสนองตอบความเชื่อมั่น หรือความไม่เชื่อมั่นของตน เชื่อว่าบุคคลและกลุ่มสังคมที่มีการสร้างในสิ่งที่เชื่อหรือไม่เชื่อนั้นและผลของความเชื่อหรือไม่เชื่อจึงเป็นลักษณะที่กำหนดไว้เพื่อเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์

ดังนั้นลักษณะของความเชื่อมีเรื่องบ่งบอก 2 สิ่งคือ ความเชื่อที่เป็นความเชื่อและความเชื่อที่เป็นความไม่เชื่อเป็นสภาวะของปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมการแสดงออกในแต่ละสถานการณ์อาจเป็นเรื่องของจิตสำนึก คือ นึกรู้และจิตใต้สำนึกก็ได้การแสดงพฤติกรรมและการสนองตอบจึงเป็นทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวก็ได้ เป็นไปทั้งปัจเจกบุคคลและกลุ่มสังคมที่มีการสร้างในสิ่งที่เชื่อหรือไม่เชื่อนั้น

4) ประเภทของความเชื่อ

โรคีส (Rokeach, 1972) ได้แยกประเภทของความเชื่อไว้ตามคุณลักษณะของความเชื่อไว้ 3 ประเภท โรคีส กล่าวว่า ความเชื่อเป็นสิ่งที่เป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะของความถูก-ผิด จริง-เท็จ ดี-ไม่ดี ซึ่งก็อาจกระตุ้นให้เกิดการกระทำและก่อให้เกิดความต้องการ โดยได้แยกประเภทของความเชื่อไว้ดังนี้

1. ความเชื่อตามสภาพของสิ่งที่มีอยู่ (Descriptive beliefs) เป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่ในแง่ความถูก-ผิด จริง-เท็จ เช่น ความเชื่อว่าโลกกลม
2. ความเชื่อเชิงประเมินค่า (Evaluative beliefs) เป็นความเชื่อที่มีความรู้สึก หรือการประเมินค่าเป็นพื้นฐานแฝงอยู่ เช่น คนจีนขยัน คนไทยใจดี เป็นต้น
3. ความเชื่อตามบทบาทบัญญัติ กฎเกณฑ์ ระเบียบวินัยที่สังคมกำหนดไว้ (Prescriptive beliefs) เช่นความเชื่อตามหลักศาสนา เช่น คนกินไก่บาป คนฆ่าไก่จึงบาป หรือกฎระเบียบของสังคม เช่น เด็กควรเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ เป็นต้น

ฟิชไบน์ และ ไอเซ็น (Fishbein and Ajzen, 1975) แบ่งความเชื่อออกเป็น 3 ชนิด ตามการเกิดและพัฒนา ซึ่งทั้งสองได้กล่าวว่า จากประสบการณ์ในชีวิตของบุคคลจะนำไปสู่ความเชื่อต่อที่หมาย ไม่ว่าจะเป็นคนบุคคล สถานที่ สัตว์ สิ่งของ เขาจึงแบ่งไว้ ดังนี้:

1. ความเชื่อเชิงพรรณนา (Descriptive beliefs) เป็นความเชื่อที่เกิดจากความรับรู้หรือมีประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับสิ่งนั้นจากการสังเกต โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้งห้า เช่น เชื่อว่าเส้นตรงคู่มีความยาวเท่ากัน ห้องนี้มีขนาดกว้างเท่ากับห้องโน้น เป็นต้น ความเที่ยงตรงของความเชื่อแบบนี้ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการรับรู้ของบุคคล
2. ความเชื่อที่เกิดจากการอนุมาน (Inferential beliefs) เป็นความเชื่อที่ไม่ได้เกิดจากการรับรู้โดยตรงแต่เกิดอนุมาน เช่น การพบปะสังสรรค์หรือประสบการณ์มาก่อน การวิเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่หรือข้อมูลที่ได้จากแหล่งอื่นแล้ว สรุปผลเป็นความเชื่อใหม่ก็จัดอยู่ในความเชื่อเชิงอนุมาน แหล่งของความเชื่อดังกล่าวนี้ได้แก่
  - 2.1 เกิดจากการหาความสัมพันธ์จากสิ่งที่เรียนรู้มาแล้ว (Previously Learned relationships) เช่น มองเห็นคนร้องไห้ ก็อนุมานว่าเขาคงมีเรื่องเศร้าเสียใจ หรือ การเน้นสินค้าที่ประทับตราบริษัทมีชื่อและผู้ซื้อเคยเชื่อถือสินค้าอย่างอื่นของบริษัทนี้ ก็เชื่อสินค้านั้นมีคุณภาพ ทั้งๆ ที่ยังไม่เคยใช้สินค้านั้นๆ เลย
  - 2.2 การเปรียบเทียบข้อมูลที่มีอยู่ (Formal Coding system) เช่น ถ้ารู้ว่า ก. สูงกว่า ข. ข. สูงกว่า ค. ก็จะสรุปและเชื่อได้ว่า ก. และ ค. โดยตรงเป็นต้น
  - 2.3 ความเชื่อจากการรับข่าวสาร (Informational beliefs) เป็นความเชื่อที่สร้างขึ้นจากแหล่งภายนอก และผู้รับข่าวสารเชื่อในสิ่งนั้นโดยไม่มีการอนุมาน เช่น หนังสือวารสาร การบรรยาย หรือการเล่าต่อๆ มา เช่น ศาสดาของพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธเจ้าเป็นต้น หรือการอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดา หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง

5) องค์ประกอบของความเชื่อ

นักวิชาการได้แบ่งองค์ประกอบของความเชื่อในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (2555) การจัดบริการทางจิตวิทยาและการแนะแนว: ความเชื่อ ได้แบ่งองค์ประกอบของความเชื่อเป็น 2 องค์ประกอบดังนี้:-

1. ความสามารถในการทำนาย (Predictability) ความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุหนึ่งและผลหนึ่ง

2. ความเชื่อที่ว่าตนสามารถควบคุมให้เกิดผลนั้นตามที่ต้องการได้ (Controllability) บทความนี้ได้ประมวลผลการวิจัยในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่ออำนาจในตนกับพฤติกรรมที่น่าปรารถนาต่างๆ ในบุคคลอายุตั้งแต่ 12 ปีถึง 60 ปี

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536: 8-10) ได้กล่าวถึงประเภทความเชื่อเป็นประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเรื่องรามสูรเมฆขลา ขวานฟ้า ราหูอมจันทร์

2. ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน สมุนไพรต่าง ๆ เช่น ยอดฝรั่งกินแก้ท้องเดินขมิ้นใช้ทำให้ผิวสวย

3. ความเชื่อเรื่องโชคลาง ฤกษ์ยามต่าง ๆ ลางไม่ดี เช่น นกเสดบินเกาะหลังคา จิ้งจกตกลงมาตายต่อหน้า

4. ความเชื่อเรื่องนิมิตและฝัน เช่น ฝันว่าจิ้งจอก ฝันว่าจะได้คู่ครอง ฝันว่าได้แหวน ฝันว่าจะได้ลูกชาย

5. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องราง ของขลัง คาถาอาคมต่าง ๆ เช่น เขี้ยวหมูตัน ผ้ายันต์ ตะกรุด ลูกประคำ ฯลฯ

6. ความเชื่อเรื่องลักษณะคน-สัตว์ เช่น คนหูยานอายุจะยืน หญิงสาวที่มีทรวงอกใหญ่แสดงว่ามีความรู้สึกทางเพศ หรือกามรมย์ วัวที่มีโคนหางใหญ่จะมีกำลังมาก

7. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือศาสนา เช่น ไครตีหัวแมว หัวคนนั้นจะสั้น ถ้าบปัสสาวะรดปลวก อวัยวะเพศจะบวม การเชื่อเทพเจ้าต่างๆ ว่าช่วยขจัดทุกข์ให้คนได้ เป็นต้น

8. ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ เช่น ร้านค้าใดที่ถูกค้าคนแรกในวันนั้นซื้อของด้วยเงินเชื่อ ตลอดวันนั้นจะมีแต่คนซื้อเงินเชื่อ การทำเบ็ดตกปลาต้องทำเมื่อเวลาหัวจัด การเข้าป่าล่าสัตว์ต้องมีการเบิกไพร

9. ความเชื่อเรื่องเคล็ด เช่น ห้ามกินกินไก่จะทำให้เข้าสู่ห้วงล้าบาก ถ้าสุนัขกัดให้เจ้าของสุนัขกัดให้เจ้าของสุนัขเหยียบที่แผล จะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดให้เรียนวันพฤหัสบดี

10. ความเชื่อเรื่องภูตผีปิศาจ เช่น พระเสื้อเมือง พระภูมิเจ้าที่ ผีปู่ ผีย่า ผีฟ้า ผีกล้วยตานี

11. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ใครทำดีจะได้ขึ้นสวรรค์ มีวิมาน อิ่มทิพย์ ไม่ร้อนไม่หนาว มีคนบรรพบุรุษบรรเลงเพลงขับกล่อม ใครทำชั่วจะตกนรก เป็นเปรตปากเท่ารูเข็มตกกระทะทองแดง ปีนต้นจิว

12. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ หมอดู เช่น ดูวันดีจะประกอบพิธีมงคล วันเผาศพ วันบวช คนเกิดวันต่างๆ การทำนายโชคชะตาราศี

จากความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ทำให้มนุษย์ต่างประพฤติปฏิบัติแปลกๆ ไปตามความเชื่อของตนและไม่ปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าถ้าทำอย่างนี้หรือไม่ทำอย่างนี้แล้วจะทำให้เกิดผลดีแก่ตนเอง เช่น ทำให้ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ทำให้ร่างกายสมบูรณ์สวยงาม, ความเชื่อจึงมีผล 2 ประการคือ

1. เกิดข้อห้ามที่คนในสังคมไม่ควรทำเช่น

1.1 ห้ามตัดเล็บกลางคืน อายุจะสั้น 1.2 ห้ามเคาะปากหม้อด้วยจึก ซาดิหน้าปากจะ 1.3 ห้ามคนท้องยืนขวางบันได จะคลอดลูกยาก 1.4 ห้ามผู้หญิงยืนคาประตู ผีจะเข้าบ้าน

2. เกิดข้อควรปฏิบัติ เชื่อว่าถ้าทำแล้วจะเกิดมงคล เช่น

2.1 ปลูกต้นมะยมไว้หน้าบ้าน จะเป็นมหานิยม 2.2 ตั้งชื่อเด็กเป็นชื่อสัตว์ ผีจะไม่เอาไป 2.3 หญิงขณะมีครรภ์ให้รักษาศีล 2.4 เมื่อกลับจากเผาศพ ต้องล้างเท้า

การที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม มีค่านิยม เอกลักษณ์ ความเชื่อ สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมไทย ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม นับถือศาสนาพุทธ แต่มีอยู่ไม่น้อยที่นับถือคริสต์ศาสนา ศาสนาอิสลาม และลัทธิอื่นๆ อิทธิพลของศาสนาและลัทธิเหล่านี้ส่งผลให้ขนบธรรมเนียมประเพณี มีลักษณะอุดหนุนเกื้อกูลในการประกอบอาชีพ ประเพณีต่างๆ มีศาสนาเข้าเกี่ยวข้องด้วยประกอบกับวัฒนธรรมชาติอื่นๆ เข้ามามีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทย ทำให้เกิดการผสมผสาน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

1.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม

1) ความหมายของพิธีกรรม

นักวิชาการได้อธิบายความหมายของพิธีกรรมในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ ระบบความเชื่อต่างๆ พิธีกรรมเป็นส่วนประกอบของศาสนา ซึ่งประชาชนให้ความสนใจและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะพิธีกรรมมักตอบสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์ได้

บุญมี ปาฐาติชนกุล (2546: 5) ได้ให้ความหมายของพิธีกรรมหมายถึง การบูชาที่เกี่ยวกับความเชื่อ หรือพฤติกรรมของมนุษย์ที่พึงปฏิบัติต่อความเชื่อ เป็นรูปแบบที่ สะท้อนให้เห็นโครงสร้างสังคม ทำให้ทราบถึงบทบาท และสถานภาพของบุคคลในสังคม

ณรงค์ชัย ปิฎกกรัษต์ (2555: 2-18) กล่าวถึงความหมายพิธีกรรมว่า พิธีกรรม หมายถึง แบบแผนหรือพฤติกรรมที่ถือปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนของระเบียบวิธีซึ่งเกี่ยวข้องกับ การบูชาต่อบุคคลหรือสิ่งที่เคารพนับถือด้วยเครื่องสักการะหรือด้วยสิ่งอันพึงบูชา ตามความเชื่อ ความศรัทธาและความเลื่อมใส

แบบแผนเป็นขนบธรรมเนียมซึ่งกำหนดใช้ถือปฏิบัติสืบเนื่องต่อกันมา ในสังคมและวัฒนธรรม พิธีกรรมที่เป็นแบบแผนพิธีกรรมเป็นสิ่งที่พัฒนาขึ้นจากความเชื่อ จึงมีผู้ทำ พิธีเพื่อสื่อสารต่อบุคคลหรือสิ่งที่เคารพนับถือของบุคคลของผู้คนในสังคม โดยทั่วไปพบว่าเป็น เรื่องราวที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ จึงทำการสักการะด้วยสิ่งที่พึงบูชา เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน ของหอม กำยาน หรือเครื่องเซ่นสังเวยมีการเปล่งถ้อยคำ คาถา คำบอกรหรือคำ วิงวอน ให้รับรู้ถึงความต้องการ เช่น ขอร้องขอให้ช่วยทำให้เกิดความสำเร็จสมประสงค์ต่างๆ

จิรวัดน์ นัยชิต (2550: 8) ได้ให้ความหมายของพิธีกรรมว่าพิธีกรรม หมายถึง แบบอย่างของพฤติกรรมทางสังคมที่กำหนดขึ้นโดยขนบธรรมเนียม กฎหมาย หรือระเบียบ ของสังคม ซึ่งแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของค่านิยม หรือความเชื่อลักษณะสำคัญของพิธีกรรมเป็น เรื่องเกี่ยวกับศาสนาและมักเกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ในการแสดงความหมายและมีการ แสดงให้เห็นความสำคัญของสิ่งต่างๆ เพื่อให้บุคคลเกิดความเคารพและเกรงกลัว

กิ่งแก้ว อรรถการ (2527: 4-5) พิธีกรรมคือ วิธีการชนิดหนึ่งที่จะนำไปสู่ เป้าหมายการที่เราจะได้อะไรซึ่งสิ่งที่ต้องการ เราจำเป็นต้องมีการกระทำในแต่ละการกระทำในแต่ละ การกระทำก็ต้องมีวิธี เช่น การที่เราจะได้อะไรเปลือก เราก็จำเป็นต้องมีวิธีปลูกเป็นขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ การตากถาง เตรียมพื้นที่ การไถ การหว่าน การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การนวด เป็นต้น และควบคู่ ไปกับวิธีการเพาะปลูกในแต่ละขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ชาวนายังประกอบพิธีกรรมอีกหลายอย่าง เช่น เมื่อจะดูแลรักษาข้าวที่กำลังเริ่มออกรวง ชาวนาจะประกอบพิธีทำขวัญแม่โพสพ โดยนำของสังเวย มีข้าว กล้วย ขนม ตลอดจนเครื่องสำอางที่คิดว่าผู้หญิงเวลาแพ้อาจจะพอใจ นำไปตั้งไว้ที่มุมที่ กำหนดว่าแม่โพสพ สถิตอยู่ทั้งนี้อาจนำไปบรรจุใส่ไว้ในชะลอมเล็กปักไว้กับเสาไม้ไผ่ ซึ่งมีเกลย (เครื่องหมายนอกเขตที่นา) กับธงอยู่ปลายไม้เป็นที่หมาย ทั้งนี้ทั้งนั้นชาวนาย่อมถือว่าพิธีกรรมเป็น ส่วนหนึ่งที่มีความจำเป็นต่อความสัมฤทธิ์ในทางเพาะปลูก พิธีกรรมจึงเป็นสัญลักษณ์ที่คนใน สังคมสมมติขึ้นให้เป็นสื่อหรือวิธีการที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่ตั้งความหวังไว้

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ (อ้างในพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา 2536: 19) กล่าวถึง พิธีกรรมเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์ หรือธรรมเนียมประเพณี ให้กระทำ และเพื่อให้มีความขลัง สังคมแบบดั้งเดิมจึงมักถือว่าพิธีกรรมถ้าทำอย่างถูกต้องเคร่งครัด ก็จะเป็นที่พอใจของเทพเจ้า ถ้าทำผิดพลาดหรือไม่ทำ เบื้องบนก็จะลงโทษ พิธีกรรมในสังคมปัจจุบันมักถือเป็นเรื่องสำคัญ เมื่อเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนา หรือของสังคมและโอกาสงานสังคม อย่างเป็นทางการเป็นรูปแบบ พิธีทั้งหลาย พิธีกรรมกระทำในเวลารับสมาชิกใหม่ หรือในเวลารับตำแหน่ง และพิธีกรรมอาจปรากฏในรูปลักษณะของการเดินรำทำเพลง การเลี้ยง การสังเวย ฯลฯ ส่วนประกอบของพิธีกรรมอาจมีทั้งการสวด การขับร้อง กิริยา ท่าทาง ลูก นั่ง เดินเหิน การแห่แห่น พร้อมอุปกรณ์ เครื่องยศและสัญลักษณ์ต่างๆ

พิธีกรรมเป็นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามค่านิยม ทศนคติ ความคิด และความเชื่อ โดยเข้าใจว่าการกระทำอย่างนั้นย่อมมีผลตอบสนอง ทำให้คนได้รับประโยชน์ตามที่คาดหวังไว้ ทำแล้วมีผลทำให้จิตใจเบิกบาน เป็นสุขเรียกว่า ใ้บุญใ้กุศล ในการทำบุญตักบาตรแต่พระภิกษุสงฆ์ ขณะตักบาตรในใจของคนส่วนมากมักอธิฐานต่างๆ นานา เช่น เกิดชาติหน้าของงอย่าได้อดอยาก อย่ารู้ยากจู้จนขอใ้มีงมีเงินทอง ขอให้ผิวขาวเหมือนข้าวที่ตักบาตร ฯลฯ ความจริงจะเป็นอันใดย่อมไม่สามารถพิสูจน์กันได้แต่ผู้ตักบาตรมักเชื่อว่า ถ้าเกิดชาติหน้าจริงตนย่อมได้รับผลตามที่จิตอธิฐานไว้อย่างแน่นอน หลังการตักบาตรแล้วจึงทำให้จิตใจสบาย และเป็นสุข พิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่เรา สมมติขึ้นเพื่อให้เกิดความสบายใจแก่ตัวเอง

พิธีกรรมต่างๆ ที่เราปฏิบัติกันอยู่ทั้งในอดีต ตลอดจนถึงปัจจุบันนี้ ในระยะแรกไม่เกี่ยวกับศาสนา แต่เมื่อเกิดมีศาสนาขึ้น จึงมีผู้นำเอาพิธีกรรมเข้าไปเกี่ยวข้องกับศาสนา อาจเพื่อให้เกิดความศรัทธา ขลัง ศักดิ์สิทธิ์ กล้า ฯลฯ ส่วนมากเป็นพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งชาวไทยนับถือมาก่อนต่อมาเพื่อชาวไทยยอมรับนับถือศาสนาพุทธ เป็นศาสนาประจำชาติพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์จึงเข้ามาปะปนในพุทธศาสนา โดยถือว่าพิธีกรรมใดทำแล้วไม่ทำให้ผู้ใดเดือดร้อน ทำแล้วช่วยให้เกิดความสุขความสบายใจก็ยอมทำได้ ไม่มีอะไรขัดข้อง

2) ความสำคัญของพิธีกรรม

นักวิชาการได้อธิบาย และให้ “ความสำคัญของพิธีกรรม” ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ (2555: 2-19) ได้กล่าวถึงความสำคัญของพิธีกรรมว่า พิธีกรรมเป็นปฏิบัติการเชิงนามธรรมที่นำไปสู่ความสุขทางใจ โดยมีองค์ประกอบรูปธรรมที่เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งที่มีผลต่อความรู้สึกที่ดี เป้าหมายของพิธีกรรมอยู่ที่การสื่อสารติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นที่สื่อสัมผัสได้ด้วยจิตใจ เมื่อนุญยเกิดความสุข ไม่สบายใจ

เสรีระทม ผิดหวัด ไรที่พึ่งและความหวังหรือเพื่อนำไปสู่ความสุข ความสมหวัง นำไปสู่พลังและกำลังใจที่ต้องการของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล การประกอบพิธีกรรมจึงเป็นหนทางไปสู่ความสุข ความสบายใจและความสมหวัง

พิธีกรรม เป็นกิจกรรมที่มนุษย์ปรุงแต่งขึ้น จนเกิดความพึงพอใจของบุคคลและกลุ่มบุคคล มีการปฏิบัติร่วมกันอย่างเข้าใจในสาระของพิธีกรรมนั้น พิธีกรรมเกิดขึ้นจากการสมมติตามที่เห็นความน่าจะเป็น เช่น เชื่อว่าสามารถติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติได้นอกจากการตั้งเครื่องเช่นสรวงบูชาแล้ว พิธีกรรมบางอย่างยังมีการบูชาด้วยเชื่อว่าเลือดเนื้อและชีวิตของสิ่งมีชีวิต นำไปบูชาสร้าง ความพึงพอใจให้แก่ผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อพิธีกรรมพัฒนาจนเป็นรูปแบบ เป็นเอกลักษณ์ จึงมีการสืบทอดต่อเนื่องเป็นขนบธรรมเนียมของชุมชน สังคม ทั้งนี้ยังมีการปรุงแต่งหรือปรับปรนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของแต่ละยุคสมัย ซึ่งโดยหลักการแล้ว โครงสร้างแก่นของพิธีกรรมยังคงอยู่ต่อไป

ธิดา โมสิกรัตน์ และจ่านงค์ ทองประเสริฐ ได้กล่าวถึงพิธีกรรมและให้ความสำคัญต่อพิธีกรรม คือ พิธีกรรมเป็นวิธีการหรือกลวิธีที่มนุษย์คิดขึ้นตามความเชื่อ ทั้งความเชื่อ กุศศีวิญญาณ เทวดาและความเชื่อทางศาสนา มนุษย์เชื่อว่าถ้าประกอบพิธีกรรมด้วยการเช่นสรวงบูชาสิ่งที่มีอำนาจ สิ่งนั้นย่อมจะคลบบันดาลหรือช่วยให้มนุษย์บรรลุผลตามความเชื่อปลระความต้องการ พิธีกรรมเปรียบเสมือนหลักยึดเหนี่ยวจิตใจมนุษย์เป็นวิธีการที่มนุษย์ต้องการกระทำเพื่อบังเกิดผลสัมฤทธิ์ในกิจกรรมต่างๆ กำหนดพิธีกรรมในชีวิต และในการประกอบกรงาน มุ่งหวังผลของการกระทำตามพิธีกรรมซึ่งจะทำให้เกิดความสบายใจ

3) ลักษณะของพิธีกรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึง “ลักษณะของพิธีกรรม” ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์ (2555: 2-18) ได้กล่าวถึงความสำคัญของพิธีกรรมว่า พิธีกรรมเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรม โดยมีความหมายที่แฝงไว้ด้วยความคิด ความเชื่อ ภูมิปัญญา ซึ่งมีลักษณะของพิธีกรรมดังนี้

1. พิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากความเชื่อ เชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น พระเจ้า เทพเจ้า ผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนผู้ที่อยู่นอกเหนือสัมผัสของมนุษย์ มนุษย์จึงหาหนทางติดต่อกับผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยการประกอบพิธีกรรม

2. พิธีกรรมเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มีการสร้างสรรค์ เรียนรู้ สืบทอดต่อเนื่องกันมา

3. พิธีกรรมมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ แบ่งได้ 2 ลักษณะคือ พิธีกรรมมงคล และพิธีกรรมอวมงคล

4. พิธีกรรมเป็นแบบแผนของสังคมและวัฒนธรรม พิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อ การเปลี่ยนแปลงเป็นไปได้ยาก อาจปรับปรนไปกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้

5. พิธีกรรมสามารถพัฒนาไปสู่ประเพณีของสังคมได้และมีผลต่อเนื้องหลายลักษณะ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ฯลฯ

ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ (2555: 2-19) ได้กล่าวถึงความสำคัญของพิธีกรรมว่า พิธีกรรมเป็นปฏิบัติการเชิงนามธรรมที่นำไปสู่ความสุขทางใจ โดยมีองค์ประกอบรูปธรรมที่เป็นสัญลักษณ์ลักษณะสื่อนัยของสิ่งที่เชื่อว่ามีผลต่อความรู้สึกที่ดี เป้าหมายของพิธีกรรมอยู่ที่การสื่อสารติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นที่สื่อสัมผัสได้ด้วยจิตใจ เมื่อมนุษย์เกิดความทุกข์ ไม่สบายใจ เศร้าระทม ผิดหวัง ไร้ที่พึ่งและความหวังหรือเพื่อนำไปสู่ความสุข ความสมหวัง นำไปสู่พลังและกำลังใจที่ต้องการของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล การประกอบพิธีกรรมจึงเป็นหนทางไปสู่ความสุข ความสบายใจและความสมหวัง

ธิดา โมสิกรัตน์ และจ่านงค์ ทองประเสริฐ (2537: 8) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมที่มีคุณสมบัติ 2 ประการคือพิธีกรรมเน้นเรื่องจิตใจและเน้นเรื่องสัญลักษณ์ คือ

1. พิธีกรรมเน้นเรื่องจิตใจ เป็นพิธีกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อตอบสนองจิตใจหรือสิ่งต่างๆ ที่อ้างว่ามีอำนาจ แม้ไม่มีตัวตนแต่เป็นสิ่งที่จิตยอมรับว่ามีภาวะเหนือธรรมชาติหรือมีภาวะเหนือปกติวิสัย การประกอบพิธีกรรมผู้ประกอบพิธีขอมหวังผลอันดับแรก คือ ความสบายใจ การมีกำลังใจ ความเชื่อมั่น เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงใจและกาย หากขาดสิ่งนี้ชีวิตที่ดำรงอยู่เหมือนป่วยเสียครั้งหนึ่ง ป่วยเพราะความกังวลและความระแวงเป็นต้น พิธีกรรมจึงเป็นทั้งอาหารและยาสำหรับจิตใจและอารมณ์มนุษย์ พิธีกรรมเน้นเรื่องจิตใจในแง่ของการเห็นวัตถุเป็นสาขาของจิต กล่าวคือ มิได้มองเห็นวัตถุเป็นเพียงวัตถุแต่มองว่าเป็นองค์แห่งการรับรู้มีชีวิตจิตใจ เช่น การยกย่องนับถือเมล็ดข้าว ไม้คานได้รับการปิดทองแสดงว่า เมื่อเจ้าของรู้สึกสำนึกในความดีหรือคุณค่าของสิ่งใด เขาย่อมแสดงความสำนึกด้วยการปรนนิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นเสมือนว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งมีชีวิตที่อาจรับรู้การกระทำได้

2. พิธีกรรมเน้นเรื่องสัญลักษณ์ พิธีกรรมเป็นตัวแทนหรือเครื่องหมายที่บอกถึงจุดมุ่งหมายและความเชื่อในการประกอบพิธี สัญลักษณ์ต่างๆ ของพิธีกรรมแสดงออกด้วย อุปกรณ์ กิริยาท่าทาง รวมทั้งถ้อยคำ เหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ของพิธีกรรมที่บอกให้รู้ เช่น พิธีทำขวัญแม่โพสพในระยะข้าวออกรวง ชาวนาจะปักเกลือไว้ที่มุมพื้นที่นา

4) ประเภทของพิธีกรรม

นักวิชาการได้แบ่ง “ประเภทของพิธีกรรม” ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ ฌองค์ซัย ปีญกรัซต์ (2555: 2-25) ได้แบ่งประเภทของพิธีกรรมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ พิธีกรรมมงคล และพิธีกรรมอวมงคล

1. พิธีกรรมมงคล

1.1 งานพระราชพิธี เป็นพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ เกี่ยวเนื่องจากลัทธิความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อในพระพุทธศาสนา และความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ เพื่อความเป็นมงคลของพระราชวงศ์และประเทศชาติ

1.2 พิธีกรรมของราษฎร เป็นพิธีกรรมที่อยู่ในวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนทั่วไป เช่น พิธีโกนจุก พิธีบวช พิธีมงคลสมรส พิธีไหว้ครู ฯลฯ

2. พิธีกรรมอวมงคล

เป็นพิธีกรรมเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมหลังความตาย พิธีของชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อสิ้นชีวิตแล้วจึงกำหนดกิจกรรมต่างๆ ขึ้น เมื่อฌาปนกิจศพแล้ว มีการเก็บอัฐิ เมื่อถึงวันสำคัญก็นำเอาอัฐิมาประกอบพิธีเรียกว่า ทำบุญกระดูก นอกจากพิธีศพแล้วยังมีพิธีกรรมในภาวะต่างๆ ที่ไม่เป็นมงคล เช่น การทำบุญเพื่อปิดเป่าเหตุร้ายภัยพิบัติต่างๆ แม้แต่บางสภาวะความเชื่อที่เป็นอัปมงคล เช่น แร้งเกาะหลังคาบ้านต้องทำบุญปัดรังควาญทำแล้วเกิดความรู้สึกสบายใจ

ธิดา โมติกรัตน์ และจ่านงค์ ทองประเสริฐ (2544: 9) กล่าวว่าพิธีกรรมเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและหมู่คณะ พิธีกรรมบางพิธีเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลกับหมู่ หรือระหว่างหมู่กับหมู่ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์มีกิจกรรมร่วมกัน พิธีกรรมจึงมีบทบาททำให้เกิดความสามัคคีเกิดผลสัมฤทธิ์ตามต้องการจึงเรียกว่า พิธีกรรมแห่งหมู่คณะ ซึ่งแบ่งได้ 3 ประเภทดังนี้

1. พิธีกรรมตามปฏิทิน (cyclic rites หรือ cyclic group rites) เป็นพิธีกรรมสำหรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหมุนเวียนเป็นประจำ มีความสำคัญต่อบุคคลในสังคมโดยทั่วไปถึงกัน เช่น พระราชพิธีสิบสองเดือน ฮิตสิบสอง เป็นต้น

2. พิธีกรรมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ (crisis rite) เป็นพิธีกรรมสำหรับช่วงแห่งวิกฤตการณ์ในชีวิตของมนุษย์แต่ละคน วิกฤตการณ์ในชีวิตเกิดขึ้นทุกครั้งที่คนเราต้องเปลี่ยนสถานการณ์ เช่น เปลี่ยนวัย เปลี่ยนอาชีพ เปลี่ยนฐานะทางสังคม ตลอดจนเป็นสิ่งแวดล้อมได้แก่พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ทำในช่วงเกิด-ตาย พิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพ เป็นต้น

3. พิธีกรรมรักษาโรค มนุษย์เชื่อว่าสาเหตุของการเจ็บป่วยเกิดจากอิทธิวิสัยเหนือธรรมชาติ (Super naturalism) จึงต้องประกอบพิธีโดยใช้หมอทางด้านไสยเวทวิทยา

พิธีกรรมเกิดจากความเชื่อของมนุษย์ เนื่องมาจากเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งไม่มีตัวตนและพิสูจน์ไม่ได้ว่าคืออะไรแต่มนุษย์ก็เชื่อและประจักษ์ด้วยใจว่ามีอยู่และมีพลังอำนาจ ซึ่งมนุษย์จะต้องทำพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้สิ่งนั้นบันดาลสิ่งที่มนุษย์ต้องการ นอกจากนี้เมื่อมนุษย์มีการยอมรับนับถือศาสนาแล้ว มนุษย์จัดทำพิธีกรรม เพื่อให้เกิดความสบายใจมีจิตใจมั่นคง เพราะมีพิธีกรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ รวมทั้งเป็นสื่อที่รวมจิตใจของโนในสังคมให้ผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

5) องค์ประกอบของพิธีกรรม

ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ (2555: 2-20) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบพิธีกรรมว่ามีองค์ประกอบของพิธีกรรม เป็นส่วนสำคัญของการประกอบพิธีมี 5 ส่วนประกอบได้แก่

1. ผู้อำนวยการ คือบุคคลที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่บุคคลนับถือ เทพเจ้า พระเจ้า ผีฟ้า พญานาคร ผีฟ้า ผีเขา วิญญาณของวิรชน วิญญาณต่างๆ ที่เชิญมาหรือบูชาตามที่บวงสรวงหรือประกอบพิธีให้รับรู้ และอำนวยความสะดวกให้สำเร็จในสิ่งที่ร้องขอในพิธีกรรมนั้น ๆ นับเป็นสมมติฐานความเชื่อ เป็นต้นทางของความคิด ความเห็น จนเป็นความเชื่อนำไปสู่ความมั่นใจที่เชื่อเช่นนั้น จุดเริ่มต้นนี้ก่อให้เกิดการจัดการของพิธีกรรม

2. สถานที่สำหรับประกอบพิธี เช่น การกำหนดปริมณฑลพิธี การตั้งหาบหรือศาลเพียงตา การตั้งแท่นบูชา การตั้งหิ้งบูชา ตั้งโรงเรือนประกอบพิธี ฯลฯ จัดสัดส่วนของการจัดวางตำแหน่งของเครื่องพิธี อาจพิจารณาถึงทิศที่เป็นมงคล ที่สถิตของผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ

3. เครื่องพิธีและสื่อสัญลักษณ์ เช่น รูปเคารพตามความเชื่อซึ่งพบว่ามีกรตั้งรูปเทวดา รูปเคารพ รูปถ่าย หรืออาจไม่มีรูปเคารพแต่ตั้งเก้าอี้แทน ด้านหลังเก้าอี้มีร่มหรือฉัตรกันเป็นที่นั่งหรือที่สถิตของผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ มีการตั้งเครื่องพิธีประเภทเครื่องบูชาบายศรี รูปเทียน เครื่องกระยาบวช เครื่องสังเวทแต่ละชนิดแต่ละประเภทมีความหมายที่ต้องการสื่อในลักษณะของสัญลักษณ์ เช่น สีที่ใช้เพื่อบอกความหมาย อาทิ สีขาว แทนความบริสุทธิ์ จำนวนเลขต่างๆ เช่น เลข 3 แทนพระรัตนตรัย เลข 8 แทนจำนวนเทพเจ้า 8 องค์ของจีนเรียกว่าไป๋เซียน เลข 9 แทนความก้าวหน้า ซื่อบ่งบอกความหมายมงคล หรืออัปมงคล เช่น ดอกดาวเรืองแทนความรุ่งเรือง ขนุนแทนการเกื้อหนุน ดอกฉันทบแทนความระทมทุกข์ เลขจำนวนที่จัดวาง เป็นต้น บางพิธีกรรมมีเพลงขับร้อง มีวงดนตรีบรรเลงประกอบตามขั้นตอนของพิธี

4. ระเบียบพิธีสำหรับประกอบพิธี คือมีจุดเริ่มต้นของเวลาที่ประกอบพิธีบางความเชื่อพิจารณาด้านฤกษ์ยาม มีขั้นตอนตามลำดับก่อนหลัง เช่น การกล่าวด้วยคำ หรือคาถาอันเชิญผู้มีอำนาจแต่ละองค์มาสู่มณฑลพิธี เมื่อองค์ลงสู่พิธี ถวายเครื่องบูชา มีการถวายเครื่องสังเวท การลงทรง และดำเนินพิธีกรรมไปจนเสร็จสิ้นกระบวนการพิธีกรรม

5. บุคคลผู้ประกอบพิธีและผู้ร่วมพิธี ประกอบด้วย บุคคลผู้ประกอบพิธี อาจเรียกชื่อแตกต่างกันไป ทำหน้าที่เป็นผู้นำ หรือเป็นตัวแทน ปฏิบัติการตามลักษณะของพิธีกรรม เช่น พระสงฆ์ พราหมณ์ บาทหลวง พิธีกร พ่อหมอ หมอผี เจ้าพิธี ฯลฯ มีผู้ช่วยของผู้ประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมพิธี กรณีที่เป็นพิธีกรรมการรักษาโรคทางคุณไสยศาสตร์ อาจมีผู้ป่วยหรือบุตรหลานของบรรพบุรุษที่เป็นไปตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น

1.2 ทฤษฎี

ทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา มีสมมติฐานสำคัญอยู่ที่ มนุษย์นั้นเป็นผู้สร้างความหมายต่างๆ ในสังคม สร้างความแท้จริงในสังคมนั้น คือ กวาระเบียบต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในสังคมแล้วทำความเข้าใจร่วมกันและยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการกระทำระหว่างกัน หรือดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันตามความคิดนี้ มนุษย์จึงสำคัญเป็นตัวการให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า โครงสร้างสังคม แต่โครงสร้างสังคมที่มนุษย์เป็นคนสร้างขึ้นนั้น ภายหลังที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้ว ก็อาจมีผลเป็นตัวบังคับ เป็นตัวแบบให้มนุษย์ต้องปฏิบัติตามได้ โครงสร้างสังคมจึงไม่ใช่เป็นสิ่งสมมติขึ้นมาก่อนอย่างทฤษฎีอื่น แต่เป็นสิ่งที่ถามหาที่หลังมนุษย์เป็นผลผลิตของมนุษย์

จุดสนใจปรากฏการณ์วิทยาอยู่ที่ชีวิต การดำเนินชีวิตช่วงใดช่วงหนึ่ง หรือชีวิตประจำวัน ศึกษาคำพูด เรื่องราว ระเบียบแบบแผน การกระทำสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ในช่วงนั้น เหตุใดเขาจึงทำเช่นนั้น เขาทำให้ผู้อื่นยอมรับความหมายและระเบียบหรือโครงการที่เสนอนั้นอย่างไร เขาสร้างโลกของเขาขึ้นมาได้อย่างไร ศึกษาความจริงในทัศนของคนในชุมชนกลุ่มคนชมรมที่เป็นเป้าหมาย ไม่นำเอาทฤษฎีของตนเป็นกรอบความคิดแล้วไปหาข้อมูลจากชาวบ้านมาสนับสนุนกรอบความคิดตามทฤษฎี

ประพจน์ของทฤษฎี

1. ระเบียบแบบแผนของสังคมขึ้นอยู่กับความนึกคิดของคนในสังคมนั้น
2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือความเห็นของสมาชิกในชุมชนนั้น
3. ผู้นำหรือชนชั้นสูงเกิดจากประเพณีที่ปฏิบัติมาหรือการยอมรับของสมาชิกในชุมชน
4. อำนาจของคนหรือกลุ่มคนนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถในการกระทำให้ผู้อื่นยอมรับตน
5. ปัญหาสังคมเกิดจากการยอมรับของกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งที่เรียกว่าปัญหานั้น
6. พฤติกรรมทางสังคมขึ้นอยู่กับประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา

7. เมื่อมีสิ่งอันพึงปรารถนาเกิดขึ้น สมาชิกผู้ได้รับผลกระทบอาจร่วมกันพิจารณาหาทางแก้ไขและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนได้

ทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยาเป็นทฤษฎีระดับจุลภาค (micro level) การเก็บข้อมูลวิจัยเป็นการสังเกตการณ์ชีวิตของคน ชุมชนหรือองค์การที่เขาศึกษา ทฤษฎีมีวิธีวิจัยโดยเฉพาะของทฤษฎีเรียกว่า มนุษย์วิธี (ethno methodology) เป็นวิธีการสังเกตการณ์ชุมชนที่ศึกษาไทยทั่วไป แต่มีวิธีการเฉพาะที่ทำในมนุษย์วิธี คือการทำให้ชีวิตปกติหยุดชะงักลงชั่วขณะ เพื่อให้คนในชุมชนได้คิดว่า ชีวิตปกติของเขาเป็นอยู่ ทำไมจึงต้องเป็นเช่นนั้น นักวิจัยจะได้เรียนรู้จากชาวบ้านที่ตนศึกษาว่า สิ่งต่าง ๆ ในชีวิตของเขามีอะไรบ้าง ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ทำเป็นโครงร่างของเรื่องต่างๆ หรือวิเคราะห์การสนทนาของผู้คนที่ศึกษาว่ามีความหมายว่าอะไร เป็นอย่างไร แล้วจับประมวลเป็นเรื่องราวชีวิตสังคมของชุมชนที่ศึกษา รายงานวิจัยถือเป็นกรณีศึกษา ไม่ต้องสร้างหลักทั่วไป (empirical generalization)

ทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม (Symbolic interactionism)

ทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม มีสมมติฐานสำคัญว่ามนุษย์ติดต่อกันหรือมีการกระทำระหว่างกันโดยอาศัยสัญลักษณ์เป็นสื่อ ทำให้เกิดความเข้าใจ สัญลักษณ์มีหลายแบบ เช่น ภาษากิริยาท่าทางหรือการกระทำ ภาษาเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มีความสลับซับซ้อน ยกแก่การเข้าใจ ต้องอาศัยการฝึกฝนอบรมเรียนรู้เป็นเวลานานมีความเข้าใจจึงจะใช้ได้ นักทฤษฎีสัญลักษณ์นั้นเป็นสัญลักษณ์ว่ามีความหมายได้หลายอย่างในสายตาของผู้อื่น มนุษย์จึงพัฒนาตัวตนขึ้นมาจากความรูสึกหรือสายตาของผู้อื่น ทำตัวดีงามตามสายตาหรือมาตรฐานของสังคม ตัวตนจึงเป็นตัวตนทางสังคม (Social self) ช่วยคิด จิตจะรู้คิดก็ต้องอาศัยสื่อ คือ สัญลักษณ์ สัญลักษณ์ที่สำคัญในที่นี้คือ ภาษา ภาษาทำให้เกิดจิต จิตทำให้เกิดตัวตน ตัวตนก็สร้างสังคมขึ้น ทฤษฎีนี้จึงให้ความสำคัญแก่มนุษย์

ประจักษ์ของทฤษฎีนี้

1. มนุษย์เกิดจากสัญลักษณ์ที่มนุษย์รุ่นก่อนเป็นผู้สร้างและสะสมพัฒนา
2. บุคลิกของคน ขึ้นอยู่กับการหล่อหลอมของสังคม ซึ่งมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น
3. การเกิด การเจริญเติบโตหรือการเสื่อมสลายของสังคมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของสมาชิกสังคม
4. พฤติกรรมเบี่ยงเบน (deviance) เกิดจากการให้ความหมายเช่นนั้นของมนุษย์
5. พฤติกรรมทางสังคม ขึ้นอยู่กับความคาดหวังของสังคม
6. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากการกระทำระหว่างมนุษย์

บางกลุ่ม

7. อำนาจของบุคคลหรือกลุ่มคนใด ๆ ขึ้นอยู่กับการมอบหมายของอีกคนหนึ่ง หรืออีกกลุ่มหนึ่ง

สัญลักษณ์ คือ สิ่งที่ใช้แทนสิ่งอื่นได้หลายอย่าง การเข้าใจสัญลักษณ์อย่างหนึ่งต้องอาศัยการตีความหมายที่ตกลงกันทั่วไปและบริบทขณะนั้น

มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักใช้สัญลักษณ์ มนุษย์ใช้สัญลักษณ์ สร้าง บำรุงรักษา และพัฒนาความสำคัญทางสังคมพัฒนาวัฒนธรรม มนุษย์สัญลักษณ์ ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้มนุษย์รุ่นหลัง

ทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (ระดับจุลภาค) สจีวิต (Steward 1967) ได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนระดับจุลภาค เช่น หมู่บ้านในชนบทหรือชุมชนขนาดเล็กในเมือง มีโครงการศึกษากระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของชุมชนขนาดเล็ก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนชาวไร่ชาวนาในท้องถิ่นต่างๆ เช่น เอเชีย แอฟริกา อเมริกา และยุโรป พบว่ากระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยในท้องถิ่นต่างๆ มีความแตกต่างกันด้วยเงื่อนไขสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมทำให้ยากต่อการสรุปทฤษฎีอย่างเป็นสากลได้ แต่ก็ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะร่วมบางประการสำหรับการศึกษาต่อไปคือ

1. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องคุณค่าของชีวิต เมื่อระบบเงินตราเข้ามาในสังคม ประเพณีปัจเจกบุคคลจะถูกครอบงำด้วยความคิดเรื่องกำไรและผลประโยชน์มากขึ้นกว่าเดิมการช่วยเหลือตอบแทนจะถูกลดความสำคัญลง

2. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสมานฉันท์ของชุมชน ผลกระทบที่ตามมาจากการที่คนรุ่นหลังมีคุณค่าและเป้าหมายของชีวิตที่แตกต่างออกไป ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างคนที่ต่างรุ่นกันซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งและทำให้ความสมานฉันท์ของชุมชนลดลง

3. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเศรษฐกิจ ชาวไร่ ชาวนา อาจสูญเสียที่นาอันเนื่องมาจากหนี้สินที่เป็นผลมาจากการลงทุนการเกษตรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ระบบภาคสินค้าเกษตรที่ไม่แน่นอน การซื้อสินค้าอุปโภค บริโภค ทำให้ชาวนากลายเป็นแรงงานอุตสาหกรรม หรือแรงงานการเกษตรขนาดใหญ่

2. ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

2.1 ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอ ดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

คำว่า “ไทยทรงดำ” อัญชลี บุรณะสิงห์ (2531: 14) ได้กล่าวว่า ชาวไทยทรงดำเป็นชนชาติไทยกลุ่มหนึ่ง มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปหลายชื่อ อาทิ ลาวโซ่ง ไทยดำ ไตดำ ผู้ไทยดำ ไทยทรงดำ ไทยโซ่ง ลาวโซ่ง ในงานวิจัยนี้ใช้ว่า “ไทยทรงดำ”

สำหรับที่เรียกว่า “โซ่ง” นั้นคงเรียกตามเสื้อผ้าที่นุ่งห่ม เพราะชอบแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ คำว่า “โซ่ง” แผลงมาจาก “ส้วง” ซึ่งแปลว่า “กางเกง” ดังนั้น “โซ่งดำ” จึงหมายถึง “ชาวผู้ไทยที่นุ่งกางเกงดำ” ต่อมาคำว่า “ดำ” หายไปจึงเหลือแต่คำว่า “โซ่ง” แต่ที่เรียกกันว่า “ลาวโซ่ง” โดยเติมคำว่า “ลาว” ไปข้างหน้า นั้น สันนิษฐานได้ 2 ทาง คือ คงเป็นเพราะคนไทยเหล่านี้ได้อพยพมาจากดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรลาว และมีขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนใหญ่ คล้ายคลึงกับคนในราชอาณาจักรลาว จึงเรียกว่า “ลาวโซ่ง” ข้อสันนิษฐานอีกทางหนึ่งคงเกิดจากความนิยมในการเรียกชื่อของคนสมัยนั้น มักจะเรียกผู้ที่จากถิ่นอื่นอพยพเข้ามาใหม่ว่า “ลาว” ดังเช่น ลาวเวียง ลาวพวน เป็นต้น ผู้ไทยดำหรือไทยทรงดำ เมื่อได้อพยพมาอยู่ที่เมืองเพชรบุรีจึงพลอยได้รับการเรียกชื่อว่า “ลาว” ไปด้วย และที่เรียกชื่อว่า “ไทยดำ” นั้น เพราะคนไทยเหล่านี้ชอบแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำหรือสีน้ำเงินแก่ แต่โดยแท้จริงแล้ว คนไทยเหล่านี้มีผิวขาวคล้ายคนจีน ภาษาพูดก็ไม่แปร่งไปจากภาษาลาวเท่าใด (นิพนธ์ เสนาพิทักษ์ 2533: 15) ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ระบุว่า “โซ่ง” คือ ชาวไทยพวกหนึ่ง ผู้ชายนุ่งกางเกงสีดำหรือสีครามแก่ ขาสั้นได้เข่าเล็กน้อยและแคบ ผู้หญิงนุ่งซิ่นสีดำ หรือสีครามแก่ มีลายขาวเป็นทางๆ ลงมา “ซงดำ” หรือ “ไทยดำ” ก็เรียก นอกจากนี้พระยาอนุমানราชชน (อ้างใน ม.ศรีบุญรา 2530: 173) กล่าวว่า “ลาวโซ่ง” ก็คือ ไทยดำ ที่เรียกไทยดำกลุ่มนี้ว่า “ลาวโซ่ง” ไทยเป็นผู้เรียก และเขียนชื่อไปต่าง ๆ นานาหลายชื่อ เช่น ชาวโซ่ง ไทยทรงดำ ผู้ไตซงดำ ผู้ไทยดำ ไทยโซ่ง ลาวโซ่ง ลาวโสัง ลาวซง แต่หลักฐานในพระราชพงศาวดารเรียกว่า “ลาวทรงดำ” ที่เรียกกันไปต่างๆ นานานั้น เนื่องจาก คนไทยเห็นคนอพยพเข้ามาแต่งตัวแปลก จึงชี้มือถามกางเกงที่นุ่งเรียกว่าอะไร ผู้ชายตอบว่า “ซวง” คนไทยได้ยินว่า “โซ่ง” จึงเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “ลาวโซ่ง” และหลวงจิตรวาทการ (อ้างใน สมคิด ศรีสิงห์ 2537: 27) ได้ให้ความเห็นว่า “ไทยดำ” มีลักษณะเป็นเผ่าไทยแท้มากที่สุด เพราะส่วนใหญ่แล้วคนไทยเหล่านี้ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของตนเองไว้มาก

ที่สุด อารยะธรรมจากภายนอกแทรกซึมเข้าไปผสมได้ยากเพราะคนไทยเหล่านี้ไม่ค่อยได้ติดต่อกับบุคคลภายนอกและได้แต่งงานกับวงศ์วานของพวกเขาคนเป็นส่วนใหญ่ สิ่งของต่างๆ ที่จำเป็นต้องกินต้องใช้ก็ผลิตขึ้นเองนับตั้งแต่การทำนา ทอผ้า สีข้าว ทำเครื่องจักสานใช้เอง ส่วนไทยโซ่ง เป็นชาวไทยกลุ่มหนึ่งซึ่งบรรพบุรุษเป็นกลุ่มไทยดำ มีชื่อเรียกหลายชื่อได้แก่ ลาวโซ่ง ลาวซ่ง ลาวซ่งดำ ผู้ไทยดำ และไทยทรงดำ เป็นต้น ที่เรียกว่า ไทยดำ ลาวซ่งดำ ผู้ไทยดำ หรือ ไทยทรงดำ คงเนื่องมาจากคนไทยเหล่านี้นิยมนุ่งห่มด้วยเสื้อผ้าสีดำ ต่อมากำว่า “ดำ” หายไปจึงเหลือแต่คำว่า “ลาวโซ่ง” หรือ “ไทยโซ่ง” และสาเหตุที่เรียกว่า “ลาวโซ่ง” สันนิษฐานได้ว่าอาจเป็นเพราะชนกลุ่มนี้อพยพมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และมีขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับคนลาว (สมทรง บุษยพัฒน์ 2534: 2700)

เพ็ญนิภา อินทรตระกูล (อ้างใน ถวิล เกษรราช 2535: 16) ได้กล่าวถึงการแต่งกายของไทยทรงดำประเทศลาวว่า เครื่องนุ่งห่มผู้ชาย (ไทยดำ) นุ่งกางเกงขาแคบ ห่มเสื้อยาวอย่างฉวนเกล้าผมมวย ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น ห่มเสื้อยาวอย่างฉวนไว้ผมมวยเหมือนกัน ถ้าหญิงไม่มีสามีจึงเกล้าผมมวย เมื่อมีสามีแล้วจึงเกล้าผมสูงเป็นเครื่องหมายสำคัญ และผ้าเครื่องนุ่งห่มนั้นใช้สีดำทั้งสิ้น จากความหมายของคำและลักษณะของการแต่งกายแสดงให้เห็นว่าชาวไทยดำ หมายถึงชาวไทยที่ใช้เครื่องแต่งกายสีดำ วาสนา อรุณกิจ (2529: 2) ได้กล่าวว่า ลาวโซ่ง เป็นกลุ่มไทยโบราณกลุ่มหนึ่ง “ลาวโซ่ง” มีชื่อเดิมเรียกว่าไทดำ หรือไทยดำ (Black Tai) เพราะนิยมสวมใส่เสื้อสีดำส่วนซึ่งแตกต่างกับกลุ่มไทที่อยู่ใกล้เคียงกัน เช่น ไทขาว หรือ “ผู้ไทยขาว” (White Tai) นิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีขาว และ “ผู้ไทยแดง” (Red Tai) ชอบใส่สีแดงขลิบและตกแต่งชายเสื้อด้วยสีดำ

จิตร ภูมิศักดิ์ (2535: 376) ได้ระบุว่า การที่เรียกว่า “ไทดำ” เป็นการเรียกสีของการแต่งกาย คำว่า “ไท” หรือ “ไต” เป็นภาษาจ้วง พบมากในมณฑลกว๋างตุ้ง มณฑลกว๋างซี และชาวจ้วงได้แบ่งแยกกันออกเป็นห้าสาขาใหญ่ๆ ตามสีของเครื่องแต่งกาย มีหลักฐานบรรยายไว้ในหนังสือเป็นภาษาจีน สาขาทั้งห้าสีนั้นคือ ไทแดง ไทเหลือง ไทขาว ไทดำ และไทลาย ส่วน สุนันท์ อุดมเวช (2528: 69) ยังได้กล่าวถึง เรื่องความรู้เกี่ยวกับไทยทรงดำนั้น ไทยทรงดำ ไทยดำ หรือลาวโซ่ง เป็นชนชาติไทยสาขาหนึ่ง ถิ่นฐานเดิมอยู่ทางสิบสองจุไทย เดียนเบียนฟู เรียกคนไทย กลุ่มนี้ว่าลาวโซ่ง

ชื่อชน “ลาวโซ่ง” เข้ามาอยู่เมืองไทยที่ไม่ได้อพยพมาจากประเทศเวียดนามโดยตรง บางกลุ่มอพยพมาจากประเทศลาว จึงนิยมเรียกชนกลุ่มนี้โดยใช้คำนำหน้าว่า “ลาว” ที่มาของชื่อชนกลุ่ม ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่บ้าง บ้างก็ว่ามาจากคำว่า “ไทสง” อันเป็นภาษาในสิบสองจุไทหมายถึงคนไทย ที่อาศัยอยู่ตามป่าเขา ต่อมาเพี้ยนมาเป็น “ไทยโซ่ง” บ้างก็ว่าน่าจะเป็น “ซ้วง” ซึ่งมาจากคำว่า “ช่วงก้อม” อันเป็นคำเรียกกางเกงผู้ชาย จึงเรียกกันว่า “ลาวช่วงดำ” หรือ ลาวโซ่ง” ภายหลังด้วยเหตุทางการปกครองจึงเรียก “ไทยทรงดำ” แต่สำหรับพวกชนกลุ่มนี้มักนิยมชมชอบที่

จะให้ใครๆ เรียกตนเองว่า “ไทยโซ่ง” หรือ “ไทยทรงดำ” มากกว่า เพราะรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของ คนไทยและได้ตั้งรกรากอยู่ในเมืองไทยมา และตลอดระยะเวลาที่อยู่ในเมืองไทยแผ่นดินไทย พวกเขาเหล่านี้ต่างก็มีความรู้สึกผูกพันกับสังคมไทย ไม่มีความรู้สึกขัดแย้งหรือเป็นปรีภัยปฏิบัติตน ตามระเบียบกฎหมายของสังคมไทย (ศิริรัตน์ แอดสกุล 2543: 85)

ส่วนมนู อุดมเวช (2547: 1) กล่าวว่าราว พ.ศ. 2500 ได้มีการใช้คำว่า “ไทยทรงดำ” ขึ้นในจังหวัดเพชรบุรีและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในภาษาของทางราชการ ชาวบ้านนาป่า หนอง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย ยังเรียกกลุ่มชนของตนว่า “ไตดำ”

1) ถิ่นฐานเดิมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 2.1 แผนที่ถิ่นที่อยู่เดิมของไทยทรงดำ

ที่มา: ม.ศรีบุษรา (2530) *ไทยดำรำพัน* กรุงเทพมหานคร บรรณกิจ

ไตดำมีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ประเทศจีนตอนกลาง ซึ่งเป็นถิ่นฐานเดิมของชนเผ่าไท ต่อมาได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งที่บริเวณแม่น้ำอูในแคว้นสิบสองจุไท ซึ่งมีเมืองเถง หรือ เตียนเบี่ยนฟู ประเทศเวียตนาม เป็นเมืองหลวง และเป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือ นอกจากเมืองเถงแล้ว

บริเวณที่ไทดำอาศัยอยู่ได้แก่ เมืองควาย เมืองดุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโมะ เมืองหวัด เมืองซาง และรวมเมืองที่ผู้ไทชาวอาศัยอยู่อีก 4 เมืองรวมทั้งหมดเป็น 12 เมือง จึงเรียกว่าเมืองสิบสองผู้ไท หรือสิบสองเจ้าไทย และต่อมาเป็นสิบสองจุไทเคยขึ้นอยู่กับอาณาจักรสุโขทัยในรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เมื่ออาณาจักรสุโขทัยเสื่อมอำนาจลงในตอนต้นสมัยอยุธยา แคว้น สิบสองจุไท ได้ถูกแบ่งแยกออกเป็น 2 ภาค คือ ภาคที่ติดต่อกับพม่าและจีนเรียกว่า “แคว้นสิบสองปันนา หรือพวกไทลื้อ” และภาคที่ติดต่อกับจีนและญวนคงเรียกว่า “แคว้นสิบสองจุไท” บริเวณที่อยู่ระหว่างดินแดนภาคเหนือและแคว้นสิบสองจุไท ทางใต้อยู่ภายใต้การปกครองของเมืองหลวงพระบาง มีอยู่ห้าเมืองและต่อมาเพิ่มอีกเมืองหนึ่งเป็นหกเมืองเรียกว่า “หัวพันทั้งห้าทั้งหก” ได้แก่ เมืองควาย เมืองดุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองไล เมืองแดง โดยเฉพาะเมืองแดงอยู่ห่างไกลจากนครหลวงพระบาง มีอาณาเขตติดต่อกับจีน ทางตอนใต้และตอนเหนือของประเทศเวียดนาม อำนาจการปกครองจากนครหลวงพระบางจึงดูแลไม่ทั่วถึงและได้มอบอำนาจให้ปกครองดูแลกันเอง แต่ยังคงอยู่ในอำนาจคุ้มครองของหลวงพระบาง ดังนั้นในบางยุคบางสมัย หัวเมืองฝ่ายเหนืออันมีเมืองแดง ขึ้นกับจีนบ้าง เวียดนามบ้าง เรียกว่า “สามฝ่ายฟ้า” ต่อมา “หัวพันทั้งห้าทั้งหก” มาเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศลาวตอนเหนือเรียกว่า “แขวงหัวพัน ซำเหนือ หรือเวียงไซย” กลุ่มชนที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ส่วนมากเป็นชาวไทยดำซึ่งชาวลาวเรียกว่า “ไทยเหนือ” เพราะตั้งอยู่ติดกับเมืองแดงแห่งสิบสองจุไท และห่างจากแม่น้ำคำ (ซงโห) ซึ่งชาวผู้ไทเรียกว่า “แม่น้ำแต” ไทดำอาศัยอยู่ทั่วไปตั้งแต่มณฑลกวางสี ยูนนาน และบริเวณลุ่มแม่น้ำคำ แม่น้ำแดง ในแคว้นตั้งเกีย ไทดำจากแคว้นสิบสองจุไทได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยด้วยเหตุผลทางการเมือง (สมทรง บุรุษพัฒน์ 2542: 2700)

เพ็ญนิภา อินทรตระกูล (2535: 16) ได้กล่าวในประวัติไทยดำว่า ดินเดิมของไทยดำอยู่บริเวณแม่น้ำอูในแคว้นสิบสองจุไท มีเมืองแดง (เดียนเบียนฟู) เป็นเมืองหลวง เมืองแดง เป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือของแคว้นสิบสองจุไท ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของลาว และเป็นหัวเมืองอิสระปกครองตนเองมาช้านาน จนกระทั่งกลุ่มไทยด้านตะวันตกมีอำนาจ ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 จึงได้เข้ามาอยู่ในความคุ้มครอง นครหลวงพระบาง อย่างไรก็ตามอำนาจการปกครองของหลวงพระบางดูแลได้ไม่ทั่วถึงบางครั้งเมืองแดงจึงขึ้นอยู่กับจีนบ้าง บางครั้งก็ขึ้นอยู่กับญวนบ้าง

ศุวิทย์ ชีรสาควัต (อ้างใน ส. พลายน้อย 2543: 185) ได้กล่าวว่า ดินแดนไทยในสมัยรัชการที่ 5 คือสิบสองจุไทว่าประกอบด้วยเมืองผู้ไทขาว 4 เมือง มีเมืองไลลา เมืองเจียน เมืองมุน เมืองบาง เมืองของผู้ไทดำ 8 เมือง มีเมืองแดง (เดียนเบียนฟู) เมืองควาย เมืองดุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโมะ เมืองหวัด และเมืองซาง ดินแดนแห่งนี้ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทยให้หลวงพระบางดูแลมานานแล้ว

ม. ศรีบุษรา. (2530: 13) ได้กล่าวว่า ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ได้ค้นคว้าประวัติของชนเผ่าไทยดำ พบว่า มีการอพยพของชนเผ่าไทยมาจากเมืองจินภาคกลาง พื้นที่ของไทยพวกหนึ่งเคลื่อนลงมาอีกพื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำดำและลุ่มแม่น้ำแดง ในแคว้นตังเกี๋ย

ยนต์ ชุ่มจิต (อ้างใน วิเศษ เพชรประดับ. 2547: 159-160) กล่าวว่าได้ศึกษาประวัติศาสตร์ ของชาวไทยทรงดำก่อนอพยพเข้าสู่ประเทศไทย ในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 1 ว่า ลาวโซ่ง สร้างบ้านแปงเมืองกระจายอยู่ทั่วไปในเขตลุ่มแม่น้ำดำ แม่น้ำแดง ในบริเวณตั้งแต่มณฑลทวนเกี๋ย ยูนนาน ตังเกี๋ย และแคว้นสิบสองจุไทย มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองแดง ปกครองตนเองอย่างอิสระ เมืองแดงปัจจุบันคือเดียนเบียนฟูในประเทศเวียดนาม บริเวณบ้านเมืองลาวโซ่ง จัดเป็นที่สูงสลับลุ่มแม่น้ำ มีระดับตั้งแต่ 200-2,500 เมตรจากระดับน้ำทะเล ปัจจุบันประชาชนตั้งหลักแหล่งในบริเวณนี้ด้วยกันหลายเผ่าพันธุ์ ได้แก่ อาข่า ม่าน แม้ว ขมุ ลามต โลโล้ ไทยดำ และแก เป็นลักษณะสะท้อนให้เป็นชนหลายเผ่าพันธุ์อยู่ร่วมกันตั้งแต่โบราณ

สมคิด ศรีสิงห์ (2537: 27) ได้กล่าวประวัติของไทยทรงดำว่า “โซ่ง” หรือไทยทรงดำ หรือ “ไทยดำ” เป็นคนไทยสาขาหนึ่งในหลายสาขามีต้นกำเนิดมาจากถิ่นฐานเดียวกันคือ นาน้อย หรือนาบอนน้อยอ้อยหนู ซึ่งต่อมาปรากฏชื่อใหม่ว่า “แดง” และปัจจุบันคือ “เดียนเบียนฟู” ตามชื่อเรียกของเวียดนาม เพราะได้ถูกโอนไปอยู่ในเวียดนามภายหลังได้อิสรภาพจากฝรั่งเศส ถิ่นฐานกลุ่มชนไทยดำอาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำดำ และแม่น้ำแดงในแคว้นตังเกี๋ย สมัยฝรั่งเศสปกครองได้ ตั้งชื่อเรียกถิ่นฐานของไทยดำว่า “Pays Thai หรือ Pay des Thais” ซึ่งแปลว่าประเทศไทยหรือประเทศของชาวไทยมีอยู่ 4 แคว้น คือ สูงเหา สิบสองจุไทย ไถ่เจ้า และพองโต แต่ละแคว้นมีท้าวใหญ่ เป็นผู้ปกครองสูงสุดมีท้าวเมืองและท้าวแสน เป็นผู้ช่วยปกครองแต่ละอำเภอ หัวหน้าหมู่บ้านใช้การเลือกตั้งขึ้นมาเรียกท้าวบ้าน ผู้ช่วยเรียกจำบ้าน มีทิวาทำหน้าที่เกี่ยวกับพลเรือน ละองค์โหม (องค์หมอ) เป็นโหรคอยทำนายฤกษ์ยาม เมื่อมีงานการต่างๆ ในหมู่บ้าน

วาสนา อรุณกิจ (2528: 2) ได้ระบุว่าชาวไทยทรงดำ เป็นกลุ่มไทยโบราณกลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในบริเวณแคว้นสิบสองจุไทย ซึ่งมีอาณาเขตอยู่ในแถบแม่น้ำดำและแม่น้ำแดง ปัจจุบันในเขตเวียดนามเหนือตอนเชื่อมต่อจากลาว และจีนตอนใต้

นำพวัลย์ กิจรักกุล (2532: 24) ได้กล่าวถึงถิ่นฐานเดิมของไทยทรงดำว่า แคว้นสิบสองจุไทย ประกอบด้วย เมืองสำคัญสิบสองเมือง หรือสิบสองจุ แต่ละจุหรือแขวงประกอบด้วยเมืองเล็กๆ และหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กัน โดยอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าเมืองในแขวงนั้นๆ แต่ละเมืองจะมีการปกครองที่เป็นอิสระต่อกัน บางเมืองจะเกี่ยวพันกันโดยเป็นญาติ หรือแต่งงานกัน ตามพงศาวดารเมืองไลหรือไลเจา (Lai Chaw) กล่าวว่า เมืองที่พวกผู้ไทยดำอาศัยอยู่คือ แดง หรือเมืองแดน หรือเมืองตันต์ ปัจจุบัน คือ เมืองเดียนเบียนฟู (Dien Bien Phu) ประเทศเวียดนาม

เป็นศูนย์กลางที่สำคัญ เมืองควายหรือเมืองกาย เมืองตุง เมืองม่วยหรือม่วน เมืองลา เมืองหวัด เมืองซาง เมืองโมะ รวม 8 เมือง กับเมืองที่ผู้ไทยชาวอาศัยอยู่ 4 เมือง คือ เมืองไล เมืองเจียน เมืองมุนและเมืองบาง รวมทั้งหมด 12 เมือง เมืองดังกล่าว เรียกว่า แคว้นสิบสองจุไทย หรือสิบสองผู้ไทย

ในการแบ่งเขตของแต่ละเมือง แต่ละจุนั้นเป็นไปตามธรรมชาติของพื้นที่ โดยอาศัยลักษณะภูมิประเทศเป็นแนวพรมแดน เช่น ลำห้วย ภูเขา ป่าไม้ ไม่มีการเขียนแผนที่แบ่งอาณาเขตแน่นอน หมู่บ้านใดขึ้นอยู่กับเมืองใดก็ขึ้นอยู่กับความสะดวก ความใกล้ชิดทางพื้นที่และความสัมพันธ์ของความเป็นญาติ แคว้นสิบสองจุไทยมิได้มีการรวบรวมการปกครองให้เป็นอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวกัน

สุมิตร ปิติพัฒน์และคณะ (2521: 3) ได้ศึกษาถิ่นฐานเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ สรุปได้ว่า สิบสองจุไทยเป็นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของไทยดำ ไทยขาว ไทยแดง และไทยอื่นๆ มาช้านาน ก่อนที่พวกญวนจะขยายอำนาจไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของแคว้นดังกล่าว และอาณาจักรมอญมีอำนาจขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 จึงได้เข้ามาอยู่ในความคุ้มครองของนครหลวงพระบาง สิริ พึ่งเดช (2519: 35) ได้สรุปไว้ว่า “เมืองไล เมืองแดง อยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย ขึ้นอยู่ในอำนาจการปกครองของเจ้านครหลวงพระบาง คือ หัวเมืองฝ่ายเหนือ มีเมืองควาย เมืองตุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองไล เมืองแดง โดยเฉพาะเมืองแดงนั้นอยู่ห่างไกลจากนครหลวงพระบาง และอยู่ตอนใต้ของประเทศจีน หรือมีอาณาเขตติดต่อกับจีน แต่อยู่ตอนเหนือของญวน อำนาจการปกครองจากนครหลวงพระบางดูแลไม่ทั่วถึง จึงมอบอำนาจให้การปกครองดูแลกันเอง แต่ก็อยู่ในอำนาจคุ้มครองของเจ้านครหลวงพระบาง” ดังนั้นบางยุค บางสมัยหัวเมืองฝ่ายเหนือ อันมีเมืองแดง เป็นต้น ขึ้นกับจีนบ้าง ขึ้นกับญวนบ้าง ขึ้นกับลาวบ้าง ที่เรียกว่า “สามฝ่ายฟ้า” ปัจจุบันเมืองศูนย์กลางของไทยทรงดำ คือ ซอนลา หรือพวกที่ไทยทรงดำ เรียกว่า เมืองลา หลังจากได้อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งตามที่ต่างๆ ในประเทศไทยเป็นจำนวนมากนั้นก็ด้วยเหตุผลทางสงครามที่เกิดขึ้นทั้งระหว่างพวกเดียวกัน และชาติอื่นๆ

2) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย

ภาพที่ 2.2 แผนที่อาณาเขตสิบสองจุไทย

ที่มา: ทองใบ แดงน้อย (2544) *แผนที่ภูมิศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิชย์*

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำอพยพเข้าสู่ประเทศไทย ครั้งที่ 1 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ชาวไทยทรงดำอพยพเข้าสู่ประเทศไทยหลายครั้งด้วยเหตุผลทางสงคราม โดยอพยพผ่านลงมาทางเวียดนามเหนือ ลาว และเข้าสู่ประเทศไทย

ครั้งที่ 1 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

อัญชุลี บุรณะสิงห์ (2531 : 15) ได้ระบุว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำอพยพเข้าประเทศไทย เริ่มตั้งแต่สมัยธนบุรีเป็นราชธานีตั้งแต่ปี พ.ศ.2322 สาเหตุของการอพยพเนื่องจากดินแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เจ้านครเวียงจันทน์ได้กระทำหมิ่น

พระบรมเชษานุภาพจึงได้มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อครั้งพระองค์ยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก มีรับสั่งให้กองทัพหลวงพระบาง ยกกองทัพไปตีเมืองม่วย เมืองทันต์ (ญวนเรียก “เมืองซื่อหิง”) ซึ่งเป็นเมืองของผู้ไทยทรงดำ ตั้งอยู่เขตแดนเมืองญวนเหนือเสร็จแล้วได้กวาดต้อนครอบครัวลาวเวียงจันทน์ และลาวทรงดำลงมายังประเทศไทย กำหนดให้ลาวเวียงจันทน์ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองสระบุรี ราชบุรี และจันทบุรี ส่วนลาวทรงดำให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเพชรบุรี

ครั้งที่ 2 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

การอพยพของไทยทรงดำว่า ในพ.ศ. 2335 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เจ้าเมืองแกลง (ลาวทรงดำ) เกิดแข็งข้อต่อเจ้าเมืองเวียงจันทน์ เจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงได้ยกกองทัพเข้าตีเมืองแกลงและเมืองพวน ได้แล้ว จึงกวาดต้อนครอบครัว ลาวทรงดำ และลาวพวน เพื่อมิให้เป็นกำลังสำคัญของประเทศเวียดนาม มาถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกที่กรุงเทพฯ พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนที่เพชรบุรีกับพวกที่มาอยู่ก่อนแล้ว (วารสารณ์ ธรรมทิพย์สกุล 2547: 49)

ครั้งที่ 3 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

เรณู เหมือนจันทร์เซย (อ้างใน อัญชุลี บุรณะสิงห์ 2531: 16) กล่าวว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 หัวเมืองที่ขึ้นต่อเมืองหลวงพระบาง เกิดแข็งเมือง กระด้างกระเดื่อง ในปี พ.ศ.2371 พระองค์ทรงให้แม่ทัพ ยกกองทัพไปปราบเมืองแกลง และกวาดต้อนได้ครอบครัวลาวทรงดำลงมาไว้ที่เพชรบุรีอีกครั้งหนึ่งต่อมา ในปี พ.ศ.2378 และระหว่าง พ.ศ.2379-2381 นั้น ครอบครัว ลาวพวน และไทยดำ ก็ได้ถูกกวาดต้อนเข้ามายังกรุงเทพฯ อีกสองครั้ง สาเหตุเนื่องมาจากการก่อกบฏ ซึ่งใน พ.ศ.2369 นั้น โดยเจ้านูวงศ์แห่งนครเวียงจันทน์ กองกำลังของได้สยามยกกองทัพเข้าปราบปราม 2 ครั้ง จึงสำเร็จ ต่อมา หัวเมืองที่เคยขึ้นกับนครเวียงจันทน์ บริเวณที่ราบสูง ทรานนินท์ (Tran Nink) ซึ่งมีหัวเมือง “หัวพันทั้งห้าทั้งหก” (เป็นเมืองของไทยดำ) เมืองพวนก็ยังเป็นปัญหาต่อสยาม ในพ.ศ.2377 สยามจึงส่งกองทัพเข้าร่วมกับกองทัพหลวงพระบางพร้อมทั้งหัวเมืองฝ่ายเหนือด้วย เข้าโจมตีได้แล้วในพ.ศ.2378 จึงได้ให้แม่ทัพควบคุม ลาวทรงดำ ลงมาที่กรุงเทพฯ ในช่วง พ.ศ. 2379-2381 ซึ่งสาเหตุเนื่องมาจากเจ้าเมืองหิมเมืองคอย เมืองควร แข็งข้อต่อเมืองหลวงพระบาง เมื่อเจ้าเมืองหลวงพระบาง เข้าโจมตีสำเร็จแล้วจึงกวาดต้อน ลาวทรงดำ มายังกรุงเทพฯ อีก (สุมิตร ปิติพัฒน์ 2521: 5-7)

ครั้งที่ 4 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ (2521: 7) ได้ระบุว่า ในพ.ศ.2407 เกิดความระส่ำระสายขึ้นในดั่งเกีย ลิบสองจุไทยและลาวเหนือ พวกจีนฮ่อบุกเข้าก่อกวนในแถบแม่น้ำดำ แม่น้ำ

แดง และที่ราบสูงทรานนินท์ พวกส่อแบ่งออกเป็นหลายกลุ่มตามสีธง เช่น ส่อธงแดง ส่อธงเหลือง และส่อธงดำ กองทัพส่อได้บุกโจมตีหัวเมืองต่างๆ กองทัพหลวงพระบางไม่สามารถต่อต้านกำลังของพวกกบฏส่อ พวกส่อซงเหลืองยึดได้เมืองเชียงคำ เชียงขวาง และตั้งค่ายอยู่ที่ทุ่งเชียงคำ หลังจากนั้นกบฏส่อยังคงเคลื่อนกำลังลงไปทางใต้ มุ่งสู่เวียงจันทน์และหนองคาย เจ้านครหลวงพระบาง และเจ้าเมืองหนองคายจึงขอความช่วยเหลือมายังกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงส่งกองทัพไปปราบส่อ สำเร็จใน พ.ศ.2421 กองทัพจึงนำครอบครัวลาวอพยพเข้ามาในอาณาจักรสยาม

ปัญหาความยุ่งยากเกี่ยวกับกบฏส่อไม่สิ้นสุด ต่อมาส่อยังก่อกวนหัวเมืองทางตะวันตกเฉียงใต้ของแม่น้ำคำในเขตสิบสองจุไทย อีกโดยเฉพาะ บริเวณเมืองแดงและเมืองไล ทางกรุงเทพฯ ยกกองทัพไปปราบส่อ และป้องกันชายแดนริมฝั่งแม่น้ำคำอีกครั้งใน พ.ศ.2428 และให้กองทัพไทยได้ตั้งค่ายรับอยู่บริเวณนั้นด้วย

ในขณะนั้นฝรั่งเศสได้เข้ายึดครองเวียดนามอาณาจักรตั้งแต่ พ.ศ.2426 อยู่ก่อนแล้วไม่พอใจไทยและประหวังว่า ไทยคุกคามชายแดนอาณาจักรเวียดนาม (ญวน) ของตน ฝรั่งเศสขอให้ตั้งกรรมการตรวจสอบดินแดนและปักเขตแดนขึ้น ฝ่ายไทยไม่ยินยอม โดยให้เหตุผลว่า ดินแดนเหล่านี้เป็นดินแดนที่อยู่ในความครอบครองดูแลของเมืองหลวงพระบาง ซึ่งเป็นพระราชของอาณาจักรสยาม เมื่อไทยปราบปรามกบฏส่อเสร็จสิ้นลงแล้ว พระยาสุรศักดิ์มนตรีจึงยกทัพกลับกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายในการกวาดต้อนลาวทรงดำจากแคว้นสิบสองจุไทย และให้ไปอยู่ที่เพชรบุรี สำหรับบุตรเขยเจ้าเมืองไลให้อยู่ที่กรุงเทพฯ ทางฝ่ายเจ้าเมืองไลนี้ถือว่าไทยจับบุตรเขยมาคุมขังเกิดความไม่พอใจนำกองทัพคำอู่ม บุตรชายคนโตเจ้าเมืองไล และเงินส่อธงดำ เข้าตีเมืองหลวงพระบางได้สำเร็จ ภายหลังจากกรุงเทพฯ จึงได้ปล่อยตัวบุตรเขยเจ้าเมืองไลและในช่วงนี้ฝรั่งเศสถือโอกาสที่เจ้าเมืองไล โกรธเคืองประเทศไทยจึงวางแผนที่จะครอบครองเอาดินแดนบริเวณแคว้นสิบสองจุไทยเป็นอาณานิคมฝรั่งเศสด้วย โดยคิดต่อให้ความช่วยเหลือคำอู่ม และสนับสนุนให้เรียกร้อยเอาดินแดนเหล่านี้ไปอยู่ในความดูแลของฝรั่งเศส และอ้างว่าดินแดนเหล่านี้เคยส่งส่วยให้เวียดนาม จึงเสมือนเป็นเมืองขึ้นของเวียดนามด้วย ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องยอมเสียดินแดนแคว้นสิบสองจุไทยให้กับฝรั่งเศสในปี พ.ศ.2434 (นำพวลย์ กิจรักษ์กุล, 2538 : 8)

สุมิตร ปิติพัฒน์ (2521: 8) กล่าวว่า ไทยทรงดำที่อพยพเข้ามาในราชอาณาจักรสยาม รุ่นแรกในสมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้นได้กำหนดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หนองปรัง (หรือหมู่บ้านหนองเตา) ส่วนพวกที่อพยพมารุ่นหลังในสมัยรัชกาลที่ 3 ให้อยู่ที่หมู่บ้านท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี แต่เนื่องจากไทยทรงดำไม่ชอบพื้นที่ลุ่มและน้ำท่วม และยังเป็นบริเวณอาศัยที่ขาดแคลนไม้ไฟในการปลูกสร้างบ้านเรือน จึงพากัน

อพยพเคลื่อนย้ายไปอยู่หลังเขาวังที่หมู่บ้านสะพานยี่หน ต่อมากลุ่มหลังได้อพยพไปอยู่เวียงคอยและวังตะโก เมื่อไทยทรงดำมีลูกหลานเพิ่มจำนวนมากขึ้น จึงได้กระจายกันไปตั้งบ้านเรือนที่อื่นๆ อีกหลายแห่ง

การอพยพจากเพชรบุรีไปยังจังหวัดต่าง ๆ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เนื่องมาจากพระองค์ทรงปฏิรูปการปกครองได้ออกพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร แล้วยกเลิกระบบไพร่ ทำให้ชาวไทยทรงดำพ้นจากฐานะทาสของระบบมูลนายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ด้วยเหตุนี้ชาวไทยทรงดำจึงอพยพกระจายออกไปยังจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี พิจิตร พิษณุโลก สมุทรสงคราม สมุทรสาคร ราชบุรี เป็นต้น ดังในราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีถึงกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ (ยศในขณะนั้น) เมื่อปี พ.ศ.2438 ได้กล่าวถึงชาวลาวทรงดำ 700 คน ได้อพยพจากเมืองเพชรบุรีไปหาที่ทำกินใหม่ (วราภรณ์ ธรรมทิพย์สกุล, 2547 : 50)

3) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง และ ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ภาพที่ 2.3 แผนที่ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก ราชบุรี

ที่มา: ยูกาญจน์ เจียมจิระพร (2542) หนังสือไทยทรงดำคอนคลั่ง โรงเรียนชุมชนวัดคอนคลั่ง
 มิตรภาพที่ 178 ตำบลคอนคลั่ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี หน้า 11

การย้ายถิ่นของชนชาวลาวทรงดำ ชาวลาวทรงดำถูกกวาดต้อนเข้ามาใน พ.ศ. 2322 เมื่อตีเวียงจันทน์ได้แล้ว โดยสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก ได้สั่งให้กองทัพเมืองหลวงพระบาง ไปตีเมืองทันต์ และเมืองม่วย สองเมืองนี้ประชาชน เป็นพวกลาวทรงดำอยู่ริมเขตแดนเวียคนาม ได้ครัวลาวทรงดำมาเป็นจำนวนมากโปรดฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเพชรบุรี เพราะภูมิประเทศมีป่าเขามาก มีหุบเขา ห้วย ลำธาร ท่วมไม่ถึง เช่น บริเวณเขาสมณคีรี (เขาวัง) เขาหัวแหวน เขาทะโมน เขาอีโก้ เขาขวด เขาย้อย เขาหลวงและ เขาชะอำ เป็นต้น ภูมิประเทศเมืองเพชรบุรีจึงคล้ายคลึงบ้านเมืองเดิม ชาวลาวได้ปลูกสร้างบ้านเรือนอาศัยเป็นหมู่ๆ กระจายกันไป หมู่บ้านแห่งแรกคือ บ้านหนองปรัง (สมัยรัตนโกสินทร์) ได้ลาวทรงดำเข้ามาอีกหลายหน หมู่บ้านจึงขยายออกไปมากเรียกชื่อตามลักษณะท้องถิ่น เช่น บ้านป่าตาล บ้านเขาแร้ง บ้านเขาย้อย บ้านหนองจิก บ้านหนองกระพ้อ บ้านท่าช้าง บ้านท่าล้อ บ้านวังตะโก บ้านเวียงคอย บ้านทับคาง เป็นต้น ดังนั้นในสมัยกรุงธนบุรี มีชาวลาวเวียงจันทน์ และลาวทรงดำเท่านั้นที่ย้ายถิ่นเข้ามา ชาวลาวที่ได้ตั้งชุมชนเรียบร้อยแล้ว ในหัวเมืองชั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้ตั้งหลักทำมาหากินโดยมีมูลนายลาวเป็นหัวหน้าปกครอง และอยู่ในความดูแลควบคุมของขุนนางไทยอีกต่อหนึ่งและต้องขึ้นสังกัดถูกสักข้อมือบอกลงด้วย การอพยพไปตั้งชุมชนที่เมืองอื่น การย้ายสังกัดกรมกอง ทางราชการห้ามโดยเด็ดขาด การโยกย้ายเปลี่ยนสังกัดก็ทำได้ยาก ชาวลาวมีสิทธิเสรีที่จะไปไหนก็ได้แต่ต้องอยู่ภายในขอบเขตที่กำหนด ต่อมาระบบไพร่คลี่คลายลง โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการปกครอง การออกพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร จนถึงการยกเลิกระบบไพร่ ทำให้การควบคุมคนเปลี่ยนไป การย้ายถิ่นของชนชาวลาวจากชุมชนหรือเมืองไปอยู่ต่างเมืองกันมากขึ้น จะด้วยเหตุผลต้องการหาทางกลับคืนถิ่นฐานบ้านเมืองเดิม หรือหาแหล่งทำกินใหม่หรือย้ายถิ่นเพราะได้รับความลำบากจากการถูกบังคับต่าง ๆ ก็ตาม การย้ายถิ่นสามารถทำได้กว้างขึ้น ดังเช่น พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีถึงกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ. 2438 ที่ทรงกล่าวถึง ลาวทรงดำย้ายจากเมืองเพชรบุรีมาอยู่บ้านโพธิ์หักและโคกคลัง แขวงเมืองราชบุรีประมาณ 700 คนเศษ สาเหตุเพราะเดือดร้อนต้องเสียเงินค่าราชการ และถูกเกณฑ์ทำนาหลวงเป็นต้น แม้จะย้ายถิ่นเพราะเหตุผลต่าง ๆ ดังกล่าวก็แสดงว่าชาวลาวสามารถย้ายถิ่นไปเป็นกลุ่มใหญ่ไปอยู่ต่างเมืองได้ กระจายอยู่ตามตำบลและอำเภอต่าง ๆ ในหลายจังหวัด ปัจจุบันจึงมีชาวลาวทรงดำอยู่ตามเมืองต่างๆ (บังอร ปิยะพันธุ์ 2541: 31)

พระมหามานตรี ชันดิสาวโร(2548:57) ระบุว่าไทยทรงดำมีการอพยพจากเมืองเพชรบุรีไปยังจังหวัดต่างๆ แยกย้ายจากถิ่นฐานเพชรบุรีไปทำมาหากินในท้องถิ่นต่างๆ ดังนี้

ที่ยังตั้งถิ่นฐานอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี คือ ตำบลหนองปรัง ทับคาง ห้วยท่าช้าง อำเภอเขาย้อย ตำบลวังตะโก อำเภอเมือง ตำบลท่าช้าง อำเภอบ้านแหลม และที่อำเภอชะอำ ในส่วน

ที่แยกย้ายกันไปจังหวัดอื่นๆ เช่นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ตำบลบ้านคอน สระยายโสมหนองโอง คอนมะเกลือ อำเภอร่องทอง ที่หมู่บ้านหนองงาน ดอนมะนาว ลาดมะขาม ตำบลบ้านโฆ้ง อำเภอสองพี่น้อง ที่หมู่บ้านบางหมัน ตำบลบางกุ้ง อำเภอเมืองและที่อำเภอบางปลาหมอ ในจังหวัดนครปฐม ที่หมู่บ้านเกาะแรต คอนขมิ้น หัวทราย ไร่หูช้าง คอกเนื้อ ขึ้นอยู่กับอำเภอบางเลน ที่หมู่บ้านดอนเตาอิฐ หมู่บ้านสระ บ้านยาง บ้านคอนทอง บ้านไผ่คอย บ้านไผ่โทน บ้านไผ่เกาะ ขึ้นอยู่กับอำเภอคำแพงแสน ที่หมู่บ้านแหลมกระเจา บ้านหัวถนน ขึ้นอยู่กับอำเภอบางเลน ที่หมู่บ้านดอนขนาก ขึ้นอยู่กับอำเภอเมือง และที่ตำบลตลาดจินดา ขึ้นอยู่กับอำเภอสสามพราน ในจังหวัดราชบุรี ที่หมู่บ้านตลาดควาย ตำบลจอมบึง และตำบลแก้มอัน ขึ้นอยู่กับอำเภอจอมบึง ที่หมู่บ้านหัวเขาจีน (เขาภูทอง) ขึ้นอยู่กับอำเภอปากท่อ ที่หมู่บ้านดอนพรม บ้านตากแดด ตำบลคอนผา ขึ้นอยู่กับอำเภอบางแพ และที่บ้านโคกดับเป็ด ตำบลคอนคลัง บ้านคอนข่อย บ้านตาลเรียง ตำบลบัวงาม ขึ้นอยู่กับอำเภอดำเนินสะดวก นอกจากนี้ชาวไทยทรงดำยังอพยพไปในจังหวัด กาญจนบุรี สระบุรี ลพบุรี นครสวรรค์ กำแพงแสน พิจิตร พิษณุโลก ชุมพร และสุราษฎร์ธานีอีกด้วย

1. ประวัติการตั้งถิ่นฐานที่ตำบลคอนคลัง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราวิชาการ มีสาระสำคัญดังนี้

ราว พ.ศ. 2400 มีชาวไทยทรงดำกลุ่มหนึ่งอพยพมาจากเพชรบุรี นำโดยเพี้ยหุน เข้ามาตั้งบ้านเรือนที่บ้านคอนคลัง บ้านคอนข่อย บ้านตาลเรียง เมื่อตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนแล้ว จึงได้จับจองที่ดินประกอบอาชีพทำนา ถิ่นที่ตั้งบ้านเรือนในตำบลคอนคลัง ได้แก่ บ้านโคกดับเป็ด บ้านโคกกลาง และบ้านโคกคลัง ประชาชนในตำบลคอนคลังประมาณร้อยละ 80 เป็นไทยทรงดำต่อมาเพี้ยหุนได้รับเลือกให้เป็นกำนัน ตำบลคอนคลังคนแรก แบ่งหมู่บ้านออกเป็น 6 หมู่ ปัจจุบันยุบเป็น 5 หมู่ เพี้ยหุนจึงเป็นต้นตระกูล “ทวยหุน” ที่ปกครองหมู่บ้านคอนคลัง (ยูกาญจน์เจียมจิระพร 2542: 9-10)

ในระยะ 100 ปี ที่ผ่านมาชาวลาวโซ่งเริ่มพากันอพยพออกจากพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี ไปตั้งหลักแหล่งในจังหวัดใกล้เคียงและขยายพื้นที่ไกลออกไปในมณฑลราชบุรี พบที่จังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี และสมุทรสงครามสำหรับในจังหวัดราชบุรี มีลาวโซ่งอาศัยอยู่ที่บ้านตลาดควาย อำเภอจอมบึง บ้านคอนคลัง บ้านบัวงาม และบ้านโคกดับเป็ด อำเภอดำเนินสะดวก บ้านดอนคา บ้านตากแดด บ้านดอนพรม อำเภอบางแพ และที่บ้านเขาภูทอง อำเภอปากท่อ นอกจากนี้ยังพบลาวโซ่งอยู่อาศัยกระจัดกระจายอยู่หลายจังหวัด เช่น นครปฐม สุพรรณบุรี นครสวรรค์ เป็นต้น (ยนต์ ชุมจิต 2547: 163) โดย ม. ศรีนุชรา (2530: 179) ระบุว่า ลาวโซ่งคือชาวไทยดำอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเพื่อความสุขความปลอดภัยของพี่น้องไทยดำ ปัจจุบันได้กระจายแยกย้ายกันไปทำมาหากินตามใจชอบตามท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศไทยพวกเขามักจะอยู่

รวมกันเป็นกลุ่มก้อนในหมู่พวกเขาเอง จังหวัดราชบุรี พบที่ อำเภอดำเนินสะดวก ตำบลคอนคลั่ง และตำบลบัวงาม

ประวัติของหมู่บ้าน “คอนคลั่ง” นั้นเดิม ตำบลคอนคลั่งเป็นป่ารกทึบปกคลุมด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่จำนวนมาก โดยเฉพาะ “ต้นคลั่ง” พื้นที่แห่งนี้คนทั่วไปจึงมักเรียก คอนคลั่ง เนื่องจากมีต้นคลั่งจำนวนมาก “ต้นคลั่ง” มีชื่อเรียกตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ว่า “ต้นกระโดน” เป็นต้นไม้ชนิดหนึ่ง (Careya arborea) ในวงศ์ Lecythidaceae เป็นพืชที่ ชอบขึ้นในที่ลุ่ม ใบคล้ายใบจิกหรือหูควาง ดอกขาวมีกลิ่นหอมใหญ่ราว 6 ซม. ผลกลมรูปไข่ ขนาดเท่าผลมะตูม เนื้อไม้ละเอียดแข็งแรงทนทาน เหมาะสำหรับสร้างบ้านเรือน เปลือกใช้เบื่อปลา หรือ ทูบเป็นแผ่นใช้เป็นต่างหังปูหลังช้าง ในระยะเวลาต่อมาไม่ปรากฏว่ามีต้นคลั่งขึ้นอยู่ในเขต ท้องถิ่นนี้ สันนิษฐานว่า ท้องถิ่นมีจำนวนคนเพิ่มมากขึ้น จึงตัดเอาไปทำบ้านเรือน ต้นคลั่งปัจจุบันจึง สูญหายไปต่อมาใน พ.ศ. 2524 พระครูโกศลรัตนคุณเจ้าอาวาสวัดคอนคลั่งจึงได้นำต้นคลั่งจากป่า จอมบึง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี มาปลูกไว้ที่บริเวณหน้าวัดคอนคลั่งเพื่อให้ชาวไทยทรงดำได้รู้ ลักษณะของต้นคลั่ง (ยูกาญจน์ เจริญจิรพร 2542:3)

ภาพที่ 2.4 วัดคอนคลั่ง

1.1 วัดคอนคลั่ง ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 ตำบลคอนคลั่ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ในราวปี พ.ศ. 2430 แรกตั้งไม่ปรากฏหลักฐาน ผู้ก่อตั้งคือ เพี้ย(พระยา)หุน และนาย ยอด ต้องเรียน พร้อมด้วยชาวคอนคลั่งได้ร่วมกันซื้อที่ดินราคา 3 ตำลึงเพื่อก่อสร้างวัดคอนคลั่งซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งอยู่ปลายสุดด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน เป็นบริเวณที่มีความสงบเหมาะสม และเป็นสถานที่ประกอบกิจการทางศาสนาของชาวคอนคลั่ง มีการพัฒนาปรับปรุงเรื่อยมา ซึ่งจากสภาพเดิมเป็น ภูมิแบบง่าย ๆ มุงด้วยหญ้าคาบ้าง จากบ้าง ในปี พ.ศ. 2470 พระอธิการปี จันทสร ดำรงตำแหน่งเจ้า

อวาสาได้สร้าง อุโบสถไม้สักทรงไทย สร้างกุฏิและศาลาการเปรียญ ต่อมา พ.ศ. 2479 นายอุ่น เรือนหอม ได้ถวายที่ดินเป็นที่ธรณีสงฆ์ จำนวน 17 ไร่ 24 ตารางวา ใน พ.ศ. 2482 นายถัน ต้องเรียน กำนันตำบลคอนคลัง ได้สร้างเรือนปริยัติธรรมไม้สัก และชาวคอนคลังได้สร้างกุฏิอีกจำนวนหลาย หลัง ต่อมา พ.ศ. 2499 พระอธิการปี จันทสร พร้อมด้วยคณะกรรมการวัดได้ก่อสร้างพระอุโบสถ หลังใหม่เป็นแบบทรงไทย คอนกรีตเสริมเหล็ก และผูกพัทธสีมา ในปีพ.ศ.2501 ต่อมาพระอธิการ สมวงษ์ ปุณฺณัติกุสสโต ได้รับดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส และได้เลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระครู โกศลรัตนคุณ ในปี พ.ศ.2525 นับเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกที่ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ พระครู โกศลรัตนคุณ ได้ปรับปรุง และสร้างกุฏิสงฆ์อีกจำนวน 6 หลัง พ.ศ. 2519 ได้ปรับปรุงหอรบขัง รื้อถอนพระอุโบสถ ไม้สักทรงไทย ซึ่งชำรุดทรุดโทรม แล้วสร้างใหม่เป็นกุฏิเก็บสิ่งของต่างๆ กรรมการวัดซื้อที่ดิน เพิ่มเติม และสร้างศาลาการเปรียญทรงไทยแบบคอนกรีตเสริมเหล็กได้ถุนสูง แทนศาลาการเปรียญ ที่ชำรุดทรุดโทรม ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี โปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานตรา พอ.สว.ที่หน้าบรรณศาลา ต่อมาในปี พ.ศ. 2529 สร้างศาลาฌาปนสถาน และก่อสร้างห้องน้ำห้องสุขา ปรับปรุงก่อสร้างกำแพงแก้วรอบอุโบสถ ขุดลอกสระน้ำวัดคอนคลัง พร้อมทั้งก่อสร้าง อาคารโรงอาหารให้เด็กนักเรียนได้ใช้รับประทานอาหารเช้า

ภาพที่ 2.5 วัดโคกดับเบ็ด

1.2 วัดโคกดับเบ็ด ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลคอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี สถานที่ตั้งของวัดเดิมเป็นที่ดินสาธารณประโยชน์ (ป่าช้า) ลักษณะป่ารก มีต้นไม้พุ่ม เตี้ยๆ ขึ้นหนาแน่น ต่อมาราวปี พ.ศ. 2511 นายพิชัย วัชรินทร์เสวี อดีตกำนันตำบลคอนคลัง นายตี๋ม มั่นแป้น นายหัด แอบเงา นายชวน เข้มเนย นายทราย อ้อยหอย นางปา คลี่แคล้ว นายชวน โพธิการ

นายเอื้อย นวมดี นายใบ อึ้งทม นายหลง อึ้งทม นายเหลียม จรรพ นายเพียร อุ่นริ้ว และชาวบ้านโคก
 ดับเป็ดอีกหลายท่านได้ร่วมด้วยช่วยกันถากถางพื้นที่ป่า ไร่เป็นพื้นที่ประกอบกิจการทางศาสนา
 ต่อมานางซิม รุนอ้อย พร้อมด้วยบุตรชาย นายบุญมา รุนอ้อย ได้ซื้อบ้านหลังหนึ่งเพื่อก่อสร้างเป็น
 สำนักสงฆ์ และได้นิมนต์พระอาจารย์หวาน จากวัดดอนคลังมาจำพรรษาเป็นหัวหน้าสำนักสงฆ์โลก
 ดับเป็ด ต่อมาในราวปี พ.ศ. 2513 พระอาจารย์ประลอง ทินนปาโล ได้รับตำแหน่งหัวหน้าสำนัก
 สงฆ์และได้ร่วมกับชาวบ้านโคกดับเป็ด ก่อสร้างศาลาการเปรียญขึ้นหนึ่งหลังเป็นเรือนไม้พื้น
 ชีเมนต์ไม่ยกพื้นใช้ไม้ระแนงตีโดยรอบ ใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา และใช้เป็น
 สถานที่ประชุมประชาชนรวมทั้งจัดงานต่างๆ ต่อมาได้ร่วมกันจัดซื้อที่ดินทางด้านตะวันตกขยาย
 อาณาเขตสำนักสงฆ์ ให้กว้างยิ่งขึ้น พร้อมทั้งสร้างกุฏิคอนกรีตเสริมเหล็ก 2 ชั้นๆ ละ 5 ห้อง ไว้
 สำหรับจำพรรษาพระภิกษุสามเณร ในปีพ.ศ. 2523 พระอาจารย์เสาร์ เป็นหัวหน้าสำนักสงฆ์องค์
 ต่อมา พระอาจารย์เสาร์ พร้อมด้วย นายรำเพย ปีบัว กำนันตำบลดอนคลัง ได้เสนอขออนุญาต
 กรรมการศาสนาจัดตั้งวัดและได้รับอนุญาต เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2523 ให้ชื่อว่า “วัดโลก
 ดับเป็ด” พระอาจารย์เสาร์เป็นเจ้าของอาวาสองค์แรก ต่อมาได้ก่อสร้างศาลาการเปรียญ ต่อจากพระ
 อาจารย์นาค ที่ได้ก่อสร้างพื้นไว้ก่อนแล้ว จนสำเร็จเป็นศาลาคอนกรีตเสริมเหล็กพร้อมทั้งได้ร่วมกับ
 คณะกรรมการวัด จัดซื้อที่ดินรวมได้ 11 ไร่ 2 งาน 15 ตารางวา ในปีต่อมา พ.ศ. 2526 พระอธิการ
 สังเวียน มหาวิริโย (ไทยทรงดำ) ได้เป็นเจ้าอาวาสองค์ที่ 2 ต่อจากพระอาจารย์เสาร์ และได้พัฒนา
 ปรับปรุงวัดโคกดับเป็ดหลายด้าน สร้างกุฏิสงฆ์เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก 2 ชั้น สร้างฌาปน
 สถาน (เตาอบ) และก่อสร้างอุโบสถ จนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 2.6 โรงเรียนชุมชนวัดดอนคลังมีตราภาพที่ 178

1.3 โรงเรียนชุมชนวัดคอนคั้งมิตรภาพที่ 178 เดิมชื่อโรงเรียนวัดคอนคั้ง ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2466 โดยรองอำมาตย์เอกหลวงดำเนินประสาธน์ นายอำเภอดำเนินสะดวก นายเพี้ยน คณทีคามิ ศึกษาธิการอำเภอดำเนินสะดวก เป็นผู้ดำริจัดตั้งเปิดสอนชั้นประถมปีที่ 1 ถึง 4 ในระยะแรกๆ ใช้ศาลาการเปรียญวัดคอนคั้ง เป็นสถานที่เรียนหนังสือ นายโพธิ์ สงวนพงษ์ เป็นครูใหญ่คนแรก ต่อมาปี พ.ศ. 2468 ขุนเปล่งคอนคั้ง กำนันตำบลคอนคั้ง ย้ายโรงเรียนไปตั้งที่บ้านโคกกลาง หมู่ 2 ตำบลคอนคั้ง เนื่องจากเป็นย่านกลางของตำบล ตั้งชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนพงษ์สุวรรณบำรุงราษฎร์ศึกษา” ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ได้ย้ายกลับมาตั้งที่วัดคอนคั้งตามเดิมมีนายสงวน นิธิพงษ์เป็นครูใหญ่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2483 พระอริการปี จันทรสร์ เจ้าอาวาสวัดคอนคั้งร่วมกับนายประสงค์ นาคสมภพ นายถัน ต้องเรียน กำนันตำบลคอนคั้ง และชาวตำบลคอนคั้งสละเงินสมทบสร้างอาคารเรียนแบบ ป4ข. อาคาร 2 ชั้น มี 1 มุข ตั้งชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนจันทรสร์ตองนาคอุปการ” ต่อมาอาคารชำรุดทรุดโทรมมาก รัฐได้จัดงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่แบบ 008 ขนาด 1 ชั้น 10 ห้องเรียน และรื้ออาคารหลังเก่า (แบบ ป.4ข) นายสมศักดิ์ นิธิพงษ์ เป็นครูใหญ่ในปี พ.ศ. 2518 ก่อสร้างอาคารเรียนเพิ่มแบบ 004 ขนาด 2 ชั้น 8 ห้องเรียนนายวัชร ทรายดี เป็นครูใหญ่ โดยมูลนิธิการศึกษามิตรภาพไทยอเมริกัน จัดหารายได้สมทบสร้างตั้งชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนชุมชนวัดคอนคั้งมิตรภาพที่ 178” นายประชุม พงษ์ประสิทธิ์ และนายยูกาญจน์ เจียมจิระพร ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่

ภาพที่ 2.7 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการคอนคั้ง

1.4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการคอนคั้ง เดิมชื่อโรงเรียนคอนคั้งวิทยา เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล เปิดทำการสอนเมื่อมีการศึกษา 2521 ในการจัดตั้ง

โรงเรียนในระยะแรก ๆ นั้น พระอริการสมวงษ์ ปญฺชตฺติกุลโธ เจ้าอาวาสวัดดอนคลัง นายรำเพย ปี่บัว กำนันตำบลดอนคลัง นายเครือ ต้องเรียน แพทย์ประจำตำบล คณะกรรมการสภาตำบลดอนคลัง และนายวัชระ トラบดี เป็นบุคคลสำคัญในการจัดหาที่ดินสร้างอาคารเรียนชั่วคราว 6 ห้องเรียน ต่อมา นายประสงค์ มีแสงแก้ว นายอำเภอดำเนินสะดวกได้ ตั้งคณะกรรมการจัดหาทุนซื้อที่ดินในการจัดสร้างโรงเรียน และมีชาวไทยทรงดำ ร่วมบริจาคที่ดิน ดังนี้

1.) นายประคอง นางสิน ต้องเรียน	บริจาคที่ดินจำนวน 10 ไร่
2.) นายเครือ นางสิน ต้องเรียน	บริจาคที่ดินจำนวน 5 ไร่
3.) นายบุญธรรม นางธรรม ต้องเรียน	บริจาคที่ดินจำนวน 2 ไร่ 3 งาน 12 ตารางวา
4.) นายจ่อม นางทิพย์ เจริญทอง	บริจาคที่ดินจำนวน 1 ไร่ 1 งาน

การบริจาคที่ดินจำนวน 19 ไร่ 12 ตารางวา พร้อมทั้งคณะกรรมการจัดหาทุนได้ซื้อที่ดินเพิ่มอีกจำนวน 11 ไร่ และที่สาธารณะประโยชน์อีก 5 ไร่ 3 งาน 68 ตารางวา โรงเรียนเปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2521 โดยมี นายบรรจบ โพธิ์ปาน ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่เป็นท่านแรกต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการดอนคลัง” และอยู่ในเครือข่ายของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ในปีพ.ศ.2546 นายเกียรติศักดิ์ ฤทธิบดี ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ (ยุกาณุจน์ เจริญจิรพร 2542:94-98)

ภาพที่ 2.8 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1.5 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง ชื่อ “ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแสงส่อง
 หล้า 2” ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 ตำบลคอนคั้ง เป็นพื้นที่ติดต่อกับ โรงเรียนชุมชนวัดคอนคั้งมิตรภาพที่
 178 ไม่ทราบ ตั้งขึ้นเมื่อใด

ภาพที่ 2.9 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลคอนคั้ง

1.6 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลคอนคั้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลคอน
 คั้ง เขตติดต่อกับ “โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการคอนคั้ง” ไม่ทราบตั้งขึ้นเมื่อใด

การตั้งถิ่นฐานไทยทรงดำที่ตำบลคอนคั้ง ชาวคอนคั้งที่มีเชื้อสาย
 เป็นชาวไทยทรงดำ และยังคงรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณีการนับถือผีประกอบพิธีกรรมต่างๆ
 เช่นการเสนเรื่อน พิธีกรรมปาดตัง ฯลฯ มีจำนวนหลายตระกูล เช่น ตระกูล กันแสง แก่นไร่ กองทัพ
 คลี่เกล้าวิ จีบปัก จำเจียม เชียงเทศ แดโคย ค้างเปี้ย ค่วนแสง ตองเรียน ตองเรียน ต่อมแสง ตังต้อย
 ต้วฆ่า ถันเฝ้า ทุนบุญ ทูยหุน ทองฮ่อม ทองหยอด เทียนแอม ไทระพันธ์ นุ่มทอง นิดน้อย นิลเลื่อม
 น้อยล้อม น้อยแยม เนื่อนหอม ปับปุก ปานคอย ปีบัว แป้นแหลม เปี้ยทอง พันธุ์แร่ พันธุ์แดง พลาย
 งาม พวกยะ พรหมเอี่ยม เพชรแพงการ มิแอม มั่งมี มากตามเครือ เมี่ยงดิ่ง มั่นแป้น เย็นปู รุนอ้อย
 แร่เอิ้น เรียนหิน เรือนหอม รอดเกิด เลื้อยแพร วักแน่น แสงด้อ แสงมอญ ไสเขียนวงษ์ หรือส้ายเขียน
 วงษ์ หอมเย็น หวิงปัด อังซ้อณ อินทควน อินทแร่ อินทประเสริฐ อั้งทม อั้งอ้อด (ยูกาญจน์
 เจียมจิรพร 2542: 8)

2. ที่ตั้งของตำบลคอนคั้ง ตำบลบั้งงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2.1 ที่ตั้งตำบลคอนคั้ง

2.1.1 สภาพทั่วไป

ลักษณะที่ตั้ง

องค์การบริหารส่วนตำบลคอนคั้ง เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตั้งอยู่เลขที่ 186 หมู่ที่ 2 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี อยู่ห่างจากอำเภอดำเนินสะดวกประมาณ 14 กิโลเมตร มีเนื้อที่รวม 19.02 ตารางกิโลเมตร หรือ 11,889 ไร่

ภาพที่ 2.10 องค์การบริหารส่วนตำบลคอนคั้ง

องค์การบริหารส่วนตำบลคอนคั้ง ได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลและมีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2539 โดยมี นางสาวบุญนันท กงทัฬห กำนันตำบลคอนคั้ง เป็นประธานกรรมการบริหาร (โดยตำแหน่ง) คนแรก และได้เปลี่ยนเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล มี นายประดิษฐ์ มั่นน้อม เป็นนายกฯ คนแรก ปัจจุบัน นายประดิษฐ์ มั่นน้อมเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล

2.1.2 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลคอนไผ่ อำเภอดำเนินสะดวก

จังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก

จังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลคอนกรวย อำเภอดำเนิน

สะดวก จังหวัดราชบุรี

2.1.3 ภูมิประเทศ

สภาพโดยทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม พื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว ร่วน ทราย เหมาะแก่การทำสวนผลไม้ และปลูกพืชผักต่างๆ

2.1.4 จำนวนหมู่บ้าน แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน

ดังนี้

หมู่ที่ 1 ชื่อบ้านโคกดับเป็ด

หมู่ที่ 2 ชื่อบ้านโคกกลาง

หมู่ที่ 3 ชื่อบ้านคอนคลัง

หมู่ที่ 4 ชื่อบ้านหัวโคก

หมู่ที่ 5 ชื่อบ้านรางเพื่อ

2.1.5 ประชากร (ข้อมูล ณ วันที่-กุมภาพันธ์ 2556) มีประชากรทั้งสิ้น 4,923 คน แยกเป็นชาย 2,317 คน เป็นหญิง 2,606 คน มีจำนวนครัวเรือน 1,435 ครัวเรือน มีความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย 258 คน/ตารางกิโลเมตร

2.1.6 ลักษณะโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลคอนคลัง

1) การคมนาคม การจราจร

การคมนาคมติดต่อระหว่างตำบลและอำเภอ และจังหวัด รวมทั้งการคมนาคมภายในตำบลและหมู่บ้าน มีรถเมล์สายดำเนินสะดวก-บัวงาม วิ่งผ่าน

ภาพที่ 2.11 การประปาตำบลคอนคลัง

2) การประปา

มีการประปาหมู่บ้าน จำนวน 7 แห่ง

3) การโทรคมนาคม

มีตู้โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 15 แห่ง

4) ด้านเศรษฐกิจ

การเกษตร

ประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง

ประกอบอาชีพทำสวนไม้ผล, พืชผัก, พืชไร่, ปลูกไม้ยืนต้น, เลี้ยงสัตว์, ประมง, ทำนา

5) ด้านสังคม

(1) การศึกษา

ก. มีสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาราชบุรี เขต 2 จำนวน 2 แห่ง

ก) โรงเรียนชุมชนวัดดอนคลังมิตรภาพที่ 178

ข) โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการดอนคลัง

ข. มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง

ก) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแสงส่องหล้า

(2) การสาธารณสุข

มีสถานบริการสาธารณสุขจำนวน 1 แห่ง คือ

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดอนคลังมีเจ้าหน้าที่ 4 คน

(3) การรักษาความสงบเรียบร้อย

ที่พักสายตรวจตำบลดอนคลัง จำนวน 1 แห่ง สถาน

ที่ตั้ง หมู่ที่ 2 ตำบลดอนคลัง

6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- บ่อน้ำบาดาล จำนวน 7 บ่อ

- บ่อน้ำตื้น จำนวน 3 บ่อ

- สระน้ำ จำนวน 1 บ่อ

2.2 ที่ตั้งตำบลบัวงาม

2.2.1 สภาพทั่วไป

เทศบาลตำบลบัวงาม ได้รับการยกฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลบัวงามเป็นเทศบาลตำบลบัวงาม ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการจัดตั้งองค์การ

บริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบล โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2551 ตามความใน มาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2546 และมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496

ภาพที่ 2.12 สำนักงานเทศบาลตำบลบัวงาม

2.2.2 ลักษณะที่ตั้ง

สำนักงานเทศบาลตำบลบัวงาม ตั้งอยู่เลขที่ 77 หมู่ที่ 3 ตำบล บัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี อยู่ห่างจากอำเภอดำเนินสะดวก ประมาณ 24 กิโลเมตร เนื้อที่ ตำบลบัวงามมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 15,018.75 ไร่ หรือประมาณ 24.04 ตารางกิโลเมตร

2.2.3 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลโพหัก อำเภอบางแพ จังหวัด ราชบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลประสาธลสิทธิ์ อำเภอดำเนิน สะดวก จังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลหนองสองห้อง อำเภอบ้าน แผล้ว จังหวัดสมุทรสาคร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนิน สะดวก จังหวัดราชบุรี

2.2.4 เขตการปกครอง เทศบาลตำบลบัวงาม มีขอบเขตความ
รับผิดชอบ 6 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1 ชื่อบ้านบัวงาม หมู่ที่ 2 ชื่อบ้านตลาดบัวงาม หมู่ที่ 3
ชื่อบ้านคอกความ หมู่ที่ 4 ชื่อบ้านดงมะขามเทศ หมู่ที่ 5 ชื่อบ้านคอนข่อย หมู่ที่ 6 ชื่อบ้านตาลเรียง

2.2.5 ประชากร

จำนวนประชากรและครัวเรือนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของ
เทศบาลตำบลบัวงาม โดยแบ่งออกเป็น 6 หมู่บ้าน ดังนี้

ประชากรชาย 2,038 คน ประชากรหญิง 2,276 คน รวม
4,314 คน

จำนวนครัวเรือน 1,278 ครัวเรือน

ที่มา: ข้อมูลจากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง
ณ เดือน มกราคม 2557

2.2.6 ลักษณะภูมิประเทศ

เทศบาลตำบลบัวงาม มีสภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตร มีคูคลอง ธรรมชาติมากมายในบริเวณตอนใต้ของตำบล และส่วนบริเวณ
ตอนล่างของตำบลมีคูคลองธรรมชาติกระจายตัวออกไปตามพื้นที่แต่ไม่มาก คลองที่สำคัญคือคลอง
บัวงาม คลองสลักเผือก คลองรางเตาอิฐ ลำรางหนองกลับและลำรางหนองแวง ฯ

2.2.7 สภาพทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน

1) ด้านการคมนาคม

เทศบาลตำบลบัวงามมีเส้นทางคมนาคมทั้งทางน้ำและทาง
บก ในการคมนาคมทางบกใช้ถนนสายดอนคลัง-บัวงามเป็นถนนลาดยางตลอดสายเชื่อมกับทาง
หลวงแผ่นดินหมายเลข 325 นอกจากนี้ยังมีถนนลาดยางเชื่อมระหว่างหมู่บ้านภายในตำบล สำหรับการ
การคมนาคมทางน้ำใช้คลองบัวงามเชื่อมกับคลองดำเนินสะดวก ที่บริเวณหมู่ที่ 5 ตำบลประสาธ
สิทธิ์ นอกจากนี้ยังมีคลองในชุมชนตามซอยต่างๆ สามารถใช้สัญจรไปมาได้

2) ด้านการไฟฟ้า

การบริการด้านไฟฟ้าและแสงสว่างในเขตพื้นที่ตำบลบัว
งาม ได้รับการให้บริการจ่ายกระแสไฟฟ้า โดยการดำเนินการของหน่วยงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
ตำบลดอนไผ่ สาขา 233 ซึ่งให้บริการไฟฟ้าในเขตพื้นที่เทศบาลบางส่วน และบางครัวเรือนในเขต
เทศบาลยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ซึ่งให้บริการระบบไฟฟ้าภายในอาคาร และระบบไฟฟ้าส่องสว่างทาง
สาธารณะ ระบบไฟฟ้าใช้ในการเกษตร ปัญหาที่พบในปัจจุบัน คือกระแสไฟฟ้าตกบ่อย

การให้บริการไฟฟ้าสาธารณะ เทศบาลตำบลบัวงามได้ดำเนินการติดตั้งโคมไฟส่องสว่างตามแนวนอนตามแนวลำคลอง จุดตัดทางแยกร่วมและสถานที่สำคัญต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่สัญจรไปมาในเวลากลางคืน แต่ในปัจจุบันการดำเนินการยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ในตำบล เนื่องจากงบประมาณที่มีอย่างจำกัด ขาดอุปกรณ์เครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานไฟฟ้าส่งผลให้การให้บริการแก้ไขปัญหาอาจเกิดความล่าช้า ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ทันที แต่เทศบาลตำบลบัวงาม ไม่ได้วางเฉยมีการประสานหน่วยงานพื้นที่ใกล้เคียงที่มีศักยภาพเพียงพอ มีอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่พร้อมในการปฏิบัติเข้ามาช่วยเหลือเพื่อให้ประชาชนได้รับการบริการสาธารณะที่ดี

3) การประปา

เทศบาลตำบลบัวงามได้ดำเนินกิจการน้ำประปาเอง โดยมีแหล่งน้ำดิบสำหรับผลิตน้ำประปา จากแหล่งน้ำใต้ดิน จำนวน 12 บ่อ

4) การโทรคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร

ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบัวงาม มีระบบการโทรคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร ได้แก่

ที่ทำกรไปรษณีย์ (อนุญาต) จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เพื่อให้บริการประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบัวงามและตำบลใกล้เคียง

วิทยุชุมชน จำนวน 1 แห่ง สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 6 บ้านตาลเรียง การติดตั้งและให้บริการโทรศัพท์สาธารณะ ตามแนวนอนสายหลักในตำบล และในซอยต่างๆ

2.2.8 สภาพทางด้านเศรษฐกิจ

1) ด้านการเกษตรกรรม

ด้วยสภาพพื้นที่ตำบลบัวงาม มีสภาพเป็นที่ราบลุ่ม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก เช่น การทำสวนผัก ผลไม้ ทำนา และเลี้ยงสัตว์และอื่นๆ ซึ่งผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ มะม่วง ละครุด แก้วมังกร ชมพู ฝรั่ง มะพร้าว มะนาว ฯลฯ ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายเพราะผลผลิตมีกำไรน้อย เนื่องจากต้นทุนการผลิตสูง สำหรับอาชีพรองลงมา ได้แก่ การค้าขาย รับจ้างทั่วไป และอื่นๆ

2.2.9 ด้านสังคม

1) ด้านการศึกษา

ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบัวงามมีสถานศึกษา ดังนี้

(1) โรงเรียนวัดบัวงาม (โสภณปทุมรักษ์ประชาสรรค์)

บริเวณที่ตั้ง หมู่ 1 ตำบลบัวงามโรงเรียนในสังกัด: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กลุ่มโรงเรียน: โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

(2) โรงเรียนวัดตาลเรียง (เขยประชาชนกุล)บริเวณที่ตั้ง หมู่

6 ตำบลบัวงามโรงเรียนในสังกัด: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(3) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลบัวงามบริเวณที่ตั้ง

หมู่ 3 ตำบลบัวงาม

(4) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

บริเวณที่ตั้ง หมู่ 3 ตำบลบัวงาม

ภาพที่ 2.13 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านบัวงาม

2) ด้านการสาธารณสุข

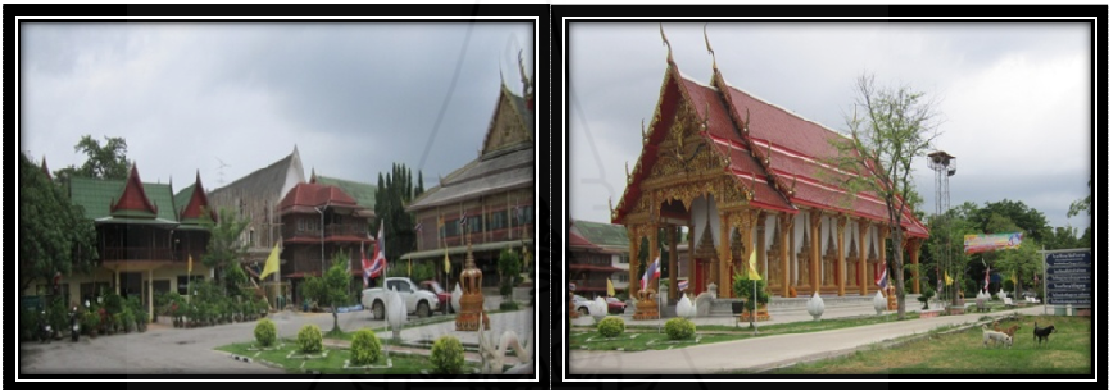
ข้อมูลพื้นฐานด้านสาธารณสุข การให้บริการด้านสุขภาพ

ในเขตเทศบาลตำบลบัวงาม ดังนี้

(1) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านบัวงาม สถาน

ที่ตั้ง หมู่ที่ 1 ตำบลบัวงาม

- สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 6 ตำบลบัวงาม
- (2) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบัวงาม-โพหัก
- (3) ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานประจำหมู่บ้าน (ศสมช.) หมู่ที่ 1-6 ตำบลบัวงาม
- (4) กองทุนหลักประกันสุขภาพเทศบาลตำบลบัวงาม
- 3) ด้านการศาสนา
ประชากรในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบัวงาม ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีวัดเป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวจิตใจ ได้แก่

ภาพที่ 2.14 วัดบัวงามพระอารามหลวง

- วัดบัวงามพระอารามหลวง สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 1 2) วัดตาล
เรียง สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 6 3) ศาลเจ้า จำนวน 1 แห่ง คือ ศาลเจ้าไต่ก๊กตัว สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 2
- 4) ด้านการกีฬา นันทนาการ/พักผ่อน
สนามกีฬาอเนกประสงค์ จำนวน 3 แห่ง ได้แก่
- 1) สนามกีฬาเทศบาลตำบลบัวงาม สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 3) สนามกีฬาโรงเรียนวัดบัวงาม สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 1 3) สนามกีฬาโรงเรียนวัดตาลเรียง สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 6
- ห้องสมุดประชาชน จำนวน 1 แห่ง

ภาพที่ 2.15 ที่พักระบายตรวจคัดกรองชุมชน ตำบลบัวงาม

5) ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย

- เขตพื้นที่เทศบาลตำบลบัวงาม มีที่พักระบายตรวจคัดกรองชุมชนตำบลบัวงามจำนวน 1 แห่ง สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 3 ตำบลบัวงาม โดยมีอาสาสมัครคัดกรองชุมชนประจำตำบลบัวงามออกตรวจร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจตำบลบัวงาม เพื่อดูแลความสงบเรียบร้อย ดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

2.2.10 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1) ด้านการใช้ที่ดิน

เทศบาลตำบลบัวงามมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 15,018.75 ไร่ หรือประมาณ 24.04 ตารางกิโลเมตร

ภาพที่ 2.16 คลองธรรมชาติ ตำบลบัวงาม

2.2.11 ด้านแหล่งน้ำ

เขตพื้นที่เทศบาลตำบลบัวงาม มีคลองธรรมชาติที่สำคัญเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค ทำการเกษตร และการคมนาคมทางน้ำ ที่กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ในตำบล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ตำบลบัวงามมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ โดยมีลำคลอง จำนวน 19 แห่ง

2.1.2 ประวัติความเป็นมา ความเชื่อเรื่องผีของไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ภาพที่ 2.17 กะลื้อห้อง(ผีบรรพบุรุษ) ใต้(ขวัญ)

1) ความเป็นมาเรื่องผีของไทยทรงดำ อำเภอดำเนิน สะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาเอกสารตำราวิชาการมีสาระสำคัญดังนี้

พระยาอนุমানราชชน ได้แยกเรื่องผีไว้ 2 ประเภท คือ ผีดี และผีร้าย ต่อมากำว่า “เทวดา” เข้ามาพร้อมกับศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ “ผีดี” จึงมักเรียกกันว่า “เทวดา” ผีดีคือผีฟ้าเทพารักษ์อยู่บนฟ้า ได้แก่ ผีแถน ผีแนน ผีกำเนิดโลก ผีบรรพบุรุษ เทพารักษ์ ได้แก่ ผีบนดิน ผีน้ำ ผีป่าเขา ผีถ้ำ ผีต้นไม้ ผีบ้านผีเมืองเป็นเทพารักษ์ผู้พิทักษ์รักษา ส่วนผีร้าย ได้แก่ ผีไพร่ ผีซันเลว เช่น ผีชะมน ผีจะกละ ปีกะ ผีโพรง ผีกระหัง ผีโหมด ผีกองกอย ผีโป่งค่าง ผีห้า ผีเปรต เหล่านี้มีรูปร่างน่ากลัว ผีซันสูงจะปลุกศาลพระภูมิ เสาต้นเดียวก่ออิฐถือปูน ผีซันธรรมดาเป็นเรือนไม้สี่เสา (เสรี พงพิศ 2545: 289)

ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อเรื่องผีและขวัญ ไทยทรงดำนับถือ “ผี” ซึ่งมีทั้งผีดี และผีร้ายมีความเชื่อในเรื่อง “ขวัญ” สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในโลกอยู่ได้อำนาจของผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้นชีวิตความเป็นอยู่และพิธีกรรมต่างๆ จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับผี

ประเภทต่างๆ ไทยทรงดำ นับถืออย่างเคร่งครัด มีการเซ่นบวงสรวงผีอยู่เป็นประจำ ไทยทรงดำนับถือผีหลายประเภท เช่น ผีบรรพบุรุษ (ผีเอือน) เชื่อว่าผีบรรพบุรุษถึงแก่กรรมไปแล้วจะปกป้องรักษาลูกหลานให้มีความสุขได้ ผีบรรพบุรุษจะถูกเชิญมาประจำอยู่แทนบูชา เรียกว่า “กะล่อหอง” หากครอบครัวใดเป็นชนชั้นผู้ท้าวจะจัดหองไว้ด้านข้างตัวบ้านหรือระเบียบ้าน เรียกหองระเบียบ้านนี้ว่า “กวันผีเอือน” ครอบครัวของไทยทรงดำจะมีสมุดจครายชื่อบรรพบุรุษในผีเอือนเดียวกันเรียกว่า “บั้งผีเอือน” ปัดตง” หรือ “ปัดตง” จะเซ่นไหว้ทุกวัน ในหนึ่งหรือสองปีจะมีการทำพิธีเซ่นไหว้อีกครั้งหนึ่งตามเศรษฐกิจของครอบครัว เรียกว่า “พิธีเสนเอือน” ซึ่งเป็นการไหว้ผีเอือน พิธีนี้จำเป็นต้องจัด เพราะถ้าไม่จัดจะเกิดความอัปมงคล ถือกันว่าการไหว้ผีเอือนเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเพื่อทำพิธีแล้วผีเอือนจะให้คุณ (สมทรง บุรุษพัฒน์ 2542: 2712)

ก่อนที่ชาวไทยทรงดำจะอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเดิมนับถือผีและสิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ ลักษณะความเชื่อถือทางศาสนาเป็นแบบ Animism เชื่อกันว่าสิ่งต่างๆ ในโลกอยู่ภายใต้อำนาจของผี และสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้นชีวิตคนจึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับผีต่างๆ ดังนั้นแบบแผนชีวิตและพิธีกรรมของไทยทรงดำ จึงเกี่ยวข้องกับผีทั้งประเภทดีและร้าย ซึ่งสามารถดลบันดาลให้ชีวิตของคนแปรผันไปได้ตามความพอใจของผี ผีของไทยทรงดำมีหลายชนิด ดังนี้ 1. แถนหรือผีฟ้า 2. ผีบ้านผีเมือง 3. ผีป่า ผีเขาและผีอื่นๆ 4. ผีบรรพบุรุษ ไทยทรงดำเมื่อเข้าอยู่ในประเทศไทยยังคงยึดถือความเชื่อถือเดิมแบบ Animism ยังไม่รู้จักความเชื่อทางศาสนาพุทธ ต่อมาได้พบการปฏิบัติพิธีกรรมตามลัทธิพุทธศาสนา เกิดความสนใจจึงค่อยๆ เรียนรู้และเข้าใจหลักปฏิบัติในทางพุทธศาสนาเกิดความเลื่อมใส ค่อยๆ รับเอาความเชื่อถือและแนวปฏิบัติ พิธีกรรมทางพุทธศาสนา เพิ่มเข้าไปในระบบความเชื่อถือเดิมต่อมามีผู้ชายไทยทรงดำเข้าบวชเรียนในพุทธศาสนา เริ่มเข้าจัดทำบุญอย่างเป็นทางการมากขึ้น แต่ความเชื่อในเรื่องผีต่างๆ ก็ยังคงรักษาไว้มิได้ทอดทิ้ง และยังคงปฏิบัติกรเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษและผีแถนต่างๆ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าไทยทรงดำนำเอาความเชื่อถือตามลัทธิพุทธศาสนาไปเพิ่มกับความเชื่อถือผีตามแบบเดิมเท่านั้น มิน่าไปทดแทนของเดิม (สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ 2521: 22)

คนไทยในสิบสองจุไทย มีความเชื่อในเรื่องอำนาจลึกลับ ศักดิ์สิทธิ์ อำนาจนี้ สามารถให้คุณให้โทษในการดำรงชีวิตของชาวไทดำ มีความเชื่อเรื่องผี ผีกับคนแยกออกจากกัน คือ “คน” อาศัยบนโลกมนุษย์ แต่ “ผี” ก็อยู่เมืองผีของตน เชื่อว่าดินแดนของผีและดินแดนของคน เป็นดินแดนติดต่อกัน “ผี” มีทั้งผีดีและผีไม่ดีเมืองผีจึงเป็นที่อยู่ของผีหลายประเภท เช่น ผีคนตาย คือ คนตายแล้ว ขวัญจะเปลี่ยนไปเป็นผีไปอยู่ตามที่ต่างๆ ผีดีจะไปอยู่กับ “ด้า” (กลุ่มสมาชิกครอบครัวที่สืบทอดทางสายโลหิต) ผีไม่ดีจะไปอยู่ทั่วไป, ผีที่อยู่ตามธรรมชาติ สิ่งสถิตในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ผีน้ำ ผีป่า ผีดง ผีภูเขา ผีชั้นสูงคือผีแถน ผีประจำตัว เรียกว่า “ขวัญ” ผีที่เกี่ยวข้องกับวิถี

ชีวิตไทยคำ คือ “ผีฟ้าหรือแถน” มีเมืองอยู่บนฟ้าเรียกว่า “เมืองแถน” มีอำนาจเหนือมนุษย์ทั้งหลาย ผีแถน มีดังนี้ 1. แถนหลวง 2. แถนบังกาลาวี 3. แถนชาด 4. แถนแนน 5. แถนบุญ 6. แถนเคอ 7. แถนเคาะ 8. แถนสิง 9. แถนลัด 10. แถนนุ่นขาว 11. แถนวิน นอกจากนี้ยังมี “ผีดำ” หมายถึงผีบรรพบุรุษ เป็นต้น กำเนิดของกลุ่มคนที่รวมกันเป็น “จ้าวเฮือน จ้าวดำ” บางทีก็เรียก “ผีเฮือน” “จ้าวเฮือนจ้าวดำ” จึงหมายถึงกลุ่มสมาชิกที่อาศัยอยู่ด้วยกันในเรือนหลังเดียวกัน อาจจะเป็นสมาชิกหลายครอบครัว แต่อาศัยในเรือนหลังเดียวกัน ฝ่ายชาย (สามี) จะเป็นญาติร่วมสายโลหิตเดียวกันทางพ่อ ลูกหลานมีนามสกุลตามพ่อ เป็นสกุลเดียวกันหมดทุกครอบครัว คำว่า “จ้าวเฮือน” คือ คุณสมบัติที่อยู่ในเรือนเดียวกัน “จ้าวดำ” คือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วอยู่ในดำเดียวกัน (ภททิยา ยิมเรวัต 2544: 212)

2) ความเชื่อเรื่องผีฟ้าหรือแถน (เทวดา) ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

จากการศึกษาเอกสาร ตำราวิชาการพบสาระสำคัญดังนี้

บทบาทของผีไทยทรงดำว่า ในดินแดนสิบสองจุไทย ไทยทรงดำ มีความเชื่อเรื่องอำนาจลึกลับศักดิ์สิทธิ์อย่างเหนียวแน่น สามารถให้คุณให้โทษต่างๆ ในการดำรงชีวิต เป็นดินแดนที่ติดต่อกัน “ผีแถน” มีบทบาทสำคัญต่อโลกมนุษย์ แต่ละแถนมีบทบาทต่างกันคือ

1. แถนหลวง เป็นหัวหน้าแถนทั้งปวง มีบทบาทหน้าที่คอยควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของแถน ตัดสินข้อพิพาทแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อยู่เรือนใหญ่ 22 ห้องนอน มีทุ่งนากว้างใหญ่ มีวัว มีควาย มีหอคำ

2. แถนป้ากาลีวี คอยดูแลทุกข์ ความอุดมสมบูรณ์ ดูแลดินฟ้าอากาศ

3. แถนชาด กำหนดชะตาชีวิต และส่งให้มนุษย์มาเกิดบนโลก

4. แถนแนน จะเป็นผู้ตั้งมิ่งขวัญมนุษย์ กำหนดอายุมนุษย์

5. แถนบุญ จะบันดาลความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์

6. แถนเคอ ดูแลโรคภัยไข้เจ็บ โดยเฉพาะเด็ก ๆ

7. แถนเคาะ ดูแลเคราะห์ร้าย ภัยพิบัติแก่มนุษย์

8. แถนสิง เป็นแถนประจำตระกูล ดูแลรักษาสมาชิก วงศ์วานให้อยู่เย็นเป็นสุข กำหนดตระกูลไว้ 10 ตระกูล เรียกว่า “สิง” เช่น ชนชั้นผู้ท้าว เป็น “สิงลอค้า” สิงกา สิงเดี่ยว สิงแม่ สิงต้อง สิงม้า สิงวี สิงเลื่อง สิงกวาง สิงแคว (เดี่ยว) สิงเก็บ สิงเก็บ เป็นชนชั้นผู้ท้าวด้วย สิงเลื่อง ทำหน้าที่หมอ และมีข้อห้ามของแต่ละสิง เช่น สิงลอค้า ห้ามกินนก โกดกา และเมล็ดดอกกา สิงม้า ห้ามกินเนื้อม้า สิงวี ห้ามใช้วี (พัด) สิงแคว ห้ามกินนกเอี้ยงและ สิงกวาง ห้ามกินเนื้อเสื่อ เนื้อแมว แถนสิงยังมีหน้าที่คอยดูแลให้แต่ละแถนประจำสิง คอยรับสมาชิกที่ตายแล้วไปยังหมู่บ้านประจำสิงของตนอีกด้วย เช่น ปู่แถนเลื่อง รับคนตาย ตระกูลสิงเลื่อง

9. แถนสัด คูลแระเบียบวินัย คุ่มครองคนดีให้พ้นภัยพิบัติ

10. แถนนุ่นขาว บันดาลแสงสว่าง ให้คนสวยงาม

11. แถนวี แต่งตั้งเจ้าเมือง ผิดำ: ผีเรือน (ผีบรรพบุรุษ) ปกป้องสมาชิก

ครัวเรือน (ภัททिया ยิมเรวัต 2544: 212)

สุมิตร ปิติพัฒน์และคณะ (2521: 22-23) ได้กล่าวถึงบทบาทของผีต่างๆ ว่า

1. แถน หรือผีฟ้า อยู่เมืองสวรรค์ คล้ายเทวดา มีอำนาจควบคุมมนุษย์ตลอดจนดินฟ้าอากาศ เชื่อว่าชีวิตมนุษย์เป็นผลผลิตของแถน การเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเภทภัยเป็นผลมาจากแถน จึงต้องทำพิธีเซ่นขอขอร้องให้แถนช่วยเหลือ เรียกว่า แถนหลวง แถนแต่ละแถน จะต้องดูแลมนุษย์และดินฟ้าอากาศให้ปกติถูกต้อง หากละเมิดจะเจ็บป่วยเคราะห์ร้ายถึงตาย

2. ผีบ้านผีเมือง แต่ละเมืองมีผีสิงสถิตย์ ดูแลรักษา เจ้าเมืองต้องทำพิธี เช่นไหว้ผีบ้านผีเมือง พิธีกรรมนี้ หลังอพยพมาอยู่ประเทศไทย สูญสลายไปแล้ว

3. ผีป่า ผีเขาและผีอื่นๆ ดูแล ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร และสิ่งของธรรมชาติต่าง ๆ ผู้ใดละเมิดอาจได้รับภัย ไทยทรงดำจะระมัดระวังในการตัดไม้ เเดินป่า และใช้แม่น้ำลำธาร ไม่ให้เกิดความเสียหายและกระทบกระเทือนถึงผีต่างๆ

4. ผีบรรพบุรุษ ตายแล้ว บุตรหลานภรรยาจะเชิญมาอยู่ที่บ้าน เสมือนผียังมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้สืบสายสกุลด้วย

ความเชื่อของไทยทรงดำ ไทยทรงดำนับถือผีหลายชนิด นอกจากมี แถน หรือผีฟ้า ผีบ้านผีเมือง ผีเฮือนหรือผีบรรพบุรุษและผีป่า ผีเขาและผีอื่นๆ แล้วยังมีผีต่างๆ ดังนี้ (เรณู เหมือนจันทร์เชย 2542: 39-41)

1. ผีประจำสถานที่

1.1 ผีบันได เชื่อว่ามีผีคุ้มครองห้ามละเมิด เช่น นั่งคาบ้นไค เล่นบันได ห้ามใช้ของมีคมฟันปบันได เป็นต้น

1.2 ผีประตู ห้ามเหยียบธรณีประตู

1.3 ผีเตาไฟ ช่วยทำอาหาร ผีบันได ผีประตูและ ผีเตาไฟ ในพิธีขึ้นบ้านใหม่ของไทยทรงดำจะมีพิธี “จี่ไฟไหว้ข้าว”

1.4 ผีเจ้าที่เจ้าทาง ดูแลรักษาบริเวณบ้าน

2. ผีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ดูแลไร่นาและพืชผล

2.1 ผีนา ดูแลนา มีจะมี “ศาลนา” ไว้เช่นไหว้ ตอนเกี่ยวข้าวจะทำพิธี “ปาดตั้งนา”

2.2 ฝิประจำเมล็ดข้าว หรือแม่โพสพ ตอนข้าวออกรวงจะเชิญมา
ประจำยังข้าว ห้ามละเมิด เช่น ห้ามใส่ร่องเท้าเหยียบเข้าไปในลานข้าว

2.3 ฝิตายโหง ถูกยิง ถูกฆ่าตาย รถชนตาย ใช้ฝังแทนการเผาไม่เชิญ
มาเป็นฝิบ้านฝิเรือนหรือฝินา

2.4 ฝิประจำต้นไม้ เชื่อว่าต้นไม้บางต้นมีฝิประจำอาจให้โทษ เช่น
ต้นตะเคียนห้ามนำมาสร้างบ้าน มีฝิสางอาศัยอยู่

2.5 ฝิร้าย เช่น ฝิปอบ ฝิกระสือ

3. ความเชื่อเรื่องฝิและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3.1 พิธีกรรมการเกิด

การเกิดสมัยโบราณว่าเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญ เพราะเป็นการเกิดกับความเชื่อเรื่องฝิ
เชื่อว่าปรากฏการณ์หลายอย่างมาจากฝิ จึงพยายามหาวิธีขจัดปัดเป่า จากการรังควาญของฝิร้ายต่างๆ
จึงกำหนดข้อห้ามและข้อปฏิบัติจำนวนมากเช่น ไม่ให้ไปงานศพ ไม่ให้ไปเยี่ยมคนป่วยหนัก ห้ามไปดู
คนอื่นคลอด ห้ามเข้าไปในเขตปริมณฑลพิธสังฆ์ ห้ามตกปลาฆ่าสัตว์ ห้ามกล่าวคำเท็จ สามีต้องเตรียม
ฝินอยู่ไฟให้ภรรยา เตรียมหนามพุทรากันฝิกระสือใกล้คลอด ต้องเปิดประตูหน้าต่าง ห้ามคนนั่งคา
ประตู คานันใด ขอขมาบูชาพระภูมิเจ้าที่ หมอตำแย ต้องมีวิชากรคลอด และปลุกเสกน้ำมันดีให้คลอด
ง่าย ทำพิธีดับไฟ เสกข้าวเป่าท้อง ขอขมาพระเพลิง เตรียมหนามพุทรา หนามไผ่วางกันฝิใต้ถุนห้อง
คลอด เสียบใบหนาดที่ประตูปีกเฉลวทางขึ้นบันได ห้ามพูดจาไม่เป็นมงคล จัดอาหารให้คนคลอด มี
ข้าวเกลือ และปลาขี้เกลือคลอด เชื่อว่า “สามวันลูกฝิ สี่วันลูกคน” เด็กที่ไม่สบาย ร้องไห้มีโรคภัย
ต่างๆ เชื่อว่ามาจากแม่ซื้อ เมื่อเด็กนำตาน้ำรัก ฝิก็อยากเอากลับคืน ก็ต้องหาอุบายหลอกฝิโดยทักทาย
พ่อแม่เด็กว่าลูกช่างหน้าตาน่าเกลียดน่าชังเหลือเกิน เมื่อครบหนึ่งเดือนจึงทำพิธีสู่ขวัญทำพิธี โคนผม
ไฟไปลอยน้ำ ญาติพี่น้องผูกข้อมือเด็ก อวยพรให้เหตุการณ์เหล่านี้เป็นการแสดงถึงความเชื่อ ปฏิบัติ
แล้วเป็นสิริมงคล ปัจจุบันได้เปลี่ยนวิถีชีวิต มีระบบอนามัยสมัยใหม่ มีแพทย์ มีโรงพยาบาล แต่การ
เกิดระบบแพทย์สมัยใหม่เป็นเพียงมิติเดียวและด้านเดียว ไม่ตอบสนองความรู้สึกและความเชื่อของ
ชาวบ้านเสมอไป และได้กล่าวถึงเสฐียร โกเศศ ได้สรุปสาเหตุที่คนเรามีคติความเชื่อและการประกอบ
พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด มีเหตุผลในการกระทำ 3 ประการคือ ประการแรก เพื่อป้องกันไม่ให้หญิงมี
ครรภ์เกิดเหตุร้ายและเป็นอันตรายเพราะสมัยก่อนถือว่า หญิงที่จะเป็นมารดาอยู่ในภาวะที่เป็นอันตราย
ประการที่สอง เพื่อให้หญิงนั้นคลอดบุตรง่ายและไม่เป็นอันตรายถึงชีวิต ประการที่สาม เพื่อปกป้อง

รักษาทารกที่คลอดซึ่งเป็นระยะทารกอ่อนแออบบางและอาจเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิต พิธีกรรมที่ปฏิบัติจะช่วยให้อายุชีวิตและเจริญเติบโตต่อไปได้ (เสรี พงศ์พิศ 2545: 302)

การเกิดแปลว่า เป็นขึ้น มีขึ้น เช่น บิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิดบุตร ตั้งครรภ์ไปมีพิธีการเกิด เมื่อกำเนิดบุตรจึงมีพิธีทำกัน ประเพณีดั้งเดิมมีจุดประสงค์เพื่อชำระล้างราศี ในการคลอดให้หมดไปจากมารดาและบุตร เพื่อปกป้องคุ้มครองทารก จากภูตผีปีศาจ และให้มารดาร่างกายแข็งแรง การเกิดคือการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเป็นขั้นตอนแรกของมนุษย์ พิธีต่างๆ หรืองานฉลองที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พิธีทางศาสนา หรือข้อห้ามที่เกี่ยวกับการเกิด ล้วนเป็นเรื่องของพิธีผ่านภาวะการเกิด และวัยทารก เป็นภาวะที่ทุกคนในสังคมเชื่อว่า เต็มไปด้วยอันตรายทั้งตัวมารดาและตัวเด็กผู้คนจะแสดงความกลัวในหลายเรื่องเกี่ยวกับการเกิด กลัวอันตรายถึงแก่ชีวิตตอนคลอด กลัวการตกเลือด กลัวทารกไม่รอด กลัวพลังอำนาจชั่วร้ายที่จะเข้ามาครอบงำ ดังนั้นจึงมีการหาวิธีป้องกัน เพื่อให้ปลอดภัยทั้งมารดาและบุตร (จิรวัดน์ นัยจิต 2550: 42)

การคลอดบุตรสมัยก่อน เป็นการคลอดบุตรที่บ้านตนเอง มีหมอดำเฝ้าทำคลอดให้ ขณะที่ตั้งท้องก็ต้องไปฝากหมอดำเฝ้าไว้ก่อน ก่อนคลอดก็มีพิธีกรรมของไทยทรงดำ ต้องนำเหล้าเข้าไปบอกผีเรือน ให้คลอดง่ายปลอดภัย การคลอด คนคลอดนั่งคุกเข่า จับผ้าขาวม้าที่ผูกบนข้อไว้ขณะคลอดผู้ชายก็ไม่สมควรอยู่ในห้องคลอด หากนามมาใส่ไว้ใต้ถุนและรอบ ๆ บ้านป้องกันผีคนคลอดต้องนอน ฟากไม้ไผ่ผ่าซีก หลังคลอด ต้องทำ “บั้งไ้ยะ” เตรียมเอาไว้ใส่รถเมื่อใส่แล้วเรียก “บั้งแห” เอาไปฝังใต้บันได หรือแขวนไว้กับกิ่งไม้ เป็นหน้าที่หมอดำเฝ้าอาบน้ำให้ทารกด้วยน้ำอุ่น ควักเลือดออกจากปาก ถ้าเด็กไม่ร้องใช้กานพลู 3 ก้านกวาดล้างคอ ทาแป้งวางบนกระดัง ญาติพี่น้องรับขวัญจัดสิ่งที่เป็นมงคลมาใส่ไว้ เช่น เงินทอง หนังสือสมุดคินสอ เชื่อว่าเด็กจะปัญญาดี หมอดำเฝ้ายกกระดังวน 3 รอบ แล้วส่งให้พี่ป้าน้ำอา ช่วยกันอวยพรให้ หากเด็กไม่แข็งแรงใช้ส้มครอบเด็กไว้ เป็นเคล็ดไม่ให้แม่ซื้อเอาไป หมอดำเฝ้าจะช่วยดูแลจนกว่าแม่เด็กจะช่วยเหลือตัวเองได้ ขณะที่คลอดใหม่ๆ จะให้แม่เด็กกินน้ำส้มมะขามเปียกคั้นใส่เกลือ คั้นเพื่อระบายของเสียป้องกันผิบบกวน ใช้ใบหนาดวางไว้ตามมุมห้อง แม่เด็กต้องอาบน้ำสมุนไพร มีใบหนาดใบมะขามข่าผสมคั้นน้ำอาบทุกวัน อาหารแสดงแม่จะต้องระมัดระวัง จะทำให้เมาเลือด ห้ามกินผักแว่นผักชะอม อาหารรสจัด จะทำให้น้ำนมเป็นพิษกับเด็ก หลังคลอดแม่เด็กจะนอนฟากอยู่ไฟ 15 วัน (สุมิตร ปิติพัฒน์และคณะ 2521: 36-38)

3.1.1 พิธีรับขวัญเด็กของไทยทรงดำ เด็กมีอายุได้ 2-3 เดือน จะมีพิธีรับขวัญเด็กใช้ไข่ต้ม 1 ฟอง เปลือก ข้าวสุกใส่อย่างละถ้วย นำเด็กมานั่งตรงหน้า หมอจะทำขวัญผูกขวัญไม่ให้ “แม่เกียด” หรือแม่ซื้อมารบกวนถ้าพวกเด็กโตกว่านี้ จะใช้แม่มดมาทำพิธี “ผูกน” ในการเจ็บป่วยใช้ไก่ต้ม 1 ตัว เลือดของเด็กที่ป่วยเหล้าขาว 1 ขวด และข้าวสุก 1 ถ้วย “แม่มด” จะทำพิธี 3 วัน 3 คืน เมื่อครบแล้วพ่อแม่จะมาเอาเสื้อผ้าที่แม่มดกิน ถ้าไม่หายก็ต้องทำพิธีฆ่าเกียด

3.1.2 พิธีเสนาฆ่าเกียด ในกรณีเด็กไม่หายป่วยจากทำพิธีฝุ่นแล้ว เมื่อไปหาหมอเยื้อง (หมอท่านาย) หมอเยื้องจากทำพิธีบนบานต่อรองกับผีถ้าเด็กหาย จะทำพิธีฆ่าเกียดให้ พิธีจะนิยมทำกันในแรม 13 ค่ำ เดือนไหนก็ได้ยกเว้น เดือน 9 เดือน 10 เดือน 11 ผีเรือนไปฝ้าแถม พิธีจะเตรียมนกหรือหนูหรือไก่ตัวเล็ก ๆ ใส่กรง ในพิธีใช้หมุดัมเป็นชิ้น ๆ หัวหมู 1 หัวเหล้าขาว 1 ขวด ไก่ต้ม 6 ตัว และอาหารอื่น ๆ เช่น แกง, ลาบ, จู้บ (ย่า) ขนมผลไม้ จัดใส่พานวางไว้หน้า “กะล่อหอง” เอาเด็กป่วยมานั่งหน้าเครื่องเช่นเริ่มทำพิธีเช้าถึงเย็นในช่วงสุดท้าย หมอจะทูปสัตว์ขังไว้ในกรงให้ตายนำไปฝังใต้บันได แสดงถึงได้ฆ่าเกียดแล้ว

3.2 พิธีกรรมการแต่งงาน

ภาพที่ 2.18 พิธีกรรมการแต่งงานกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ที่มา: มุลนิธิไทยทรงดำประเทศไทย (2548: 95-97)

ประเพณีแต่งงาน ไทยทรงดำเรียกการแต่งงานว่า “งานกินดอง” หรืองานกินหลอง หมายความว่า “งานเลี้ยงเพื่อความเกี่ยวดองเป็นญาติกัน” ชายหนุ่มหญิงสาวเมื่อมีความรักชอบถึงขั้นแต่งงานแล้ว ฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ไปสู่ขอเรียกว่า “ไปโลม” หรือ “ไปไอ้โลม” (เจรจา) ของที่ต้องเตรียมไป ห่อหมากพลูบุหรี 2 ชุด พร้อมหญิงสาว 2 คน ถือหมากพลูเป็นมงคลการแต่งกายเจ้าแก่และหญิงสาว สวมเสื้อสี เป็นประเพณีของไทยทรงดำ ถ้าเจรจาดกลงได้ก็จะนัดหมายทำการหมั้นหรือแต่งงานเลยไม่ต้องหมั้นก็ได้ (นิพนธ์ เสนาพิทักษ์ 2523:32)

ขั้นตอนการแต่งงานของไทยทรงดำ มี 4 ขั้นตอนคือ ส่อง, คู่, ส่ง, สา ขั้นตอนการหมั้นไว้ เรียกว่า “ส่อง” ตอนหมั้นฝ่ายชายจะไปเยี่ยมฝ่ายหญิงเป็นครั้งคราว ไปเป็นระยะๆ ก็ได้ หรือจะไปๆ มาๆ ก็ได้เรียกว่า “ไปยามห่อมะปุย” (ไปเยี่ยมห่อหมากห่อพลู) ของหมั้นที่ฝากไว้การไปเยี่ยมระหว่างหมั้นเป็นระยะ ๆ เช่นนี้เรียกว่า “คู่” คือไปมาหาสู่ในการไปสู่ บางทีพ่อแม่ฝ่ายหญิงอาจยอมให้ฝ่ายชายเข้าห้องหอหลับนอนกับฝ่ายหญิงเลยก็ได้บางรายต้องก่อนแต่งงาน หรือในระหว่างแต่งงานเรื่องเช่นนี้ประเพณีไทยทรงดำไม่ถือ

ในขั้นตอนแต่งงาน เรียกว่า “ส่ง” หรือ “นัดมือส่ง” หมายความว่า เป็นขั้นตอนที่ต้องส่งตัวเจ้าสาวให้เจ้าบ่าว ซึ่งมีพิธีกันพอสมควร แต่เมื่อแต่งงานกันแล้ว ถ้ายังไม่ส่งตัวเจ้าสาว ฝ่ายชายต้องทำงานรับใช้ที่บ้าน ฝ่ายหญิงเป็นเวลา 1-5 ปี เรียกว่า “สา” หรือ “อาสา” ในกรณีนี้พ่อแม่ฝ่ายหญิงไม่ได้เรียกสินสอดทองหมั้น ฝ่ายชายจึงต้องอาสาคือทำงานรับใช้ให้แก่พ่อแม่ฝ่ายหญิงเป็นการทดแทน

3.2.1 พิธีแต่งงาน ในวันแต่งงานเรียกว่า “ส่ง” เจ้าบ่าวและญาติพี่น้องเพื่อนฝูงจะช่วยกันขนขันหมากยาสูบ ใต้กะเหล็ก (ภาชนะของใช้ผู้หญิง) ถ้าเป็นผู้ท้าวใช้ 4 กะเหล็ก ถ้าผู้น้อยใช้ 2 กะเหล็ก มีเครื่องเรือน ที่นอนของใช้ ของขวัญ และขนม 8 ถาด เหล้า 1 เท สำหรับเลี้ยงแขก เหล้า 8 ขวด สำหรับไหว้ผีเรือน และจัดเตรียมหาสิ่งของ หมู เหล้า ไก่ ขนม ใต้กระจาด เป็นขบวนขันหมาก ไปบ้านเจ้าสาว เมื่อถึงเรือนเจ้าสาว เจ้าบ่าวจะมอบเหล้า 1 ขวด ไก่ต้ม 1 ตัว หมากพลูบุหรี่ ให้เจ้าบ่าวนำไปไหว้ผีเรือน จากนั้นมอบสิ่งของต่างๆ ให้ฝ่ายเจ้าสาวพร้อมกับทำพิธีวางสินสอดทองหมั้น เชิญพ่อแม่ญาติพี่น้องมาดูเป็นสักขีพยาน ทางเจ้าสาวจะจัดอาหารเลี้ยงแขกในตอนกลางวัน กินอาหารเสร็จแล้วฝ่ายเจ้าบ่าวจะทำพิธีไหว้ญาติข้างเจ้าสาว ในการไหว้ของคู่บ่าวสาว จะมี “องลาม” หรือ “องล่อม” (ผู้กล่าวนำ) เป็นผู้นำให้ไหว้ญาติข้างฝ่ายเจ้าสาว ในการไหว้นี้เจ้าบ่าวต้องมีเพื่อน รวมทั้งหมด 6 คน หรือ 8 คน และเจ้าบ่าว จะต้องยื่นเป็นคนที่ 2 เสมอ เจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวทุกคนต้องสวมเสื้อฮี ช่วงฮี ครอบชุดทุกคน (เสื้อฮี-เสื้อใหญ่, ช่วงฮี-กางเกงขายาว) ยืนเข้าแถวเรียงหน้ากระดานใช้มือขวาจับแขนมือซ้ายไว้ เวลาไหว้เอามือประสานกันแบบจีนแล้วทำวน ๆ เป็นวงกลมไปข้างหน้า 8 ครั้ง หรือ 5 ครั้ง เสร็จแล้วกราบลง 1 ครั้งเวลากราบให้แบมือทั้งสองวางบนพื้นก้มหน้าผากลงไปชิด เสร็จแล้วยืนขึ้นเอามือขวาจับมือซ้ายไว้ รอไหว้ญาติคนต่อไปก็จะรับไหว้ เช่นนี้จนกว่าจะเสร็จการไหว้

ในการไหว้ญาติทางฝ่ายเจ้าสาว โดยเฉพาะพ่อแม่ ของเจ้าสาว ผู้นำไหว้ของเจ้าบ่าวก็น่าจะกล่าวนำในการไหว้ว่า ดังนี้

“องปอ...เอื่อนื้อ ข้อยผู้ลุมมาชมเข้าต่างแอว ไหว้เฮาเอาแสบ เจ้าเป็นปอข้อย
น่า” แปลว่า ท่านพ่อครับ ข้าพเจ้าผู้ลุมมากุเข้าท้าวเอา ไหว้ด้วยความเคารพ (ไหว้ตามแบบ) ท่าน
เป็นพ่อของข้าพเจ้าแล้ว

แล้วทำมีเอวๆ 5 หรือ 7 ครั้ง แล้วคุกเข่ากับกราบร่อยู่ ในระหว่างนี้ ฝ่าย
“องปอ” หรือ พ่อตา ก็จะกล่าวให้ศีลให้พรตามธรรมเนียม “ขอให้อายุมันขวัญยืน ทำมาค้าขึ้นมีเงิน
มีทองเป็นผิวเป็นเมียกันมันคงให้มีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง” ฝ่ายเจ้าบ่าวก็จะกล่าวรับว่า “อู่มใส่
หัว บัว(พร) ใส่เกล้า จะอยู่กันจนเฒ่าจนแก่” สำหรับการไหว้ของเจ้าสาว จะมีเพื่อนอย่างน้อย 1 คน
แต่งตัวนุ่งซิ่น สวมเสื้อฮี ตั้งทรงผมให้สูง เพื่อนเจ้าสาวก็แต่งตัวแบบเดียวกันแล้วไปไหว้ญาติข้าง
ฝ่ายเจ้าบ่าวแต่เพื่อนเจ้าสาวจะคอยถือพานหมากพลู บุหรี่ เพื่อนเจ้าสาวจะเป็นผู้กล่าวคำนำไหว้ให้
เมื่อไหว้ญาติกันหมดแล้วเป็นอันเสร็จพิธี การแต่งกายและการประดับตกแต่งในพิธีแต่งงานของ
ไทยทรงดำว่า การแต่งงานที่เป็นงานมงคลที่คู่บ่าวสาวที่จะต้องแต่งกายอย่างสวยงาม เจ้าบ่าวใส่
เสื้อฮีมีลวดลายตรงปลายแขนและหน้าอก สวมกางเกงขายาวสำหรับเจ้าสาว จะใส่เสื้อฮี นุ่งผ้าถุง
ลายแดงโม เกลาผมยก (เกล้าถ้วน) ประดับด้วยดอกไม้ (เรณู เหมือนจันทร์เชย 2541: 128)

สำหรับผู้ร่วมขบวนเจ้าบ่าวต้องแต่งตัวตามประเพณี เช่น ล่ามขันหมาก เป็น
คนที่นำขันหมากจะสวมเสื้อฮีและนุ่งกางเกงสีดำ เพื่อนเจ้าบ่าวที่เป็นคนอู่มขันหมากจะสวมเสื้อฮี
และนุ่งกางเกงสีดำ เพื่อนเจ้าบ่าว 4 คน สวมเสื้อฮีและนุ่งกางเกงสีดำ ส่วนผู้หญิงที่สะพายกะเหล็บ
ใส่เสื้อฮีและนุ่งผ้าถุงลายแดงโม คนหามเหล้าสวมเสื้อฮีและนุ่งกางเกงสีดำ ส่วนคนหาบ กล่าวใส่
เสื้อฮีนุ่งกางเกงสีดำ พ่อแม่จะใส่เสื้อปักครึ่งตามความยาว 2 ทบ แล้วพาดบ่า ฝ่ายพ่อจะไม่นำค้ำ
สวขออก ฝ่ายแม่จะนำค้ำสวขออกและหญิงสาวที่มากับขบวนเจ้าบ่าวจะใส่เสื้อก้อม นุ่งผ้าถุงลาย
แดงโม บางคนถ้าไม่ใส่แบบนี้ก็จะใส่เสื้อเข็ดสีดำหรือน้ำเงินก็ได้ ส่วนผู้ชายจะใส่อะไรก็ได้ ขบวน
เจ้าสาว เช่น เพื่อนเจ้าสาว 1 คน จะต้องแต่งตัวเหมือนเจ้าสาว คือใส่เสื้อฮีนุ่งผ้าถุงลายแดงโม และ
เกล้าผมยก กรณีที่ลูกสะใภ้จะไปอยู่บ้านเจ้าบ่าวต้องใส่ชุดเดินทาง คือ ผู้หญิงจะใส่เสื้อก้อมนุ่งผ้าถุง
ลายแดงโม ส่วนผู้ชายสวมเสื้อโท นุ่งกางเกงสีดำ เมื่อไปถึงบ้านเจ้าบ่าวคนหาบขมุกฟูกหมอน ของ
ฝ่ายเจ้าสาวต้องเปลี่ยนจากเสื้อก้อมมาเป็นเสื้อฮี ก่อนจะขึ้นบ้านคนหาบจะต้องถอดเสื้อฮีออกเหลือ
แต่ผ้าคาดอก (ผ้าเปียว) เจ้าสาวและเพื่อนเจ้าสาวก็ยังคงแต่งเหมือนเดิม พ่อแม่ของฝ่ายเจ้าสาวรวมทั้ง
คนเฒ่าคนแก่ใส่เสื้อก้อมแล้วมีเสื้อฮีปัก 2 ทบพาดบ่า ตอนขึ้นบันไดบ้าน เจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะนำ
สิ่งของประจำตัว คือฝ่ายเจ้าสาวจะมีกล่องข้าว กระบอกน้ำ กะเหล็บใส่หมากพลู เสื้อผ้า ของมีค่า
เป็นต้นเพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นแม่บ้านแม่เรือนและเหมาะสมที่จะมาเป็นลูกสะใภ้บ้านนี้ ส่วนฝ่าย
เจ้าบ่าวจะต้องมีฝักมิด, หมาก ข่ามแดง (กั้นถุงข่ามพ่อแม่จะใส่เงิน เสื้อผ้า ของมีค่า) สิ่งของเหล่านี้
เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นคนทำมาหากิน พิธีแต่งงานของชาวไทยทรงดำ ก่อนจะมีพิธีแต่งงานของ

ชาวไทยทรงดำนั้นจะเริ่มต้นจากการ เกี่ยวพาราตี ผูกสมัครักใคร่กันจาก “การเล่นคอน” ในเดือนห้า เป็นการละเล่นของหนุ่มสาวในช่วงเวลาว่างเว้นจากการทำไร่ทำนา หนุ่ม ๆ จะพากันไปเล่นคอนในหมู่บ้านอื่นๆ กลุ่มสาว ๆ ไทยทรงดำ ก็จะรวมเป็นกลุ่ม 3-4 คนขึ้นไป เลือกบ้านใดบ้านหนึ่งเป็น “ช่วง” เป็นพื้นที่สำหรับให้สาว ๆ มานั่งทำการฝีมือกัน สาว ๆ จะเริ่มนั่งช่วงประมาณ 20.00 น. เย็บปักถักร้อย ทอผ้า เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้เลือกคู่ครอง ในระหว่างที่สาว ๆ มานั่งช่วงนี้ พ่อแม่จะทำงานอื่นๆ อยู่บนบ้าน หรืออาจจะเข้านอนตามอรัญญาศัย ในเดือนห้าของทุกปี ก็จะมีการจัดงานรื่นเริงเป็นเวลา 4 วัน ตั้งแต่ขึ้น 1 ค่ำ ไปจนถึง 4 ค่ำ ในช่วงนี้ หนุ่มสาวก็จะหยุดทำงาน ฝ่ายชายโสดจะรวมพวกกัน 15-20 คนตระเวนไปตามหมู่บ้านต่างๆ ไทยทรงดำเรียกว่า “เล่นคอน” ซึ่งหมายถึงการเล่นทอดลูกช่วง “ลูกช่วง” เป็นอุปกรณ์การละเล่น ทำด้วยฝ้ายดุน ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างด้านละประมาณ 4 นิ้ว หนา 2 นิ้ว มีหูหิ้ว สำหรับจับโยนอยู่ตรงกลาง มีฟูกการเล่นลูกช่วงจะต้องแต่งกายชุดใส่เสื้อสี ยืนเป็นแถวเรียงหนึ่ง ทั้งช่วงห่างประมาณ 10-15 เมตร แต่ละฝ่ายจะโยนลูกช่วงเข้าหากัน ทอดลูกช่วงให้ถูกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถ้าฝ่ายชายทอดลูกช่วงไปถูกฝ่ายหญิงคนใด เป็นที่รู้กันว่าของผู้หญิงคนนั้นไว้แล้ว ในระหว่างเล่นลูกช่วงกัน จะมีสลับด้วยการ “เซ็งแคน” คือขับร้องมีเสียงแคนมาประกอบมีกองเชียร์ปรบมือเป็นจังหวะให้เพื่อนรำ ชายหญิงเป็นคู่ ๆ คำร้องก็เชิญชวน หยอกล้อเกี่ยวพาราตี อย่างสนุกสนาน ไปจนถึงประมาณ 01.00 น. หรืออาจจะไปถึง 03.00 น. ฝ่ายชายจะขับร้องเชิญชวนให้ฝ่ายหญิงเลือกคู่หนึ่งคู่ การเลือกฝ่ายหญิงจะนั่งเป็นแถวเรียงหนึ่ง มีผ้าคลุมศีรษะ ฝ่ายชายนั่งขยงๆ เมื่อทั้งสองฝ่ายพร้อมฝ่ายชายคนแรกจะเอ่ยขอเลือกคู่ เริ่มตั้งแต่หัวแถวไปตามลำดับ เมื่อเลือกได้แล้วก็จะลุกพร้อมๆ กัน แยกย้ายกันไปนั่งเป็นคู่ๆ ไม่ไกลจากกัน จะสนทนากัน ไปจนสว่างจึงแยกย้าย การพูดคุยนี้จะไม่ถือเป็นการจริงจัง เป็นการนำทางเท่านั้น ถ้าหากถูกใจตามไปขอไอ้สาว (พูดคุย) ความขงนั้นๆ ได้จะต้องผ่านพ่อสื่อหรือเสียงตอบรับก่อน พอเลิกช่วงแล้วก็จะไปคุยกันอาจจะคุยบนบ้าน หรือระเบียงซุงข้าว ไม่ต้องจุดตะเกียง พ่อแม่จะเปิดโอกาสให้คุยกันไม่มายุ่งเกี่ยว การพูดคุยอาจจะใช้เวลาระยะสั้นหรือระยะยาวแล้วแต่ความพอใจกันละกัน บางคู่อาจจะพูดคุยไปจนถึงสว่าง โดยไม่มีการล่วงเกินกันซึ่งเป็นการ “ผิดผี” (วาสนา อรุณกิจ 2529: 77-90)

3.2.2 การสู่ขอ เมื่อฝ่ายชายชอบพอรักใคร่หญิงคนใด ก็จะส่งพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ไปสู่ขอ แต่พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะสอบถามการตัดสินใจของลูกสาวก่อน เมื่อลูกสาวไม่ขัดข้อง พ่อแม่ก็จะตอบรับไปกับผู้ใหญ่ที่มาสู่ขอ จากนั้นก็จะตกลงกันเรียกสินสอดทองหมั้น นับวันทำพิธีแต่งงานวันที่แต่งจะเลือกวันดีของฝ่ายชาย ซึ่งไม่ตรงกับวันตาย วันเผา วันเก็บกระดูกของบรรพบุรุษ ฝ่ายชาย ส่วนเดือนสำหรับแต่งงานใช้เดือนคู่ เดือน 6 เดือน 8 เดือน 12 อาจจะใช้เดือน 7 ซึ่งเป็นเดือนที่ ได้เดือนเดียวถ้าจำเป็น เหตุผลของการเลือกเดือนสำหรับการแต่งงานนั้น เนื่องจากเดือนอ้าย (เดือน 1) เป็น

ช่วงเวลาเก็บเกี่ยว เดือน 3 เป็นเดือนที่ไทยทรงดำจัดเตรียมเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เดือน 5 เป็นเดือนที่ ร้อน อาหารผักผลไม้ไม่สมบูรณ์ เดือน 9 เดือน 10 เดือน 11 ผีเรือนไปเฝ้าแณและตรงกับฤดูทำนา ไม่สะดวกในการจัดพิธีแต่งงาน พิธีแต่งงานของไทยทรงดำ แตกต่างกันตามตระกูล โดยมากผู้ท้าว แต่งกับผู้ท้าว หรือผู้น้อยแต่งกับผู้น้อย หรือผู้ท้าวแต่งกับผู้น้อย ในกรณีฝ่ายชายเป็นผู้น้อย หญิงเป็นผู้ ท้าวเมื่ออาจจะแต่งแบบผู้ท้าว แต่การเข้าผีหญิงต้องไปเข้าผีทางฝ่ายชาย ยึดฝ่ายชายเป็นหลัก

3.2.3 แยกผู้มาร่วมงาน งานแต่งงานไทยทรงดำเรียกว่า “งานกินคองหรืองานกิน หลอง” ก็จะมีญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงเพื่อนบ้านของทั้งสองฝ่าย แยกฝ่ายชายจะรับประทานอาหาร เข้าที่บ้านฝ่ายชายก่อนแล้วจึงมารับประทานอาหารกลางวันที่บ้านฝ่ายหญิง การแต่งกายของผู้มา ร่วมงาน รวมทั้งพ่อแม่คู่บ่าวสาว แต่งกายด้วยชุดที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั้งชายและหญิง แต่ “ล่อม แต่งงาน” ของเจ้าบ่าว เพื่อนเจ้าบ่าว เจ้าสาวจะแต่งกายใส่เสื้อฮี

3.2.4 วันทำพิธีแต่ง (แบบผู้ท้าว) เวลาเช้าประมาณ 9.00 น. เป็นฤกษ์ดีฝ่ายชายจะ ยกขันหมากไปบ้านฝ่ายหญิงนำข้าวของเครื่องใช้ของฝ่ายชายมาด้วย เช่น ตู๋ ที่นอน หมอน เสื้อ (มุ้ง ฝ่ายหญิงจัดหาให้) เสื้อผ้า มีดพร้า กล้วย อ้อย มะพร้าว และของอื่นๆ อาจมีเครื่องดนตรี “แแคน” นำ ขบวนขันหมากพร้อม “ล่อม” เมื่อขบวนขันหมากถึงบ้านฝ่ายหญิงจะหยุดตรงประตูรั้วบ้าน จากนั้น ให้ “ล่อม” ไปแจ้งข่าวล่วงหน้าว่ามา “สอง” (หมั้น) จากนั้นจะขึ้นบนบ้านเจ้าสาว พร้อมหญิงสาวอีก 4 คน (ยังไม่แต่งงาน) แต่งกายเสื้อฮีสะพายกะเหล็บ คนละ 1 ใบ ภายในกะเหล็บจะใส่หมาก 20 ใบ พลุ 1 ห่อ ปูนแดง 1 ห่อ ยาสูบ 1 ห่อ “ล่อม” จะเดินนำหน้าเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวอีก 3 คน (รวม เป็น 4 คน) ถือขันหมาก 4 ขัน ตามด้วยผู้หญิงสะพายกะเหล็บ 4 คน ไปนั่งบนเสื่อที่เจ้าภาพฝ่าย เจ้าสาวเตรียมไว้ให้ “ล่อม” ฝ่ายเจ้าสาวและพ่อแม่ นั่งรอรับขันหมากและนับเงินสินสอด ส่วน เจ้าบ่าวจะสวมสร้อยที่เป็นทองหมั้นให้เจ้าสาว “ล่อม” เจ้าบ่าวจะกล่าวมอบสินสอดและมอบตัว เจ้าบ่าวให้ฝ่ายเจ้าสาว “ล่อม” เจ้าสาวกล่าวตอบ จากนั้นนำขันหมาก 4 ขัน และเงินสินสอดไปมอบ ให้ผีเรือนในห้องผีเรือน “ล่อม” ฝ่ายเจ้าสาวจะทำพิธีเช่นเหล่าให้ผีเรือนกินแล้วบอกให้ผีเรือนทราบ ถึงการแต่งงานที่มีขึ้น บอกจำนวนขันหมาก สินสอด ทองหมั้นทั้งหมดให้ผีเรือนได้รับรู้ เสร็จแล้ว “ล่อม” ฝ่ายเจ้าบ่าว และเพื่อนเจ้าบ่าวจะลงมาจากบ้านเจ้าสาว มานำขบวนขันหมากเข้าประตูบ้านได้ แต่ก่อนจะผ่านเข้าได้ก็ต้องเสียเหล่าไม่น้อยกว่า 3 ขวด โดยผ่านทาง “ล่อม” ฝ่ายเจ้าสาวจะมีประตู กั้นถึง 3 ชั้นประตูเหล็ก ประตูเงิน ประตูทอง ก่อนขึ้นบ้านฝ่ายเจ้าสาวจะจัดเด็กหญิงมาเตรียมน้ำไว้ ล้างเท้าให้เจ้าบ่าว เจ้าบ่าวจะต้องให้เงินเด็ก เป็นสิ่งตอบแทนตามแต่สมควร จากนั้น “ล่อม” จะนำ ขบวนขันหมากขึ้นไปบนบ้าน (ล่อมใช้คนเดียวกับล่อมสองแต่ครั้งนี้เรียกว่า “ล่อมส่ง” เป็นการนำ เจ้าบ่าวมาส่งให้กับพ่อแม่ฝ่ายเจ้าสาว เจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าว 3 คน (รวมเป็น 4 คน) ถือขันหมากอีก 4 ขัน (ขันหมากทั้งหมดมี 8 ขัน) เพื่อนเจ้าบ่าวอีก 4 คน หามเหล่าที่นำมา ไปมอบให้กับล่อมฝ่าย

เจ้าสาว ล่ามฝ่ายเจ้าบ่าวและล่ามฝ่ายเจ้าสาว กล่าวโต้กันเป็นตอนๆ ในความในทำนองว่า ทั้งสองฝ่าย ได้รับการเลี้ยงดูมาจนได้พบคู่ครองแต่งงานกัน เมื่อเสร็จแล้วล่ามทั้งสองฝ่าย ก็บอกให้พ่อแม่ฝ่าย เจ้าสาวพาเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าว 7 คน (รวมทั้งหมด 8 คน) ไปไหว้ผีเรือนในห้องผีเรือน พ่อ เจ้าสาวจะเป็นผู้รินเหล้าเช่นผีเรือน จากนั้นล่ามทั้งสองฝ่าย จะกล่าวโต้ตอบกันอีกครั้งเป็นการมอบ เจ้าบ่าวให้กับผีเรือน แล้วจึงให้เจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวไหว้ผีเรือนโดยยืนเข้าแถวเรียงกัน ไหว้ พร้อมกันโดยเอามือประสานกันระดับอก เคลื่อนมือวนขึ้น วนลง เป็นรูปวงกลมจากขวาไปซ้าย 12 ครั้ง เสร็จแล้วนั่งคุกเข่า ก้มลงกราบแบบมือทั้งสองข้างวางบนพื้น ก้มหน้าผากลงไปจรดมือ แล้วลุก ขึ้นนั่งยอง ๆ แล้วยืนขึ้นทำเช่นนั้นจนกว่าจะครบจำนวนผีเรือน (ปัจจุบันเคลื่อนมือเป็นวงกลมเพียง 6 ครั้งเท่านั้น โดยสมมติเอาว่าครบตามจำนวน 12 ครั้งแล้ว เพื่อประหยัดเวลา) พร้อมกันนี้เจ้าบ่าว จะต้องกล่าว “อาสา” ว่าจะอาสาพ่อตา แม่ยายเป็นเวลากี่ปีอาจะ 1 ปี 2 ปี หรือ 3 ปี หรือตามแต่จะ ตกลงกัน ถ้าหากเจ้าบ่าวเป็นลูกคนเดียวหรือลูกชายคนเล็ก ไม่มีใครช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน ก็จะรับ เอากรรยาไปอยู่บ้านด้วยเลยโดยไม่ต้องอาสาและถ้าเจ้าสาวเป็นลูกคนเดียว ไม่มีพี่ชายน้องชาย ไม่มี ใครเลี้ยงพ่อแม่สืบต่อไป เจ้าบ่าวจะต้องอาสาขาด (อาสาไปตลอดชีวิต) เจ้าบ่าวจะได้รับมรดกฝ่าย เจ้าสาว เมื่อเสร็จจากการไหว้ผีเรือน เจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวต้องไหว้พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ฝ่าย เจ้าสาวตามลำดับอาวุโสโดยล่ามฝ่ายเจ้าสาวเชิญให้พ่อแม่ และญาติมานั่งบนพื้นข้างหน้าที่ละคน เจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวทั้งหมดเข้าแถวเรียงหน้ากระดานโดยเจ้าบ่าวจะยืนอยู่คนที่ 2 ตามด้วยเพื่อน เจ้าบ่าว คนแรกจะเป็นเพื่อนเจ้าบ่าวจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าเจ้าบ่าว หัวหน้าเจ้าบาวนี้จะเลือกคนที่ แต่งงานแล้ว เมื่อพ่อแม่ฝ่ายเจ้าสาวมานั่งลงข้างหน้า หัวหน้าเจ้าบ่าวจะสั่งให้เจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าว เตรียมพร้อม และกล่าวนำให้ไหว้พร้อมกัน หัวหน้าเจ้าบ่าว เจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบาวก็จะทำพิธีไหว้ ในลักษณะเช่นเดียวกันกับการไหว้ผีเรือน พ่อฝ่ายเจ้าสาวก็จะให้พร ในขณะที่ให้พร เจ้าบ่าวและเพื่อน เจ้าบ่าวจะต้องอยู่ในท่ากราบแบบมือทั้งสองข้างวางบนพื้น ก้มหน้าผากจรดมือ จนกว่าจะให้พรเสร็จ จึงยกหน้าขึ้นและไม่ต้องกราบอีก (ผู้รับไหว้ให้แต่พรเท่านั้นไม่ต้องให้สิ่งใดอีก) เมื่อไหว้พ่อแม่แล้วก็ จะเป็นการไหว้แม่เจ้าสาวและญาติฝ่ายเจ้าสาวตามลำดับอาวุโส พิธีไหว้ก็ลักษณะเดียวไปจนครบ ญาติผู้ใหญ่ทุกคน ในขณะเดียวกัน “ล่าม” เจ้าสาว จะพาเจ้าสาวและเพื่อนเจ้าสาว 3 คน (รวมทั้งหมด 4 คน) ไปไหว้พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ทางฝ่ายเจ้าบ่าวที่นั่งอยู่บนบ้านตามที่ต่างๆ โดยไหว้ทีละคน เมื่อไปถึงเจ้าสาวและเพื่อนเจ้าสาวนั่งพับเพียบเรียงหน้ากระดาน โดยเจ้าสาวนั่งอยู่คนที่ 2 ตามด้วย เพื่อนเจ้าสาว เพื่อนเจ้าสาวคนแรกหัวแถวทำหน้าที่เป็นหัวหน้า หัวหน้าเจ้าสาวนี้จะเลือกคนที่ แต่งงานแล้ว ทำหน้าที่คอยกล่าวนำให้เจ้าสาวไหว้พร้อมๆ กัน เมื่อนั่งพับเพียบเรียบร้อยแล้วก็พนม มือแล้วกราบแบบมือทั้งสองข้างวางบนพื้น ก้มหน้าผากจรดมือแล้วกราบ ทำเช่นนี้แล้วคอยรับพร จนกว่าจะให้พรเสร็จจึงยกหน้าขึ้นไม่ต้องกราบอีก เมื่อการไหว้เสร็จสิ้นลงเจ้าภาพจะเลี้ยงอาหาร

กลางวัน อาหารที่ใช้ในการเลี้ยงในงานแต่งงานส่วนมากเป็นเหล้าและอาหารจำพวกเนื้อวัว เนื้อไก่ อาหารจะต่างกับงานเลี้ยงพิธีเสนเรือน รับประทานอาหารกลางวันกันแล้ว บรรดาแขกมาร่วมงานทยอยกันกลับจะอยู่เฉพาะญาติสนิท ญาติสายตรง นั่งสนทนากัน กินหมากคืมเหล้ากันอย่างสนุกสนานเพื่อรอพิธี “กางมุ้ง” ไทยทรงดำเรียกว่า “กางยั้น” คล้ายๆ กับปูที่นอนของคนไทยพุทธ ในภาคกลาง พิธีกางมุ้งจะทำตอนค่ำๆ ประมาณ 4-5 โมงเย็น ในพิธีโดยคู่บ่าวสาวจะเลือกสามีภรรยาสูงอายุกู้หนึ่ง (สามีภรรยาคู่นี้จะต้องผ่านพิธีแต่งงานที่ถูกต้องตามประเพณี มิใช่หนีตามกันอยู่ด้วยกันมาอย่างมีความสุขไม่มีเรื่องบาดหมางใจกัน มีลูกอยู่ด้วยกันครบถ้วน) เป็นผู้นำพิธีกางมุ้งให้คู่บ่าวสาว เมื่อกางมุ้งเสร็จแล้ว ต้องเข้าไปนอนเคียงคู่กันสักครู่หนึ่ง โดยมีคู่บ่าวสาวนั่งอยู่ข้างๆ อาจจะมีญาติพี่น้องหยอกเย้าผู้ที่อยู่ในมุ้งจะทำเสียง “อูแว้ว” อาจจะมีเรียกร้องอยากได้เงินทอง อยากกินเหล้า เจ้าภาพจะจัดเตรียมของที่เรียกร้องไว้ให้ เมื่อสามีภรรยาสูงอายุออกมาจากมุ้งแล้วก็ไปคู่บ่าวสาวเข้าไปนอนแทน ทำที่ว่าเข้าไปนอนสักครู่จึงออกมาเป็นอันเสร็จพิธี

3.2.5 แต่งลูกสะใภ้ เมื่อเจ้าบ่าว “อาสา” อยู่บ้านพ่อตาแม่ยาย จนครบตามจำนวนที่ตกลงกันไว้แล้ว พ่อแม่พี่น้องเจ้าบ่าวพร้อมด้วย “ล่าม” เจ้าบ่าว จะมารับเจ้าสาวไปอยู่บ้านของตน ในตอนนี้ไทยทรงดำเรียกว่า “แต่งลูกสะใภ้” (แต่ถ้าไม่มีการอาสาทำพิธีแต่งลูกสะใภ้ในตอนปลายของวันแต่งเลย) โดยฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องจัดเตรียมเงินจำนวนหนึ่ง เรียกว่า “เงินตามแม่โค” (หมายถึงเงินที่สมัยแม่ของฝ่ายหญิงเคยได้รับเป็นค่าตัวทำไค ลูกสาวก็จะได้รับเป็นค่าตัวเท่านั้น เงินนี้เป็นเพียงทำตามขนบธรรมเนียมที่สืบทอดมา อาจจะไม่เกิน 40 บาท) เหล้า 4 ขวด ขนม 2 ชั้น “ล่าม” ทั้งของฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาว จะกล่าวโต้ตอบกัน จากนั้นคู่บ่าวสาวจะเข้าไปไหว้ผีเรือน ไหว้ลาพ่อลาแม่ฝ่ายหญิง เสร็จแล้วฝ่ายเจ้าสาวจะต้องเตรียมข้าวของเครื่องใช้ของตนและของที่พ่อแม่ให้ไปอยู่บ้านฝ่ายเจ้าบ่าวเมื่อไปถึงบ้านเจ้าบ่าวแล้ว “ล่าม” ฝ่ายเจ้าสาว จะกล่าวมอบเจ้าสาวให้แก่ “ล่าม” ฝ่ายเจ้าบ่าวต่อจากนั้นเจ้าบ่าวจะนำเจ้าสาวไปไหว้ผีเรือนเป็นการบอกให้ผีเรือนทราบว่ามีสะใภ้ใหม่เข้ามาอาศัยอยู่ด้วย เมื่อไหว้ผีเรือนเสร็จแล้วก็ทำพิธีทำอุ้ คู่ขวัญคู่บ่าวสาวให้มีอายุมันขวัญ ยืน ฝ่ายหญิงต้องเปลี่ยนมาใช้สกุลของฝ่ายชาย และสืบทอดทางฝ่ายชายต่อไป

ปัจจุบันมี “อาสา” น้อยมาก เมื่อแต่งงานเสร็จแล้ว ก็จะทำพิธีแต่งลูกสะใภ้แล้วฝ่ายเจ้าบ่าวก็จะรับเจ้าสาวมาอยู่ที่บ้านพ่อแม่เจ้าบ่าวเลย และมาทำพิธีกางมุ้งบ้านฝ่ายชายอยู่บ้านพ่อแม่ฝ่ายชาย จนกว่าจะแยกครอบครัวออกไปจากพ่อแม่ เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นพิธีแต่งงานตามแบบผู้ท้าว ส่วนพิธีแต่งงานแบบผู้น้อยนั้นขั้นตอนต่างๆ ก็คล้ายกัน ในที่นี้จะบรรยายถึงพิธีแต่งงานตามแบบผู้น้อยโดยสังเขป ในส่วนที่แตกต่างไปจากพิธีแต่งงานแบบผู้ท้าวที่กล่าวมาแล้ว ดังนี้

1) ในพิธีแต่งงานตามแบบผู้ท้าว ต้องใช้ล่ามแต่งงานที่เป็นผู้ท้าวด้วยกัน ส่วนในพิธีแต่งงานตามแบบผู้น้อย ล่ามแต่งงานต้องเป็นผู้น้อยด้วยเช่นกัน

2) ถ้าเป็นพิธีแต่งงานตามแบบผู้ท้าว จะมีเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าว 7 คน (รวมทั้งหมด 8 คน มีเจ้าสาวและเพื่อนเจ้าสาว 3 คน (รวมทั้งหมด 4 คน) แต่ถ้าเป็นพิธีแต่งงานตามแบบผู้น้อย มีเจ้าบ่าว และเพื่อนเจ้าบ่าวอีก 5 คน (รวมเป็น 6 คน) มีเจ้าสาวและเพื่อนเจ้าสาว 1 คน (รวมเป็น 2 คน) เพื่อนเจ้าสาวก็จะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าเจ้าสาวด้วย

3) ผู้หญิงที่สะพายกะหล่ำในพิธีแต่งงาน ตามแบบผู้ท้าว นั้นมี 4 คน สะพายคนละใบ กะหล่ำใบใ้หมาก 20 ลูก พลุ 1 ห่อ ปูนแดง 1 ห่อ ยาสูบ 1 ห่อ แต่ถ้าเป็นพิธีแต่งงานตามแบบผู้น้อย จะใช้ผู้หญิงสะพายกะหล่ำ 2 คน สะพายคนละใบ ในกะหล่ำจะใ้หมากเพียง 10 ลูก พลุ 1 ห่อ ปูนแดง 1 ห่อ ยาสูบ 1 ห่อ

4) จำนวนขันหมากที่ใช้ในพิธีแต่งงานนั้นแตกต่างกันออกไป ในพิธีแต่งงานแบบผู้ท้าว จะต้องมีขันหมาก 8 ขัน ขนมห 8 ถาด เหล้า 8 ขวด แต่ถ้าเป็นพิธีแต่งงานแบบผู้น้อยใช้ขันหมากเพียง 4 ขัน ขนมห 4 ถาด เหล้า 6 ขวด

5) ลักษณะการไหว้ผีเรือนของเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวแตกต่างกัน ถ้าเป็นพิธีแต่งงานแบบผู้ท้าว เจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวต้องเอามือประสานกันระดับอกเสื่อเคลื่อนมีวนขึ้นวนลงเป็นรูปวงกลมจากขวาไปซ้าย 12 ครั้ง เสร็จแล้วนั่งคุกเข่าก้มกราบแบมือทั้ง 2 ข้าง วางบนพื้นให้หน้าผากจรดมือ แต่ถ้าเป็นพิธีแต่งงานตามแบบผู้น้อยเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวจะเคลื่อนมีวนขึ้นวนลงเป็นรูปวงกลม 5 ครั้ง แล้วนั่งคุกเข่ากราบแบมือทั้ง 2 ข้างวางบนพื้นให้หน้าผากจรดมือ

6) ตอนทำพิธี “แต่งลูกสะใ้” คือฝ่ายเจ้าบ่าวมารับเจ้าสาวไปอยู่บ้านพ่อแม่เจ้าบ่าวนั้น แตกต่างกัน ถ้าเป็นผู้ท้าวจะใช้ล่ำที่เป็นผู้ท้าว เงินตามแม่โค ขันหมาก 2 ขัน เหล้า 4 ขวด แต่ถ้าเป็นผู้น้อยจะใช้ล่ำที่เป็นผู้น้อย เงินตามแม่โค ขันหมาก 1 ขัน เหล้า 2 ขวด ตามความเชื่อของไทยทรงดำ เชื่อว่าผู้ท้าวมีศักดิ์สูงกว่าผู้น้อยและผีผู้ท้าวใหญ่กว่าผีผู้น้อย ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมของผู้ท้าว มักจะใหญ่โตหรูหรากว่าของผู้น้อย

3.3 พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่

ภาพที่ 2.19 พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของชาวไทยทรงดำว่า เมื่อจะปลูกบ้านที่ใด ต้องทำพิธีเสี่ยงทายเพื่อจะรู้ว่าบริเวณที่ปลูกบ้านเป็นมงคลหรือไม่โดยหว่านเมล็ดถั่วเม็ลัดงา ตรงพื้นที่ที่จะปลูกบ้าน แล้วรดน้ำกลบหน้าดินเพื่อดูว่าถั่วจะงอกหรือไม่หากเมล็ดถั่วงอกภายในสองสามวัน แสดงว่าพื้นที่ตรงนั้นสามารถปลูกบ้านได้ การยกเสาเอก เสาโท จะหาคนที่สืบผีเดียวกันกับของแม่บ้านที่ยังไม่แยกครอบครัว เรียกว่า “ลุงตา” เช่น น้องชาย ฤกษ์ที่ยกเสาเอกจะต้องหาวันที่เป็นมงคล ซึ่งมีอยู่ 10 มื้อ (10 วัน) วันที่ไทยทรงดำนิยมเลือกคือ “มือเต่า” เพราะเชื่อว่าเต่ามีอายุมันขาววิญยืน และ “มือฮวง” (มือฮ้าง) เพราะเชื่อว่าจะทำการสิ่งใดลุล่วงไปด้วยดี ส่วนมื้ออื่นๆ ก็เชื่อแตกต่างกันไปแต่ละมื้อ การปลูกบ้านต้องหาต้นกล้วย อ้อย ดอกดาวเรือง มาผูกรวมกันไว้เอาผ้าสามสีมาผูกไว้กับยอดเสาเอก ส่วนที่กินหลุมมีใบสัก ใบเงิน ใบทอง ใบคูณ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของบ้าน (สมทรง บุษยพัฒน์ 2542:2714)

การปลูกเรือนใหม่จะมีพิธีขึ้นบ้านใหม่พร้อมกับเชิญผีพ่อแม่ขึ้นไว้ที่เรือนใหม่ด้วย หมอเสนาเรือนจะเป็นผู้ทำพิธี พิธีเชิญผีขึ้นเรือนของที่ใช้ มีหมากพลู เหล้า ข้าวสาร หมอเสนา จะแต่งตัวสะพายย่ามถือดาบ อีกมือถือเชี่ยนหมาก หรือขันใส่หมากพลูยื่นท่องคาถา ตรงบันไดบ้าน พอว่าคาถาจบ เจ้าของบ้านจะมารับผีเรือนให้ไปอยู่ที่กะล่อห้องเมื่อผีเรือนเข้าไปในบ้านแล้ว หมอเสนาจะเอาดาบฟาดตรงบันไดแล้วพูดคาถา “ข่มขวง” เป็นการพูดข่มผีร้าย คือนางไม้ที่อาจสิงอยู่กับ ไม้ที่เอามาปลูกบ้านให้กลัวหนีเข้าป่าไป จากนั้นก็จะช่วยกันขนของขึ้นบ้าน ได้แก่ ฟูก หมอน เสื่อ เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ต่อจากนั้นก็จัดเลี้ยงอาหาร แล้วเริ่มพิธี “จีไฟให้ข้าว” พิธีนี้ใช้ไก่อต้ม 2 ตัว ใส่ ถาดรองด้วยใบตอง เหล้า ข้าวเหนียว น้ำ 1 ถ้วย วางไว้ข้างเตาไฟที่สมมติขึ้น เตาทำด้วยดินเหนียว 4 ก้อน เอาวางไว้เป็น 3 เส้า เอาม้อนึ่งใส่น้ำวางบนเส้า เอาก่านไฟหุงข้าวใส่ไว้ได้หม้อพอเป็นพิธี แล้วหม้อทำพิธีจะพูดคาถาเป็นเคล็ดว่าให้หุงหากินกันอย่างดีให้ผู้อยู่อาศัยเจริญรุ่งเรือง แล้วสมมติ ก้อนเส้าทั้ง 4 ก้อนเป็นก้อนเงินก้อนทองจะมีการถามโต้ตอบด้วยเป็นเคล็ดให้มั่งมีศรีสุข ต่อจากนั้น หมอพิธีจะขับพรณาถึงผีปนางไม้ที่ยังสิงอยู่เมื่อตอนเอาไม้มาจากป่า เชิญให้มากินเครื่องเช่นเมื่อ กินแล้ว ขอให้คุ้มครองผู้อยู่อาศัย ต่อจากพิธีจีไฟให้ข้าว เป็นพิธีรับขวัญลูกตา ซึ่งตอนปลูกบ้านทำ หน้าที่เป็นผู้ยกเสาเอกของบ้าน มีถาดอาหาร ข้าวเหนียวและไหข้าว หมอจะกล่าวให้ “ลูกตา” กิน ข้าว และจะมีหญิงสมมติในพิธีเป็นหญิงสาว ไว้โต้ตอบกับลูกตา ลูกตาจะตอบว่ากินอิ่มหน้าสำราญดี เป็นเคล็ดว่าเจ้าของบ้านจะมีกิน สมัยก่อนมีการเช่นไหว้ปู่เชื้อ ส่วนของที่ไหว้ มีหมากพลู เหล้า น้ำ เย็น หมอพิธีจะได้รับค่าตอบแทน หมู ไก่ หรือเงินค่าตอบแทน (สุมิตร ปิติพัฒน์และคณะ 2521: 46-47)

ประเพณีขึ้นเรือนใหม่ เมื่อมีการสร้างบ้านใหม่ ก่อนที่เจ้าของบ้านจะไปอยู่อาศัย นั้นจะต้องประกอบพิธีกรรมเสียก่อน การกำหนดขึ้นบ้านใหม่ นิยมทำในเดือน 6 และเดือน 12 เดือนที่ไม่ประกอบพิธีคือเดือน 5 อากาศร้อนน้ำทำไม่สมบูรณ์ และเดือน 9, 10, 11 ซึ่ง 3 เดือนนี้ ชาวไทยทรงดำจะรู้ว่า ผีเรือนไม่อยู่ไฟเผาถน เนื่องจากพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับผีเรือน เวลาในการประกอบพิธีประมาณ 17.00 น. สำหรับวันให้เลือกวันดีเฉพาะที่ไม่ตรงกับมือเวรตง (ถนอม คง ยี่มละมัย 2540:1-5)

3.3.1 สิ่งที่ต้องเตรียมใช้ในพิธี 1) ขมุก 1 คู่ 2) กระบุง 1 ใบ 3) ไหหนึ่งข้าว 1 อัน หม้อนึ่ง 1 ใบ 4) ก้อนหิน 4 ก้อน 5) ฟืนเขา (อุปกรณ์การทอผ้า) 6) ฟูก 1 คู่ มุ้ง หมอน ผ้าห่ม 7) เหล้า ข้าว ไก่ต้ม 3 ตัว อาหารสำหรับเลี้ยงผู้มาร่วมงานได้ทุกอย่าง ยกเว้นแกงหยวกกล้วย เริ่มพิธีด้วยการ หาบอุปกรณ์ดังกล่าวเวียนขวารอบบ้านแบบทักษิณาวรรต จำนวน 3 รอบ ขมุกต้องใช้สาวน้อยถือ พรหมจรรย์หาบ เด็กสาวจะต้องมาจากครอบครัวที่ศีลครอบครัวสมบูรณ์ไม่หย่าร้าง ผัวพร้อมเมีย เพียง คือผัวเดียวเมียเดียวและยังมีชีวิตอยู่ เด็กสาวนี้เรียกว่า “สาวน้อย จีไฟให้ข้าว” มีหน้าที่ก่อไฟหนึ่ง

ข้าวในพิธีและมีชายหนุ่มเรียกว่า “หนุ่มอชอ” คือหนุ่มน้อยยังไม่มีลูกเมียคอยอุ้มกระบุงข้าว ๒ หนึ่ง ข้าวขึ้นบ้าน เมื่อเดินวนครบ 3 รอบแล้ว ก็เตรียมขึ้นบ้าน หมอพิธีจะทำพิธี “ข่มขวง” คือข่มสิ่ง เลวร้าย หรือผีร้ายให้สยบหนีไป โดยใช้มีดหมอ เป็นมีดดาบยาวจี้ไปที่บันไดแล้วกล่าวคำไล่ผีสาธ นางไม้ที่สถิตย์อยู่ที่ไม้หนีไป ครอบครัวเจ้าบ้านจะยืนอยู่ด้านหลังหมอพิธี บนบ้านจะให้บุคคลรู้ พิธีกรรมโต้ตอบกับหมอพิธีเท่านั้น คำพูดข่มขวงหรือไล่ผีร้ายที่เชิงบันได “ไม้อยู่บ่อนสบเข้าตั้งอยู่เย็น ไม้อยู่บ่อนเย็นเข้าอยู่หม่นอยู่คัง พี่ชายย้าไค่เข้าม่าล้องป้อบชายย้าไค่เข้าม่ากวน ลูแมญิง ย้าไค่ม่าตายปาย เอือนนี้ ลูป้อจ้ายย้าไค่ม่าตายชอกตายด้าบเอือนนี้ เล็กน้อยเข้าบ้ำแปรเอือนนี้ ผู้เก่าเข้าม่าเย็นเอือนนี้ คำแปล ไม้อยู่ตรงที่ร่มให้มาตั้งอยู่เย็น ไม้อยู่ที่เย็นให้มาตั้งอยู่หม่นอยู่คัง ผีร้ายอย่าได้มาลอง ปอบร้าย อย่าได้มาทวน ลูกผู้หญิงอย่าได้มาตายทั้งกลม ลูกผู้ชายอย่าได้มาถูกหอกถูกดาบบ้านนี้ เล็กน้อยให้ มาเกิดมากมาย คนแก่ให้มาอยู่ร่มเย็นเป็นสุขบ้านนี้

3.4 พิธีกรรมการรักษาโรค ได้แก่ พิธีกรรมการแปลงขวัญ พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผี ขึ้นเสื่อ พิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้วหรือกวัดก้วย พิธีเสนแก้เคราะห์ พิธีเสนเต็งหรือเสนน้อยจ้อย

3.4.1 พิธีกรรมการแปลงขวัญ คนเรามีขวัญทั้งหมด 80 ขวัญ อยู่ข้างหน้า 30 ขวัญ และอยู่ข้างหลัง 50 ขวัญ ขวัญ 80 ขวัญจะกระจายกันอยู่ในทุกส่วนของร่างกาย จำนวนขวัญทั้งหมด นี้จะมีขวัญใหญ่อยู่กลางศีรษะเรียกว่า “จอมขวัญ” (ลักษณะคล้ายกับก้นหอยที่กลางศีรษะ) ขวัญ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ จุ่มขวัญเหนือ จุ่มขวัญกลาง และจุ่มขวัญใต้ ขวัญทั้งหมดมีผีเป็นคน ผู้ “อุ้ม” ขวัญในอยู่ในร่างกายของคน ความเชื่ออีกอย่างหนึ่ง เรื่องขวัญ คือความเชื่อเรื่องบุญบาปของไทย ทรงดำ คือ ถ้าขวัญของเราอยู่ดีไม่มีอะไรมาทำให้ขวัญหนีไปก็จัดเป็น “บุญ” แต่ถ้า “บาป” คือ จะมีผี สาธมาทำให้ขวัญไม่ดี ขวัญหนีไป ทำให้เกิดเจ็บป่วยขึ้น ได้ซึ่งกรณีนี้จะต้องเอามดเอามาทำพิธี “แต่งแก้” เพื่อขับไล่ผีสาธนั้นไป เมื่อคนตายไปผีขวัญทั้งหมดจะออกจากร่างและเปลี่ยนไปเป็นผีอยู่ ด้าจึงเรียกว่า “ผีด้า” แบ่งเป็น 1) ด้าเอือน เมื่อคนเราตาย ขวัญจะ ไปอยู่ที่หัว เรียกว่า “จอมขวัญหรือ ขวัญเจ้า” จะไปอยู่ที่ด้าเอือนเป็นผีเอือน หรือผีด้า เป็นผีดี มีหน้าที่คุ้มครองลูกหลาน 2) ด้าป่าเฮ้ว คือ ด้าอยู่ที่ป่าช้า ที่ฝังกระดูกคนตาย ลูกหลานสร้างเอือนเฮ้วให้ผีอยู่ ขวัญเหล่านี้คือ ขวัญมือ ขวัญ ตีน ขวัญสบ (ปาก) ขวัญคั้ง (จมูก) ขวัญตา ขวัญหู คอยรับเครื่องเช่น 3) ด้าคอย เป็นที่อยู่ของขวัญตัว ขวัญทั้งหมดจะรวมกันอยู่ที่ด้าคอย หลังจากตายต้องกลับไปสู่ด้าของตนเอง (ภักทิตยา ยิมเรวัต 2544: 208-211)

ภาพที่ 2.20 พิธีกรรมการแปลงขวัญกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีขวัญอยู่ประจำตัวการเจ็บป่วยเกิดจากขวัญออกจากตัวไปหรือหลงทาง จึงต้องทำพิธีเรียกขวัญหรือสู่ขวัญเพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่ในร่างกายเหมือนเดิม คนที่ตายแล้วขวัญเหล่านี้จะแยกย้ายไปอยู่ที่ต่างๆ เช่น “ขวัญก” หรือ “ขวัญตัน” ที่อยู่ตามร่างกายจะกลับไปอยู่เมืองฟ้า “ขวัญหัว” ซึ่งอยู่ศีรษะจะไปอยู่กับลูกหลานที่ “กะล่อหอง” ส่วน “ขวัญปลาย” หรือ “เงา” จะไปอยู่ที่ป่าช้าหรืออยู่ตามสถานที่ต่างๆ ทั่วไปเป็นต้น เครื่องเช่นที่ใช้ในพิธีได้แก่ หัวหมู เหล้า ผลไม้ผู้มาร่วมงานจะเอาเงินใส่กะเหล็กและนำด้ายขาว ผูกข้อมือผู้ป่วย เด็กแรกเกิดจะมีการทำเครื่องสานชนิดหนึ่งเป็นรูปร่างต่างๆ เช่น พัด แข่งเรียกว่า “ไต้” เป็นสัญลักษณ์แทนขวัญของเด็กแรกเกิดทุกคน “ไต้” เหล่านี้จะเสียบไว้ที่ฝาบ้านตรงมุมผีเรือนในพิธีเสนเรือนหลังพิธีเสนเรือน หมอเสนจะทำพิธีเช่นขวัญ เพื่อเป็นสิริมงคลให้ด้วย นอกจากขวัญคนแล้วยังมีขวัญข้าว มีการเรียกขวัญข้าวให้ขึ้นยุ้ง ก่อนจะขึ้นก็จะโห่ 3 รอบ (สมทรง บุรุษพันธ์ 2542: 2714)

แกนแนนเป็นผู้ควบคุมการสร้างมนุษย์และกำหนดมิ่งขวัญของแต่ละคน ร่างกายมนุษย์มีขวัญประกอบอยู่ในอวัยวะสำคัญรวม 32 ขวัญ เป็นสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่าแต่เป็นสิ่งที่ทำให้การมีชีวิตเคลื่อนไหวและทำงานต่าง ๆ ได้ ขวัญเหล่านี้จะอยู่ในร่างกายของคนในยามปกติคนจะมีจิตปกติและสุขภาพสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อขวัญต่าง ๆ ในร่างกายอยู่ครบถ้วน หากขวัญมีอันเป็นไปในทางไม่ดี เจ้าของขวัญก็จะเจ็บไข้หรืออยู่ไม่เป็นปกติสุขขวัญอาจหลงหรือตกหล่นออกจากร่างกายคนได้ง่าย เมื่อคนตกใจหรือเจ็บไข้ ดังนั้นเมื่อคนเจ็บป่วยเขามักจะทำพิธีสู่ขวัญหรือเรียกขวัญของผู้นั้นให้กลับมาอยู่ในร่างกายตามเดิม (นิพนธ์ เสนาพิทักษ์ 2533: 20-22)

การแปลงขวัญ ถ้าเป็นเด็กหรือคนยังไม่ได้แต่งงานหรือทั่วๆ ไป หมอก็จะทำพิธีเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว เสร็จแล้วจะใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือให้แล้ว “มด”

ผู้ทำพิธีก็จะให้คนป่วย กินข้าวกับไข่ต้มในปานขวัญนั้น สำหรับผู้สูงอายุ จะใช้ “หมอมด” ทำพิธี ทำในช่วงเย็นประมาณ 4-5 โมงเย็น ผู้ป่วยนั่งข้างหน้า “หมอมด” ญาติพี่น้องล้อมวงอยู่ห่างๆ ผู้ทำพิธีจะสะพายถุงในถุงจะมีห่อข้าว ห่อปลา ห่อข้าวไข่ 10 ห่อ ห่อปลาไข่ 9 ห่อ และห่อไก่ ถือได้ที่จุดไฟ หรืออาจจะใช้ฟืนหุ้มขี้ได้ แล้วเอาสวิงไปช้อนเอาขวัญมา เรียกขวัญที่อยู่ทีต่างๆ ให้กลับมาอยู่ใกล้อยู่ไกล ก็ค่อย ๆ เรียกจนกระทั่งมาถึงตัวผู้ป่วยแล้วมาถึง “หมอมด” แล้ว จะมอบห่อเสื้อผ้าให้ ผูกข้อมือ เสร็จพิธีก็มีอาหารเลี้ยงกันตอนเย็น

3.4.2 พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อหรือเสนเรียกขวัญ

ภาพที่ 2.21 พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

พิธีเสนตัวหรือพิธีเสนผีขึ้นเสื่อหรือเรียกอีกอย่างว่า เสนเรียกขวัญ เป็นพิธีเรียก “ขวัญ” ที่ตกใจของผู้ป่วยให้กลับมาอยู่กับตัว และจับไล่สิ่งไม่ดีให้หนีออกไปจาก “ขวัญ” เมื่อครอบครัวใดเกิดภัยพิบัติหรือคนในบ้านเจ็บไข้ได้ป่วยซึ่งไปรักษาหมอแผนปัจจุบันแล้วก็ยังไม่หายหรือมีอาการหนักมาก ต้องไปหาหมอเอื้องเมื่อทราบสาเหตุแล้ว จะต้องทำพิธีเสนตัว พิธีนี้ต้องนำเสื่อของผู้ป่วยไปให้ “หมอมด” ทำพิธีขึ้นเสื่อนำไปขึ้นหิ้งครูไว้ จนกว่าจะได้เวลาทำพิธีในระหว่างทำพิธีขึ้นเสื่อนี้ผู้ป่วยจะนำข้าวสาร หมากพลูไปให้หมอมดเป็นระยะ ๆ แล้วแต่หมอมดจะกำหนด เช่น สัปดาห์ละครั้ง 10 วันครั้ง หรือเดือนละครั้ง โดยผู้ป่วยจะต้องบนบานกล่าวว่ถ้าหายจะทำพิธีให้พิธีขึ้นเสื่อหรือนำเสื่อไปขึ้นหิ้งนี้ จะนำไปขึ้นหิ้งครูของหมอมด โดยบอกกล่าวผีต่าง ๆ ที่ทำให้เจ็บป่วยได้รับรู้ทุก ๆ คืน เมื่อผู้ป่วยหายดีแล้ว ในวันทำพิธีผู้ป่วยจะใส่เสื้อผ้าเปื้อยพาดบาดตลอดเวลาในการทำพิธี ของที่เตรียมสำหรับเช่น ไหว้ มีไก่ต้ม 7 ตัว หมูต้ม 2 ชิ้น เหล้าข้าวต้มมัด ขนมผลไม้ฝือกมัน พร้อมด้วย “ปานเสื่อ” (ถาดใส่เสื่อผู้ป่วย) ด้ายขาว ฟ้าย ผ้าด้ายดิบขาว กางเกง เสื่อผ้า ผ้าขาวม้า สำหรับใส่ไปให้คนตาย ทั้งหมดนี้เอาไปใส่ใน “ปานเพื่อน” (ภาชนะจักสานด้วยไม้ไผ่หรือหวายมี

ลักษณะคล้ายกระเจาขยงพื้นสูง 25-30 เซนติเมตร) 2 สำหรับ (2 ที่) ปานเพื่อนแรกใส่หมวก ไม้ ข้าวต้มมัด เพื่อถนอมต้น ขนผลไม้ต่างๆ ส่วนอีกปานเพื่อนหนึ่ง เอาหมวกไม้ใส่ลง ไปก่อน เอาต้นกล้วยต้นเล็กๆ วางตรงกลาง ใส่เสื่อผ้าผู้ป่วย ด้ายขาว ผ้าดิบ กางเกง ผ้าขาวม้า ในวันทำพิธีให้ผู้ป่วยที่หายจากป่วยและใส่เสื่ออีพาดบาศด้วยผ้าเปียว พร้อมด้วยญาติพี่น้องมาร่วมพิธีด้วย หมอจะเริ่มทำพิธีตั้งแต่เช้า ผู้ประกอบพิธีประกอบด้วย หมอเสน ผู้ช่วยหมอเสน 3 คน หมะสะ 1 คน (ผู้ทำหน้าที่เสี่ยงทาย ข้าวสารในพิธีเสน โดยนำข้าวสารกำมือหนึ่งมานับอธิษฐานให้ได้จำนวนคู่หรือคี่ ถ้าได้ตามอธิษฐานแสดงว่าผีลงมากินเครื่องเช่นแล้ว) รวมผู้ประกอบพิธี 5 คน หมอเสนจะเริ่มทำพิธีบอกกล่าวเป็นคาถาต่างๆ เป็นภาษาไทยทรงคำ เชิญผีมารับของ มีหมอสะคอยเสี่ยงทายรับเครื่องเช่น หลังจากนั้นจะทำพิธี “ต่อเงาหัวและตัดขอบคาง” หมอเสนจะนำหมวกที่ผู้ป่วยใช้ข้อมาผูกด้วยไหมสีแดง สีแสด ตกแต่งด้วยดอกไม้ต่างๆ ถึงตอนสำคัญหมอเสนจะให้ผู้ป่วยใส่หมวก แล้วให้ญาติพี่น้องเรียงตามลำดับอาวุโสมาปลัดผ้าและหวีผมให้ผู้ป่วยพร้อมทั้งให้พรให้มีอายุยืน เมื่อทำพิธีต่อเงาหัวเสร็จแล้วขึ้นสุดท้าย จะมีพิธีตัดขอบคางโดยเอาเฉพาะขอบวงกระดิ่งมาครอบตัวผู้ป่วยแล้วหมอเสนจะใช้มีดตัดขอบกระดิ่งครั้งเดียวให้ขาดจากกัน เสร็จแล้วจะทำพิธีเรียกขวัญ ผูกขวัญด้วยการเอาด้ายสายสิญจน์มาผูกข้อมือผู้ป่วย แสดงว่าผีได้ออกจากร่างผู้ป่วยแล้ว เมื่อเชิญขวัญต่างๆ มาหมดแล้ว บรรดาลูกหลานจะช่วยกัน ขนต้นไม้อ้อย ไม้รวก และต้นไม้อื่นๆ มาปลูกที่ลานบ้านเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญงอกงาม เมื่อปลูกต้นไม้เสร็จแล้วจะมีการเสี่ยงทาย ไม้ โดยนำไม้ตัวผู้มา 1 ตัว ตัวเมีย 1 ตัว เอาไปปักไว้ในตะกร้า หมอเสนจะนำไม้ทั้งสองตัวไปปล่อยในตอนเช้าของอีกวัน หลังจากเสร็จพิธีแล้ว ถ้าไม้ทั้งสองตัววิ่งไปด้วยกันแสดงว่าผู้ป่วยเป็นปกติ ในวันทำพิธีเสนตัวจะต้องทำก่อนวันเข้าพรรษา และไม่ตรงกับวันตาย วันเผา วันเก็บกระดูกของบรรพบุรุษหรือวันพระ (สุคนธอม แทนนิต 2539: 111-115)

ศิริรัตน์ แอดสกุล (2543: 92) กล่าวว่า พิธีเสนผีขึ้นเสื่อหรือเสนแก่เคราะห์ว่า พิธีนี้เป็นพิธีรักษาผู้ป่วยที่เจ็บกระเสาะกระแสะมานาน ไปรักษาหมอแผนปัจจุบันแล้วไม่หาย เมื่อไปหาหมอเขื่อง (หมอคู่) ว่ามีเคราะห์ต้องทำพิธีแก้พร้อมทั้งต่อเงาหัวด้วย ผู้ป่วยจะต้องเอาเสื่อผ้าของตนไปขึ้นไว้กับหมอเสนเป่าปี่ ผู้จะทำพิธีเสนผีขึ้นเสื่อ โดยขึ้นเสื่อไว้ชั่วระยะเวลาหนึ่งจนกว่าจะถึงวันทำพิธี คือต้องบนไว้ก่อนว่าถ้าหายแล้วจะทำพิธีให้ ในระหว่างที่เอาเสื่อผ้าไปไว้กับหมอเสนเป่าปี่ ผู้ป่วยต้องเอาข้าวสาร หมากพลู ไปให้หมออยู่เสมจะเป็นอาทิครั้งละครั้ง หรือ 10 วันครั้ง หรือเดือนละครั้งจนกว่าหมอจะทำพิธี วันที่ทำพิธีจะต้องทำก่อนเข้าพรรษา และเป็นวันที่ไม่ตรงกับวันตายของพ่อแม่ หรือวันพระทั้งนี้ต้องดูวันแบบลาวโชนงด้วย เมื่อถึงวันทำพิธีญาติพี่น้องที่สนิท เช่น พี่ชาย พี่สาว น้องชาย น้องสาว หรือ ลูกชาย ลูกสาว ไม่ว่าจะอยู่ใกล้ไกลเพียงใดก็ต้องมาร่วมพิธี เพราะมีส่วนในพิธีด้วยจึงจะสมบูรณ์ ตัวคนป่วยที่หายแล้วก็จะต้องใส่เสื่ออีตลอดเวลา พร้อมทั้ง

มีผ้าเปียกพาดบ่าไว้ด้วย พิธีนี้จะเริ่มตั้งแต่ตอนเช้า เครื่องใช้ที่ใช้ในพิธีจะใส่ไว้ในพานเสนทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กมี 4 พาน คือ 1. พานล่ำลึงล่ำตา พานนี้ใส่เครื่องใช้ของผู้ป่วยที่จัดใส่ไว้ในพานเสนขนาดใหญ่ใส่เสื้อฮี เสื้อไทย ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า ผ้าเปี้ยว ค้ายสีขาว ค้าย้อมสีดำ ไหม 1 มัด หมากพลู ถ้วยสำหรับใส่กำไลของผู้ป่วย กระจก หวี น้ำมันใส่ผม พานนี้ปูด้วยผ้าดิบ 2. พานแม่นาง พานนี้ใส่คัมพู กำไล ผ้าขาว 1 ม้วนใหญ่ มียาสูบวางไว้ข้างบน 3. พานเบ้า พานนี้ใส่ไก่ 7 ตัว เอามาต้มแล้วแบ่งห่อไว้ 2 ห่อ มีถ้วยกำไลขนมถ้วยใส่แป้ง ถ้วยหมากพลู กำไลผูกค้ายคำเสี่ยงทาย แหวน ค้ายขาวอย่างดี น้ำมันกระจก 4. พานแนน เป็นพานขนาดใหญ่ ปูด้วยผ้าขาว ใส่ไก่ห่อด้วยใบตอง 1 ห่อ ข้าวเปลือก ไหม ค้ายปั่นสีขาว 3 ม้วนเล็ก เหยียดตึง 3 อัน

นอกจากนี้ยังมีพานเล็กอีก 4 พาน พานหนึ่งใส่หัวหมู 1 หัว อีกพานหนึ่งใส่แก้มหมูกระทงใส่เล็บมือเล็บตีนหมู ใบส้มป่อย ใบหนาด ใบมอญ ตัวหู้ 1 ตับ วางไว้บนกระทงผ้าขาว และต้นอ้อย พานเล็กอีก 2 พาน ใส่ไก่ 2 ตัว เอาใบตองคลุมไว้พร้อมกันผลไม้ด้วย นอกจากนี้พานเสนแล้วยังมีภาดทำขวัญ ภาดทำขวัญมีข้าวสาร ข้าวเปลือก ผลไม้ พริก หัวหอม หมากพลู หล้าคา ที่ขาดไม่ได้คือ หนังกว้าง ข้าวสาร หลอดไหม ของใช้ในพิธีเหล่านี้วางไว้ข้างๆ ตัวหมอเสนเป่าปี่ ซึ่งมีผู้ช่วยหมอเสน 3 คน และหมอเสนด้วยรวมเป็น 5 คน หมอเสนเป่าปี่จะเป็นคนทำพิธีว่าคาถาต่างๆ เชิญผีมารับ มีหมอเสนคอยเสี่ยงทายว่าได้รับแล้วหรือยัง ได้รับพานไหนไปบ้างแล้ว เสร็จพิธีเสนผีแล้ว เป็นพิธีต่อเงาหัวและตัดขอบคั้งจึงจะนับว่าครบถ้วน

พิธีต่อเงาหัว มีเครื่องใช้ในพิธีที่สำคัญเช่น ถ้วยใส่เงิน 8 บาท 1 ถ้วย ถ้วยถั่วเขียว 1 ถ้วย ข้าวต้มมัด 2 มัด หวี น้ำมันใส่ผม แป้ง กระจก สีผึ้ง ถ้วยใส่กา กล้วยน้ำว่า 2 ลูก ถ้วยใส่ข้าวเปลือก 1 ถ้วย สายพานใช้เสี่ยงทายว่าอายุจะยืนหรือไม่ และที่สำคัญคือหมวกสำหรับสวมให้ผู้ป่วย เอาหมวกของผู้ป่วยที่ใช้อยู่มาตกแต่งผูกด้วยไหมสีแดง สีแสดแล้วตกแต่งด้วยดอกไม้ต่างๆ เช่น ดอกเข็ม ดอกพุระหง ดอกเล็บมือนาง หรือดอกไม้ที่มีสีสดใสในช่วงสำคัญหมอเสนจะให้ผู้ป่วยสวมหมวกแล้วให้ญาติพี่น้องเรียงตามลำดับอาวุโสมาปลัดผ้าและหิวผมให้ผู้ป่วยพร้อมทั้งให้พรให้มีอายุมั่นคงขยัน ลูกคนโตก็ต้องมาทำเช่นนี้ด้วย หมอเสนเป่าปี่ก็จะทำพิธีไปด้วย เมื่อพิธีต่อเงาหัวเสร็จและเสนผีเสร็จแล้วตอนสุดท้ายจะมีการตัดขอบคั้ง เอาเฉพาะขอบกระดิ่งมาครอบตัวผู้ป่วยแล้วหมอเสนเป่าปี่ จะเป็นคนเอามัดตัดขอบกระดิ่ง ตัดทีเดียวให้ขาดจากกัน เพื่อแสดงว่าผีได้ออกจากตัวผู้ป่วยแล้ว ต่อไปก็จะหายดี ภายในวงกระดิ่งจะวางถ้วยน้ำ 1 ถ้วย นำสายสิญจน์วางบนใบตองเรียกว่า “สายซ้อย” ไว้ให้ผี มีตะกร้าข้าวสารข้าวเปลือก หมากพลู ตะกร้าใส่ข้าวเปลือกมีถ้วยข้าวสารวางไว้ข้างบน ใส่ไข่ดิบ 1 ฟอง เรียกว่าไข่อ้อ เทียน 1 เล่ม เหล้า 1 ขวด และของเหล่านี้ จะยกให้หมอเสนเอากลับไปเป็นค่ายกครุรวมทั้งไก่ในพานเสน หางหมู แก้มหมูด้วย สิ่งสำคัญในพิธีอีกอย่างหนึ่ง คือ “เสาตั้ง” สำหรับวางพาดขวางกับเสากลางบ้านแล้ววางเหล้าใส่ต้นกล้วยต้นเล็ก ๆ 1

ต้น ไม้รวก 1 ต้น ไก่ต้ม 1 ตัว ห่อด้วยใบตอง กล้วย 1 หวี ผ้าขาว 1 ผืน หวายขดเป็นวงกลม สัปปะรด 1 ลูก เหล้าขาว 1 ขวด มะพร้าว 1 ลูก ข้าวสารห่อพริก หัวหอม หัวนี้เรียกว่า “ซ่าไก่ไล่” ข้างหลังจะเอาไก่เป็นเป็นใส่ช่องไว้เรียก “ไก่ใส่เคราะห์” ถือเอาเคราะห์ผู้ป่วยมาใส่ไว้ที่ไก่ เมื่อเสร็จพิธีแล้วหมอเสนาจะเอาไก่เคราะห์ไปด้วยถือว่าเอาเคราะห์จากผู้ป่วยไปทิ้งแล้ว และยังมี “ไก่อำขวัญ” อีก 2 ตัว ตัวผู้ 1 ตัว ตัวเมีย 1 ตัว ขังไว้ในตะกร้า เมื่อเสร็จพิธีแล้วหมอเสนาจะนำไปปล่อยในเช้าอีกวัน เป็นการเสี่ยงทายด้วยว่าถ้าไก่ 2 ตัวนี้วิ่งไปด้วยกันแสดงว่าดี แต่ถ้าวิ่งแยกกันไม่ดี ไก่ทั้ง 3 ตัวนี้เรียกว่า “ไก่อัจฉริยะ” สิ่งที่เขาไม่ได้ในพิธีนี้คือ “ถาดขวัญเปื่อย” หมอเสนาเป่าปี่จะใช้ทำพิธีตามขวัญกลับมาเพราะเชื่อว่า ผู้ป่วยเจ็บไข้เพราะขวัญไปเที่ยว ไม่ได้ใส่เสื้อผ้าไปจึงต้องเอาเสื้อผ้าให้มารวมทั้งผ้าเปื่อย ดังนั้นในถาดจะมีเสื้อผ้าผู้ป่วย ถ้วยใส่ไข่ต้ม 1 ใบกล้วย เผือกมัน ข้าวต้มผัด 1 มัด ถาดนี้ใช้ตอนที่หมอเสนาไปตามขวัญที่ป่ามาแล้ว ต่อจากนั้นจึงต่อหัวงา ผู้ป่วยเป็นคนถือถาดนี้เข้าพิธีต่อเงาหัว หมอเสนาจะเสี่ยงทายไปด้วยว่าจะต่อขวัญให้อายุยืนได้หรือไม่ ถ้าเสี่ยงแล้วได้ก็นับว่าดี แต่ถ้าเสี่ยงแล้วไม่ได้ตามที่บนไว้ก็ต้องรินเหล้าให้หมอกิน แล้วเสี่ยงต่อไปอีกจนได้จึงทำพิธีเรียกขวัญ จนกว่าจะเสร็จพิธีอาจจะถึงเช้าอีกวันแล้วมีการปล่อย “ไก่อัจฉริยะ” พอเสร็จพิธีแล้วผู้ป่วยก็จะเอาเครื่องเช่น ไปส่งหมอ หมอก็จะอวยพรให้ผู้ป่วยอายุยืนขวัญเป็นอันเสร็จพิธี

3.4.3 พิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้วหรือเสนกวัดควาย

พิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้วหรือเสนกวัดควายว่า คำว่า “เสนกวัดควาย” แปลว่าปิดให้พ้นไป พิธีกรรมของไทยทรงดำจึงเป็นพิธีปิดกวาดสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากเรือน แบบพิธีปิดรังควาญ เนื่องจากบ้านเรือนนั้นมีคนตาย เรียกว่า “เฮือนฮ้าย” (หมายถึงบ้านไม่ดีมีคนตาย) เมื่อได้จัดการเผาศพผู้ตายไปก็ยังคงถือว่าเรือนนั้นเป็นเรือนร้ายอยู่ จึงต้องทำพิธีเสนปิดกวาด หลังเผาศพไปแล้ว 3-5 วัน ก่อนทำพิธีเชิญผีขึ้นเรือน

ผู้ทำพิธีเสนคือ “แม่มด” เป็นผู้ทำพิธีไล่สิ่งร้ายออกจากบ้านไป เพื่อให้บ้านเรือนนั้นบริสุทธิ์พ้นจากเคราะห์และทุกข์โศก ก่อนทำพิธี เจ้าภาพต้องหาไก่ตัวเล็กๆ เตรียมไว้ และจี่เต้าร้อนละเอียดใส่กระดิ่งใหญ่ ปิดกวาดบ้านเรือนให้สะอาด คว่าโองมน้ำรอบๆ บ้านเอากระดิ่งเข้าไปวางที่กะล่อหอง วันทำพิธี มีเครื่องเช่น เช่น หมากพลู เหล้า ไก่ต้ม 2 ตัว ส่วนไก่ตัวเล็กๆ แม่มดจะผูกไว้ที่ม้านั่งที่ทำพิธีในกะล่อหองใกล้ๆ กับกระดิ่งจี่เต้าและมีผ้าขาวพาดไว้หน้าบ้านเพื่อไม่ให้ผีร้ายอื่นๆ ขึ้นบ้าน เมื่อแม่มดทำพิธีเสร็จแล้ว ตอนกลับจะเอาไก่ผูกติดกับม้านั่งกลับไปด้วย เอาไปปล่อย โดยไทยทรงดำ เชื่อว่าความทุกข์โศกหรือสิ่งไม่ดีต่างๆ ในบ้านจะหายไปพร้อมกับไก่ตัวนี้ จากนั้นจะทำพิธีสู่ขวัญผู้ที่มิชีวิตอยู่ทุกคนในบ้านเป็นการเรียกขวัญ ซึ่งหนีไปเนื่องจากเสียใจตกใจให้กลับมาอยู่กับตัว หมอเสนาสู่ขวัญจะผูกข้อมือด้วยด้ายสีขาวให้แก่ทุกคนในบ้าน พอรุ่งเช้าเจ้าภาพก็เข้าไปดูจี่เต้าในกระดิ่งว่ามีรอยอะไร ถ้าไม่มีแสดงว่า ผู้ตายไปสวรรค์ แต่ถ้ามีแสดงว่า

วิญญาณยังวนเวียนอยู่เจ้าบ้านจะทำพิธีเชิญขึ้นเรือนต่อไป พิธีนี้เป็นพิธีทำให้บ้านเรือนที่มีคนตายให้เป็นเรือนดีเพื่อจะได้ทำพิธีต่างๆ ต่อไปถ้าไม่ทำพิธีนี้เรือนก็ยังเป็นเรือนฮ้ายอยู่จะไม่สามารถทำพิธีอื่นๆ (สุกัญญา จันทะสุน 2538: 101)

พิธีเสนกวัดกวางย (กวัด ไกว) เป็นพิธีขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกไปจากเรือนแบบพิธีปัดรังควานกวัดกวางย แปลว่า ปัดให้พ้นไป ซึ่งเชื่อว่าเรือนใดที่มีคนตายและเผาไปแล้ว ยังถืออยู่ว่าเรือนนั้นเป็นเรือนไม่ดีไม่เป็นมงคล ต้องมีการแผ้วเสี้ยน (กวาดล้างดูให้สะอาด) การทำพิธีเสนกวัดกวางยจะทำให้หมดเคราะห์เป็นเรือนดี (บุญมี ปาริชาติชนกุล 2546: 115) พิธีกรรมมี 2 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนเตรียมการกับขั้นตอนประกอบพิธี

ในขั้นเตรียมการ

1. เจ้าบ้านไปหาแม่มดมาทำพิธี ต้องนำข้าวสารหมากพลูให้แม่มดขึ้นหิ้งบูชาครูก่อน

2. ของที่ใช้

2.1 ผ้าขาว 6 ผืน ผืนละ 2 เมตร สำหรับแขวนประตูหน้าต่าง แสดงฐานะบ้านนี้ฐานะดี

2.2 ห่อเสื้อผ้าของคนในบ้าน รวมกันเป็นห่อใหญ่ มีปั้นข้าวผูกที่คอเสื้อสำหรับเสียดาย

2.3 ไม้คานห่อด้วยผ้าขาวยาว 4 เมตร วางบริเวณเคียววงโรงศพ(ตัวแทนผู้ตาย)

2.4 ปานไถ่ 2 ตัว หมู 2 ชิ้น หัวหมู 2 หัว เช่น เทวดาและผีเรือน

2.5 กระจับจี้ข้าวม้าจะใส่ข้าวเปลือกเต็มปากกระจับจี้ ข้าวสาร 1 ซาม ไข่ไก่ดิบ 1 ฟอง ด้ายดิบ 1 ใจ และเงิน 1 บาท ค่าครู (เครื่องเซ่นของแม่มด)

2.6 ไม้กวาด 2 กำ กำแรกเป็นกำนมะพร้าว กำที่สอง กิ่งต้นหนาดและกิ่งพุทรา

2.7 เข่งใส่ลูกไถ่ 2 คู่

2.8 กระจับจี้ไถ่ใช้เสียดาย วางค้ำคินในกระถ่อหอง

2.9 ชันน้ำมนต์

ขั้นตอนประกอบพิธี

แม่มดนำกระจับจี้ข้าวม้าบูชาครู แล้วบอกผีเรือนจะทำให้บ้านเรือนสะอาด ค่ำกล่าวเสนาว่า “เสือบานกวานกอนี่ แต่ปางหลังก่อยังฮาได้กวย ภู่อู้กันเฮ็ด เย็นน้ำเฮือน เพื่อนชาดอยู่นำอ้ายนำเอ๋มนำลุนำฝัวนำลุนำหลานได้หลานปีมีหลายข้าว เต้าม่วปี เสื่อหวานกวานโกย เขายังเอา

ห่อมะปูด บาวานมดชูป ลูกอยู่ตีนไค สายไส้อยู่ตีนเวียงวานต้องกังกักตัวกังกอย ตัวน้อย ยังอยู่ยังหิน ฝาดินตอแม่มือสองนิ้ว วานข้างกินหิววะสบหมอง ข้างกินตองสบเส้า ข้างเผ่านำขวัญ แก่นดินนั้น แก่นดีได้ ได้กินปุเอ็ดใจมะ ได้กินมะเอ็ดใจดี จังอ่อนใจจง จังบังใจให้มาแผ้ว เสาไม้เหมือนมาแผ้ว เอือน เสาไม้แก่น แปลว่า “จะกล่าวนามตามชื่อนาย... แต่ปางหลังยังอยู่อยู่กับบ้าน มีความสำราญกับ พ่อแม่และลูกเมีย พร้อมลูกหลานอยู่มาได้ หลายปีที่ผ่านมาจนข้าวหวานเก็บได้อยู่หลายครา

นาย... นี่หนอ เจ้ายังเอาห่อหมากพลู มาวานมด แม่มดนี้มีไขมันใหญ่ มิได้ เป็นหมอมือง เป็นมดน้อย เป็นมดต่ำต้อยปลายแฉว เปรียบมดนี้แล้วช่างเล็กนัก จักว่าไปตามเล็ก ใหญ่เปรียบได้กับร่างของมดฝ้ายของมดนี้ เท่ากับนิ้วมือแค่เพียงสองเจ้ามาวานมดทำพิธีเรียกขวัญ อันเกิดจากความเศร้าหมองต้องความตาย จะให้ช่างเผ่า ตามขวัญอันอยู่ไกลมาให้เจ้า เมื่อได้รับการ การวานครุ ได้กินพลูของไหว้ พร้อมหมกไม้ ทำให้จิตใจจึงคลายให้มาบัดระงควาน แผ้วบ้านเรือนเริ่ม ตั้งแต่เสาไม้จนถึง...” แม่มดจะร้ายคำกล่าวพร้อมกับปิดกวาดด้วยต้นหนาด กิ่งพุทราทุกซอกทุกมุม บ้านคว่ำตุ่มน้ำ เสียงทวย จากการสังเกต กระดิ่งจี้เถ่า ไม่มีร่องรอยแสดงว่าอยู่ดีมีสุข สังเกตก่อนข้าว เหนียวที่คอเสื้อไม่แตกถือว่าดีไม่มีเหตุร้าย เสร็จพิธีแสดงความยินดีกับเจ้าบ้าน ปล่อยเคราะห์ (ลูกไก่ 2 คู่) ออกจากข่ง เลี้ยงอาหารกลางวันมด เสร็จพิธี

สุดถนอม แท่นนิล (2539: 129) กล่าวว่า พิธีเสนกวัดไคว้ เป็นพิธีที่ทำภาย หลังจากการเผาศพผู้ตายไปแล้ว 3-5 วันหรือ 1 เดือน และจะทำก่อนพิธีเอาผีขึ้นเรือน พิธีเสนกวัด ไคว้สืบเนื่องมาจากบ้านเรือนนั้นมีคนตายเกิดขึ้น ถือว่ายังเป็นเฮือนฮ้าย แม้จะเผาศพผู้ตายไปแล้วก็ ตามจึงต้องทำพิธีเสนปิดกวาดเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายต่างๆ ให้คนในบ้านพ้นเคราะห์ร้าย ให้ขวัญ กลับมาอยู่กับร่าง การปฏิบัติก็ต้องเชิญแม่มดมา ก่อนทำพิธีเจ้าภาพต้องหาไก่ตัวเล็กที่ยังมีชีวิตอยู่ กระดิ่งจี้เถ่าร้อนละเอียดวางในห้องผีเรือน ปิดกวาดให้สะอาดคว่ำโองน้ำรอบบ้านเครื่องเช่น มี หมากพลู เหล้า ไก่ต้ม 2 ต้ม ขนมะผลไม้ หมู 1 ชิ้น ฝ้ายขาวผาดไม่ให้ผีอื่นเข้าสิ่งไหนไม่ดี แม่มดจะเอา ลงมาไว้ที่กระตงให้หมด แล้วเชิญผีเข้าเรือน ทำพิธีสู่ขวัญผู้ยังมีชีวิตในบ้านทุกคน ขากลับแม่มดจะ เอาไก่ตัวเล็กไปด้วย เฝ้าให้สังเกตกระดิ่งจี้เถ่าถ้าไม่มีร่องรอยใด ๆ แสดงว่าผู้ตายไปสวรรค์แล้ว ถ้ามี ร่องรอยแสดงว่าวิญญาณยังวนเวียนอยู่เจ้าบ้านจะต้องทำพิธีเชิญผีขึ้นเรือนต่อไป

3.4.4 พิธีกรรมเสนแก่เคราะห์

ภาพที่ 2.22 พิธีกรรมเสนแก่เคราะห์กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

เมื่อมีคนตายในบ้าน หรือคนที่เป็นผีเดียวกันตาย จะต้องทำพิธีเสนแก่เคราะห์สะเดาะเคราะห์ เมื่อสะเดาะเคราะห์ให้แล้วจึงจะทำพิธีเสนเรือน หรือจัดงานมงคลต่างๆ ต่อไป(เรณู เหมือนจันทร์เชย 2541:139-140)

1) เครื่องเซ่นที่ใช้ในพิธีเสนแก่เคราะห์ คือ

(1) ปานเสน ใช้ 4 ปานแต่ละปานมีไก่ 2 ชั้น หมู 2 ชั้น เป็อก อ้อย ข้าวต้มมัด ขนม ผลไม้

(2) ปานขวัญ ใช้ 1 ปาน ใส่ข้าวสุก 1 ถ้วย ข้าวเปลือก ข้าวสาร หมากพลู ขนม ผลไม้ ปานนี้จะมีผ้าขันดอกปิดคลุมปานขวัญไว้

(3) ปานเพื่อนเสื้อผ้า สำหรับจัดเสื้อผ้าที่จะมอบให้ผีบรรพบุรุษ ประกอบด้วย เสื้อฮี เสื้อก้อม ผ้าถึงลายแดงโม มีขันหมากวางข้างบน และแก้วแหวนเงินทอง เครื่องแต่งตัวเช่น หวี กระจก แป้ง สีสั่ง

(4) ปานโหม้แดง หรือปานข้าวหอมแหมม มีใบตองรองก้นปานแล้ว ใส่ข้าวสาร หมาก พลุกองรวมกันและมีกองข้าวเปลือก หมากพลุ กองแยกกับข้าวสาร กองเป็นกอง ๆ ไม่ปนกัน แยกส่วนคนละครั้งของใบตอง มีตุ๊กตาทำด้วยผ้าขนหนู มีถ้วยแล้วทำทรงครอบ ในถ้วยมีน้ำเปล่าข้างในและมีผ้าจีนลายแดงโม 1 ผืน เป็น “ผ้าจีนนางอาน” (ผ้าที่ยังไม่ใช้มาก่อน) ไว้ให้เจ้าของบ้านที่มาจัดแต่ง

(5) ปานครู เป็นกระบุงข้าวม้า ข้าวเปลือก (ใส่ข้าวเปลือกเต็มกระบุง) มีข้าวสาร 1 ถ้วยวางตรงกลางกระบุงข้าวเปลือก กำไลข้อแขน 1 อัน เทียน 2 เล่ม ปัก 1 เล่ม และวาง 1 เล่ม ไข่ไก่ 1 ฟองวางตรงกลางกำไล เงิน 2 บาท ด้าย 1 ไจ (1 เซ็ด) ใส่ล้อมรอบด้วยปาน

(6) ห่อเสื้อผ้าของสมาชิกทุกคนที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน นำมารวมกัน ใช้ผ้าขาวม้าห่อใส่ข้าวกับข้าว ด้ายดิบผูกต่อออกมาจากห่อผ้า และด้ายดิบนี้จำนวนเส้นเท่ากับจำนวนคนในบ้าน ตรงปลายด้ายดิบมีกองข้าวและกับข้าวกองรวมกันเป็นกอง ๆ วางบนใบตอง

(7) แป้เคราะห์ เป็นกระทงสะอาดเคราะห์ ทำเป็นกระทงเล็ก ๆ สำหรับใส่ข้าวสาร เล็บมือ เล็บเท้า เส้นผมเจ้าของบ้าน

(8) พุก หมอน ผ้าห่ม ขมุก (ในขมุกจะมีผ้าทอใส่) ไหข้าวหนึ่ง ถ้วย ข้าวสาร ตะข่อง แห สวิง ลอบ เพื่อมอบให้กับผีบรรพบุรุษ และไก่เป็น 1 ตัว ฝังไว้ในตะกร้าเรียกว่า “ไก่โตเคราะห์” เอาไว้สำหรับแก้เคราะห์บ้าน เอาเสียนิคหรือสิ่งไม่ดีออกไปจากบ้าน

(9) ขันหมาก (เขียนหมาก) มีหมาก พลุ และเหล้า 2 ขวด

(10) ตาเหลว 6 อัน แบ่งออกได้ดังนี้ ตาเหลว 4 อัน ใช้ปักตามมุมบ้าน ป้องกันผีसानางไม้ หลักจากเสนแก่เคราะห์เสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าของบ้านจะเป็นผู้ปักตาเหลวอีก 1 อันให้หญิงสาว (ลูกสาวที่แต่งงานแล้ว) ปักตามทางเดินหรือช่องประตูหรือจะเอาไปปักที่บ้านของตัวเองก็ได้ (ถ้าหญิงสาว 1 คนก็ปัก 1 อัน ถ้าหญิงสาว 4 คน ก็ปัก 4 อัน) เป็นเคล็ดป้องกันคนในบ้านที่เหลื่ออีก 1 อัน แม่่มดจะเอาไว้ป้องกันตนเอง

(11) ไก่ที่ใช้ในพิธีกรรม ไก่โตเคราะห์ 1 ตัว เป็นไก่ดำใส่ในตะกร้า “ซาไก่โต” ไก่จวง 2 ตัว เป็นไก่ตัวผู้ 1 ตัว ตัวเมีย 1 ตัว ครอบไว้ในสุ่มใต้ถุนบ้าน หลังทำพิธีแล้วจะปล่อยไก่ 2 ตัวนี้ ไก่นำขวัญ 1 ตัว เป็นไก่ตัวผู้ครอบอยู่ในสุ่มบนบ้าน

(12) เสาลั้ง เป็นเสาที่เอาซาไก่โตไปวางไว้ มีคันกล้วย ต้นไผ่ หน่อไม้ ข่า จิงผูกติดไว้กับเสาลั้ง และไหเหล้าในไหมีแอลกอฮอล์ใส่ว่านำขวดเหล้าใส่ไว้ ก่อนทำพิธีเสนแก่เคราะห์

ต้องบอกกล่าวผีเรือน พระภูมิเจ้าที่ หิ้งมดใช้เหล้าเป็นเครื่องเช่นบอกกล่าว ตอนกำลังจัดเตรียมพิธี เมื่อแม่มดมาถึงจะทำ “หลาปานงาย” ให้แม่มดกินก่อน ให้คนที่เข้าใจพูดเชิญแม่มดมากินข้าวปานงายว่า มีไก่ซ้อง คือไก่เป็นขึ้นเช่นปีก ขา หัว เป็นต้น แล้วนำมาจัดวางเป็นตัวไก่ แยกหน่อไม้ พอบอกเสร็จแล้วก็จัดสำหรับมาเพิ่มเรียกว่า “ปานเตน” มีกับข้าวทุกอย่างที่นำมาเลี้ยงแขก หลังจากกินหลาปานงายแล้วจะเริ่มพิธีเรียกขวัญคนในบ้านซึ่งขวัญไปอยู่ที่ไหนหายไปไหนก็ไม่รู้ หรือว่าไปอยู่กับผีปู่ ผีย่า ผีตา ผียาย ขอให้ขวัญมาสะเดาะเคราะห์ที่บ้านอย่าไปหลง การที่ขวัญจะมาหรือไม่ อยู่ที่เลี้ยงตาย แม่มดจะใช้ไม้ม้อ เมื่อเลี้ยงได้เป็นอันเสร็จพิธี ค่าตอบแทนของแม่มดเป็นเงิน 300 หรือ 400 บาท หมู 1 ชิ้น ไก่ 1 ตัว ขนม ผลไม้สิ่งของเหล่านี้จะแบ่งครึ่งกับเจ้าของบ้าน ส่วนปานครุกระบุงข้าวให้แม่มดทั้งหมดบูชาครูที่บ้านแม่มด

บุญมี ปาวิชาดิชกุล (2546 : 85-90) กล่าวว่า พิธีเสนเคราะห์ ว่าเป็นพิธีปัดรังควานให้เคราะห์หมดสิ้นไป คล้ายกับเสนเรียกขวัญ ต่างกันที่ไม่ต้องขึ้นเสื่อ เหมือนเสนเรียกขวัญ และไม่ต้องปล่อยไก่ แต่จะนำเคราะห์ลอยไปกับแพเคราะห์แทน ไทยทรงดำเชื่อว่าเมื่อมีคนตายเกิดขึ้นในบ้าน บ้านนั้นจะถือว่ามีความเคราะห์ มีสิ่งอัปมงคลเกิดขึ้น ต้องทำพิธีปัดรังควานให้หมดสิ้นไป โดยการเสนแก่เคราะห์ เพื่อคนในบ้านจะได้หมดเคราะห์ ต้องหาแม่มดมาทำพิธี หลังจากเสนแก่เคราะห์แล้ว จึงจะสามารถเสนเรือนได้ หากไม่เสนแก่เคราะห์ ก็อาจจะเกิดเหตุต่างๆ ได้ ในพิธีกรรม แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนเตรียมการและขั้นตอนประกอบพิธี

2) ขั้นตอนเตรียมการ

(1) บ้านที่มีคนตาย หลังจากทำพิธีแผ้วเฮือนแล้ว ก่อนจะทำพิธีเอาผีขึ้นเรือนแล้วต้องไปหาแม่มดมาทำ พิธีเสนแก่เคราะห์ โดยนำข้าวสาร หมากพลู เหล้า ไปให้แม่มด เพื่อให้หมคนบูชาครู และนัดวันทำพิธี

(2) เจ้าบ้านจะต้องบอกกล่าวผีเฮือน พระภูมิเจ้าที่ บ้านใดมีหิ้งมด ต้องบอกมดมนต์ด้วย

(3) เจ้าภาพบอกญาติที่ถือผีเดียวกันและเพื่อนบ้านให้มาร่วมพิธี

(4) เจ้าภาพต้องหาคนแต่งเสน ทำหน้าที่จัดการเครื่องเช่นให้ครบถ้วน และถูกต้อง

(5) จัดทำแพเคราะห์ด้วยกาบกล้วย ก้านกล้วย ทำเป็นกระทงสี่ด้านคล้ายแพ มีตุ๊กตาหุ่นแทนตัวผู้ป่วย และมีแพะसानจากตอกะให้รับเคราะห์แทน เอาเคราะห์ร้านทุกอย่างที่มีใส่ลงในแพเคราะห์ล่อน้ำไป

(6) เจ้าบ้านเตรียมหาเครื่องเช่นสำหรับใช้ในพิธี คือ

ปานเช่นสังเวช 4 ปาน ประกอบด้วย ปานไก่อ่ 2 ปาน ใส่ไก่อ่ปานละ
หนึ่งตัว ปานหมู 2 ปาน ใส่หัวหมูและคางหมูอย่างละปาน ส่วนเผือก มัน อ้อย ขนม ผลไม้ จัดวาง
รอบปานไก่อ่และปานหมู เพื่อเช่นไหว้ผีเรือน ผิด่างญาติฝ่ายภรรยา ผีทั่วไปที่ไม่มีคนเช่นไหว้ รวมทั้ง
ผีประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นการคารวะ แสดงน้ำใจ เอื้อเพื่อเผื่อแบ่งอาหารให้ผีเหล่านั้นกินอ้อมหน้า
สำราญ จะได้ไม่คิดมาทำร้ายคนในบ้าน

ปานเสื้อผ้า 2 ปาน ปานแรกใส่เสื้อผ้าของผู้หญิงและผู้ชายให้บรรพ
บุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ปานที่ 2 ปานเสื้อผ้าของทุกคนในบ้าน ห่อด้วยผ้าขาวม้า ใส่ข้าว กับข้าว ซึ่งใช้
ด้ายดิบผูกแยกออกจากห่อผ้า ด้ายดิบนั้นเท่ากับจำนวนคนในบ้านให้แม่ मदช่วยคุ้มครอง

ปานขวัญ มีข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวสุก 1 ถ้วย และใช้ฝามันคั้น (
ผ้าสีเหลืองจัตุรัส) ปิดคลุมปานขวัญ เพื่อนำไปบูชาขวัญของทุกคนในบ้าน

ปานข้าวสละมะข้าวแต่ง เป็นถาดข้าวเล็กๆ ใช้ใบตองวางรองในปาน
ใส่ข้าวสาร หมาก พลุ ข้าวเปลือก แต่ละอย่างทำเป็นกองๆ ไว้ ไม่ปนกัน มีผ้าทำเป็นตุ๊กตา ผีถ้วยทำ
กระทงครอบ ถ้วยน้ำ และมีชิ้นจางนางทาน

ปานครู ได้แก่ กระจบุงข้าวม้า ประกอบด้วยข้าวเปลือกเต็มเสมอปาก
กระจบุง ข้าวสาร 1 ถ้วย ไข่ไก่อ่ต้ม 1 ฟอง เงิน 2 บาท ด้ายดิบ 1 ใจ เหล้า 1 ขวด หมากพลุเพื่อบูชาครู
และมีขันบูชาครู ประกอบด้วย หมากพลุ ดอกไม้ เทียน เท่าจำนวนขัน

กระทงสะเดาะเคราะห์ (แพเคราะห์) กระทงเล็กใส่ข้าวสาร
ข้าวเปลือก หมากพลุ เล็บมือ เล็บเท้า เส้นผม ของผู้มีเคราะห์ ถึงใส่น้ำ ตุ๊กตาผ้าเท่าจำนวนคนใน
บ้าน ผ้าชิ้น 1 ผืน และเศษผ้า ส่งแทนเคราะห์

ของใช้ เช่น พูก หมอน ผ้าห่ม ขมุก ไหนึ่ง ตะข่อง แห สวิง ลึงของ
เหล่านี้จัดมอบให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว มีไก่อ่เป็น 1 ตัว เป็นไก่อ่สำหรับนำสิ่งไม่ดีออกจาก
บ้าน

ตาเหลว (เครื่องสานเป็นไม้ไผ่หยาบๆ เป็นรูป 6 เหลี่ยม) มีที่ปักกับ
พื้น 4 ด้าน เป็นเครื่องป้องกันผีอื่นๆ ไม่ให้เข้ามาทำร้ายคนในบ้าน

ไก่อ่ที่ใช้ในพิธีใช้ไก่อ่สายเคราะห์ (ไก่อ่เคราะห์) 1 ตัว หลังจากเสร็จพิธี
ก็ให้แม่ मद ถือว่านำเคราะห์ไปแล้ว

เสาตั้ง เป็นเสาตั้งกั้นเขตระหว่างเจ้าภาพกับหมอปิธีให้เป็นสัดส่วน
ไม่ก้าวก่ายกัน มีเหล่า 2 ไหวางข้างเสาตั้ง สำหรับเช่นครุบนหึ่งมดมนต์ และเช่นครุของหมอปิธี นำ
ต้นกล้วย ต้นไผ่ หน่อไม้ จิง ข่า มาผูกกับเสาตั้งเพื่อเช่นบูชาครูอาจารย์

3) ชั้นประกอบพิธี

เชิญหมอปิธี แม่หมอปิธีเดินทางมาถึงบ้านตอนเช้า เข้าบ้านเชิญแม่ผด
กินปานงาย หรือ หลापานงาย (การหาข้าวเข้ามาตั้งไว้) เมื่อแม่ผดกินข้าวก็มีอาหารมาเติมใส่ปาน
แตน (ถาดใส่อาหารเพิ่ม) แล้วทุกคนรับประทานอาหารร่วมกัน เมื่อเริ่มพิธี ผู้รู้กล่าวเชิญแม่ผดเริ่ม
พิธี ร่ายคำกล่าว ดังนี้

“ ป่กาวบ่สู้จักหน้า บ่วบ่จักจื่อ เสื่อหวานหวาน โภย อยู่ดีจึงเป็นยะ
ปาหล้วนอน เป็นฮ้าย เป็นมือเปาเป็น เขาจึงมาเป็นมือกำ เจอนี้ เสื่อหวานหวานนี้...เขื่อนมีดปานเคาะ
ลัม ลงหลายเปื่อนหายปาน เคาะลงเปื่อนชงปานเคาะให้ ปานเคาะลัมลงต่อแม่ กวายนปานเคาะลง
ต่อแม่ข้าง ปานเคาะกว้าง ลงตอรวงเฮือน เคาะลัมเจ้าเสื่อบบาย เคาะตายบ่ข่า จึงบ่หะหม แลนปาน
ป็น นอนกิน เขาจึงจื่อใจไว้ ตักใต้ใจไว้ ตักใต้จื่อกวงกอ เขาจึงอ้อม เสื่อตอ ฮางสูง แลนหา อ้อมเสื่อตง
ฮางกักแลนสู อ้อมเสื่อขึ้นกอกาม หาบเสื่อขึ้นหอกำ เวนฮ่วงปีกาย เจนฮายปีก่อน มะปู้หมัดมาแตน
จ้าว ข้าวน้ำ หมัดมือแตนหมอ หามือไคมือหมานอ่านมือไคมือดี เขายังมีมะ ปูมาอ่าน โคนเจ้า ด้วย
ข้าว มวาน ล้วนวานหลายโอบเพี้ย”

ตอ	หมายถึง	เท่า	กวาย	หมายถึง	ควาย
รวงเรื่อน	หมายถึง	บ้านทั้งหลัง	ข่า	หมายถึง	จับถือไว้
หมั้น	หมายถึง	แน่น	แลน	หมายถึง	วัง
จื่อ	หมายถึง	จำ	ปีกาย	หมายถึง	ปีที่แล้ว
หมัด	หมายถึง	หมด			
คำแปล					

“ ไม่กล่าวนามไม่รู้จักหน้า ไม่เอ่ยวาจาไม่รู้จักชื่อ นี่คือคนผู้หนึ่ง ซึ่งอยู่
ดีๆ มีอันต้องเจ็บป่วย ด้วยไม่ทราบเป็นสาเหตุใด จึงมาโชคร้ายให้เศร้าหมอง ทั้งวันได้ปานนี้

ครานี้ นาย....(เข้าบ้าน)..... เเคราะห์มหา ดั่งว่าเดือนมีดดับสนิท ไม่มีแสง
เคราะห์ซ้ากรรมแรงธาโถมโหมให้ เเคราะห์ร้ายลงมาครานี้ มีมีแรงด้าน เปรียบเปรยไปเคราะห์ร้าย
ดั่งแม่ข้าง ความกว้างของเคราะห์เท่ากับบ้านเรื่อน เเคราะห์ผ่านมาทำให้เจ้าเสื่อ ไม่สบาย มีเคราะห์
ร้าย คนตายในบ้านอันไม่เป็นมงคล ผู้ที่ยังอยู่จิตใจกังวล กลัวตนไม่ปลอดภัยจึงเอาเสื่อของตนมาขึ้น
หิ้งมดไว้ ขอรอบไหว้มคมนตรี มาทำพิธี ให้ดีแก่ครอบครัว ดูวันที่เหมาะสมมาทำพิธี มีหมากพลูไป
ขึ้นเสื่อ ข้าวน้ำ ตามพิธีมีกำหนด หากของเหล่านั้นหมดก็เติมแทน เมื่อหาวันดีเป็นศรีวัน เตรียมการ
ทำพิธีแก่เคราะห์ ข้าวสารหมากพลู ที่ว่ามา คือ การวานหมอมารับทำพิธีจะนี้แล”

แม่ผดจะเรียกขวัญของคนในบ้าน เพื่อขอให้ขวัญกลับเข้าสู่ร่างแล้วใช้ไม้
มอเสียดทายว่า ถ้าขวัญมาแล้วขอให้ไม้มอเป็นคู่ หากเสียดนับแล้วเป็นคู่ แสดงว่าขวัญกลับมาแล้วแม่

มคออ่อนวอนขอให้เคราะห์ร้ายของทุกคน สิ่งชั่วร้ายทุกอย่างในบ้านให้ลงแพเคราะห์ไปให้หมดสิ้น แล้วให้นำแพเคราะห์ไปวางไว้ตรงทางสามแพร่งหรือที่ร้างนอกหมู่บ้านเพื่อไม่ให้ใครพบเห็นหรือนำกลับมาใช้อีก เพราะอาจจะเกิดผลร้ายหรือเป็นอันตรายได้ หลังจากเสร็จสิ้นพิธีแล้ว เจ้าของบ้านนำของเช่น ไหว้ แบ่งให้แม่มดเป็นค่าตอบแทน บางรายให้ค่าตอบแทนเป็นเงิน การให้ค่าตอบแทนเป็นเงิน เป็นความนิยมในปัจจุบัน แต่อดีตไม่มีการให้เงิน วิธีแก้เคราะห์ วิธีนี้ใช้ตุ๊กตาหรือแพะให้รับเคราะห์แทน

3.4.5 พิธีกรรมเสนเต็ง หรือเสนผีน้อยจ้อย

จากการศึกษา เอกสาร ตำราวิชาการมีสาระสำคัญดังนี้

พิธีเสนเต็งเป็นพิธีกรรมที่เช่นสรวงผีแถนผีฟ้า เป็นการไถ่ตัวพ่อแม่ ซึ่งลูกซื้อคางจ้องจำอยู่บนท้องฟ้า ทั้งนี้เป็นเพราะพ่อแม่ที่ตายไปแล้วนั้น ไปกระทำผิดต่อผีแถนเข้า อาจจะเมาสุราอาละวาดจนผีแถนโกรธ จึงจับกุมขังไว้ เมื่อพ่อแม่ต้องการให้ลูกช่วย จึงมาเข้าฝัน หรือกระทำการให้ลูกเจ็บป่วยเป็นการบอกให้ลูกรู้ เมื่อลูกป่วยรักษาอย่างไรไม่หาย ไปหาหมอเอื้อง (หมอดูไทยทรงดำ) ทำนาย พบว่าเป็นเพราะผีเรื้อนถูกแถนจำคุกไว้ก็ต้องทำพิธีเสนเต็งให้ เพื่อไถ่ตัวพ่อแม่จากผีแถน โดยบนไว้ว่า ถ้าหายเมื่อใดก็จะเสนเต็งให้ เมื่อผู้ป่วยหายดีแล้วก็ต้องทำพิธีให้ตั้งสาบานไว้ หากหลีกเลี่ยง อาจจะทำให้เกิดโทษยิ่งขึ้น (สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ 2521: 73-75)

การทำพิธีเสนเต็ง จะใช้หมอลงเสนผู้หญิง (แม่มด) เจ้าบ้านที่จะทำพิธีจะต้องบอกแม่มดก่อน เพื่อนัดหมายทำพิธี ทั้งนี้ต้องนับวันแบบไทยทรงดำ แม่มดจะเป็นผู้เลือกวันให้เมื่อกำหนดวันได้แล้ว ก็ต้องเตรียมหาเครื่องเช่น เครื่องใช้ในพิธีไว้ก่อน เครื่องเช่นมีดังนี้

- 1) ไก่ 12 ตัว ถ้าหายากหรือหาไม่พอก็อาจจะผ่าครึ่งตัว ผู้น้อยให้ใช้ 12 ตัว แต่ถ้าผู้ท้าวใช้ไก่ 24 ตัว
- 2) กระจับปี่ไม้ไผ่ใส่น้ำ 8 กระจับปี่ ถ้าเป็นผีผู้ນ้อยใช้ 4 กระจับปี่
- 3) เหล้า 2 ขวด (ทั้งผีผู้ນ้อยและผู้ท้าว)
- 4) ควายสมมุติ สานด้วยดอกหวายให้มีลักษณะคล้ายกับควายรวม ทั้งสิ้น 30 ขึ้นไป สันนิษฐานว่าที่ต้องทำไว้มากๆ ก็เพื่อจะได้หิบบใช้ได้อย่างสะดวก ก่อนเสน 1 วัน เจ้าบ้านต้องเอาข้าวสาร หมากพลูไปให้หมอลง เตือนให้หมอลงเตรียมตัว พอถึงวันเจ้าบ้านก็ต้องหา “คนสาว” (เด็กสาวที่ยังไม่มีประจำเดือน) 2 คน เป็นคนไปเชิญแม่มดมาที่บ้านแต่เช้าตรู่ แม่มดมาถึง เริ่มด้วย “ กินงาย” ก่อน แม่มดและญาติพี่น้องของผู้ป่วยที่ถือผีเรื้อนเดียวกัน ร่วมกันกินอาหารเข้าด้วยกัน จึงเริ่มพิธีเสน พิธีเสนเต็งนี้ ที่สำคัญก็คือการเสี่ยงทาย ต้องเสี่ยงทายด้วยไม้เสี่ยงทายของไทยทรงดำ มีลักษณะแบนๆ คล้ายไม้เสี่ยงทายของจีน ต้องเสี่ยงทายให้ได้ตามที่บนไว้ในใจ เช่นเสี่ยงว่าขอให้แถนลงมากินเครื่องเช่นจะได้หาย โกรธที่ผีเรื้อนหรือผีพ่อแม่ของตนไปกระทำผิดไว้บนฟ้า ถ้าแถนหายโกรธลงมากินเครื่องเช่นแล้วขอให้เสี่ยงได้ไม่ว่าทั้ง 2 อัน เป็นต้น ต่อจากนั้นต้องมีการทำพิธีเชิญขวัญผู้ป่วยกลับมาอยู่กับตัวด้วยจึงจะเสร็จพิธี อาจใช้เวลาตั้งแต่เช้าตรู่จนถึง

เที่ยงคืนหรือ ตี 1 ตี 2 พิธีนี้เป็นการไถ่ตัวผีบรรพบุรุษให้สามารถรับเครื่องเซ่น เข้าบ้านที่บนเอาไว้ให้หายป่วยก็หายตามประสงค์ของตนเอง เมื่อผีบรรพบุรุษได้รับการปลดปล่อยแล้วจึงเป็นเสร็จพิธีของแม่ผด จะต่อเนื่องโดยการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ หมอเสนาจะทำพิธีเสนน้อยจ้อย (เสนเรือนเล็กๆ)

บุญมี ปาวิชาดิชนกุล (2546: 49-53) ได้กล่าวว่า พิธีเสนตั้งเป็นพิธีที่เซ่นสรวงแด่นผีฟ้า เพื่อไถ่ตัวบรรพบุรุษที่ต้องซื้อคา ถูกจองจำอยู่บนเมืองฟ้า เนื่องจากไปกระทำผิดต่อแดนหรือผีฟ้า ไทยทรงดำเชื่อว่า บนเมืองฟ้าแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 คือ ค้ำคอย เป็นบริเวณที่มีเขตติดต่อกันระหว่าง โลกมนุษย์กับเมืองฟ้า เป็นที่อยู่ของชนชั้นผู้น้อย เชื่อว่าเมื่อตายแล้ว จะไปอยู่ค้ำคอยนี้ มีวิถีชีวิตเหมือนโลกมนุษย์ มีที่นา มีเรือนอยู่อาศัย

ส่วนที่ 2 คือ ค้ำหลวง เป็นบริเวณสูงสุดจนถึงเมืองแดน ที่เลียนปานหลวง เป็นที่อยู่ของชนชั้นผู้ท้าว เมื่อตายมีความเป็นอยู่ที่สุขสบาย มีแดนหรือผีฟ้าเป็นผู้มีอำนาจสูงควบคุมดูแลวิญญาณที่อยู่เมืองฟ้าทั้งหมด

ในช่วงเดือน 9 เดือน 10 แดนหรือผีฟ้าจะอนุญาตให้ผีเรือนขึ้นไปเฝ้าหากกระทำผิด เช่น เมาสุรา อาละวาด ก่อทะเลาะวิวาท ทำร้าย ค่ำทอ ล้วงเกิน อาจจะถูกแดนลงโทษ กักขังจองจำด้วยซื้อคา ได้รับทุกข์ทรมาน ไม่สามารถกลับมารับของเซ่นไหว้จากบุตรหลานได้ เมื่อต้องการให้ช่วยเหลือก็อาจมาเข้าฝันหรือดลบันดาลให้เกิดสิ่งมหัศจรรย์ หรืออาจทำให้บุตรหลานเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ รักษาอย่างไรไม่หาย พบหมดเชื้อแล้ว ปรากฏว่า ผีเรือนถูกแดนลงโทษ บุตรหลานต้องทำพิธีขอขมาไถ่โทษ โดยบนว่าถ้าหายจากป่วยก็จะทำพิธีให้ เมื่อหายจริงก็ต้องทำพิธี พิธีมี 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นเตรียมการ

1. ไปหาแม่ผดเพื่อเลือกวันทำพิธี วันที่เลือกจะต้องไม่ตรงกับวันตาย วันเผา และวันเก็บกระดูกบรรพบุรุษของผู้ป่วย เพราะเป็นวันอัปมงคล และเจ้าเลื้อหรือผู้ป่วยต้องนำเสื้อของผู้ป่วย 1 ตัวไปให้แม่ผด ขึ้นหิ้งบูชาครู

2. บอกญาติๆ เมื่อได้วันดีแล้ว

3. ติดต่อ “สาวเข้าร้านบ่าวกวานจา” คนรับใช้แม่ผด หนุ่ม 2 หญิง 2 (หญิงสาวพรหมจารี)

4. หากคนแต่งเสน หาผู้มีประสบการณ์

5. จัดเตรียมเครื่องเซ่นและอุปกรณ์

ไก่ 12 ตัว สำหรับผู้น้อย สำหรับเซ่นผีฟ้า 11 แดน ได้แก่ แดนหลวง แดนแนน แดนเคาะ แดนเขอ แดนสิง แดนบุญ แดนชาด แดนบัวกาลาวี แดนนุ่งขาว แดนตัด แดนวี และ

เช่นผีเรือนด้วย 1 ตัว รวมไป 12 ตัว สำหรับผู้ท้าวใช้ 24 ตัว เนื่องจากทำพิธียากกว่า และผีผู้ท้าวถือว่าเป็นเจ้านาย สืบเชื้อสายมาจากตระกูลเจ้าเมือง มีศักดิ์สูงกว่า การประกอบพิธีกรรมจัดทำมากกว่า กระบอกไม้ไผ่ใส่น้ำ “ บั้งน้ำ ” 4 กระบอก สำหรับผู้น้อย ผู้ท้าวใช้บั้งน้ำจำนวน 8 กระบอก เหล่า 2 ขวด ทั้งผู้น้อยและผู้ท้าว ควายสมมติ 33 ตัว ข้าวของเงินทอง ที่ทำจากดอกไม้ขัดทำเป็นวง วงคล้ายๆ เหรียญ ปานพวง สานด้วยดอกไม้เป็นถาดเล็กๆ ใส่อาหาร ขนม เช่นถวายนุชาครุ ในส่วนข้าวของที่ใช้บูชาครูของแม่ผด คือ กระบุงข้าวมัด ข้าวเปลือกเสมอปากกระบุง ข้าวสาร 1 ชาม วางบนข้าวเปลือกให้บริวารมดกิน ไข่ไก่ดิบ 1 ฟอง สำหรับเลี้ยงทาย วางบนกลางขามข้าวสาร ด้าย 1 ไผ่ทำเป็นหูกระบุง 2 ข้าง เงิน 1 บาทเป็นค่าครู ผู้ท้าวใช้ 2 บาท (กระบุงข้าวมัดนี้ไทยทรงดำเชื่อว่ามดมีม้า ช้างและรวงเป็นบริวาร กินข้าวเปลือกเป็นอาหาร (“รวง” เป็นสัตว์ปีกชนิดหนึ่งประเภทเดียวกับนก สำหรับใช้เป็นยานพาหนะ) สัตว์เหล่านี้มีอิทธิฤทธิ์ ซึ่งแม่ผดจะเรียกจากเมืองมด มาเป็นพาหนะนำไปเมืองมดและเมืองแถน เป็นการแสดงพลังอำนาจยิ่งใหญ่ขณะประกอบพิธีกรรม ก่อนทำพิธี 1 วัน เจ้าเสื่อ(ผู้ปวย) ต้องนำข้าวสาร หมากพลูไปให้แม่ผดเป็นเครื่องบูชาครู เป็นการเตือนให้แม่ผดเตรียมตัว

ขั้นประกอบพิธีกรรม หมอพิธีมาบ้านงาน เช้าตรู่ในวันทำพิธี “สาวเข้าร้าน บ่าวกวานจา” เป็นผู้ไปเชิญแม่ผดมาที่บ้าน การแต่งกายแม่ผด นุ่งผ้าชิ้นสวมเสื้อก๊วย มีผู้ช่วยแม่ผดเมื่อเจ้าเสื่อเตรียมของไปไว้ที่กะล่อห้องแล้ว ก็จัดอาหารออกมาเลี้ยงแม่ผดเรียกว่า “กินงาย” หรือ “งายหมอ” แม่ผดรำยกล่าวคำ บ่กวา บ่จู้จักหน้า บ่วาบ่จักจื่อ เสื่อหวานกวาน โขย อยู่ดีจึงเป็นยะ ปา หลงนอนเป็นฮ้าย เป็นมือเปา เป็นเฮาจึงมา เป็นมือกำ เจอนี้ ชักถ่อ ปอถ้ำ ปอกวาน...เบือน เจียง เขา เมื่อจันฟ้า หน้าไก่ เมืองจันแถน จึงให้ ลู เกิงหลาน อยู่จันเปา จันปุ่ จางกิน บ่จางกู๋ จางฮู้ บ่จางกวา เมื่อกินเหล้า กา เสือนแถน ก่าวก้า บ้าเหล้า มา กางดินมือ เมื่อถี้ หึ่งแถน บ่า เม ถี้ หึ่ง แถน บ่ เม ถี้ ซ้ำ แถน ก้าน เมื่อถี้ ถ่าน นกน้อย แถน โดก ปอย ส้อย เมื่อ เห็น เมีย แถน จังใจ เห็น ไข่ แถน จังแล แถน กิน แก จัง เหลียว เต้า แถนกินเหล้า จัง เหลียว หา แถน จัง กู จิง ทุน กุ๋น จิง ้วย แถน ถิม เจื่อะใส่ก้อ ถิมปอใส่บ่า แถนผ้าไม้ลำใหญ่ เดิมก้อ โส่ย หนา จัง ปดบ่ได้โส่ยหนา จังแก้ บ่ได้ อยู่ บน ยัง คอย อยู่ คอย ยัง ผอ ผอ เห็น หน่อ อ้อปู้ หัวฝาย ลู จาย หนั่ง กวง เสือน ลูฮ้าย ลูยี้ คือ เสือน

เสื่อหวานกวาน โขย หมายถึง คนที่เสนา เจ้าของเสื่อ(ผู้ปวย) ที่วานหมอ

ยะ หมายถึง ยาก มือเปา หมายถึง วันที่ยุ่งยาก,วันทีุ่่นวาย

มือกำ หมายถึง ตอนเย็น เจอนี้ หมายถึง ครานี้

คัม (ค้ำ) หมายถึง ต้นตระกูล เบือน หมายถึง พระจันทร์

เจียง หมายถึง สว่าง

คำแปล

ไม่กล่าวนามไม่รู้จักหน้า ไม่เอ่ยวาจาไม่รู้จักชื่อ นี่แหละคือคนผู้หนึ่งซึ่งอยู่
ดีๆ มีอันต้องเจ็บป่วย ด้วยไม่ทราบเป็นสาเหตุใด จึงมาโชคร้ายรุมเร้าให้เศร้าหมอง ทั้งวันได้ปานนี้

ครานี้ บรรพบุรุษยังเมืองฟ้า เมื่อเวลาเดือนหงายสบายจิต ท่านก็คิดถึงเวลา
มาเฝ้าแดน เพื่อให้ท่านคุ้มครองทุกดินแดน ทุกแคว้นแคว้นของตระกูล แดนเลี้ยงสุราและอาหาร บาง
คนนั้นกินไปไม่และคิด กินผิดเกินขนาดขาดสติ พุดจาหาควรกล่าว เพราะน้ำเหล่าเปลี่ยนนิสัย มือ
ไม้ไม่อยู่นิ่ง เอะอะไว้วาย ทำลายข้าวของในเรือนแดน ทำหกดกหล่น กระจายน่าละอายแทน พอ
แลเห็นเมียแดนก็เรียกใช้ เห็นสะกั้แดนชำเลื่องแลกรู้กริมกระห่มใจ แดนเห็นแล้วโมโห โกรธา
หาใครเปรียบ ทั้งเชือกกลึงผูกคอตึงปอลงใส่บ่า ผ้าไม้ลำใหญ่ใส่เต็มคอ ชื่อคางจาง่าปดไม่ได้ ไม่มี
วิธีใดที่จะแก้ได้ให้ดีขึ้น อยู่บนเมืองฟ้านั่งคอย อยู่บนคอยนั่งแลชะเง้อหน้าหาลูกหลานในเมือง
มนุษย์ เห็นลูกชายนั่งอยู่ในบ้าน เห็นลูกหญิงอยู่ในเรือนให้เดือนคิด จะพันผิดเพราะเขาเข้ามาช่วย

ก่อนเสร็จพิธี หลังจากแดนยกโทษให้บรรพบุรุษที่กระทำผิดแล้ว จะมีการ
เรียกขวัญให้กับคนในบ้านที่เพิ่งหายจากการเจ็บป่วยให้ขวัญคืนกลับมาอยู่กับตัว ส่วนเงิน ทอง ของ
ใช้ในพิธี เช่น กระจับปี่ ตะกร้าใส่ของ กล้วยที่สานด้วยดอก แม่มดจะให้ “สาวเข้าร้านบ่าวกวาง
จา” นำไปทิ้งหลังหมู่บ้านหรือที่ร้าง เพื่อไม่ให้เด็กๆ นำไปเล่น อาจเกิดอันตรายและไม่เป็นมงคล
กับเด็กๆ อีกทั้งไม่ต้องการให้นำกลับมาใช้อีก เพราะอาจเกิดโทษหรือเกิดผลร้าย ส่วนอาหารและ
ไก่บางส่วน เจ้าภาพจัดแบ่งให้แม่มดนำกลับบ้าน เป็นการแสดงน้ำใจตอบแทนและขอบคุณแม่มด
ที่มาทำพิธีให้ อีกส่วนหนึ่ง เจ้าภาพจะเก็บไว้ทำอาหารเลี้ยงญาติ และผู้มาช่วยงาน ตลอดจนแขกผู้
ได้รับเชิญมาร่วมพิธี เป็นอันเสร็จพิธี

3.5 พิธีกรรมการตาย ได้แก่ การอาบน้ำศพ การตั้งศพหรือการเก็บศพ การเผาศพ
การไว้ทุกข์

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับคนตาย เรียกว่า “เสดแสว” ไทยทรงดำเชื่อว่าคนตายจะกลับไป
ยังถิ่นเดิมของบรรพบุรุษและไปเฝ้าแดนที่เมืองฟ้าโดยมีแขกกเป็นผู้บอกทาง ถ้ามีคนภายในหมู่บ้าน
ไทยทรงดำทุกคนไว้ทุกข์ เรียกว่า “กำบ้านกำเมือง” ห้ามเพาะปลูก เช่น ปลูกต้น ไม้ ปลูกผัก หรือว่า
มีงานพิธีเสนเรือน การแต่งงาน จนกระทั่งเอาผีขึ้นเรือน กรณีผีเดียวกัน แต่ไม่ได้อยู่บ้านที่มีคนตาย
ก็สามารถเพาะปลูกได้ สำหรับคนในบ้านจะไม่มี การเพาะปลูกภายในเวลา 1 ปีโดยไทยทรงดำเชื่อ
ว่า ถ้าเพาะปลูกหรือจัดงานพิธีในช่วงที่มีคนตาย จะเป็นการแข่งกับคนตาย เนื่องจากว่าช่วงนี้ยังอยู่
ในอาการเศร้าโศก การทำพิธีศพมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้ (เรณู เหมือนจันทร์เชษ 2542 : 120-129)

3.5.1 การอาบน้ำศพ

ญาติจะยกศพให้ลุกขึ้นจากที่นอน แล้วให้นั่งเพื่ออาบน้ำศพ พรมน้ำหอม แล้วสวมเสื้อแต่งตัว ศพผู้ชายจะใส่เสื้อใต้วงสวิงแล้วสวมเสื้อทับใช้ผ้าขาวม้าวางลงบนนอกหรือพาดตามตัว ส่วนศพผู้หญิงใส่เสื้อก้อมนุ่งผ้าถุงลายแดงโมแล้วสวมเสื้อทับใช้ผ้าเป็ยวล็องคอก หรือวางพาดบนอก เอาเสื้อปูผ้าขาวบนเสื้อ นำคนตายมาอนลงบนผ้าขาว แล้วจับผ้าขาววางทบถึงคอ ผ้าที่ปิดทับทั้งศพผู้ชายและศพผู้หญิง เรียกว่า “หลอย” (ผ้าปิดทั้งตัว) และผ้าอีกผืนคลุมทับศีรษะ ศพผู้ชายจะใช้ผ้าแพร ศพผู้หญิงใช้ผ้าชัน เย็บลูกมะคอนใส่มือเพื่อนำไปเล่นบนสวรรค์ และวางมะคอนอีก 5 ลูก พาดยาวตามตัวเรียกว่า “มะคอนสายกิง” เป็นลูกมะคอนที่เอาไว้ให้ญาติพี่น้องบนสวรรค์เล่น โลงศพจะช่วยกันต่อส่วนมากใช้ไม้ยาง เมื่อต่อโลงศพเสร็จก็ยกศพวางในโลงใช้ผ้าด้ายดิบ ปิดบนโลงแล้วใช้เสื้อีวางพาดขวางบนโลง ปัจจุบัน โลงศพมีขายอยู่ทั่วไป

3.5.2 การตั้งศพและการเก็บศพ

การตั้งศพและการเก็บศพของไทยทรงดำจะตั้งในห้อง “กวงเฮือน” ตั้งยาวตามชื่อบ้านถ้ามีฝาบ้านต้องเอาฝ้อออก ศพผู้ชายวางตรงเสาด้านใน และศพผู้หญิงวางตรงเสาด้านนอก การตั้งศพผู้ชายใกล้เสานั่น เพราะว่าศพผู้ชายเป็นพ่อเฮือน ศพผู้หญิงส่วนมากเป็นลูกสะใภ้ ศพจะประกอบพิธีประมาณ 2 คืน หรือ 3 คืน ถ้าเก็บศพไว้นาน จะเป็นการรบกวนไทยทรงดำในหมู่บ้าน

3.5.3 การเผาศพ

พิธีกรรมการเผาศพของไทยทรงดำ มีความซับซ้อนและมีพิธีกรรมมาก ผู้ทำพิธี คือ “เขยกก” แปลว่า “เขยคนโต” นอกจากจะมีเขยกกแล้ว ก็มีเขยหามอีก 4 คน จะเป็นลูกและหลายเขย จำนวน 4 คนเท่านั้น (ที่เหลืออยู่ภายนอก) ถ้าไม่มีลูกและหลานก็สามารถจ้างเพื่อนบ้านไทยทรงดำด้วยกันได้ คนทั้ง 4 จะมีผ้าขาวม้ามาผูกเอา

ไทยทรงดำไม่นิยมเก็บศพไว้นานๆ หลายๆ วัน เช่น กุดังเก็บศพ เนื่องจากญาติผีเดียวกันจะไม่ทำพิธีมงคลในระหว่างเก็บศพไว้นี้ แต่จะนำศพไปเผาที่ “ป่าแห่ว” (ป่าช้า) หลังจากบำเพ็ญกุศล 2-3 คืนแล้ว โดยปักหลัก 4 ต้น แล้วใช้พินวางซ้อนกองสูงประมาณ 50 เซนติเมตร แล้วเอาไม้ 2 ท่อน มาวางขวางท่อนพินเป็นเชิงตะคอนแล้วนำโลงศพมาวางบนกองพินนั้น โดยให้ศพหันศีรษะไปทางทิศตะวันตกแล้วจุดไฟ สมัยก่อนใช้ขี้ไต้หั่นเป็นท่อนๆ ให้ญาติพี่น้องสืบ ขี้ไต้ไปจุดไฟที่กองพิน พอจุดไฟแล้วเขยกก เขยหาม 2 คน ถือผีเดียวกัน รวมทั้งคนอื่นๆ ที่มาช่วยจะกลับบ้าน จะให้เขยหามเฝ้าอยู่ 2 คน (หรือญาติผู้ตาย จะอยู่ด้วย 10 คน แต่ก็ต้องออกชื่อในนามเขยหาม) เขยกก เขยหาม 2 คน และญาติผีเดียวกันเมื่อกลับมาบ้าน ห้ามอาบน้ำ เพราะไทยทรงดำเชื่อว่า เวลาเผาศพจะไม่ไหม้ เผายก

เมื่อถึงบ้าน เขยกก จะเป็นคนนำเขยกหาม 2 คน ทำพิธี “กินข้าวปานตัก” เป็นพิธีกินข้าวไว้ทุกข์ เอาข้าว กับข้าวที่ใช้บริโภครวมอยู่ในชีวิตประจำวันมาวางบนใบตองที่วางในกระด้ง โดยวางข้าวไว้ตรงกลางส่วนกับข้าววางไว้ 4 มุม ญาติผีเดียวกันนั่งห้อมล้อมและหยิบข้าว รวมกับข้าวคำเดียวกัน พอกินอิ่มก็ไปกินน้ำในกระบอกไม้ไผ่แล้วมีเหล้า 1 ขวดซึ่ง เขยกก เป็นคนรินให้ จากนั้นเขยกกจะพูดว่า “ขาดกันเท่านั้นนะ คือ ขาดพี่ ขาดน้อง ขาดพ่อ ขาดแม่ ขอให้มิ่งไปตามทางของมิ่ง กูก็จะทำมาหากิน มิ่งก็ไปพบปู่ ย่า ตา ยาย” จากนั้นคนอื่นๆ ก็พูดต่อไปตามลำดับจนครบทุกคนที่ดื่มเหล้า จากนั้นเขยกก บอกทางให้ผีโดยล้อมวงที่ปานตัก (ยกกระด้งออกไปแล้วเหลือแต่ปานตัก) ขณะที่ เขยกก ทำพิธีบอกทางให้ผีญาติ คนที่นั่งล้อมวงซึ่งนับถือผีเดียวกันจะก้มหัว 1 ครั้ง เพื่อเป็นการเคารพ จะนั่งทำนี่ต่อไป จนกระทั่งบอกทางเป็นที่เรียบร้อยสำหรับคนที่ไม่ได้ถือผีเดียวกันถ้ากำลังนอนอยู่จะต้องปลุกให้ลุกขึ้นเพื่อไม่ให้ขวัญตามผีไป

ขั้นต่อไป คือ เตรียมผีลงให้เขยกหามมายกของที่เตรียมจะทำ “แห้ว” เช่น ห่อแก้ว ใบไม้ลงจากเรือน บนเรือนปูย่าจะพรมน้ำมันตีให้ทั่วเรือน จากนั้นญาติคนถือผีเดียวกัน และคนที่มาช่วยจะไปเก็บกระดูก ก่อนเก็บกระดูกจะต้องใช้น้ำราดกระดูกให้ไฟดับสนิท จากนั้นเขยกก จะเขี่ยก้อนเถ้าให้เป็นรูปคนมีหัว มือ เท้า ตัว พร้อมทั้งถ่องคาถาแล้วใช้ไม้ชี้ไปที่หน้าอกของ “หลับเฒ่า” (กระดูกที่เผาแล้ว) เสร็จแล้วลูกหลานช่วยเก็บกระดูกแล้วนำมาวางไว้บนผ้าด้ายดิบหรือผ้าขาว ขณะวางกระดูกก็ช่วยกันพูดว่า “กูเก็บหัวให้มิ่ง กูเก็บแขน เก็บตาให้มิ่ง” เมื่อเก็บกระดูกเสร็จแล้วก็อาบน้ำให้กระดูก น้ำที่อาบกระดูกจะใส่น้ำหอม แป้งและพูดว่า “กูอาบน้ำอาบทำให้มิ่งแล้วเป็นคนใหม่และไปหาปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ของมิ่งนะ” เป็นต้น ลูกชายลูกสาวของผู้ตาย (หรือญาติสนิทกับผู้ตายที่ไม่มีลูก) จะเก็บกระดูกส่วนหนึ่งใส่ไว้ในโกศเพื่อนำกลับบ้าน กระดูกส่วนที่เหลือเขยกกจะเก็บใส่ไหเพื่อนำไปไว้ที่บ้านผี ไหที่ใส่กระดูกเป็นไหกระเทียมดอง ในไหใส่ในถุงผ้าสามเหลี่ยมไว้ และญาติพี่น้อง ลูกหลานใส่เงินไว้ด้วย เขยกก จะต้องปิดกวาดไหให้สะอาด และเอาเงินในไหไว้ จากนั้นใส่กระดูกลงไป ไหนั้นเรียกว่า “ไหกระดูก” ผ้าที่ผูกไว้เรียกว่า “สายใจ” (คือไหมม่อนที่เป็นเส้นด้าย) ซึ่งผูกต่อยาวออกจากถุงผ้าประมาณ 1 เมตร จากนั้นจึงยกไหไปใส่ในหลุมที่เตรียมไว้ ณ ที่ปลูกบ้านให้ผี โดยตีเป็นตารางแล้วขุดหลุมตรงกลางพื้นที่นั้น แล้วนำไหกระดูกไปฝังไว้ให้ปากไหเสมอฟื้นดิน แล้วใช้ไม้ไผ่สานขัดเป็นสี่เหลี่ยมเจาะรูตรงกลางปิดปากไห โดยดึงด้ายที่ผูกไว้กับถุงผ้าขึ้นทางช่องไม้ไผ่ที่เจาะไว้แล้ว เขยกก ก็ให้ลูกหลานเอาดินกลบปากไห ซึ่งเขยกก จะกลบก่อนแล้วลูกหลานอื่นๆ ทำตามช่วยกันหยิบดินกลบคนละเล็กละน้อย จากนั้นเขยกกจะเอาก้อนที่ “หลับเฒ่า” ซึ่งเหลืออยู่ในกองฟอน มาโรยให้ทั่วบริเวณนั้น เพราะว่ากระดูกที่เก็บอาจจะหลงเหลืออยู่ แล้วยก “บ้านป่า” (เป็นบ้านหลังเล็กๆ คล้ายศาลเจ้าที่ ยกพื้นสูงจากดินพอประมาณ มุงหลังคาด้วยจาก ที่มุงกระเบื้องหรือสังกะสีมีน้อย) มาครอบใส่ผ้าที่เตรียมไว้แล้วโยงด้วย จากปากไห

มาผูกไว้กับแปทูลหลังคาบ้านป่า จากนั้นสร้างรั้ว ซึ่งใช้ไม้ขัดมาล้อมรอบบ้านป่า รั้วบ้านป่า เปิดประตูทางทิศตะวันออก สิ่งของที่ให้คนตาย ก็ใส่ไว้ในรั้วบ้านป่า เช่น เสื้อผ้า สำหรับกับข้าว ใหน้ำ ตะเกียง กระจกตัดเป็นวิฑู โทรทัศน์ หรือเอาเศษกระเบื้องขึ้นเดียวใส่ก็หมายความว่า ให้บ้านหลังจากนั้นจึงเอา “เสากาว” ทำด้วยไม้ไผ่ทั้งลำประดับตกแต่งให้มีกิ่งเป็นชั้นๆ เสากาวเจาะ 2 รู รูที่เจาะสูงเสมอศีรษะ แล้วใช้ไม้ไผ่กลมที่ผูกใบไม้ค้ำทั้ง 2 รู สำหรับใบไม้ที่เสียบในไม้ไผ่กลมก้านจะยาวแล้วใช้ดอกผูกติดกับ “เสากาว” สูงจากพื้นประมาณเอว ระหว่างตรงกลางของยอดกาวจะมีก้านร่มเรียกว่า “หอเทียน” ถ้าเป็นศพผู้ชายจะเป็น “นกหงส์” และสลักด้วยไม้และตกแต่งด้วยเศษผ้าสีเพื่อใช้เป็นพาหนะ จึงไปเมืองฟ้า ส่วนศพผู้หญิงจะเป็น “หอบลิ” มีลักษณะเป็นท่อนไม้ยาว 1 สอก ทรงกระบอก ที่ปลายมีห่อหมากพลูและเงินบาทห่อใบตอง ผูกติดไว้รอบๆ บลิ ตกแต่งด้วยเศษผ้าสีเป็นริ้วๆ รอบปลายเสามีไม้ไผ่ผ่าซีกประมาณ 6-8 อัน ปักรอบๆ เสาค่อยๆ เยื้องขึ้น 4 ใครก็ได้ขุดหลุมห่างจากบ้านป่าประมาณ 1 สอก ใไว้ร้อหอกาว และใ้ลูกหลานใใส่เงินในหลุมกาวโดยมีผ้าขาวรองใไว้ที่ก้นหลุม เขยกก จะปักกวาดก้นหลุมใให้สะอาด (เงินก็จะอยู่ที่เขยกก) แล้วเขยทั้ง 4 ช่วยกันยกเสากาว สำหรับคนอื่นๆ ก็ช่วยยกได้ แต่ใ้ไม่ยกก็มาล้อมรอบที่เสากาว ส่วนลูกหลานเขยและลูกหลานสะใ้ ทั้งหมดใ้ชุดสี เมื่อพร้อมทุกคนแล้ว ก็เตรียมส่งผู้ตายขึ้นสวรรค์ ซึ่งลูกสะใ้จะเป็นผู้นำโดยมีผ้าขาวใ้เหลื่อม แล้วนำใ้เงิน 1 วงวางใไว้ เสร็จแล้วลูกสะใ้และทุกคนนั่ง เขยกก จะบอกใ้เขยทั้ง 4 ยกหอกาวขึ้น พอยกหอกาวก็ใ้ทำความเคารพ 1 ครั้ง จากนั้นนำหอกาวใ้เข้าไปในบ้านป่า ส่วนอีกด้านสอดใ้ติดกับหอกาวเป็นอันเสร็จพิธี

ขณะที่ทุกคนเดินออกจากป่าแห้ว (ป่าช้า) ต้องไม่หันกลับมา สิ่งของที่เอากลับบ้านต้องเอามาใ้หมดทีเดียว จะย้อนกลับไปเอาอีกไม่ได้ เชื่อว่าไม่ดี พอเดินพ้นป่าแห้ว ลูกหลานเขย ลูกหลานสะใ้ และเขยกก จะถอดเสื้อใ้ออก ส่วนลูกหลานผีเดียวกันจะถอดเสื้อใ้ตักออก สำหรับต้องเอามาใ้หมดทีเดียว จะย้อนกลับไปเอาอีกไม่ได้ เชื่อว่าไม่ดี พอเดินพ้นป่าแห้ว (ป่าช้า) ลูกหลานเขย ลูกหลานสะใ้ และเขยกก จะถอดเสื้อใ้ออก ส่วนลูกหลานผีเดียวกันจะถอดเสื้อใ้ตักออก ส่วนลูกหลานผีเดียวกันจะถอดเสื้อใ้ตักออก สำหรับคนอื่นๆ ที่ไม่ใ้ผีเดียวกัน ก็ต้องถอดเสื้อหรือแหวกอกเสื้อ ระหว่างทางเดินกลับบ้าน ถ้าเจอหนองน้ำจะหยุดล้างหน้าล้างตา ถ้าไม่มีหนองน้ำก็ใ้ต้องอาบน้ำก่อนขึ้นบ้านเพื่อเป็นการสะสางว่าไม่ให้เจองานศพ หรือไม่มีคนตายอีก สำหรับคนอื่นๆ ที่กลับจากบ้านคนตาย ใ้ ใ้ ที่อยู่ที่บ้านจะรดน้ำมนต์ใ้ตอนขึ้นบันได ต่อจากนั้นก็นัดเอาผีขึ้นเรือน เมื่อกลับมาถึงบ้านเขยกก เขยหม คนแก่ที่อยู่ใ้บ้าน จะเตรียมใ้ 1 ตัว ขึ้นหมากขึ้นน้ำ ข้าวใ้พาน มาสู่ขวัญเขย ซึ่งเขยกกจะใ้เป็นผู้เรียกขวัญใ้ทุกคน จากนั้นจึงกลับบ้านได้ พิธีกรรมอีกใ้อย่าง คือ “การเสียม” ซึ่งคนแก่จะเตรียมใ้ดัม 1 ใบ กรรไกร 1 อัน ข้าว 1 ปั้น ใ้งานใไว้ร้อเขยกก มาเสียมใ้ลูกชายผู้ตาย (เป็นการโกนผมใ้ทุกซ์) เขยกกจะใ้กรรไกร หรือคัตเตอร์

เสียงทำพิธีตัดผมและโกนผมก็ได้ ส่วนลูกสาวไม่โกนแต่จะเสียมอย่างเดียวโดยจะตัดผมตรงหน้าผาก วิธีการ คือ เขยกก ถือกกรรไกรมือหนึ่ง ส่วนมืออีกข้างถือจานข้าวจะตัดผมลูกชายของผู้ตายทีละคน โดยให้ลูกชายนั่งอยู่ที่บันไดขั้นที่ 2 (จากข้างล่าง) เขยกกจะหันหน้าเข้าหาแล้วภาวนาคาถา จากนั้นส่งจานข้าวให้ลูกชายถือด้วยมือซ้าย ลูกชายจะรับด้วยมือขวา เขยกก จับผมที่หน้าผาก ภาวนาคาถาจบจึงตัดผม จากนั้นเขยกกจึงจับมือลูกชายข้างที่ถือจานข้าวชูขึ้น ส่วนอีกมือก็ยกชูขึ้นด้วยเขยกกจึงบอกให้ลูกชายพูดแล้วยื่นจานให้ เขยกกรับไว้ เมื่อรับจานข้าวแล้วเขยกกหันหน้าเข้าบ้านขึ้นบันได ซึ่งจะมีคนเฝ้าคนแก่ยืนตรงหัวบันไดแล้วดึงแขนลูกชายขึ้นมาทำแบบนี้เหมือนกันทุกคน ลูกสาวที่ยังไม่แต่งงาน ก็ต้องทำพิธีแต่คนที่แต่งงานออกไปแล้วไม่ต้องทำ สำหรับผู้ชายที่แต่งงานแล้วหรือยังไม่แต่งงานก็ต้องทำทุกคน ในกรณีที่พ่อตายและมีลูกชาย 3 คนต้องโกนผมให้พ่อ 2 คน จะเป็นคนไหนก็ได้ การที่โกนผม 2 คน หมายความว่า อีกคนจะเอาไว้ให้แม่ แต่ก็ต้องมีเสียม ตอนที่ทำพิธีเสียมเสร็จแล้วเขาจะไม่กลับขึ้นเรือนอีกให้กลับบ้านได้เลย เป็นอันเสร็จพิธี หลังจากเผาศพประมาณ 30 วัน ครบวันเอาผีขึ้นเรือน โดยนับวันได้มาจนครบเดือน เมื่อได้วันดีก็ทำพิธีเรียกวิญญาณผีขึ้นมาไว้ที่กระถ่อหอง แล้วทำสัญลักษณ์หญิงหรือชายไปแขวนไว้ โดยมีหัวหมู 1 หัวใส่ปานเสน ในพิธีนี้ไม่ทำขนมแต่จะฆ่าหมูขึ้นบ้านเอาไปไว้ที่กระถ่อหอง แล้วฆ่าแหละออกเป็นชิ้นๆ เสร็จแล้วไปปรับหมอมาทำพิธีเอาผีขึ้นเรือน โดยให้ลูกทุกคนของผู้ตายเอาไก่ที่ฆ่าแล้วแต่ยังไม่ต้มใส่ถาดให้หมอไปวางไว้ เพื่อให้ผีอื่นกินก่อน ส่วนลูกจะเรียกพ่อทำพิธีที่กระถ่อหอง การทำพิธีครั้งนี้จะใช้เวลาไม่นานเหมือนพิธีเสนเรือน พอทำพิธีช่วงนี้เสร็จ คนเฝ้าคนแก่ก็จะไล่หมอออกจากบ้านไม่ให้ขึ้นบ้าน เพราะมีความเชื่อว่าจะไม่ยอมให้คนในบ้านพบเจอแต่เรื่องร้ายๆ เมื่อหมอกลับบ้านไปแล้วก็เป็นอันเสร็จพิธี

พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือนนี้จะไม่ทำให้กับคนที่ตายโหง และผู้ตายที่มีอายุไม่ถึง 20 ปี ศพคนที่ตายโหง เช่น ถูกฆ่าตาย อุกรถชนตาย จะไม่เผาแต่จะฝัง ฝังไว้ครบ 1 ปี ก็ขุดขึ้นมาเผาหรือบางศพอาจจะนานถึง 10 ปี ที่สำคัญจะไม่ทำพิธีเอาผีขึ้นเรือน แต่จะทำพิธีส่งสารับไว้กินตรงทางสามแพร่ง ซึ่งบริเวณทางสามแพร่งนี้จะมีศพที่ตายโหง หรือศพไม่มีญาติมารับเครื่องสารับ ส่วนศพที่ไม่ตายโหง จะเผาไม่เก็บไว้

หลังจากทำพิธีเอาผีขึ้นเรือนแล้ว จะทำพิธีรับขวัญลูกตา หญิงสาว (ลูกตา คือ พี่หรือน้องชายทางฝ่ายผู้หญิง) จะมีหัวหมู 1 หัว เหล้า 1 ขวด เรียกว่า “ ลูกตา ” มาสู่ขวัญ ถ้าพี่หรือน้องสาวทางฝ่ายผู้ชาย จะนำไก่ 1 ตัว เหล้า 1 ขวด เรียกว่า “ หญิงสาว ” มาสู่ขวัญ “ ลูกตามาสู่ขวัญหญิงสาว หญิงสาวมาสู่ขวัญลูกตา ” หมายความว่า “ พี่หรือน้องชายภรรยามารับขวัญพี่หรือน้องสาวแล้วพี่หรือน้องสาวมารับขวัญพี่หรือน้องชาย ” เป็นการรับขวัญหรือสู่ขวัญกันและกันในวันเอาผีขึ้นเรือน พิธีนี้จะทำที่ห้องกลาง คนถือผีเดียวกันเท่านั้นที่อยู่ร่วมในพิธี

3.5.4 การไว้ทุกข์

การไว้ทุกข์ ไทยทรงดำจะไว้จนกว่าเอาผีขึ้นเรือน ประมาณ 15-30 วัน เพราะว่าถ้าไว้นานคนในหมู่บ้านจะเดือดร้อน ทำมาหากินไม่ได้ สำหรับการไว้ทุกข์ เมื่อสามิตาย ภรรยาจะเลาะตีนผ้าขึ้นอกใส่เสื้อแบบไหนก็ได้ ผมกำปั้นเกล้าตัก ถ้าภรรยาตาย สามิตจะไม่แต่งตัว หล่อและไม่ทำตัวสนุกสนาน บ้านใดที่พี่แม่ตาย ลูกชายลูกสาวจะแต่งงานไม่ได้ ต้องรอให้ผ่านไป 1 ปี สมมุติว่า นั้ดวันแต่งงานแต่พอมีคนตายในบ้าน การแต่งงานก็ต้องล้มเลิกไป

การบวชน้ำศพ ลูกชายต้องบวชนเรทุกคน แต่ละเหลือไว้ 1 คน เพื่อไว้ทำ พิธีทางไทยทรงดำ คือ ถือธงนำศพไปเผาและ จะถือรองจากพระ สำหรับผีผู้น้อยธงเป็นรูป สามเหลี่ยมสีดำ สำหรับผีผู้ท้าวจะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ปลายผ้าตัดเป็นรูปหางนกแขวงแซว ใช้ผ้าสีขาว และสีแดงสองผืนซ้อนกัน ส่วนคนที่อุ้มรูปถือกระถางรูป จะเป็นลูกหรือหลานหรือญาติก็ได้ ถ้าเป็น ลูกชายคนโตที่อยู่บ้าน (ลูกชายคนอื่นๆ แยกครอบครัวออกไป) จะบวชไม่ได้เพราะต้องถือผีใน บ้าน ถ้าพ่อเสียชีวิตมีลูกชาย 3 คน จะบวชเพียง 2 คน อีกคนเหลือไว้ให้แม่ แต่ถ้าแม่เสียชีวิต โคนผม ทุกคน คนที่โคนผมแล้วก็ต้องโคนอีก และถ้าพ่อแม่ตายหมด ลูกชายต้องโคนผมให้ทุกคน

ปัจจุบัน ไทยทรงดำจัดพิธีแบบคนไทยพุทธมากขึ้น คือ นำศพไปตั้งบำเพ็ญ กุศลที่บ้านหรือที่วัด โดยตั้งศพสวดอภิธรรมไว้บ้านประมาณ 3 วัน ถ้าเป็นศพผู้ชายสวด 2 วัน ถ้า เป็นศพผู้หญิง 3 วันหรือมากกว่าก็ได้ ในเวลา 20.00 นาฬิกาของทุกวัน จะนิมนต์พระมาสวด อภิธรรมหน้าศพ 4 รูป และมีเพื่อนบ้านทั้งไทยทรงดำและคนไทยมานั่งฟังพระสวดอภิธรรมทุกคืน มีการเลี้ยงอาหารและน้ำ เช่น ข้าวต้ม ก้วยจ๊ับ เป็นต้น

บางครอบครัวที่มีฐานะดี ลูกหลานจะนำผ้ามาทอดบังสุกุล หลังจากพระ สวดอภิธรรมจบ คนที่เป็นเจ้าภาพจะถวายซองเป็นปัจจัยและดอกไม้แต่พระสงฆ์ เมื่อถึงกำหนดก็ เผาศพที่วัด ถ้าไม่เผาศพก็เอาผีขึ้นเรือนไม่ได้ เนื่องจากว่าเป็นผีดิบเรียกขึ้นเรือนไม่ได้ หลังจากเผา ศพที่วัดแล้ว ญาติพี่น้องช่วยกันเก็บกระดูกมาทำพิธีที่ป่าแห้ว

3.6 พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน

พิธีกรรมการเอาผีขึ้นเรือนหรือพิธีเชิญผีขึ้นเรือนของไทยทรงดำเป็นพิธีที่จะต้อง ทำหากบ้านใดมีการตายเกิดขึ้นเป็นพิธีกรรมที่ทำหลังจากวันเผาศพไปแล้ว 7 วัน หรืออย่างช้าไม่ เกิน 15 วัน เจ้าบ้านจะต้องไปเชิญผู้ประกอบพิธีกรรม มาประกอบพิธีกรรมเชิญผีขึ้นเรือนคือ “เขยกก” (ผู้ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายของไทยทรงดำ) (สุกัญญา จันทะสุน 2538: 102)

ในกรณีที่ผู้ตายเป็นผู้ชาย “เขยกก” จะเชิญผีขึ้นเรือนทางบันไดหน้าบ้านเข้าไปทำ พิธีใน “กะล่อหอง” (ห้องผีเรือนของผู้ชาย) ถ้าผู้ตายเป็นผู้ท้าวเขยกก จะเชิญผีขึ้นเรือนทางบันได “กว่านผีเรือน” (เป็นห้องผีเรือนบ้านผู้ท้าว เป็นห้องที่สร้างพิเศษยื่นออกไปจากตัวบ้านมีบันไดขึ้น

ต่างหากอีก 1 บันได สำหรับใช้ขึ้นลงในการทำพิธีกรรม) คนแต่งเสนจัดเตรียมปานเพื่อนสำหรับ เช่นผี ในปานเพื่อนมีเครื่องเช่น เหมือนกับพิธีเสนเรือน แต่จะไม่มีขนม ผลไม้ และหมากพลู การตกแต่งปานเพื่อนไม่พิถีพิถันนัก เพราะเชื่อว่าถ้าทำดีกินของดีๆ ผีจะทำให้คนในบ้านตายอีก

พิธีเชิญผีขึ้นเรือน “เขยกก” สำหรับชั้นผู้น้อย จะแต่งกายใส่เสื้อสีกางเกงยาวสีดำ ถือ วิ(พัด) เมื่อไปถึงบ้านผู้ตาย เข้าบ้านจะเดินไปเรียกวิญญาณผู้ตายที่บริเวณทางเข้าหน้าบ้านแล้ว “เขยกก” จะถือเขียนหมากเชิญผีขึ้นบ้าน จากนั้นญาติผีเดียวกันช่วยกันยกปานเพื่อนให้เขยก เจ้าภาพจะ นำ “ปานข้าว” (สำหรับกับข้าว) มามอบให้ “เขยกก” จะรับประทานอาหารเข้าพร้อมกับเจ้าภาพและผู้ ที่มาร่วมงานอาหารที่ทำเหมือนกับอาหารที่ใช้ในพิธีเสนเรือน เสร็จแล้ว “เขยกก” ก็จะเริ่มพิธีเช่นผี ลักษณะการเช่นผีเหมือนกับการเช่นในพิธีเสนเรือน แต่ในการเชิญผีขึ้นเรือนนี้ “เขยกก” เชิญผู้ตายมา กินก่อน จากนั้นเชิญผีเรือนอื่นๆ จากบั้งผีเรือนมากินด้วยเชิญมาเรื่อยๆ ตามรายชื่อใน “บั้งผีเฮือน” จนกว่าจะหมดรายชื่อ หลังจากเสร็จพิธีเชิญผีขึ้นเรือนแล้ว จะเป็นพิธีเสนสู่ขวัญเจ้าบ้านและสมาชิกที่ อยู่ในบ้านผู้ตายทุกคน การสู่ขวัญนี้เพื่อให้ขวัญทุกคนกลับมาอยู่กับตัว ไม่ไปกับผู้ตาย ผู้ทำพิธีสู่ขวัญ มักจะเป็นหมอเสนไม่ใช่เขยกก หมอเสนจะทำพิธีผูกข้อมือด้วยด้ายสีขาว เป่าเสกให้ทุกคน แจกที่มาร่วมงาน นอกจากจะเป็นญาติเดียวกันก็จะมีเพื่อนบ้านมาร่วมด้วย ในการมาร่วมจะนำห่อข้าวเหนียว นึ่ง หรือห่อข้าวเจ้า ห่อเล็กๆ ใส่ใบตองมาช่วยเจ้าภาพคนละห่อ เพื่อร่วมพิธีสู่ขวัญ อาจจะทำขวัญให้ เจ้าภาพคนละประมาณ 10 บาทหรือไม่ต้องให้แล้วแต่สะดวก เมื่อพิธีสู่ขวัญเสร็จแล้วเป็นอันเสร็จพิธี เชิญผีขึ้นบ้านเจ้าภาพจะเลี้ยงอาหารกลางวัน จากนั้นทยอยกันกลับ

จิรวัดน์ นัยชิต (2550: 104-110) ได้กล่าวว่า พิธีเชิญผีขึ้นเฮือนหรือ พิธีเอาผีขึ้น เฮือน หลังจากวันเผาศพประมาณ 1 เดือน ชาวไทยทรงดำจะมีการเอาผีขึ้นเฮือน กำหนดวันโดย ผู้ตัวจะเอาผีขึ้นเฮือนตรงกับมือเวงตงของตระกูล ผู้น้อยจะเอาผีขึ้นเฮือนไม่ตรงกับมือเวงตงของ ตระกูล ในพิธีใช้หัวหมู 1 หัว ใส่ปาน (พาน) เสน หมอเสน จะทำพิธีเอาผีขึ้นเฮือน เรียกดวงวิญญาณ ของผู้ตายที่ลานหน้าบ้าน โดยใช้ขันหมากพลู บุตรชายผู้ที่จะเลี้ยงผี (รับเลี้ยงผี) นำปั้นเหนียวมา เรียกดวงวิญญาณของผู้ตาย แล้วหมอเสนทำพิธีเรียกอีกครั้งหนึ่ง ในการประกอบพิธีกรรม หมอเสน ผู้ตัวจะสวมเสื้อสีแดง หมอเสนผู้น้อยจะสวมเสื้อสี หมอเสนจะเรียกดวงวิญญาณของผู้ตายในผี เฮือนเดียวกันที่มีชื่ออยู่ในบั้งผีเฮือนมากินอาหารที่เช่นไหว้ หลังพิธีนำผีขึ้นเฮือนจะเป็นพิธีสู่ขวัญ โดยผู้ร่วมสู่ขวัญจะนำห่อข้าว ซึ่งห่อด้วยใบตองมาใส่รวมกันในปานเสน เสร็จพิธีแล้วนำอาหารมา แจกจ่ายให้ผู้มาร่วมพิธีได้รับประทาน เสร็จพิธีก็จะให้เขยกกลับไป จากนั้นเจ้าของบ้านก็ล้างทำความสะอาดบ้าน เพื่อไม่ให้มีงานเช่นนี้เกิดขึ้นในบ้านหลังนี้อีกต่อไป (โกศล เข้มกาญจนวัฒน์ ม.ป.ป.: 7) ลูกทุกคนของผู้ตายนำไปที่ตายแล้วแต่ยังไม่คัมใส่ถาด ให้เขยกนำไปวางไว้ให้ผีอื่นกินก่อน ลูกก็จะ

เรียกผีพ่อ หรือผีแม่ขึ้นเฮือน กลายเป็นผีเฮือน เพื่อให้ลูกหลานเช่นไหว้ตลอดไป และลูกต้องจดรายชื่อผู้ตายลงในบั้งผีเฮือนด้วย

3.7 พิธีกรรมเสนเรือน

พิธีกรรมเสนเรือนของชาวไทยทรงดำนี้ คำว่า “เสน” หมายถึง เซ่นหรือสังเวท ส่วนคำว่า “เรือน” หรือ “เฮือน” หมายถึง ผีเรือน ซึ่งตามความคิดของชาวไทยทรงดำนั้น หมายถึง ผู้ที่ตายแล้วและอยู่ในตระกูลเดียวกัน หรือ สิ่งเดียวกัน (สิ่ง หมายถึง แซ่ตระกูล) แต่ละครอบครัวจะมีสมุดจดชื่อผู้คนในตระกูลของตนที่ตายไปแล้วเรียกว่า “บั้งผีเรือน” เก็บไว้ทุกบ้าน พิธีเสนเรือนนิยมทำ 2-3 ปีต่อครั้ง เพื่อให้มีผีบรรพบุรุษมารับเครื่องเซ่น เป็นการระลึกถึงบุญคุณผู้ตายไปแล้ว และเพื่อให้ปกปักรักษาคุ้มครอง ถ้าไม่ทำก็จะเป็นสิ่งไม่ดี (เรณู เหมือนจันทร์เชย 2542:75)

การกำหนดวันจัดพิธีแต่ละบ้านจะไม่พร้อมกัน โดยดูจากการไถ่วันของโง่ง แต่วันต้องไม่ตรงกับวันตาย วันเผา วันปาดตา เป็นต้น เดือนที่ไทยทรงดำนิยมทำพิธีเสนเรือนส่วนมากเป็นเดือนคู่ คือ เดือน 4 เดือน 6 เดือน 12 สำหรับเดือน 5 ไทยทรงดำจะไม่ทำพิธีเพราะเป็นช่วงสงกรานต์ และอากาศร้อน

ผู้มาร่วมงานในพิธีเสนเรือน มีดังนี้

1. ญาติผีเดียวกัน ประกอบด้วยบุคคล 2 กลุ่ม คือ

1.1 กลุ่มสายโลหิตเดียวกัน หมายถึง บุคคลที่มีบรรพบุรุษร่วมกัน เช่น ลูก พี่น้อง น้ำ อา เป็นต้น คนกลุ่มนี้ต้องแต่งกายด้วยชุดที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

1.2 กลุ่มญาติจากการแต่งงาน หมายถึง บุคคลที่เป็นน้อง ลูกหลานซึ่งเป็นสะใภ้หรือเขยของผีเรือน คนกลุ่มนี้ต้องแต่งกายด้วยเสื้อฮีในเวลาทำพิธี

2. แขกรับเชิญ คือ บุคคลที่เป็นเพื่อนบ้านใกล้เคียงและผู้เคารพนับถือ การแต่งกายจะเป็นชุดธรรมดาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

เรณู เหมือนจันทร์เชย (อ้างในพนิดา เย็นสมุทร 2524: 134) ว่า การทำพิธีเสนเรือนเมื่อครอบครัวใดจะทำพิธีในอีก 2-3 ปีข้างหน้าก็จะเลี้ยงหมูตัวผู้ในสมัยก่อนถ้าปีนี้เสนเรือน ปีหน้าจะเริ่มเลี้ยงหมูที่คลอดออกมา เช่น หมูคลอด 10 ตัว ตัวที่เล็กจะเลี้ยงเอาไว้เสนเรือน ถ้าเลี้ยงไปนานๆ แล้วหมูที่เลี้ยงเอาไว้เสนเรือนตัวโตและมีน้ำหนักมากเจ้าของจะนำหมูไปขายไม่ได้ เพราะถ้ามีผู้ใดขายจะเจ็บป่วยได้ หมูจะเลี้ยงไว้ประมาณ 2 ปี จึงจะเสนได้ ถ้าผู้ที่นับถือผีเดียวกันตายภายในปีที่ต้องทำพิธีเสนเรือน จะทำพิธีไม่ได้ต้องเลื่อนวันออกไปจนกระทั่งเดือนหน้า แต่ถ้าคนในบ้านตายก็เอาหมูตัวที่ใช้ในพิธีเสนนำมาใช้ตอนทำพิธีเอาผีขึ้นเรือนได้ เจ้าของบ้านจะไปปรึกษาหมอเสนเพื่อหาวันที่ทำพิธีและเลือกวันดีหรือวันที่เป็นมงคลสำหรับบ้านนั้นๆ เมื่อใกล้วันทำพิธีของบ้านต้องจัดหมากพลู บุหรี่ไปให้หมอเสนเรียกว่าไป “วานหมอ”

การวามหอม หมายถึง การนำหอมมากพลูของผู้ที่จะทำพิธีเส่นเรือนไปให้แก่หอม เสน เป็นการไปเชิญพิธีเส่นเรือน หากหอมเสนยอมรับหอมมากพลูนั้น จะเป็นการตอบรับว่าไปทำ พิธีเส่นเรือนให้ แล้วหอมเสนก็จะนำหอมมากพลูไปบูชาครูก่อนจึงจะไปทำพิธีเส่นเรือนได้

ความแตกต่างระหว่างพิธีเส่นเรือนของตระกูลผู้ท้าว (ผีผู้ท้าว) กับตระกูลผู้น้อย (ผีผู้น้อย) พอสรุปได้ดังนี้ (เรณู เหมือนจันทร์เชษ อ่างโนนนำวัลย์ กิจกรักษ์กุล 2532: 109-110)

เสนเรือนผีผู้ท้าว	เสนเรือนผีผู้น้อย
1. หอมเสนต้องถือสกลมาจากตระกูลผู้ท้าว เรียกว่า “หอมเสนผู้ท้าว”	1. หอมเสนต้องสืบสกลมาจากตระกูลธรรมดา
2. หอมเสนต้องนุ่งกางเกงดำสวมเสื้อผ้าฝ้ายแขน ยาวสีแดงมือ ถือวี 2 ข้างสะพายตาม สวมกำไล	2. หอมเสนต้องแต่งกายด้วยชุดที่ใช้ในชีวิตประจำวัน มีเสื้ออิคคุมไหล่ไม่ถือวี
3. หอมเสนจะนั่งบนเก้าอี้เดี่ยวๆ เรียกว่า “ตั้งเก้าอี้”	3. หอมเสนจะนั่งบนเสื่อทำพิธีในกะล่อหอง
4. หอมเสนจะเช่นหล้าก่อนเช่นอาหาร (อาหารส่วนใหญ่ทำมาจากเนื้อกระบือ)	4. หอมเสนจะเช่นอาหารก่อน เช่นหล้า(อาหารส่วนใหญ่ทำจากเนื้อสุกร)
5. หอมเสนจะเช่นอาหารที่เป็นเครื่องเช่นหิ้ง ห่อเพราะอาหารทุกชนิดจะเอามาจากปาน เพื่อนเช่นผีทีละคำ	5. หอมเสนจะใช้ตะเกียบคีบอาหารอย่างละ น้อย ห่อด้วยใบตองเป็นห่อๆ เรียกว่า “ห่อ หล่อ” วาง บนปานเพื่อน
6. การเลี้ยงอาหารหอมเสนจะเลี้ยงเฉพาะมือ กลางวัน	6. การเลี้ยงอาหารหอมเสนจะเลี้ยงเฉพาะมือ เช้า และมือกลางวัน
7. ระยะเวลาในการทำพิธีเส่นเรือนจะต้องทำ ให้เสร็จก่อนเที่ยงวัน	7. ระยะเวลาในการทำพิธีเส่นเรือนตั้งแต่เช้าไป จนถึงบ่ายและเย็น

2.8 พิธีกรรมปาดตั้ง

จากการศึกษาเอกสารตำราวิชาการมีสาระสำคัญ ดังนี้

พิธีกรรม “ปาดตั้ง” เป็นพิธีกรรมหนึ่งเกี่ยวกับระบบความเชื่อและสิทธิบูชาผี บรรพบุรุษของชาวไทยทรงดำ ชาวไทยทรงดำทุกครัวเรือน จะมีผีเรือนประจำบ้านและจะต้องทำ พิธีนี้ด้วยกันทั้งนั้น เป็นการปฏิบัติเพื่อระลึกถึงบุญคุณพ่อแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว มีอาหารการกินเหมือนเมื่อยังมีชีวิตอยู่ พิธีกรรมนี้จะแยกการปฏิบัติได้เป็น 2 ประการ คือ (สุกัญญา จันทะสุน 2538: 104)

1. ปฏิบัติเป็นกิจวัตร
2. ปฏิบัติเมื่อถึงเดือน 12 ข้างแรมหรือเดือนอ้ายข้างขึ้น อันเป็นเดือนที่เริ่มเก็บเกี่ยวข้าวในนา

การปฏิบัติเป็นกิจวัตร ถ้าเป็นตระกูลผู้ท้าว จะต้องนำการปาดตั้งทุก 5 วัน ถ้าเป็นตระกูลผู้น้อยทำทุก 10 วัน โดยจัดข้าวปลาอาหาร ขนมผลไม้ที่ขาดไม่ได้ คือ เหล้า ใส่งานำไปวางที่มุมห้องผีเรือน ชาวไทยทรงดำเรียกห้องผีเรือน “กะล่อห้อง” เครื่องเช่นนี้จะวางไว้ที่ห้องนี้ประมาณ 1 ชั่วโมง แล้วจึงจะยกออกมาได้ การเช่นจะเป็นการเช่น 2 ครั้ง ในช่วงเช้า 1 ครั้ง ในช่วงบ่ายถึงเย็นอีกหนึ่งครั้ง อาหารที่ใช้ก็เป็นอาหารที่กินกันอยู่ในชีวิตประจำวันไม่ต้องมีอาหารพิเศษ แต่ต้องตักให้ผีเรือนกินก่อน ถ้าเป็นข้าวหรือข้าวเหนียวก็เป็นข้าวปากหม้อ ที่สำคัญเจ้าบ้านจะต้องบอกผีเรือนให้มากินเครื่องเช่น พร้อมทั้งขอพรให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข และให้ได้ผลผลิตจากไร่นาเพิ่มขึ้นเป็นต้น

ส่วนพิธีปาดตั้งที่ทำกันในเดือน 12 ข้างแรมหรือด้านซ้ายข้างขึ้นนั้น เป็นการปาดตั้งพิเศษประจำปี กล่าวคือในช่วงนั้นเป็นช่วงที่จะเก็บเกี่ยว จึงต้องเก็บเกี่ยวข้าวใหม่มาให้ผีพ่อแม่ บรรพบุรุษกินก่อน แล้วจึงเริ่มเก็บเกี่ยวข้าวในนาไปจนหมดฤดูเก็บเกี่ยว ทั้งนี้การเก็บเกี่ยวข้าวใหม่มาและทำพิธีให้พ่อแม่และบรรพบุรุษกินก่อนนี้ ถือว่าเป็นการกตัญญูทดแทนบุญคุณ และเป็นสิริมงคลในการเก็บเกี่ยวให้ได้ผลผลิตมากตามความตั้งใจไว้

ข้าวใหม่ชาวไทยทรงดำจะนำมาทำ “ข้าวเม่า” และ “ข้าวฮาง” เป็นอาหารเพื่อเซ่นไหว้ร่วมกับอาหารอื่นๆ เช่น แกง ลาม เป็นต้น สิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือข้าวหลามชาวไทยทรงดำจะเผาข้าวหลามกินกันในช่วงนี้ด้วยทุกครัวเรือน การเช่นไหว้นั้น เจ้าบ้านจะนำเครื่องเช่นที่มี “ข้าวเม่า” เป็นหลักพร้อมเหล้าไปวางที่กะล่อห้อง ประมาณ 1 ชั่วโมง บอกผีเรือนให้รู้ว่าได้ข้าวใหม่มาและนำมาให้พ่อแม่กิน จากน้ำพักน้ำแรงของตน ขอพร เมื่อเสร็จแล้วก็จะยกอาหารออกมาเลี้ยงดูในหมู่ญาติ ในช่วงเย็นก็จะทำพิธีอีกครั้ง จากนั้นญาติๆ ก็ทยอยกลับพร้อมนำขนมและอาหารที่แจกจ่ายแบ่งปันจากเจ้าของบ้านนำกลับไปเป็นอันเสร็จพิธี

ปาดตั้ง แปลว่า วาง ตั้งไว้ หรือนำเข้ามาถวาย คือ นำเครื่องเช่นตั้งไว้ให้ผีเรือนกินที่กะล่อห้อง เชิญผีเรือนมารับอาหารที่เซ่นไหว้ เพื่อเป็นการระลึกถึง (บุญมี ปาฐกถาธรรมคุณ 2546: 108-115)

ปาดตั้ง มี 2 ประเภท คือ ปาดตั้งเป็นประจำ และปาดตั้งข้าวใหม่

1. การปาดตั้งเป็นประจำ เป็นการเซ่นข้าวปลาอาหารประจำทุก 5 วัน สำหรับตระกูลผู้ท้าว แต่ถ้าเป็นตระกูลผู้น้อย จัดทำทุกๆ 10 วัน

1.1 ความเชื่อ ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อเรื่องผีจึงบูชาผีบรรพบุรุษ มีการเชิญผีขึ้นเรือนเป็นผีประจำเรือน หรือผีเรือน เพื่อให้บุตรหลานได้เช่นไว้ เป็นการปฏิบัติเพื่อระลึกถึงผีพ่อแม่และผีบรรพบุรุษ เป็นการตอบแทนพระคุณ และมีการปาดตั้งเพื่อให้ผีบรรพบุรุษมีของกินเหมือนเมื่อตอนมีชีวิตอยู่ บุตรหลานต้องปฏิบัติเป็นประจำ โดยจัดข้าวปลาอาหาร ขนม ผลไม้ ที่ขาดไม่ได้

คือเหล้า เพื่อนำไปเช่นผีเรือนในกะล่อหอง อาหารที่ใช้เช่นเป็นอาหารที่รับประทานในชีวิตประจำวัน ไม่ต้องทำอาหารพิเศษ แต่ต้องตักให้ผีเรือนกินก่อน แม้แต่ข้าวสุก หรือข้าวเหนียวก็ใช้ข้าวปากหม้อ เมื่อจะปาดตัง เจ้าบ้านเป็นผู้นำอาหารไปเช่นผีเรือนที่กะล่อหอง ถ้าเจ้าบ้านไม่อยู่ก็จะให้ผู้สืบผีเดียวกัน เช่น สะโก้ เป็นผู้นำอาหารไปปาดตัง และต้องบอกผีเรือนให้มากินเครื่องเช่น พร้อมทั้งขอพรให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่ทุกคนในครอบครัว ให้ได้ผลผลิตจากไร่นาเพิ่มขึ้น ทุกครั้งก่อนที่จะนำอาหารไปเช่นไว้ต้องบอกกล่าวที่หน้ากะล่อหองก่อนแล้วจึงยกอาหารเข้าไป ส่วนใหญ่ผู้ทำหน้าที่ปาดตัง คือ สะโก้ เพราะมีหน้าที่ทำอาหาร ถือเป็นธรรมเนียมชาวไทยทรงดำเหมือนธรรมเนียมจีน แต่ตามธรรมเนียมปฏิบัติเมื่อสะโก้จะเข้าไปกะล่อหองต้องสวมเสื้อฮี เป็นการยุ่งยาก นอกจากสะโก้คนนั้นมิบุตรแล้วก็ให้บุตรยกอาหารไปปาดตัง เด็กไทยทรงดำได้รับการฝึกให้ยกถาดอาหารไปปาดตังตั้งแต่เด็ก ๆ

การปาดตัง ส่วนมากจะทำการปาดตัง 2 ครั้ง คือ ปาดตังข้าววาง (อาหารเช้า) 1 ครั้ง และปาดตังข้าวเวน (อาหารกลางวัน) อีก 1 ครั้ง อาหารใส่ถาดวางไว้ที่กะล่อหองประมาณ 1 ชั่วโมง หากบ้านใดไม่สะดวกในช่วงกลางวัน เมื่อปาดตังครั้งที่หนึ่ง รอสักพักก็นำอาหารมาเปลี่ยน และปาดตังครั้งที่สองต่อ แล้วจึงยกอาหารรับประทานได้

1.2 พิธีกรรม แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนเตรียมและขั้นตอนประกอบพิธี ดังนี้

1.2.1 ขั้นตอนเตรียมการ

1) มือเวนตง(วันเช่นไหว้) เจ้าภาพต้องเลือกวันปาดตัง (วันถวายอาหารเช่นวิญญาณบรรพบุรุษต้นตระกูล) เป็นมือเวนตงที่ไม่ตรงกับวันตายของพ่อแม่ การนับวัน (มือ) ปาดตังมี 10 วัน มือฮ่าง มือเต้า มือกำ มือกาบ มือฮับ มือฮาย มือเมิง มือเป็ก มือกัด มือชดตามลำดับ

เดือนของชาวไทยทรงดำมี 10 วัน(เดือนของไทยมี 30วัน) พอครบ 10 วันก็เริ่มนับหนึ่งใหม่ ปาดตังผู้ท้าว นับจากวันที่ 1 คือวันมือฮ่าง มือฮาย ครบ 5 วันก็ปาดตัง 1 ครั้ง (สมมติว่า วันฮ่าง ปาดตัง วันฮายก็ปาดตังอีกครั้ง) การนับวันของหมู่บ้านเหมือนกันเป็นวันเดียวกันทั้งหมู่บ้าน ตระกูลผู้ท้าวจะปาดตังวันเดียวกัน ตระกูลผู้น้อยก็จะปาดตังวันเดียวกัน แต่วันปาดตังของตระกูลผู้น้อย และวันปาดตังของตระกูลผู้ท้าวไม่ตรงกัน

เมื่อคูวันปาดตัง(เวนตง) ได้แล้ว ชาวไทยทรงดำ บางบ้านใช้วิธีจำเอาเอง บางบ้านจะถามจากเพื่อนบ้าน เพราะส่วนใหญ่ทั้งหมู่บ้านจะปาดตังเหมือนกัน แต่บางบ้านจะทำเครื่องหมายกำหนดวันไว้ในปฏิทิน โดยเขียนวันกำกับกับปฏิทินไทยไว้กันลืม เขียนไว้ตั้งแต่วันฮ่างจนถึงวันชด และเริ่มเขียนจดหมดเดือน บางบ้านมีเวลาจะเขียนไว้หลายๆ เดือนหรือตลอดทั้งปี

2) เครื่องเช่นที่ใช้ในพิธี เจ้าของบ้านหรือสะใภ้ ต้องเตรียมจัดอาหารที่รับประทานในชีวิตประจำวันใส่ถาด 2 ถาด แต่ละถาดมีชามเล็กๆ 2 ใบตั้งอยู่ ถาดที่ 1 ใส่ข้าว 2 ถ้วย ส่วนถาดที่ 2 ใส่กับข้าวและขนม(ถ้ามี) หากไม่มีขนมก็ตักกับข้าวทั้ง 2 ถ้วย หรือถ้ามีผลไม้จะนำผลไม้ใส่ในถาดได้

3) การเช่นน้ำให้บรรพบุรุษ เจ้าของบ้านหรือสะใภ้ทำหน้าที่เปลี่ยนน้ำในกาน้ำที่ตั้งในกะล่อหอง ส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของเด็กๆ เปลี่ยนน้ำ

4) การแต่งกายในการปาดตั้ง หากเป็นผู้ชายทำการปาดตั้งจะแต่งกายด้วยชุดที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ถ้าเป็นสะใภ้ทำการปาดตั้ง ต้องสวมเสื้อสี (ชุดพิธี) เมื่อนำอาหารเข้าไปปาดตั้งในกะล่อหอง

1.2.2 ชั้นประกอบพิธี

การปาดตั้งไม่ต้องหาหมอเสนามาทำพิธี เจ้าของบ้านจัดการปาดตั้งได้เองจนเสร็จพิธีภายในวันเดียว เจ้าของบ้านจะนำถาดอาหารไปตั้งที่กะล่อหองแล้ว กล่าวเชิญผีเรือนมารับอาหารที่เช่นไว้โดยกล่าวปาดตั้ง

คำกล่าว ความปาดตั้ง

คำอ่าน

ฮอดมือสนวันดี ข้าวสุกมาบ่ง งามตงมาปาด ฟันมา

มะป๊ะมากิน ชักถ่อปอด้ม ชักแซแมด้ม ชักถ่อปู้ด้ม ย่าด้ม ยาเจือ

ตั้งเหม็ดจูงูจูกัน ให้เจือกันมา มากินงามตงน้อ กินแล้วให้กุ่มให้กวม

ลูเต้าลูหลานให้ฮ้อยด้อมีแสง จูงูจูกัน เอ็ดฮังให้ได้ให้มี ให้มีกิน

มือฮ้อยให้ร่าให้รวย ให้ลูหลานนี้ เอ็ดไฮให้เป็นข้าวฮวงหนา เอ็ดนา

ให้เป็นข้าวหนาสวงใหญ่ ชุ่มข้าวใหญ่ปอชวานนั๊ก ปู้ดักให้

ปอชวานฮ้อย เอ็ดน้อยให้ได้หลาย เอ็ดหลายให้ได้เอ ให้สม

มกสมใจ ให้สมใจฮ้อย ให้ถี้ใจกอ ให้มีกินมือฮ้อย มีใจมีกินกินบ่มก จกบ่อ

พ้อง

งามตง หมายถึง อาหารเซ้าผีเรือน

ปาด หมายถึง ขกวาง, วางไว้

เจือ หมายถึง ชวน

กุ่ม กวม หมายถึง คุ่มครอง, ปกป้องรักษา

เอ หมายถึง มาก

คำแปล

ถึงวันดีเป็นศรีวัน เอาข้าวสุกลงจากเตา เอาข้าวมาปาดตั้ง ขอเชิญมา กิน ทั้ง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ทุกคนที่เป็นบรรพบุรุษทั้งหมดทุกผู้ทุกคน ให้ชวนกันมา มากินอาหาร มือเช้า เมื่อกินแล้วขอให้ช่วยปกปักรักษา ให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข ทำทุกสิ่งทุกอย่าง ขอให้มืออยู่ ขอให้รำให้รวย ให้ลูกให้หลานนี้ทำไร่ให้เป็นข้าวรวงหนา ทำนาให้เป็นข้าวหนารวงใหญ่ ชุ่มข้าวใหญ่พอล้วนบวกลูกผักให้พอล้วนห้อยได้ ทำน้อยให้ได้มาก ทำมากให้ได้มากยิ่งขึ้นไป ให้สมอกสมใจ สมใจนึก มีกินมีอยู่ มีกินมีใช้ กินเท่าไรก็ไม่รู้จักหมด

หรือจะใช้คำกล่าวปาดตั้งแบบง่ายๆ สำหรับชาวไทยทรงดำปัจจุบัน ดังนี้คือ “อ้ายอยู่เอมอยู่ อ้ายเต่า เอมเต่าเอ๋ย มือนี่ลูกหลานเอาข้าววางตงมาปาด ให้มากินยงตงกัน จูผู้จูกนเนื้อ ให้จอยปกปักรักษาหลาน ให้อยู่ดีมีแสงเนื้อ” แปลความว่า คุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย วันนี้ลูกหลานได้นำอาหารเข้า ข้าวปลาอาหารมาเช่นไว้ ขอให้ท่านทั้งหลายจงมารับ โดยพร้อมเพรียงกัน และขอให้ช่วยปกป้องคุ้มครองลูกหลานให้อยู่ดี มีสุขทุกๆ คนด้วยเถิด

เจ้าของบ้านนำอาหารเข้าไปปาดตั้งอีกครั้งช่วงกลางวัน หลังจากช่วงเช้าที่ปาดตั้งและนำอาหารออกมารับประทานกันแล้วจะปาดตั้งครั้งที่สอง ต้องบอกกล่าวผีเรือนให้มากินเครื่องเช่นพร้อมทั้งขอพรอีกครั้ง หลังจากนั้นประมาณ 1 ชั่วโมง เจ้าของบ้านหรือสะใภ้จะยกอาหารออกมาแล้วรับประทานร่วมกันเป็นอันเสร็จพิธี

การปาดตั้งต้องปาดตั้งให้ตรงวันที่ถูกต้อง ถ้าปาดตั้งไม่ตรงวัน ผีเรือนจะไม่ได้รับอาหารที่เช่นไหว้

2. การปาดตั้งข้าวใหม่ เป็นพิธีกรรมเกี่ยวเกี่ยวข้าวใหม่มาเช่นไหว้ผีพ่อแม่ ผีบรรพบุรุษกินก่อน ในช่วงฤดูการเริ่มเกี่ยวเกี่ยวข้าวของทุกปี เป็นการปาดตั้งประจำปี

2.1 ความเชื่อ ชาวไทยทรงดำ ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา เมื่อถึงฤดูเกี่ยวเกี่ยวในเดือน 12 ข้างแรม หรือเดือนอ้ายข้างขึ้น ข้าวในนาเริ่มแก่พร้อมที่จะเกี่ยวมาเข้ายุ้งฉางเพื่อรอคนมาซื้อข้าวเปลือก ชาวไทยทรงดำจะรู้สึกดีใจเมื่อเห็นผลผลิตของตนเป็นรวงข้าวพร้อมที่จะเกี่ยวพร้อมกันนั้นเขาต้องนึกขอบคุณ ผีพ่อแม่ ผีบรรพบุรุษผู้มีพระคุณ ผู้เคยเป็นเจ้าของที่ดินทำมาหากินที่ได้มอบที่นาเหล่านั้นให้แก่เขา และช่วยคุ้มครองป้องกันให้ข้าวในนาได้ผลผลิตดี ดังนั้นเขาจึงต้องทำพิธีเกี่ยวเกี่ยวเอาข้าวใหม่มาให้ผีพ่อแม่ ผีบรรพบุรุษ ได้กินก่อน แล้วจึงเริ่มเกี่ยวเกี่ยวข้าวในนาไปจนกว่าจะหมดฤดูเกี่ยวเกี่ยว ถือว่าเป็นการแสดงถึงความกตัญญูทวดที่ ได้ทดแทนพระคุณ เป็นสิริมงคลในการทำนาต่อไป และมีผลทำให้เกี่ยวเกี่ยวผลผลิตได้เพิ่มขึ้น ชาวไทยทรงดำจะทำพิธีปาดตั้งข้าวใหม่กันทุกบ้าน และทยอยทำปาดตั้งข้าวใหม่กันทุกปี ปีละครั้ง

ข้าวใหม่ในที่นี้หมายถึง รวงข้าวที่กำลังมีสีเหลือง หรือกำลังจะสุกแก่เป็นข้าวเปลือก แต่ยังมีเม็ดเป็นสีเขียวอมเหลือง เมื่อทำให้แบนแล้วฝัดเอาเปลือกออก เนื้อข้าวมีสีเขียวอ่อนๆ เรียก ข้าวเฒ่า

2.2 พิธีกรรม แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนเตรียมการ และขั้นตอนประกอบพิธี ดังนี้

2.2.1 ขั้นตอนเตรียมการ

1) เกี่ยวข้าวใหม่ เจ้าของบ้านจะไปเกี่ยวข้าวที่แก่แต่ยังไม่ถึงเวลาเก็บเกี่ยวตามจำนวนที่ต้องการ ฝัดเอาซังข้าวออกเหลือแต่เม็ดข้าว

2) การจัดเตรียมอาหารและผู้มาร่วมงาน เจ้าของบ้านจะบอกญาติใกล้ชิดภายในครอบครัวให้มาช่วยงาน ประมาณ 04.00 น. ญาติที่มาช่วยงานจัดการนึ่งข้าวเหนียวและทำกับข้าวแบบไทยทรงคำ เช่น จูบหมู แกงหน่อส้ม นึ่งเผือก มัน จัดสำรับ นำข้าวเหนียวคลุกข้าวเฒ่า จัดใส่พานเพื่อน

3) การดำข้าวเฒ่า นำข้าวใหม่ที่เกี่ยวข้องมาล้างน้ำแล้วผึ่งให้สะเด็ดน้ำญาติมาช่วยดำข้าวเฒ่าตอนค่ำๆ โดยใช้กะทะใบบัว (กะทะใหญ่) ตั้งไฟให้ร้อน ข้าวที่ฝัดไว้ใส่กะทะคั่วพอแตกประปรายแล้วตักใส่ครอกดำข้าว ดำพอแฉก แล้วฝัดเอาเปลือกออกอีก ทำเช่นนี้ 2 ครั้งเมื่อเห็นว่าสะอาดดีแล้วจะเก็บไว้ใช้ บางบ้านดำข้าวเฒ่าตอนหัวค่ำเสร็จแล้วนำมาคลุกมะพร้าวและน้ำตาลรับประทานกัน พร้อมกับเล่นขว้างข้าวเฒ่าเป็นที่สนุกสนานสำหรับหนุ่มสาว (การขว้างข้าวเฒ่า คือ ฝ่ายชายหนุ่มจะแอบปาดข้าวเฒ่าให้ถูกฝ่ายหญิงสาว ฝ่ายหญิงสาวจะช่วยกันจับตัวชายหนุ่มที่ขว้างข้าวเฒ่า เมื่อได้ตัวมาก็อาจจะทำโทษต่างๆ เช่น ให้นักินกะปิ ฟ้อนรำ เป็นต้น) ปัจจุบันชาวไทยทรงคำ จะซื้อข้าวเฒ่าสำเร็จรูป เผือกต้ม มันต้ม ผลไม้ เพื่อเตรียมปาดตั้งข้าวใหม่

2.2.2 ขั้นตอนประกอบพิธี

1) การมอบพานเพื่อนให้บรรพบุรุษ เจ้าของบ้านยกพานเพื่อนไปตั้งวางไว้ในกะล่อหอง เวลาประมาณ 7.00 น.

2) การเซ่นผีบรรพบุรุษ เจ้าของบ้านกล่าวเชิญผีบรรพบุรุษให้มารับการปาดตั้งข้าวใหม่จากบุตรหลาน

3) การลาของเซ่น เจ้าของบ้านและญาติที่มาร่วมงานลาของเซ่นไหว้แล้วยกพานเพื่อนออกมา หลังจากนั้นจึงนำอาหารมารับประทานร่วมกัน

การปาดตั้งเป็นการเซ่นอาหารไหว้วิญญาณบรรพบุรุษต้นตระกูลให้มีกินดีเหมือนตอนมีชีวิตอยู่ เป็นพิธีที่ทำภายในครอบครัวที่ใกล้ชิดกันเท่านั้น เมื่อบุตรหลานบรรพบุรุษต้นตระกูลของแต่ละบ้านนำอาหารมาเซ่นไหว้ ก็เหมือนกับเป็นการกล่าวเชิญผีพ่อแม่ ผีบรรพบุรุษให้

มากินอาหารที่บุตรหลานจัดมาให้ บุตรหลานก็จะเก็บเกี่ยวข้าวใหม่ก่อนการเก็บเกี่ยวข้าวในน่านมา ทำข้าวเม่า ข้าวรวง แล้วทำเป็นอาหารเพื่อเช่นร่วมกับอาหารอื่นๆ ให้ผีพ่อแม่ ผีบรรพบุรุษ ได้กินก่อน เป็นการแสดงคารวะ ให้เกียรติ และแสดงความกตัญญูทวนที่ต่อผีพ่อแม่ ผีบรรพบุรุษ ผู้มีพระคุณ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บุตรหลาน ทำให้เก็บเกี่ยวผลผลิตได้มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งขอพรให้บุตรหลานอยู่ดี กินดี มีความสุข ความเจริญ และเป็นการแสดงความระลึกถึงเสมอว่า ผีพ่อแม่ ผีบรรพบุรุษยังอยู่ใกล้ชิด ก่อให้เกิดความอบอุ่นทางใจว่าได้รับความคุ้มครอง ปกป้องรักษาจากท่านเหล่านั้น ชาวไทยทรงคำจึงถือปฏิบัติกันเป็นประจำ

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับไทยทรงคำ ได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นมาของไทยทรงคำไว้มาก ทั้งทางด้านวัฒนธรรม และพิธีกรรมความเชื่อต่างๆ พอสรุปได้ ดังนี้

4.1 เอกสารและบทความ

4.1.1 ด้านประวัติความเป็นมา

สิริ พิงค์ (2519) ได้รวบรวมเรียบเรียงหนังสือ ชื่อ “ประวัติ-ลัทธิของผู้ไทซงคำ” ได้กล่าวถึงถิ่นเดิมของผู้ไทซงคำ มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองแกลงในแคว้นสิบสองจุไทย ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน แต่อยู่ทางตอนเหนือของเวียดนาม ผู้ไทซงคำ ที่เมืองแกลงมีอิสระในการปกครองตนเอง เคยทำสงครามกับจีนและเคยตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีนใน พ.ศ.456 ในสมัยราชวงศ์ซันปกครองจีน จากการทำสงครามระหว่างแผ่นดินจีนกับแผ่นดินแกลง ทำให้ผู้ไทซงคำอพยพลงมาทางใต้เข้าสู่เวียงจันทน์ หลวงพระบาง และกระจายไปตามลุ่มน้ำต่างๆ เช่นเดียวกับนิพนธ์ เสนาพิทักษ์ (2523) เสนอบทความเรื่อง “ผู้ไทโซ่ง” โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับพงศาวดารเมืองแกลง ซึ่งเป็นเมืองดั้งเดิมของลาวโซ่งมีผู้ปกครองเมือง คือขุนลอคำ ได้บรรยายสภาพเมืองแกลงซึ่งปัจจุบัน คือ เมือง “เคียนเปียนฟู” เกี่ยวกับ ผี ขวัญ และพิธีต่างๆ และในบทความเรื่อง “ประวัติไทยโซ่ง” กล่าวถึง ชนชาติไทยเคยอยู่ที่สิบสองจุไทย เมืองแกลง บริเวณแม่น้ำอู แม่น้ำคำ และทางตอนใต้ของประเทศจีน เรียกตนเองว่า “ผู้ไท” หรือ “ไทคำ” มีขนบประเพณีวัฒนธรรม ภาษาพูดตัวหนังสือเป็นของตนเอง ชนเหล่านี้ส่วนหนึ่งได้อพยพมาอยู่ในประเทศไทยที่เรียกกันว่า “ลาวโซ่ง” หรือ “ลาวโซ่งคำ”

สุมิตร ปิติพัฒน์ (2551) ได้เสนอบทความ เสวนา “ไท-ไทย-สยาม กับปัญหาอัตลักษณ์ของผู้คนและประเทศชาติ” ในหัวเรื่อง สภาวะการณ์และการสร้างอัตลักษณ์ว่า เมืองแกลงเป็นเมืองที่ไทคำอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ไทคำถูกกวาดต้อนเข้ามาในพระราชอาณาจักร

สยาม ตั้งถิ่นฐานที่ ลพบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี บางกลุ่มก็ขึ้นไปจนถึงสุโขทัย ดังนั้นไทดำจึงเกี่ยวข้องกับประเทศไทยตั้งแต่สมัยโบราณ สมัยกรุงธนบุรี เป็นสมัยที่เริ่มกวาดต้อนผู้คนนอกประเทศมาอาศัยอยู่ในแผ่นดินไทย

สุกัญญา จันทะสุน ได้เสนอข้อเขียนเกี่ยวกับลาว โข่งในภูมิภาคตะวันตกของพะยอม นะมาตย์ (ม.ป.ป.) ปัจจุบันลาวโข่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในจังหวัดเพชรบุรีมากที่สุด ที่จังหวัดราชบุรีอยู่ในเขตอำเภอจอมบึงที่ตลาดควาย เขตอำเภอดำเนินสะดวก ที่คอนคั้ง บัวงามและโคกตบเป็ด เขตอำเภอปากท่อ ที่ภูเขาทอง เขตอำเภอบางแพ ที่บ้านดอนคา ที่จังหวัดสุพรรณบุรี อยู่ในเขตอำเภออู่ทอง ที่บ้านดอน สระยามโสม และดอนมะเกลือ เขตอำเภอเมือง ที่ตำบลบางกุ้ง สำหรับจังหวัดนครปฐม ที่อำเภอบางเลนและอำเภอกำแพงแสน อำเภอดอนตูม นอกจากนี้ยังกล่าวถึงวัฒนธรรม การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวโข่ง ตลอดจน ประเพณี และความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อเรื่องขวัญ และพิธีเสนเรือน นับว่าเป็นกลุ่มชน ที่ยังรักษาแบบแผนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนไว้ได้เป็นอย่างดี

4.1.2 ด้านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ

พ.สินธุเสก (2512) เขียนบทความเรื่อง “ชีวิต วัฒนธรรม-ประเพณีไทยทรงดำ” กล่าวว่า สิ่งที่น่าสนใจในพิธีแต่งงาน คือ การไหว้ของเจ้าบ่าวเจ้าสาวและเพื่อนของทั้งสองฝ่าย จะต้องไหว้ญาติมาทักทาย เป็นการฝึกให้เด็กอ่อนนุ่มต่อผู้ใหญ่ การอ่อนนุ่มต่อผู้ใหญ่นี้เป็นธรรมเนียมไทยอย่างหนึ่ง สำหรับ มณีรัตน์ ท้วมเจริญ (2518) ได้กล่าวถึงโข่งในพิธีเสน “พิธีเสนเรือนของโข่ง” พิธีเสนเรือนนี้ เป็นการกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และเกิดสิริมงคลแก่บ้านตนเอง รวมทั้งเป็นการพบปะระหว่างเครือญาติและเพื่อนบ้านด้วย นอกจากนี้ นุกูล ชมพูนิจ และ วินิดา พิเศษพงษา (2530) ได้ศึกษาวัฒนธรรมไทยโข่ง บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม กล่าวถึงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวโข่ง เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมภาษา งานหัตถกรรม พิธีกรรมที่สำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อ เช่น พิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ พิธีกรรมการทำศพ ฯลฯ ศรีศักร วัลลิโกดม (2534) ได้เสนอบทความเกี่ยวกับความเชื่อเรื่อง แถนไนไทยดำ ศาสนาดั้งเดิมของคนไทย สรุปว่า คนไทยทรงดำ นับถือแถนเป็นเทพเจ้า ที่มีความสัมพันธ์กับมนุษย์มาก จะสามารถบันดาลความสมบูรณ์พูนสุขให้กับมนุษย์และมีหน้าที่ลงโทษมนุษย์อีกด้วย จะมีการทำพิธีเช่นสรวงบูชา โดยเฉพาะการฆ่าหมู ไก่ และควาย ระบบความเชื่อของคนไทยดำนั้น มีเมืองฟ้าเป็นที่อยู่ของแถน เมื่อตายแล้ววิญญาณจะหลุดออกจากร่าง มุ่งหน้าไปที่เมืองฟ้า แต่จะไปถึงหรือไม่ขึ้นอยู่กับที่ทำความดีหรือทำชั่ว ถ้าทำดีก็สามารถว่ายน้ำไปอยู่เมืองแถนได้ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2542) ได้เรียบเรียงบทความ “ศาสนา ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม” ว่า ไทยโข่งในปัจจุบันนับถือศาสนาพุทธ มีส่วนน้อยที่นับถือศาสนาคริสต์ ครอบครัวยุคที่นับถือ

ศาสนาคริสต์จะไม่มี การนับถือผีเรือน เช่นเดียวกับ สุมิตร ปิติพัฒน์ (2534) ที่กล่าวถึงศาสนาและความเชื่อ ไทยคำมีความเชื่อถือเรื่องผีขวัญ และสิ่งเหนือธรรมชาติ เชื่อว่าผีต่างๆ มีทั้งผีให้คุณและให้โทษ เช่น ผีแค้นหรือผีฟ้า ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเมือง ผีป่า ผีขวง และผีอื่นๆ นอกจากนี้ยังกล่าวถึง “ขวัญ” ว่า ร่างกายของมนุษย์มีขวัญประกอบกับอวัยวะสำคัญ รวม 32 ขวัญ เมื่อเจ็บป่วยจะมีพิธีหรือผีแค้น ศาสนาของไทยคำเป็นแบบ Animism คือการนับถือผีขวัญ และมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้นชีวิตความเป็นอยู่และพิธีกรรมต่างๆ จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับผีประเภทต่างๆ

4.1.3 ด้านความเป็นอยู่

สมทรง บุษยพัฒน์ (2542) ได้กล่าวถึงโครงสร้างทางสังคมไทยทรงคำ ดังนี้

1. ครอบครัว

สมาชิกในแต่ละครอบครัวของไทยทรงคำ จะเป็นญาติพี่น้องเดียวกัน ส่วนญาติต่างๆ ก็มีความผูกพันสนิทสนมกับลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย ลูกชายจะนำภรรยาเข้ามาอยู่ในบ้านพ่อแม่ของตน ส่วนลูกสาวจะไปอยู่บ้านสามี แต่ก็ยังคงติดต่อนไปมาหาสู่กันกับพ่อแม่ตน ปัจจุบันครอบครัวไทยทรงคำมีขนาดเล็กลง โดยบางคู่อาจปลูกบ้านอยู่ต่างหาก แต่จะอยู่ใกล้หรือในบริเวณบ้านของพ่อแม่ ภายในใกล้หรือในบริเวณบ้านของพ่อแม่ ภายในครอบครัว คนเฒ่าคนแก่จะได้รับความเคารพสูงสุดจากสมาชิกภายในบ้าน ผู้อาวุโสสูงสุดจะเป็นหัวหน้าครอบครัว สมาชิกในครอบครัวทุกคนจะต้องช่วยกันทำงานการสืบสกุลจะนับถือทางฝ่ายบิดา ลูกชายและภรรยา นับถือผีบรรพบุรุษฝ่ายพ่อ ส่วนลูกสาวจะไปนับถือผีฝ่ายสามี การแบ่งเป็นตระกูลหรือ “สิง” เดียวกันถือว่าเกี่ยวข้องเป็นญาติกัน แต่เดิมนามสกุลของไทยทรงคำจะขึ้นต้นว่า “สิง” แล้วต่อด้วยชื่อสกุล เช่น “สิงล่อ” “สิงดำ” เป็นต้น แต่ปัจจุบันการใช้นามสกุลจะมีลักษณะเช่นเดียวกับคนไทย ส่วนสิงเดิมก็ยังมีอยู่ เพื่อใช้อ้างถึงความเกี่ยวข้องกันในกลุ่มไทยทรงคำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษ

2. การจัดลำดับชั้นทางสังคม

ในสังคมดั้งเดิมของไทยทรงคำ แบ่งผู้คนออกเป็น 2 พวก คือ พวกเจ้า เรียกว่า “ผู้ท้าว” ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากผู้ปกครองเมือง และพวกสามัญชน เรียกว่า “ผู้น้อย” พวกเจ้าเป็นชนชั้นปกครองที่สามารถบูชาผีเมืองได้ ในขณะที่ผู้น้อยบูชาแต่ผีบรรพบุรุษของตน ไทยทรงคำในประเทศไทย ยังคงยอมรับการแบ่งชนชั้นอยู่ แต่ “ผู้ท้าว” ในปัจจุบันไม่มีอำนาจในการปกครอง และชีวิตความเป็นอยู่แทบ จะมองไม่เห็นความแตกต่างระหว่างชนชั้น แต่พิธีกรรมทางศาสนา ที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่ จะเป็นเครื่องบ่งชี้ชนชั้น คือ ผู้ประกอบพิธีจะใช้แต่ “ผู้ท้าว” เท่านั้น และชนชั้น “ผู้ท้าว” จะจัดพิธีกรรมใหญ่โตกว่าผู้น้อย นอกจากนั้น “ผู้ท้าว” กับ

“ผู้น้อย” จะไม่ประกอบพิธีร่วมกัน สมพนธ์ สุขวงศ์ (2506) ได้เขียนบทความเรื่อง “ไทยทรงดำ” ในวารสารเพชรบุรี สรุปว่า ประเพณีต่างๆ ของลาว โข่งบางอย่างมีความหมายคล้ายคลึงกับของจีน เช่นการใช้ตะเกียบคียบอาหารในพิธีเสนเรือน สุพันธ์ อุคมเวช (2534) ได้กล่าวถึงกลุ่มชนไทยดำ ที่มีที่อยู่อาศัยเป็นกลุ่มครอบครัวหนาแน่นที่อำเภอเขาชัยมากว่าอำเภออื่นๆ เป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ทางการแต่งกาย ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ที่เป็นของตนเอง

4.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับไทยทรงดำ

ได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าและวิจัยเรื่องราวเกี่ยวกับไทยทรงดำในหลายประเด็น พอรวบรวมได้ ดังนี้

ภักทิยา ยิมเรวัต (2544) ได้กล่าวถึงชนกลุ่มต่างๆ ในดินแดนสิบสองจุไทยว่า บริเวณสิบสองจุไทยเป็นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท เป็นกลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐาน แต่ดั้งเดิมอยู่แล้วในดินแดนนี้ รวมทั้งกลุ่มคนไทยที่อพยพเข้ามาใหม่จากประเทศจีน ความเชื่อและพิธีกรรมในสังคมสิบสองจุไทย เป็นสังคมมีระเบียบกฎเกณฑ์ เป็นแบบแผนหรือจารีตบรรพบุรุษ จะถ่ายทอดความเชื่อตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ จากรุ่นสู่รุ่นหลาน เพื่อยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ ซึ่งโลกทัศน์ของชาวไทดำเกี่ยวกับจักรวาลก็คือ จักรวาลประกอบไปด้วย 3 ส่วน ตามความระดับสูงต่ำ ส่วนล่างที่ต่ำที่สุดเป็นที่อยู่ของพวกคนแคระ ส่วนต่อมาเป็นบริเวณตรงกลางเป็นที่อยู่ของโลกมนุษย์ และส่วนที่เหนือขึ้นไป คือ เมืองฟ้า เป็นที่อยู่ของพวกแดนและผี

สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ (2521) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ลาวโข่ง” ที่หมู่บ้านคอนทราย ตำบลทับคาบ อำเภอเขาชัย จังหวัดเพชรบุรี พบว่าลักษณะความเชื่อทางศาสนาของลาวโข่งเป็นแบบ Animism เชื่อว่าสิ่งต่างๆ ในโลกอยู่ภายใต้อำนาจผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้นแบบแผนชีวิตและพิธีกรรมของลาวโข่ง จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับผีต่างๆ ซึ่งสามารถบันดาลให้ชีวิตของคนแปรผันไปตามความพอใจของผี ถึงแม้ว่าปัจจุบัน ลาวโข่งจะได้มีการเรียนรู้และเข้าใจหลักปฏิบัติในทางพุทธศาสนาก็ตามแต่ความเชื่อเรื่องผีต่างๆ ก็ยังคงรักษาไว้ไม่ทอดทิ้ง ลาวโข่ง ได้นำเอาความเชื่อถือตามหลักพุทธศาสนาไปเพิ่มความเชื่อเดิมของตนเท่านั้นมิได้นำไปทดแทนของเดิม ดังนั้นความเชื่อของลาวโข่งในปัจจุบัน จึงผสมผสานกันระหว่างความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณต่างๆ กับความเชื่อถือในหลักพุทธศาสนา และปฏิบัติตามพิธีกรรมตามความเชื่อทั้งสองแบบนี้ โดยหลีกเลี่ยงไม่ให้ขัดแย้งกัน และเลือกปฏิบัติตามความเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและโอกาสต่างๆ ในวัฏจักรชีวิตของตน

เรไร สืบสุข และคณะ (2523) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วรรณกรรมพื้นบ้านไทยทรงดำ” โดยศึกษาที่เป็นมุขปาฐะที่อำเภอเขาชัย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า วรรณกรรมพื้นบ้านไทยทรงดำสะท้อนไทยทรงดำสะท้อนให้เห็นประวัติการสร้างโลกของแดน ประวัติความเป็นมาของไทยทรง

คำ การดำรงชีวิตความเชื่อในเรื่องต่างๆ เช่น ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ผี วิญญาณ โชคลาภ และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาค่านิยม ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนการจัดระเบียบทางสังคมไทย ทรงดำ และพรทิพย์ โชติมิตร (2523) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีและความเชื่อของชาวไทยทรงดำ ตำบลวังพิกุล อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เชื่อในเรื่องผีฟ้าหรือแดน ผีบรรพบุรุษ ผีประจำสถานที่ต่างๆ เช่น ผีเจ้าที่เจ้าทาง ผีแม่ธรณี ผีกระล่อมข้าว ซึ่งความเชื่อเรื่องผีมีผลในการควบคุมระเบียบสังคมเป็นอย่างมาก

ศิริศักดิ์ วัลลิโกดม (2534) ได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พิธีกรรม และการนับถือผีในแง่มุมต่างๆ ว่า การถือผีในเมืองไทยนั้นจัดแบ่งประเภทของผี เป็นประเภทต่างๆ มีทั้งผีบนฟ้า บนเขา บนดิน ในป่า ในแม่น้ำลำห้วย ตลอดจนผีบรรพบุรุษและอื่นๆ อีกมากมาย และในระบบความเชื่อของไทยทรงดำนั้น มีผีฟ้าหรือผีแดน ซึ่งพวกไทยทรงดำ ถือเป็นเทพเจ้า มีความสัมพันธ์กับมนุษย์มาก บันดาลความสมบูรณ์พูนสุขให้กับมนุษย์ และมีหน้าที่ลงโทษมนุษย์อีกด้วย นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเรื่องขวัญบ้านและขวัญเมือง ตลอดจนชนชั้น ซึ่งสิ่งที่โดดเด่นและมีการสืบเนื่องอย่างไม่เปลี่ยนแปลงของศาสนา ที่นับถือแดนเป็นใหญ่ก็คือ พิธีกรรม เสนเรื่อน เสนบ้านและเสนเมือง ที่มีการฆ่าสัตว์บูชาขันธ์ ซึ่งได้สรุปให้เห็นถึง ธรรมชาติของคนไทยที่มีการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อในเรื่องผีด้วย

4.3 ในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม

สมพร เกษมสุขจรตแสง (2526) วิจัยเรื่องการผสมผสานทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ ในเขตอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า องค์ประกอบหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมของไทยทรงดำ คือ ปัจจัยที่มีอยู่ในไทยทรงดำเอง คือ หลักความเชื่อ ค่านิยม และความสำนึกในความเป็นชาติไทย ปัจจัยที่มีอยู่แล้วในสังคมไทย ได้แก่ อุปนิสัยโอบอ้อมอารี หลักความเชื่อและค่านิยม ปัจจัยที่เกิดขึ้นภายหลัง ช่วยให้การผสมผสานทางวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้แก่ สมรรถภาพของการติดต่อสื่อสาร มีการคมนาคม วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์อื่นๆ กับการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบโรงเรียน ปัจจัยที่เกิดจากระบบและการจัดระบบของสังคม ได้แก่ ความจำเป็นในการปรับตัว เพื่อความอยู่รอด ความจำเป็นที่ต้องอยู่ในข้อบังคับของกฎหมายเดียวกัน และระยะเวลาของความสัมพันธ์ อย่างไรก็ตามการผสมผสานทางวัฒนธรรมของไทยทรงดำ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและโอกาสที่เหมาะสม หากเงื่อนไขและโอกาสเปลี่ยนไปไทยทรงดำอาจจะกลับคืนสู่วัฒนธรรมเดิมอีก

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับถิ่นฐานเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ทั้งทางด้านวัฒนธรรม ภาษา วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การแต่งกาย ศาสนา พิธีกรรมความเชื่อต่างๆ การเปลี่ยนแปลงเป็นการวิเคราะห์สภาพสังคมความเป็นอยู่ และเป็น

การศึกษาถึงสาระสำคัญในเรื่องการนับถือผีหลายรูปแบบ เช่น ผีแกน ผีฟ้า ผีบรรพบุรุษ ผีเจ้า ผีเมือง ฯลฯ อันแสดงถึงความเชื่อถือ การปฏิบัติก็เพื่อรำลึกถึงบุญคุณของผู้มีพระคุณ การศึกษาความหมาย ในการประกอบพิธีกรรม วัตถุประสงค์เนื้อหาพิธีกรรม ประเภทของพิธีกรรม เพื่อเป็นสิริมงคลต่อผู้ปฏิบัติ เป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ในกลุ่มชนและเป็นสมาชิกที่ดีในสังคมต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
2. เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องผีและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
3. เพื่อศึกษาการสืบทอดและการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1.1 รูปแบบการวิจัย

1.1.1 การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) การศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ ได้แก่ ตำรา บทความเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตและความเป็นมาของความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ และวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานที่จะช่วยในการกำหนดแนวคิดในการศึกษาใช้ประกอบในการเขียนวิทยานิพนธ์

1.1.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interview) การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการสัมภาษณ์โดยเก็บข้อมูลตามข้อคำถามที่กำหนดไว้การสัมภาษณ์ หรือสนทนากับผู้ตอบ ทั้งแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)

1.1.3 การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้รวบรวมข้อมูลจะเข้าไปทำการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประกอบด้วย ผู้ประกอบพิธีกรรม (แม่มด หมอเสนา) ผู้รู้ ผู้อาวุโส และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในพิธีกรรมต่างๆ โดยใช้แบบสังเกต (Observation)

ที่กำหนดขึ้น เพื่อแสวงหาความรู้ หรือข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยโดยตรง ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้สังเกตได้สัมผัสกับสิ่งที่ต้องการรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต จะทำให้มีโอกาสได้ข้อมูลที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากขึ้น โดยใช้ประสบการณ์ของผู้สังเกตเข้าช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีความแม่นยำและถูกต้องมากขึ้น

1.1.4 การสำรวจชุมชน การสำรวจเฉพาะเจาะจงเพื่อให้ได้ข้อมูลของชุมชนตามเป้าหมายของการวิจัยนี้ เช่นลักษณะทั่วไปของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ สภาพของสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมความเชื่อ การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพเป็นต้น

1.1.5 การบันทึกภาคสนาม เป็นแบบบันทึกข้อมูล แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ตามความเป็นจริง (Observation note) ใช้ตัวอย่าง ON ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร กับใคร และทำไม ส่วนที่สอง เป็นส่วนที่ตีความเบื้องต้น (Theoretical note) ใช้ตัวย่อ TN แสดงความคิดเห็น เน้นความหมาย ส่วนที่สามเป็นการกล่าวถึงระเบียบวิธีวิจัย (Methodological note) MN ผู้สังเกต บันทึก วิธีการที่ใช้แล้ว สำเร็จหรือมีความบกพร่องในการสังเกต เป็นความรู้ที่ส่วนตัวของผู้สังเกต ปฏิบัติการของผู้ถูกสังเกต ข้อมูลตกหล่น

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

2.1 การกำหนดประชากรกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่กลุ่มชาวไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม จำนวน 40 คน ตำบลละ 20 คน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดไว้เป็นผู้ให้ข้อมูลดังนี้

2.1.1 ผู้ประกอบพิธีกรรม เช่น แม่มด หมอเสนา

2.1.2 ผู้รู้ ผู้อาวุโส

2.1.3 ผู้นำชุมชน

2.1.4 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม หรือผู้เกี่ยวข้อง

2.2 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง และคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง

2.2.1 ผู้ประกอบพิธีกรรม เป็นผู้ที่มีความรู้ มีทักษะ ทางด้านพิธีการ การเสนา การเช่นไหว้ รู้ขั้นตอนการดำเนินพิธีกรรมของไทยทรงดำ มีบทบาทในพิธีกรรมต่าง ๆ

2.2.2 ผู้รู้ ผู้อาวุโส เป็นผู้รู้เรื่องราวต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถลำดับเหตุการณ์ ประวัติความเป็นมา ขั้นตอนของพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม แต่ละยุคสมัยได้

2.2.3 ผู้นำชุมชน เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านมานาน รู้ความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับคัดเลือกจากกลุ่มมีความรู้ความสามารถเป็นตัวแทนของกลุ่มชน คำนึงกับหมู่บ้านและสามารถให้ข้อมูลได้ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ครู พระ หัวหน้าคุ้ม เป็นต้น

2.2.4 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมหรือผู้เกี่ยวข้อง เป็นผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมไทยทรงดำอยู่เป็นประจำ รู้บทบาทขั้นตอนหน้าที่ และเข้าใจความหมายในพิธีกรรมได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน หรือเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ลูกชาย ลูกสาว ลูกเขย ลูกสะใภ้ ในพิธีกรรมนั้นๆ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In depth Interview) โดยแบ่งออกเป็น 8 ประเด็น/ขั้นตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ นามสกุล เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา ศาสนา อาชีพ รายได้ ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน

ตอนที่ 2 ข้อมูลความเป็นมาเรื่องผีของไทยทรงดำ เป็นข้อมูลการสัมภาษณ์แนวความเชื่อของบุคคล ตามความเข้าใจของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 3 ข้อมูลความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทของผี เป็นข้อมูลการสัมภาษณ์โลกทัศน์ของแต่ละบุคคล

ตอนที่ 4 ข้อมูลความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ ของไทยทรงดำ เป็นข้อมูลการสัมภาษณ์ขั้นตอนของพิธีกรรม ความสำคัญ ความแตกต่าง การลำดับขั้นตอนของพิธีกรรมแยกแยะให้เห็นชัดเจน

ตอนที่ 5 ข้อมูลปัญหาอุปสรรคในการประกอบพิธีกรรม เป็นการสัมภาษณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ จนอาจเกิดการเปลี่ยนแปลง

ตอนที่ 6 ข้อมูลปัญหาอุปสรรคในการสืบทอดพิธีกรรมตามความเชื่อเป็นการสัมภาษณ์ พิธีกรรมดั้งเดิม ที่ยังปฏิบัติกันอยู่ และการรักษาไว้ให้ชนรุ่นต่อไป

ตอนที่ 7 ข้อมูลที่มีแนวทางในการสืบทอด เป็นการสัมภาษณ์แนวความคิดของผู้ถ่ายทอด มีแนวทางในการดำรงไว้ให้คงอยู่ต่อไปได้หรือไม่

ตอนที่ 8 ข้อมูล การรักษา วิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นกลุ่มชาติพันธุ์รุ่นใด ได้รับการถ่ายทอดมาหรือไม่มีประสบการณ์ในวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ประเพณีเพียงใด

ในการดำเนินการสร้างเครื่องมือมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัย
2. กำหนดขอบข่ายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. สร้างแบบสังเกต (Observation)
4. สร้างแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interview)
5. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาเครื่องมือวิจัย และตรวจสอบความถูกต้อง
6. ทดลองใช้แบบสัมภาษณ์ ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและนำร่างมาปรับปรุงแก้ไข

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยนี้เป็นการปฏิบัติการภาคสนาม และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยการดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลดังนี้

4.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อนำมาศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม ทั้งหมดจากการสัมภาษณ์ ทั้งการสัมภาษณ์เดี่ยว และการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยการบันทึกคำสัมภาษณ์ลงในแถบบันทึกเสียง หรือการจดบันทึกตามความเหมาะสม ส่วนการสังเกตจะใช้วิธีจดบันทึก และการถ่ายภาพประกอบ รวมทั้งการสำรวจชุมชนตามแนวทางการสำรวจที่กำหนดขึ้น

4.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.3.1 ทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สสำรวจชุมชน ทำแผนที่ (Mapping) โดยประสานงานกับกำนันผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ของส่วนราชการ ที่เกี่ยวข้องงานวิจัยเขตจังหวัดราชบุรี อำเภอดำเนินสะดวก องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล ผู้ที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่ในการทำงานวิจัย เพื่อช่วยให้เห็นภาพรวมๆ ลักษณะอาณาเขตภูมิประเทศ ลักษณะของการตั้งบ้านเรือน ลักษณะชุมชน ทางเศรษฐกิจ ข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา ลักษณะทางสังคม สถานการณ์สิ่งแวดล้อม สภาพทางสุขภาพ และทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ

4.3.2 สังเกต (Observation) เป็นการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยจะเข้าไปสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ในพื้นที่เป้าหมาย แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) *สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Nonparticipant Observation)* ผู้วิจัยสังเกตภายนอก ไม่เข้าร่วมกิจกรรม ไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว หรือผู้ถูกสังเกตรู้สึกถูกรบกวน เป็นการวิจัยในระยะแรกก่อน เพื่อต้องการข้อมูลที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง เช่น พฤติกรรมประจำวัน ความสัมพันธ์ (Relationship) ระหว่างบุคคลในชุมชนและภายในครอบครัว

2) *สังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant Observation)* หรือ *สังเกตภาคสนาม (Field Observation)* หรือ *การสังเกตเชิงคุณภาพ (Qualitative Observation)* ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เข้าร่วมพิธีเสนเรือน เข้าร่วมพิธีปาดตัง พิธีขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ โดยสังเกต ชักถามจดบันทึกข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง

การสังเกตของผู้วิจัยเป็นแบบมีแผนกำหนดโครงร่างไว้ล่วงหน้า ว่าสังเกตเรื่องใดบ้าง กำหนดเรื่องที่จะสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน บันทึกข้อมูลทันทีหลังสังเกตทุกครั้ง โดยแยกเป็นข้อมูลทั่วไป ข้อมูลบรรยายพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตามสภาพที่เป็นจริง และข้อมูลส่วนที่เป็นความคิดเห็นข้อเสนอแนะของผู้วิจัย เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) สัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือเป็นการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured interview or formal interview) และผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (No structured interview)

(1) สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยกำหนดข้อคำถาม ประเด็นที่จะซักถามไว้ล่วงหน้า เป็นลักษณะมีคำถาม ข้อคำถามแน่นอนตายตัว จะสัมภาษณ์ใครก็ใช้คำถามลำดับขั้นตอนแบบเดียวกัน ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยมีความรู้พื้นฐานอยู่บ้างในเรื่องวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ของไทยตรงคำ ตั้งคำถามตรงกับสภาพความเป็นจริง และสามารถตีความหมายข้อมูลในภาษาไทยตรงคำได้

(2) สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยไม่มีคำถามที่แน่นอนเป็นการสนทนาแบบเป็นกันเอง เปิดกว้าง ไม่จำกัดคำตอบ ผู้วิจัยกล่าวนำแนวทางความต้องการ ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่อง โดยอิสระและสัมภาษณ์แบบมีจุดความสนใจเฉพาะ (Focus interview) หรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth interview) สัมภาษณ์เอาเฉพาะจุดที่ต้องการข้อมูล ใช้ศิลปะในการต่อมกลุ่มเถลา (Prove) ซักถามพูดคุยตลอดเวลา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เข้าใจถึงความเป็นจริงให้มากที่สุด สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informan6 interview) เป็นการสัมภาษณ์โดยกำหนดตัวผู้ตอบบางคนเป็นการเฉพาะเจาะจง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส หมอ เสน แม่มด หรือผู้กระทำพิธีกรรมนั้นๆ ผู้นำชุมชน หัวหน้าครอบครัว ผู้อาวุโส ฯลฯ

2) รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต และการสำรวจ
ชุมชน

3) นำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4.4 การจัดทำข้อมูล

4.4.1 นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทั้งหมดที่เกี่ยวข้องที่รวบรวมไว้ ไปจัดระบบตาม
ขอบเขตด้านเนื้อหา

4.4.2 ถอดความจากการสัมภาษณ์ ที่บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียง โดยสรุป
สาระสำคัญแยกตามประเด็นต่างๆ แต่ละด้านตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา

4.4.3 นำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก มาสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.4.4 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของภาพ และจำแนกภาพตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.4.5 นำข้อมูลที่ตรวจสอบ และจัดหมวดหมู่แล้วทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ โดย
จำแนกประเด็นตามขอบเขตเนื้อหา

4.5 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล และตรวจสอบความครบถ้วนของ
คุณภาพข้อมูล ตลอดจนผลสรุปของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมี
วิธีดำเนินการ 2 วิธีดังนี้

4.5.1 **วิธีการสามเส้าด้านระเบียบวิธีวิจัย (Methodological triangulation)** โดยใช้
เทคนิคต่างๆ หลายอย่างพร้อมกันในการทำวิจัย เช่น การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth
interview) แบบสังเกต (Observation) และการสำรวจชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องความ
เชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี อาจจะทำหลายๆ
ครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกันกับข้อมูลที่ได้ในช่วงแรก หลังจากนั้นจะเป็นการรวบรวม และวิเคราะห์
เอกสารหลักฐาน งานวิจัยในเรื่องเดียวกันและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะ
ได้เข้าไปคลุกคลีในชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่หลายๆ ครั้งเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูล
แบบสามเส้าที่ดี จะทำให้ได้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงมากยิ่งขึ้น

4.5.2 **วิธีการสามเส้าด้านเวลา (Time triangulation)** เป็นการสังเกตพฤติกรรม
และการสัมภาษณ์บุคคลในเวลาที่แตกต่างกันรวมทั้งการสำรวจชุมชน เพื่อยืนยันความถูกต้องของ
ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) โดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In-depth interview) การสำรวจชุมชนจะใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปมัย

5.1 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1.1 ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดนั้น ผู้วิจัย จะตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งหมดมาอย่างถูกต้องครบถ้วน หลากหลาย และเพียงพอสำหรับเรื่องที่วิจัย และนำไปวิเคราะห์ต่อไป

5.1.2 พิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูล เช่น พิจารณาความสม่ำเสมอของข้อมูลที่ได้มาใช้ในเวลาต่างกัน แต่เรื่องเดียวกัน ซึ่งจะมีแหล่งข้อมูลที่สำคัญดังนี้ คือ ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และแหล่งรวบรวมข้อมูลอื่นๆ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลที่สำคัญๆ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์

5.1.3 ที่เก็บข้อมูล โดยการตรวจสอบการเก็บข้อมูลในแต่ละช่วงเวลาเพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่องความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 40 ราย การสำรวจชุมชน ตำบลคอนคั้ง ตำบลบัวงาม โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1.1 ผู้ประกอบพิธีกรรม	จำนวน 8 คน
1.2 ผู้รู้ ผู้อาวุโส	จำนวน 16 คน
1.3 ผู้นำชุมชน	จำนวน 4 คน
1.4 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จำนวน 12 คน
รวมทั้งสิ้น	40 คน

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

2.1 ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้ง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2.1.2 ประวัติความเป็นมาความเชื่อเรื่องผีของไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้ง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2.2 ความเชื่อเรื่องผี และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ ของไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้ง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2.3 การสืบทอด การถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ตอนที่ 3 ข้อสรุปที่ได้จากการค้นพบ

3.1 ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3.1.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3.1.2 ประวัติความเป็นมาความเชื่อเรื่องผีของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3.2 ความเชื่อเรื่องผี และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ ของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3.3 การสืบทอด การถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

โดยมีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ผู้ประกอบพิธีกรรม เป็นผู้รู้ มีความสามารถในการประกอบพิธีกรรม ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมของไทยทรงดำ ทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มพิธีจนถึงสิ้นสุดพิธีกรรม โดยรู้คำกล่าวเชิญผี มากินเครื่องเช่น ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างคนกับผีต่างๆ เช่น ผีฟ้า (แถน) ผีบรรพบุรุษ เป็นผู้ผ่านการเรียนรู้ทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติฝึกฝนจนสามารถท่องคำราเป็นภาษาไทยทรงดำได้ ประกอบด้วยหมอเสนผู้ท้าว (หมอหล่อหรือจางผีเอือน) หมอเสนผู้น้อย และแม่มด จำนวน 8 ราย ดังนี้

1.1.1 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นายสม กองทัพ เพศ ชาย อายุ 68 ปี

บ้านเลขที่ 66 หมู่ 3 ตำบลคอนคลั่ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ โสด

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ทำนา

ศาสนา พุทธ

นายสม กองทัพเป็น ชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 3 เกิดที่ตำบลคอนคลั่ง มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมเป็น “หมอหล่อ” หรือ “จางผีเอือน” ประกอบพิธีกรรม กล่าวคำเชิญผีบรรพบุรุษตามราชชื่อใน “บั้งผีเอือน” มากินเครื่องเช่น ไห้ว และประกอบพิธีกรรมให้กับ ชนชั้นผู้ท้าวเท่านั้น มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมมาแล้ว 12 ปี ได้รับการถ่ายทอดจากอา นายสม กองทัพ เป็นญาติสายโลหิตเดียวกัน

1.1.2 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นายเบื้อย พวกยะ เพศ ชาย อายุ 79 ปี

บ้านเลขที่ 58 หมู่ 2 ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ทำนา

ศาสนา พุทธ

นายเบื้อย พวกยะ เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 3 เกิดที่ตำบลดอนคลัง มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมเป็น “หมอเสน” ประกอบพิธีกรรม กล่าวคำเชิญผีบรรพบุรุษตามราชชื่อใน “ปี่ผีเฮือน” มากินเครื่องเช่น ไห้ว และประกอบพิธีกรรมให้กับ ชนชั้นผู้น้อยเท่านั้น มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมมาแล้ว 16 ปี ได้รับการถ่ายทอดจากพ่อ สายโลหิตเดียวกัน

1.1.3 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นายบุญยัง มั่นแป้น เพศ ชาย อายุ 72 ปี

บ้านเลขที่ 69 หมู่ 1 ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ทำนา

ศาสนา พุทธ

นายบุญยัง มั่นแป้น เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 3 เกิดที่ตำบลดอนคลัง มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมเป็น “หมอเสน” ประกอบพิธีกรรม กล่าวคำเชิญผีบรรพบุรุษตามราชชื่อใน “ปี่ผีเฮือน” มากินเครื่องเช่น ไห้ว และประกอบพิธีกรรมให้กับ ชนชั้นผู้น้อยเท่านั้น มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมมาแล้ว 19 ปี ได้รับการถ่ายทอด “หมอเสน” มาจากพี่ชาย สายโลหิตเดียวกัน

1.1.4 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นางสาวชม กองทัพ เพศ หญิง อายุ 76 ปี

บ้านเลขที่ 24 หมู่ 3 ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ โสด

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ รับจ้าง

ศาสนา พุทธ

นางสาวชม กองทัพ เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 3 เกิดที่ตำบลคอนคลัง มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมเป็น “แม่มด” ประกอบพิธีกรรม กล่าวคำเชิญผีฟ้า แดน ผีบรรพบุรุษ มากินเครื่องเซ่นไหว้ ตามการเสี่ยงทาย ในพิธีกรรมการรักษาโรคของชาวไทยทรงดำ สื่อกลางให้หายจากการเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากผี และประกอบพิธีกรรมให้กับ ชนชั้นผู้น้อยและผู้ท้าว มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมมาแล้ว 13 ปี ได้รับการถ่ายทอดมาจากอา สายโลหิตเดียวกัน

1.1.5 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นายประสิทธิ์ แถมเงิน เพศ ชาย อายุ 63 ปี

บ้านเลขที่ 177 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ทำสวน

ศาสนา พุทธ

นายประสิทธิ์ แถมเงิน เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 4 เกิดที่ตำบลบัวงาม มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมเป็น “หมอเสน” ประกอบพิธีกรรม กล่าวคำเชิญผีบรรพบุรุษตามราชชื่อใน “บั้งผีเฮือน” มากินเครื่องเซ่นไหว้ และประกอบพิธีกรรมให้กับ ชนชั้นผู้น้อยเท่านั้น มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมมาแล้ว 5 ปี ได้รับการถ่ายทอดจากนายสี คัมภีร์ ครูอาจารย์ เป็นชาวไทยทรงดำ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

1.1.6 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นายหลง เกร็ดน้อย เพศ ชาย อายุ 79 ปี

บ้านเลขที่ 13 หมู่ 5 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ทำนา

ศาสนา พุทธ

นายหลง เกร็ดน้อย เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 3 เกิดที่หมู่บ้านคอนข่อย ตำบลบัวงาม มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมเป็น “หมอเสน” ประกอบพิธีกรรม กล่าวคำเชิญผีบรรพบุรุษตามราชชื่อใน “บั้งผีเฮือน” มากินเครื่องเซ่นไหว้ และประกอบพิธีกรรมให้กับ ชนชั้นผู้น้อยเท่านั้น มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมมาแล้ว 10 ปี ได้รับการถ่ายทอดจาก ครูอาจารย์เป็นชาวไทยทรงดำ

1.1.7 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นายแสวง เป็นแหลม เพศ ชาย อายุ 79 ปี

บ้านเลขที่ 70 หมู่ 5 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ทำนา

ศาสนา พุทธ

นายแสวง เป็นแหลม เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 3 เกิดที่หมู่บ้านดอนข่อย ตำบลบัวงาม มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมเป็น “หมอเสน” “เขยกก” ประกอบพิธีกรรม กล่าวคำเชิญผีบรรพบุรุษตามราชชื่อใน “ปี่ผีเฮือน” มากินเครื่องเช่น ไห้ว และประกอบพิธีกรรมการตาย ให้ทั้งผู้ท้าวและผู้่น้อย มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน พิธีกรรมการตาย ได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน แยกพิธีกรรมชนชั้นผู้่น้อยและผู้ท้าวได้ชัดเจน ไม่ปะปนกัน ไม่ขาดตกบกพร่อง มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมมาแล้ว 12 ปี เป็นผู้มีความสามารถประกอบพิธีกรรมได้ทั้งสองชนชั้น สามารถจดจำพิธีกรรมทุกขั้นตอนระหว่างผู้ท้าวกับผู้่น้อยได้อย่างครบถ้วน ได้รับการสืบทอดมาจาก นายสม กองทัพ ญาติที่สืบผีเดียวกัน

1.1.8 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นายสามารถ เป็นแหลม เพศ ชาย อายุ 59 ปี

บ้านเลขที่ 71 หมู่ 5 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ รับจ้าง

ศาสนา พุทธ

นายสามารถ เป็นแหลม เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 4 เกิดที่หมู่บ้านดอนข่อย ตำบลบัวงาม มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมเป็น “หมอเสน” “เขยกก” ประกอบพิธีกรรม กล่าวคำเชิญผีบรรพบุรุษตามราชชื่อใน “ปี่ผีเฮือน” มากินเครื่องเช่น ไห้ว และประกอบพิธีกรรมการตาย ให้ทั้งผู้ท้าวและผู้่น้อย มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน พิธีกรรมการตาย มาแล้ว 5 ปี เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมได้ทั้งสองชนชั้น ได้รับการสืบทอดมาจากลุง ญาติสายโลหิตเดียวกัน

สรุป จากการศึกษา ผู้ประกอบพิธีกรรม ตำบลอนคลัง และตำบลบัวงาม จากกลุ่มประชากรตัวอย่างสรุปได้ดังนี้

เพศชาย จำนวน 7 คน สถานภาพ โสด 1 คน สมรส 6 คน

เพศหญิง จำนวน 1 คน สถานภาพ โสด 1 คน สมรส - คน

อายุระหว่าง 59 – 79 ปี

การศึกษา ระดับประถมศึกษา

อาชีพ เกษตรกร 6 คน, รับจ้าง 2 คน

ตำแหน่งทางสังคม ส่วนใหญ่ ชาวบ้าน

ตำแหน่งทางครอบครัว หัวหน้าครอบครัว 7 คน ผู้อาศัย 1 คน

โครงสร้างทางสังคมไทยทรงดำ

- ระดับชุมชน

ชนชั้นผู้เฒ่า จำนวน 2 คน

ชนชั้นผู้น้อย จำนวน 6 คน

- ระดับครอบครัวและเครือญาติ

หัวสิงล่อ (ตระกูล ลอ) จำนวน 6 คน

หัวสิงแลง (ตระกูล แลง) จำนวน 2 คน

กลุ่มตัวอย่างเป็นชาวไทยทรงดำ ที่สามารถระบุรุ่นได้มีไทยทรงดำรุ่นที่ 3 จำนวน 6 คน, รุ่นที่ 4 จำนวน 2 คน และเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในพิธีกรรมเสนเรื่อน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรื่อน และพิธีกรรมการรักษาโรค แต่ละพิธีกรรมได้แบ่งแยกหน้าที่กันชัดเจน ไม่ปะปนกัน เช่น “หมอสเนน” จะประกอบพิธีกรรมเสนเรื่อน “แม่มด” จะประกอบพิธีกรรมการรักษาโรคและ “เขยกก” ประกอบพิธีกรรมการตายเป็นต้น แต่ละหน้าที่ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติมาแล้วอย่างน้อย 5 ปี และประสบการณ์สูงสุดจำนวน 19 ปี ซึ่งสามารถชี้ความถูกต้องของพิธีกรรมได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนตามที่ได้รับทราบสืบทอดมา

1.2 ผู้รู้ ผู้อาวุโส เป็นผู้รู้ ผู้อาวุโส ที่มีประสบการณ์ในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ โดยเฉพาะพิธีกรรมเสนเรื่อน พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมการตาย พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรื่อน และพิธีกรรมการรักษาโรค เป็นผู้อำนวยความสะดวกเตรียมความพร้อมของพิธีกรรม ให้พิธีกรรมดำเนินไปอย่างถูกต้องครบถ้วนไปจนเสร็จพิธี สามารถอธิบายชี้แนะความเป็นมาและถ่ายทอด ให้กับรุ่นต่อๆ ไปได้ สนใจที่จะเรียนรู้เสียสละนำมาปฏิบัติ จนเกิดความชำนาญจนสามารถถ่ายทอดพิธีกรรมต่างๆ จากรุ่นสู่รุ่นต่อไป ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 16 รายดังนี้

1.2.1 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นางสิน เครือประเสริฐสิน เพศ หญิง อายุ 78 ปี

บ้านเลขที่ 51 หมู่ 3 ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ   หม้าย
 การศึกษา   ประถมศึกษา
 อาชีพ   แม่บ้าน
 ศาสนา   พุทธ

นางสิน เกรือประเสริฐสิน เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 3 เกิดที่ตำบลคอนคลั่ง มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตั้ง พิธีกรรมการแต่งงาน พิธีกรรมการรักษาโรค มีประสบการณ์ในการจัดแต่งเสนหรือจัดแต่งปานเพื่อน (ภาษาชะงะสำหรับใส่ของเช่นไหว) ได้ถูกต้องให้เป็นไปตามขั้นตอนพิธีกรรมของชนชั้นผู้ทำมาแล้ว 25 ปี ได้รับการสืบทอดจากการสังเกต จากผู้รู้ที่มีประสบการณ์ที่ไปช่วยงานหลาย ๆ ครั้ง ทดลองปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ และซักถามจากหมอเสน เป็นผู้แนะนำให้อีกครั้งหนึ่ง เพื่อสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

1.2.2 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นางไผ่ พวกยะ เพศ หญิง อายุ 76 ปี
 บ้านเลขที่ 58 หมู่ 2 ตำบลคอนคลั่ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
 สถานภาพ   สมรส
 การศึกษา   ประถมศึกษา
 อาชีพ   แม่บ้าน
 ศาสนา   พุทธ

นางไผ่ พวกยะ เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 3 เกิดที่ตำบลคอนคลั่ง มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตั้ง พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ พิธีกรรมการรักษาโรค และพิธีกรรมการแต่งงาน มีประสบการณ์ในการจัดแต่งเสนหรือจัดแต่งปานเพื่อน (ภาษาชะงะสำหรับใส่ของเช่นไหว) ได้ถูกต้องให้เป็นไปตามขั้นตอนพิธีกรรมของชนชั้นผู้น้อยมาแล้ว 20 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากผู้รู้และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง จนจำได้ ให้หมอเสนเป็นผู้แนะนำ และซักถามหมอเสน

1.2.3 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2553

ชื่อ นางสาวรณ จีบปัก เพศ หญิง อายุ 65 ปี
 บ้านเลขที่ 9 หมู่ 1 ตำบลคอนคลั่ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
 สถานภาพ   สมรส
 การศึกษา   ประถมศึกษา

อาชีพ เลี้ยงวัว

ศาสนา พุทธ

นางสุวรรณ จีบปัก เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 4 เกิดที่ตำบลคอนคลัง มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ พิธีกรรมการรักษาโรค และพิธีกรรมการแต่งงาน มีประสบการณ์ในการจัดแต่งเสนหรือจัดแต่งปานเพื่อน (ภาชนะสำหรับใส่ของเช่น ไห้ว) ได้ถูกต้องให้เป็นไปตามขั้นตอนพิธีกรรมของชนชั้นผู้น้อยมาแล้ว 10 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากผู้รู้และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง สังเกตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ และซักถามหมอเสน

1.2.4 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นางบุญยืน คลีแคล้ว เพศ หญิง อายุ 64 ปี

บ้านเลขที่ 48 หมู่ 1 ตำบลคอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ค้าขาย

ศาสนา พุทธ

นางบุญยืน คลีแคล้ว เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 4 เกิดที่ตำบลคอนคลัง มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ พิธีกรรมการรักษาโรค พิธีกรรมเกี่ยวกับผีประจำหมู่บ้าน มีประสบการณ์ในการจัดแต่งเสนหรือจัดแต่งปานเพื่อน (ภาชนะสำหรับใส่ของเช่น ไห้ว) ได้ถูกต้องให้เป็นไปตามขั้นตอนพิธีกรรมของชนชั้นผู้น้อยมาแล้ว 10 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากผู้รู้ และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง สังเกตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ และซักถามหมอเสน

1.2.5 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2553

ชื่อ นางสาวสุจิต เกษมศักดิ์โกศล เพศ หญิง อายุ 62 ปี

บ้านเลขที่ 107 หมู่ 3 ตำบลคอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ค้าขาย

ศาสนา พุทธ

นางสุดใจ เกษมศักดิ์โกศล เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 4 เกิดที่ตำบลดอนคลัง มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ พิธีกรรมการรักษาโรค มีประสบการณ์ในการจัดแต่งเสนหรือจัดแต่งปานเพื่อน ได้ถูกต้องให้เป็นไปตามขั้นตอนพิธีกรรมของชนชั้นผู้น้อยมาแล้ว 8 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากผู้รู้ และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง สังเกตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ และซักถามหมอเสน

1.2.6 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นางเปียง ด่วนแสง เพศ หญิง อายุ 72 ปี

บ้านเลขที่ 63 หมู่ 2 ตำบลดอนคลัง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ หม้าย

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ค้าขาย

ศาสนา พุทธ

นางเปียง ด่วนแสง เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 4 เกิดที่ตำบลดอนคลัง มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมการรักษาโรค มีประสบการณ์ในการจัดแต่งเสน หรือจัดแต่งปานเพื่อน ได้ถูกต้องให้เป็นไปตามขั้นตอนพิธีกรรมของชนชั้นผู้น้อยมาแล้ว 11 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากผู้รู้ และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง สังเกตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ และซักถามหมอเสน

1.2.7 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นางหนู หวังปัด เพศ หญิง อายุ 69 ปี

บ้านเลขที่ 14 หมู่ 3 ตำบลดอนคลัง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ หม้าย

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ แม่บ้าน

ศาสนา พุทธ

นางหนู หวังปัด เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 4 เกิดที่ตำบลดอนคลัง มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง มีประสบการณ์ในพิธีกรรมของชนชั้นผู้น้อย

มาแล้ว 9 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากผู้รู้ และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง สังเกตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ และซักถามหมอเสนา

1.2.8 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นางพรพิมล มั่นแป้น เพศ หญิง อายุ 57 ปี

บ้านเลขที่ 61 หมู่ 1 ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ค้าขาย

ศาสนา พุทธ

นางพรพิมล มั่นแป้น เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 4 เกิดที่ตำบลดอนคลัง มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง มีประสบการณ์ในพิธีกรรมของชนชั้นผู้น้อยมาแล้ว 8 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากผู้รู้ และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง สังเกตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ สอบถามบิดามารดา

1.2.9 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นางขวัญ อ่อนมาก เพศ หญิง อายุ 63 ปี

บ้านเลขที่ 11 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ หม้าย

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ทำสวน

ศาสนา พุทธ

นางขวัญ อ่อนมาก เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 4 เกิดที่ตำบลบัวงาม มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมการรักษาโรค มีประสบการณ์ในพิธีกรรมของชนชั้นผู้ทำมาแล้ว 10 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากผู้รู้ และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง สังเกตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ

1.2.10 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นางสาวสมัย มั่นจ้าว เพศ หญิง อายุ 72 ปี

บ้านเลขที่ 71 หมู่ 6 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ โสด

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ทำสวน

ศาสนา พุทธ

นางสาวสมัย มั่นง้าว เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 3 เกิดที่ตำบลบัวงาม มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมการรักษาโรค มีประสบการณ์ในการจัดแต่งปานเพื่อน ตามขั้นตอนพิธีกรรมของชนชั้นผู้ท้าวมาแล้ว 25 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากผู้รู้ และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง ตั้งเขตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ จนเกิดความชำนาญ ชักถามหมอเสนให้คำแนะนำปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

1.2.11 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นางนกแก้ว มั่งมี เพศ หญิง อายุ 62 ปี

บ้านเลขที่ 65/1 หมู่ 6 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ หม้าย

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ รับจ้าง

ศาสนา พุทธ

นางนกแก้ว มั่งมี เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 4 เกิดที่ตำบลบัวงาม มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมการรักษาโรค มีประสบการณ์ในการจัดแต่งปานเพื่อน ตามขั้นตอนพิธีกรรมของชนชั้นผู้น้อยมาแล้ว 8 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากญาติพี่น้องเดียวกัน จากผู้รู้ที่มีประสบการณ์มาก่อน และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง ตั้งเขตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ ชักถามผู้รู้และหมอเสน

1.2.12 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2553

ชื่อ นางสาวไสว อยู่โอน เพศ หญิง อายุ 65 ปี

บ้านเลขที่ 66 หมู่ 6 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ โสด

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ทำสวน

ศาสนา พุทธ

นางสาวไสว อยู่โอน เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 4 เกิดที่ตำบลบัวงาม มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมการรักษาโรค มีประสบการณ์ในการจัดแต่งปานเพื่อน ตามขั้นตอนพิธีกรรมของชนชั้นผู้น้อยมาแล้ว 10 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากญาติพี่น้องสายโลหิตเดียวกัน จากผู้รู้ที่มีประสบการณ์มาก่อน และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง สังเกตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ ชักถามผู้รู้และหมอเสน

1.2.13 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2553

ชื่อ นางสาวเนียม ชำดิษ เพศ หญิง อายุ 77 ปี

บ้านเลขที่ 74 หมู่ 6 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ โสด

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ทำสวน

ศาสนา พุทธ

นางสาวเนียม ชำดิษ เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 3 เกิดที่ตำบลบัวงาม มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมการรักษาโรค มีประสบการณ์ในการจัดแต่งปานเพื่อน ตามขั้นตอนพิธีกรรมของชนชั้นผู้น้อยมาแล้ว 20 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากญาติพี่น้องสายโลหิตเดียวกัน จากผู้รู้ที่มีประสบการณ์มาก่อน และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง สังเกตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ

1.2.14 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นางพวงเพ็ญ อ่อนมาก เพศ หญิง อายุ 67 ปี

บ้านเลขที่ 11 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ หม้าย

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ค้าขาย

ศาสนา พุทธ

นางพวงเพ็ญ อ่อนมาก เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 4 เกิดที่ตำบลบัวงาม มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมการรักษาโรค มีประสบการณ์ในการจัดแต่งปานเพื่อน ตามขั้นตอนพิธีกรรมของชนชั้นผู้ต่ำมาแล้ว 10 ปี ได้รับการ

สืบทอดมาจากญาติพี่น้องสายโลหิตเดียวกัน จากผู้รู้ที่มีประสบการณ์มาก่อน และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง สังเกตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ ชักถามหมอเสน

1.2.15 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นางมณฑา ประเสริฐ เพศ หญิง อายุ 81 ปี

บ้านเลขที่ 31 หมู่ 5 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ หม้าย

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ แม่บ้าน

ศาสนา พุทธ

นางมณฑา ประเสริฐ เป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 3 เกิดที่ตำบลบัวงาม มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมการรักษาโรค มีประสบการณ์ในการจัดแต่งปานเพื่อน ตามขั้นตอนพิธีกรรมของชนชั้นผู้น้อยมาแล้ว 25 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากญาติพี่น้องสายโลหิตเดียวกัน จากผู้รู้ที่มีประสบการณ์มาก่อน และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง สังเกตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ ชักถามหมอเสน

1.2.16 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2553

ชื่อ นางบัว อ่อนมาก เพศ หญิง อายุ 69 ปี

บ้านเลขที่ 98 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ หม้าย

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ รับจ้าง

ศาสนา พุทธ

นางบัว อ่อนมากเป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 4 เกิดที่ตำบลบัวงาม มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมเป็น “คนแต่งเสน” หรือ ในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีความรู้ในพิธีกรรมการตาย พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมการรักษาโรค มีประสบการณ์ในการจัดแต่งปานเพื่อน ตามขั้นตอนพิธีกรรมของชนชั้นผู้ต่ำมาแล้ว 15 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากญาติพี่น้องสายโลหิตเดียวกัน จากผู้รู้ที่มีประสบการณ์มาก่อน และไปร่วมช่วยงานหลายครั้ง สังเกตและจดจำนำมาลองปฏิบัติ ชักถามหมอเสน

สรุป จากการศึกษา ผู้รู้ ผู้อาวุโส ตำบลอนคั้ง และตำบลบัวงาม จากกลุ่มประชากรตัวอย่างสรุปได้ดังนี้

เพศชาย จำนวน - คน สถานภาพ โสด - คน สมรส - คน หม้าย - คน
 เพศหญิง จำนวน 16 คน สถานภาพ โสด 3 คน สมรส 5 คน หม้าย 8 คน
 อายุระหว่าง 62 – 78 ปี
 การศึกษา ระดับประถมศึกษา
 อาชีพ เกษตรกร 5 คน, รับจ้าง 2 คน ค้าขาย 5 คน แม่บ้าน 4 คน
 ตำแหน่งทางสังคม ส่วนใหญ่ ชาวบ้าน
 ตำแหน่งทางครอบครัว หัวหน้าครอบครัว 1 คน แม่บ้าน 5 คน
 โครงสร้างทางสังคมไทยทรงดำ

- ระดับชุมชน

ชนชั้นผู้เฒ่า จำนวน 5 คน

ชนชั้นผู้น้อย จำนวน 11 คน

- ระดับครอบครัวและเครือญาติ

หัวสิงล่อ (ตระกูล ล่อ) จำนวน 9 คน

หัวสิงแลง (ตระกูล แลง) จำนวน 2 คน

หัวสิงเรือ (ตระกูล เรือ) จำนวน 1 คน

หัวสิงทอง (ตระกูล ทอง) จำนวน 1 คน

หัวสิงดู (ตระกูล ดู) จำนวน 2 คน

หัวสิงกวาง (ตระกูล กวาง) จำนวน 1 คน

เป็นชาวไทยทรงดำ ที่สามารถระบุรุ่นได้มีไทยทรงดำรุ่นที่ 3 จำนวน 5 คน, รุ่นที่ 4 จำนวน 11 คน และเป็นผู้รู้ ผู้อาวุโส มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรม ได้รับการสืบทอดจากผู้รู้ที่ปฏิบัติมาก่อนแล้ว และเข้าไปร่วมช่วยงานหลายๆ ครั้ง สังเกตจดจำ นำมาลองปฏิบัติ สอบถามเพิ่มเติมจากหอมเสน จนเกิดความชำนาญในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

1.3 ผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชน ตำบลคอนคั้ง และตำบลบัวงาม เป็นผู้นำชุมชนไทยทรงดำ รู้และเข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำได้ เป็นอย่างดี รู้ความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีทั้งภายใน และภายนอกของชุมชน เป็นผู้อาวุโสและผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้งและตำบลบัวงามให้ดำรงอยู่ต่อไป

1.3.1 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ กำนันบุญนันท์ กองทัพ เพศ หญิง อายุ 68 ปี

บ้านเลขที่ 24 หมู่ 3 ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ โสด

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ค้าขาย

ศาสนา พุทธ

กำนันบุญนันท์ กองทัพ เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 3 เป็นผู้นำชุมชนก่อตั้งศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ตำบลดอนคลัง ได้รับการคัดเลือกจากชุมชนให้ดำรงตำแหน่งประธานศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ตำบลดอนคลังท่านแรก รุ่นแรก เป็นผู้รู้ ผู้ชำนาญ ในด้านพิธีกรรมชนชั้นผู้ท้าว เป็นผู้ริเริ่มจัดกลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านไทยทรงดำ เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มเอ็ดแสว กลุ่มจักสาน เป็นต้น จนได้รับอนุมัติจากวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี ให้เป็นศูนย์บูรณาการสายใยชุมชนตำบลดอนคลัง เป็นผู้ริเริ่มจัดงานประจำปีเพื่ออนุรักษ์ประเพณี “อินทกอน ฟอนแก่น” (เล่นลูกช่วงและพ้อนรำแคน) ให้หนุ่มสาวได้พบปะกัน ในช่วงเดือนห้า และในวันที่ 25 เมษายนของทุกปี ให้เป็นงานประจำปีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำตัวอย่างในการสืบทอดพิธีกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านไทยทรงดำ และนำถ่ายทอดสู่ลูกหลานชุมชนไทยทรงดำให้ดำรงอยู่ต่อไปอีกด้วย

1.3.2 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นางสาวนพวรรณ เบี้ยทอง เพศ หญิง อายุ 58 ปี

บ้านเลขที่ 57 หมู่ 2 ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ โสด

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ค้าขาย

ศาสนา พุทธ

นางสาวนพวรรณ เบี้ยทอง เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 4 เป็นผู้นำชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ ในเรื่องการแต่งกายไทยทรงดำ นอกจากงานหน้าที่ส่วนรวมของชุมชนแพทย์ประจำตำบลแล้ว เป็นผู้รู้ ผู้ชำนาญ ในด้านพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ และเข้าร่วมเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำ สู่สังคมภายนอก เป็นคณะกรรมการศูนย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ ดอนคลังร่วมจัดงานไทยทรงดำประจำปีในช่วง วันที่ 25 เมษายน ของทุกปี

1.3.3 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นางสาวนภา สาวสวรรค์ เพศ หญิง อายุ 62 ปี

บ้านเลขที่ 16 หมู่ 6 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ โสด

การศึกษา มัธยมศึกษา

อาชีพ ธุรกิจส่วนตัว

ศาสนา พุทธ

นางสาวนภา สาวสวรรค์ เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 4 เป็นผู้นำชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ ประจำหมู่บ้านตาลเรียง ตำบลบัวงาม ได้รับการคัดเลือกจากชุมชนให้เป็นประธานศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมหมู่บ้านตาลเรียง จัดงานอนุรักษ์วัฒนธรรมประจำปีในเดือนมีนาคม ของทุกปี ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่ง รองประธานมูลนิธิไทยทรงดำ ประเทศไทย เป็นสมาชิก อาสาสมัครประชาคมส่งเสริมจังหวัดราชบุรี เป็นสมาชิกอาสาสมัครคุมประพฤติจังหวัดราชบุรี เป็นกรรมการกองทุนสุขภาพ จังหวัดราชบุรี และกรรมการกองทุนสุขภาพตำบลบัวงาม นอกจากนี้ยังได้รับรางวัลอาสาสมัครพัฒนาสังคมดีเด่นระดับประเทศ เป็นผู้รู้ผู้ชำนาญในด้านพิธีกรรมชนชั้นผู้น้อย ได้รับการสืบทอดพิธีกรรมต่างๆ ต่อจากบิดามารดาญาติพี่น้องสายโลหิตเดียวกัน

1.3.4 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2553

ชื่อ ผู้ใหญ่สมพงษ์ เกิดน้อย เพศ ชาย อายุ 71 ปี

บ้านเลขที่ 14 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา มัธยมศึกษา

อาชีพ ค้าขาย

ศาสนา พุทธ

ผู้ใหญ่สมพงษ์ เกิดน้อย เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 3 เป็นผู้นำชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ ประจำหมู่บ้าน และประจำตำบลบัวงาม ได้รับการคัดเลือกให้เป็นประธานศูนย์อนุรักษ์วัฒนธรรมเทศบาล ตำบลบัวงามรุ่นแรก เป็นผู้ริเริ่ม จัดงานประจำปีเพื่ออนุรักษ์ประเพณีในช่วงเดือนมีนาคมของทุกปี ให้เป็นงานประจำปีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลบัวงาม นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำตัวอย่างในการสืบทอดพิธีกรรมของหมู่บ้านไทยทรงดำ ถ่ายทอดสู่ลูกหลานให้ดำรงอยู่ต่อไปด้วย

สรุป จากการศึกษา ผู้นำชุมชน ตำบลอนคั้ง และตำบลบัวงาม จากกลุ่ม
ประชากรตัวอย่างสรุปได้ดังนี้

เพศชาย จำนวน 1 คน สถานภาพ สมรส

เพศหญิง จำนวน 3 คน สถานภาพ โสด

อายุระหว่าง 58 – 71 ปี

การศึกษา ระดับประถมศึกษา จำนวน 2 คน ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 2 คน

อาชีพ ค้าขาย จำนวน 3 คน ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 1 คน

ตำแหน่งทางสังคม

- อดีตกำนัน จำนวน 1 คน

- อดีตผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน

- แพทย์ประจำตำบล จำนวน 1 คน

- ประธานศูนย์อนุรักษ์วัฒนธรรมประจำหมู่บ้าน จำนวน 1 คน

ตำแหน่งทางครอบครัว หัวหน้าครอบครัว จำนวน 4 คน

โครงสร้างทางสังคมไทยทรงดำ

- ระดับชุมชน

ชนชั้นผู้ท้าว จำนวน 2 คน

ชนชั้นผู้น้อย จำนวน 2 คน

- ะรับครอบครัวและเครือญาติ

หัวสิงล่อ (ตระกูล ลอ) จำนวน 3 คน

หัวสิงแลง (ตระกูล แลง) จำนวน 1 คน

เป็นชาวไทยทรงดำ ที่สามารถระบุรุ่นได้มีไทยทรงดำรุ่นที่ 3 จำนวน 2 คน,
รุ่นที่ 4 จำนวน 2 คน เป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้รู้ ผู้อาวุโส มีประสบการณ์ในพิธีกรรมต่างๆ ของไทย
ทรงดำ เป็นผู้เสียสละเพื่อส่วนรวม ช่วยกันพัฒนาหมู่บ้าน ในด้านวัฒนธรรมพิธีกรรมต่างๆ ให้ดำรง
คงอยู่ประจำหมู่บ้าน รู้ประวัติของชุมชน

1.4 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่สำคัญมากเท่านั้นและเป็นพิธีกรรมที่
เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษของสายตระกูล ดังนั้นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมไทยทรงดำ จะต้องเรียนรู้บทบาท
หน้าที่ของตนให้เหมาะสมกับการเข้าร่วมพิธีกรรมนั้นๆ พิธีกรรมเสนเรือน เป็นพิธีกรรมเช่นไหว้ผี
บรรพบุรุษ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมต้องเป็นญาติสายโลหิตเดียวกันและญาติที่สืบผิเดียวกันเท่านั้น เพื่อ
การเรียนรู้ทั้งทางตรง (ปฏิบัติตามคำบอกกล่าว) และทางอ้อม (สังเกตจดจำ) นำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง

ตามขนบธรรมเนียมประเพณี ในส่วนพิธีกรรมต่างๆ ไป เช่น พิธีกรรมการรักษาโรค พิธีกรรมเกี่ยวกับผีประจำหมู่บ้าน บุคคลต่างๆ ไปเข้าร่วมพิธีกรรมได้

1.4.1 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นางสาวภัทรวดี ไต้เคียว เพศ หญิง อายุ 43 ปี

บ้านเลขที่ 23/1 หมู่ 3 ตำบลคอนคลั่ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ โสด

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพ ค้าขาย

ศาสนา พุทธ

นางสาวภัทรวดี ไต้เคียว เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 5 เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเสนเรื่อน พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมการตาย พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรื่อน เฉพาะผีเรื่อนเดียวกับตนเท่านั้น เพื่อเรียนรู้และปฏิบัติตามได้

1.4.2 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นางหอม อึ้งทม เพศ หญิง อายุ 58 ปี

บ้านเลขที่ 77 หมู่ 1 ตำบลคอนคลั่ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ หม้าย

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ทำสวน

ศาสนา พุทธ

นางหอม อึ้งทม เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 4 เข้ามาอยู่หมู่บ้านตำบลคอนคลั่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 โดยแต่งงาน ในฐานะเป็นสะใภ้ จะต้องเข้าร่วมพิธีกรรมเสนเรื่อนทุกครั้ง โดยเฉพาะญาติพี่น้องผีเรื่อนเดียวกัน พิธีปาดตัง ก็เป็นหน้าที่ของตนต้องเช่นไหว้ผีเรื่อนทุกวันที่ 10 มื้อเวนตัง

1.4.3 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นางสาวเคียน ปีบัว เพศ หญิง อายุ 58 ปี

บ้านเลขที่ 103 หมู่ 4 ตำบลคอนคลั่ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ โสด

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ รับจ้าง

ศาสนา พุทธ

นางสาวเกียน ปีบัว เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 4 เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ โดยตรงเนื่องจากตนเองเป็นลูกสาว และต้องสืบผีพ่อแม่ เนื่องจากมิได้แต่งงานออกรื้อน พิธีกรรมปาดตั้ง ตนเองก็ต้องปฏิบัติทุกมือเวนต์ตั้ง วันที่ 10 ของไทยทรงดำ พิธีกรรมเสนรื้อน จะเข้าร่วมพิธีกรรมยกปานเพื่อน (ภาษาชะไต้เครื่องเช่น ไหว้) กับญาติเป็นผีรื้อนเดียวกัน แต่ถ้าไม่ใช่ผีรื้อนเดียวกัน ก็นำของไปร่วมงานเท่านั้น ไม่มีหน้าที่เข้าร่วมพิธีกรรม

1.4.4 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นายทวี ปีบัว เพศ ชาย อายุ 60 ปี

บ้านเลขที่ 54 หมู่ 3 ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ค้าขาย

ศาสนา พุทธ

นายทวี ปีบัว เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 4 เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเสนรื้อน พิธีกรรมการตาย พิธีกรรมเอาผีขึ้นรื้อน และพิธีกรรมปาดตั้ง อยู่เป็นประจำ ตนเองสืบผีทางพ่อ ชนชั้นผู้น้อย แม่ของตนเป็นชนชั้นผู้ท้าว ญาติพี่น้องจึงมีทั้งผู้ท้าวและผู้น้อย ก็ศึกษาทั้งสองชนชั้นในส่วนพิธีกรรมชนชั้นผู้ท้าว ตนเองเป็นผู้ช่วยเหลือไปร่วมเท่านั้น การเข้าร่วมพิธีกรรมจะยึดถือทางสายพ่อเป็นหลัก จดจำเฉพาะชนชั้นผู้น้อยในการเข้าร่วมพิธีกรรม

1.4.5 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นายชัยรัตน์ อุ่นรั้ว เพศ ชาย อายุ 52 ปี

บ้านเลขที่ 69 หมู่ 1 ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ รับราชการ

ศาสนา พุทธ

นายชัยรัตน์ อุ่นรั้ว เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 4 เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเสนรื้อน พิธีกรรมการตาย พิธีกรรมเอาผีขึ้นรื้อน และพิธีกรรมปาดตั้ง อยู่เป็นประจำ ตนเองสืบผีทางพ่อ ร่วมพิธีกรรมเสนรื้อนกับญาติสายโลหิตเดียวกันผีเดียว ยกปานเพื่อน (ภาษาชะไต้เครื่องเช่น ไหว้) และร่วมดื่มเหล้า ฟายเฮือน (ดื่มฉลองในพิธีกรรมอันเป็นมงคลให้กับบ้าน และผู้อยู่อาศัยร่วมคามกตัญญูต่อบรรพบุรุษ) ผู้ดื่มเหล้าฟายเฮือนก็ผีเดียวกันทั้งหมด

1.4.6 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นายบรรลือชัย อินทประเสริฐ เพศ ชาย อายุ 63 ปี

บ้านเลขที่ 194 หมู่ 4 ตำบลคอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ค้าขาย

ศาสนา พุทธ

นายบรรลือชัย อินทประเสริฐ เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 4 เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมปาดตั้ง พิธีกรรมแปลงขวัญ ก็ไปร่วมพิธีส่วนใหญ่เป็นญาติสนิทกัน หรือถ้าเป็นญาติผู้ใหญ่ก็ต้องไปร่วมพิธีกรรมด้วย ร่วมพิธีกรรมเสนเรือนที่เป็นญาติพิเศษด้วยกัน จะเข้าไปร่วมพิธีที่ “กว่าน” จะได้ว่าใครมาร่วมบ้างเพราะผู้มาร่วมจะไปรวมกันอยู่ที่ “กว่าน” เป็นผีเรือนเดียวกันทั้งหมดผู้ไม่ใช่ผีเดียวกัน เข้าไปร่วมไม่ได้ พิธีปาดตั้ง ก็บ้านใคร ใครก็ปฏิบัติเอง ผู้ทำตัววันที่ 5 ของมือเวนต์ตั้ง มือฮ้างกับมือฮายเท่านั้น

1.4.7 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2553

ชื่อ นายพล เกิดน้อย เพศ ชาย อายุ 72 ปี

บ้านเลขที่ 75 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ รับจ้าง

ศาสนา พุทธ

นายพล เกิดน้อย เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 3 เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน ส่วนใหญ่ก็จะนั่งเป็นเพื่อนหมอเสน ที่ “กว่าน” อายุมากก็ยกอะไรไม่ค่อยไหว คอยดูชั้นตอนให้ครบให้ถูกต้อง ตามที่เคยทำกันมา ที่มานั่งร่วมพิธีที่กว่าน ก็เป็นผีเรือนเดียวกัน ได้พบกันถามความเป็นอยู่กัน ส่วนพิธีปาดตั้ง มอบหน้าที่ให้แม่บ้านและสะใภ้

1.4.8 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นายเจริญ ต้อยตั้ง เพศ ชาย อายุ 68 ปี

บ้านเลขที่ 23 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ รับจ้าง

ศาสนา พุทธ

นายเจริญ ต้อยตั้ง เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 4 เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมการตาย ไปช่วย “เอ็ดแสว” เตรียมของที่จะไปทำที่ ที่เผาศพ ตั้งแต่ตั้งศพ เผาศพ เก็บกระดูก เอ็ดแสวแล้วรอเอาผีขึ้นเรือน ก็จะเข้าร่วมพิธีกรรมทุกขั้นตอน ไทยทรงดำมีขั้นตอนพิธีกรรมหลายขั้นตอน

1.4.9 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นายนิพนธ์ ประเสริฐ เพศ ชาย อายุ 59 ปี

บ้านเลขที่ 124 หมู่ 5 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ค้าขาย

ศาสนา พุทธ

นายนิพนธ์ ประเสริฐ เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 4 เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเสนเรือน ญาติที่เป็นผีเรือนเดียวกัน จะร่วมตั้งแต่เริ่มพิธีกรรมจนดื่มเหล้าฟายเอือน เสร็จพิธีกรรมการเช่นไหว้หากญาติทางฝ่ายภรรยา เสนเรือนก็เป็นลูกเขย จะมีหน้าที่ดูแลหมู หามหมู ขึ้นห้องผีเรือนไปร่วมพิธีกรรมไม่ได้ เป็นผู้ดูแลช่วยเหลือเท่านั้น ส่วนทำบุญศาลพ่อปู่ใกล้บ้านจะไปร่วมพิธีกรรมด้วยในเดือนห้าของทุกปี

1.4.10 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นายประเสริฐ แถมเงิน เพศ ชาย อายุ 59 ปี

บ้านเลขที่ 3 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ทำสวน

ศาสนา พุทธ

นายประเสริฐ แถมเงิน เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 4 เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเสนเรือน ญาติพี่น้องที่คลานตามกันมา หรือญาติผีเดียวกัน ก็ต้องเข้าร่วมพิธีกรรมด้วย ทำเป็นตัวอย่างให้ลูกให้หลานได้จดจำนำไปทำบ้าง

1.4.11 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อ นายสุทัศน์ ขวัญธำรง เพศ ชาย อายุ 56 ปี

บ้านเลขที่ 104 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ ทำสวน

ศาสนา พุทธ

นายสุทัศน์ ขวัญธำรง เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 4 เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเสนเรื่อน ในเดือน 4 เดือน 6 ส่วนใหญ่หมู่บ้านบ่วงมก็จะหมุ่นเวียนกัน ถ้าเข้าร่วมพิธีกรรมก็จะเป็นผีเรือนเดียวกัน ถ้าไม่ใช่ผีเรือนเดียวกัน ไปร่วมรับประทานอาหาร และสังเฑขึ้นตอนความถูกต้องเท่านั้น

1.4.12 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ชื่อ นายมนตรี เลิศชนลัทธิ เพศชาย อายุ 53 ปี

บ้านเลขที่ 137 หมู่ 3 ตำบลบ่วงม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สถานภาพ สมรส

การศึกษา มัธยมศึกษา

อาชีพ ทำสวน

ศาสนา พุทธ

นายมนตรี เลิศชนลัทธิ เป็นชาวไทยทรงดำโดยกำเนิด รุ่นที่ 4 เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเสนเรื่อน พี่ชายเสนเรื่อนก็ต้องเข้าร่วมพิธีกรรม เป็นสายโลหิตเดียวกัน ก็หมุ่นเวียนกันเสนเรื่อน ผีเรือนเดียวกันใครจะทำปีไหน ผีเรือนเดียวกันต้องสอบถาม จะไม่ทำพร้อมหรือซ้ำกันผลัดกันไป ผีบรรพบุรุษได้รับของเช่นไหว้ทุกปี พิธีกรรมปาดตั้งจะมอบหน้าที่แม่บ้านและลูกเป็นผู้ปฏิบัติ

สรุป จากการศึกษา ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ตำบลอนคลัง และตำบลบ่วงม จากกลุ่มประชากรตัวอย่างสรุปได้ดังนี้

เพศชาย จำนวน 9 คน สถานภาพ โสด - คน สมรส 9 คน

เพศหญิง จำนวน 3 คน สถานภาพ โสด 2 คน หม้าย 1 คน

อายุระหว่าง 43 – 72 ปี

การศึกษา ระดับประถมศึกษา 10 คน มัธยมศึกษา 1 คน ปริญญาตรี 1 คน

อาชีพ เกษตรกร 4 คน รับจ้าง 3 คน ค้าขาย 4 คน รับราชการ 1 คน

เป็นชาวไทยทรงดำ ที่สามารถระบุรุ่นได้มีไทยทรงดำรุ่นที่ 3 จำนวน 1 คน, รุ่นที่ 4 จำนวน 10 คน, รุ่นที่ 5 จำนวน 1 คน เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเสนเรื่อนเป็นส่วนใหญ่ และการเข้าร่วมพิธีกรรมต้องเป็นญาติสายโลหิตเดียวกันหรือญาติผีเดียวกัน เช่นเดียวกับพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรื่อน ส่วนพิธีกรรมปาดตั้ง เป็นหน้าที่ของแม่บ้านกับลูก ๆ ครอบครัวนั้น ๆ เข้าร่วมเป็นส่วนใหญ่

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล จากการค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการที่เกี่ยวข้องและการ สัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับ

1. ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนิน สะดวก จังหวัดราชบุรี

1.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง และตำบลบัว งาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

1.2 ประวัติความเป็นมาความเชื่อเรื่องผีของไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง และตำบล บัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2. ความเชื่อเรื่องผีและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3. การสืบทอด การถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2.1 ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง และตำบล บัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

จากการศึกษาค้นคว้า เอกสารตำราวิชาการ เกี่ยวกับชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ “ไทย ทรงดำ” โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1) ถิ่นฐานเดิมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ระบุว่า “โซ่ง” คือชาวไทยพวกหนึ่งแต่งกายชุดสีดำ กางเกงดำ เสื้อดำ ผู้หญิงนุ่งซิ่นสีดำ “ซงดำ” “ไทยดำ” ก็เรียก

วิทยานิพนธ์ของ วาสนา อรุณกิจ (2529: 2) ระบุว่า “ลาวโซ่ง” เป็นกลุ่ม ไทยโบราณ ชื่อเดิมเรียกว่า “ไทดำ” หรือ “ผู้ไทยดำ” เพราะนิยมสวมใส่เสื้อผ้าสีดำล้วน ซึ่งแตกต่าง จาก กลุ่มไทยอื่นๆ เช่น “ไทยขาว” แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีขาว

พระยาอนุমানราชชน (อ้างใน ม.ศรีบูรพา 2530: 173) ระบุว่า “ลาวโซ่ง” คือ “ไทยดำ” คนไทยในประเทศไทย เรียกกลุ่มชนนี้ว่า “ลาวโซ่ง”

สอดคล้องกับ อัญสุติ นูระสิงห์ (2531: 14) ระบุ “ไทยทรงดำ” เป็นชนชาติไทยกลุ่มหนึ่งมีชื่อเรียกหลายชื่อ อาทิ “ลาวโซ่ง” “ไตดำ” “ไทยทรงดำ” “ลาวทรงดำ” ฯลฯ

จากการศึกษา สรุปว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ เดิมเรียกว่า “ไตดำ” นิยมเรียกชื่อตามสีของการแต่งกายเมื่ออพยพมาสู่ประเทศไทย คนไทยในประเทศเรียกกลุ่มชาติพันธุ์นี้ว่า “ลาว” จึงมีชื่อเรียกหลายชื่อ

จากการศึกษาค้นคว้า เอกสารตำราวิชาการ เกี่ยวกับ ถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

จากการศึกษา ของ สุนันท์ อุดมเวช (2528: 69) ระบุ “ไทยดำ” หรือ “ลาวโซ่ง” เป็นคนไทยสาขาหนึ่ง มีถิ่นฐานอยู่ทางสิบสองจุไทย

ม. ศรีบุษรา (2530: 13) ระบุว่า จากการค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์ พบว่า ชนเผ่า “ไทยดำ” มาจากเมืองจินภาคกลาง พวกหนึ่งเคลื่อนลงมาอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำแดง ชาวญวนเรียกแม่น้ำสองสายนี้ว่า “ซงโบ” กับ “ซงกอย” ในแคว้นตั้งเกีย

จิตร ภูมิศักดิ์ (2535: 376) ระบุว่า ตามหลักฐานที่บรรยายไว้ในหนังสือจีน “ชาวจ้วง” คือ ชาวพื้นเมือง ในมณฑลกว๋างตุ้ง และมณฑลกว๋างซี แบ่งเป็นห้าสาขาใหญ่ๆ ตามสีของเครื่องแต่งกาย คือ “ไทยแดง” “ไทยเหลือง” “ไทยลาย” “ไทยขาว” และ “ไทยดำ”

สอดคล้องกับ สมทรง นุรักษ์พัฒน์ (2542: 2700) ระบุว่า ถิ่นฐานเดิมของ “ไทยดำ” อยู่ในประเทศจีนตอนกลาง ต่อมาอพยพลงมาตั้งหลักแหล่งที่บริเวณแคว้นสิบสองจุไทย

จากการศึกษา สรุปว่า ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ, ไทยดำ, ลาวโซ่ง ในประเทศไทยเป็นชื่อกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับ “ไตดำ” ในมณฑลกว๋างตุ้ง, มณฑลกว๋างซี ในประเทศจีน และสิบสองจุไทยเวียดนาม

2) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย โดยมีสาระสำคัญดังนี้

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย อัญสุติ นูระสิงห์ (2531:15) ระบุว่า ชาวไทยทรงดำอพยพเข้าสู่ประเทศไทยหลายครั้ง ด้วยเหตุผลทางสงคราม ดังนี้

ครั้งที่ 1 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

จากเอกสารประวัติผู้ใดทรงดำ ของ สิริ พึ่งเดช (2519: 39-40) ระบุว่าใน พ.ศ. 2322 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) และกองทัพหลวงพระบาง ยกกองทัพไปตีเมืองม่วย

เมืองทันต์ ซึ่งเป็นเมืองของลาวทรงดำ ได้กวาดต้อนครอบครัวลาวทรงดำ ลงมายังประเทศไทยและให้ไปตั้งบ้านเรือนที่เพชรบุรี

ครั้งที่ 2 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

จากวิทยานิพนธ์ของ วราภรณ์ ธรรมทิพย์สกุล (2547: 49) ระบุว่าใน พ.ศ.2335 เจ้าเมืองแฉ่ง (ลาวทรงดำ) แข็งข้อต่อเจ้าเมืองเวียงจันทน์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดเกล้าฯ ให้ยกกองทัพเข้าตีเมืองแฉ่ง และกวาดต้อนครอบครัวลาวทรงดำมาที่กรุงเทพฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนที่เพชรบุรี

ซึ่งสอดคล้องกับ ม. ศรีนุชรา (2530: 175) ระบุว่า พ.ศ. 2335 เมืองแฉ่ง เมืองพวน ตั้งข้อแข็งเมืองต่อเวียงจันทน์ จึงแต่งกองทัพไป (หนังสือ ไทยดำรำพัน) ตีเมืองแฉ่ง เมืองพวน ได้ลาวทรงดำ ลาวพวน ส่งมา ณ กรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ โปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองเพชรบุรี

ครั้งที่ 3 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3

จากเอกสารรายงานวิจัย ลาวโซ่ง ของ สุมิตร ปิติพัฒน์ (2521: 5-7) ระบุว่าใน พ.ศ.2378 และ พ.ศ.2379 ถึง พ.ศ.2381 ครอบครัว ลาวพวนและไทยดำ ถูกกวาดต้อนเข้ามายังกรุงเทพมหานครอีกสามครั้ง สาเหตุมาจากการก่อกบฏ

ม.ศรีนุชรา (2530: 175-176) หนังสือไทยดำรำพัน ระบุว่า พ.ศ.2378 เจ้าพระยาธรรมาเป็นแม่ทัพไปเมืองหลวงพระบาง แล้วแต่งตั้งให้ท้าวพระยาคุมกองทัพไปตีเมืองแฉ่ง ได้ลาวพวน ลาวทรงดำ ส่งมาที่กรุงเทพฯ พ.ศ.2379 ไปตีเมืองควรร เมืองคอย ได้ลาวทรงดำมาที่กรุงเทพฯ และ พ.ศ.2381 เจ้าราชวงศ์ได้ลาวทรงดำ ลงมาที่กรุงเทพมหานครอีกครั้ง

หนังสือ ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์ของ บังอร ปิยะพันธ์ (2541: 63) ระบุว่า ระหว่างไทยทำสงครามกับเจ้าเมืองเวียงจันทน์ (เจ้าอนุวงศ์) เวียดนามถือโอกาสเข้าครอบครองเมืองชายแดน เมืองหัวพันทั้งห้าทั้งหก, เมืองพวน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดกองทัพเข้าตีเอากลับคืน กวาดต้อนชาวลาวพวน ลาวทรงดำมากรุงเทพฯ ใน พ.ศ.2378 และให้หลวงพระบางปกครองดูแล ต่อมาใน พ.ศ.2379 และ 2381 เมืองหิ้ม เมืองคอย เมืองควรร (ลาวทรงดำ) แข็งเมืองอีก เจ้าเมืองหลวงพระบางตีได้แล้วให้ลาวทรงดำลงมาที่กรุงเทพมหานคร

ครั้งที่ 4 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

จากรายงานการวิจัย ลาวโซ่ง ของ สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ (2521: 7) ระบุว่าใน พ.ศ.2407 นั้น กองทัพฮ่อแดง ฮ่อรงค์ดำ จำนวนมากบุกก่อกวนบริเวณสิบสองจุไทย กองทัพหลวงพระบางต้านไม่ไหว และได้เข้ายึดเมืองเชียงคำ เชียงขวาง พระบาทสมเด็จพระ

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงส่งกองทัพเข้าช่วยปราบฮ่อได้แล้ว ใน พ.ศ.2421 นำครอบครัวลาวอพยพเข้ามาอาณาจักรสยามอีกและต่อมาใน พ.ศ.2430 ทรงปราบฮ่ออีกครั้งและนำครอบครัวลาวเข้ามาอีกครั้ง

จากรายงานการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมของไทยโข่งดำ (ลาวโข่ง) ในจังหวัดพิษณุโลกและพิจิตร ของ สมคิด ศรีสิงห์ (2537: 34) การอพยพคนไทยดำจากถิ่นฐานเดิมมาอยู่ในประเทศไทย สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 นั้นได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี ยกทัพเข้าปราบฮ่อ ในการรบครั้งนี้มีชาวไทยโข่ง จากเพชรบุรีเข้าร่วมรบด้วย

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลางเรื่องไทยโข่ง ของ สมทรง นุรุษพัฒน์ (2542: 2702) ระบุว่า ใน พ.ศ.2407 เกิดระส่ำระสายในแคว้นดงเกี้ยว ลิบสองจุไทย และลาวเหนือ จีนฮ่อบุกเข้าก่อกวนในแถบแม่น้ำดำ แม่น้ำแดง และที่ราบสูงทรานนิงห์ ในรัชกาลที่ 5 ใน พ.ศ.2421 ได้นำครอบครัวไทดำหรือไทยโข่งอพยพเข้ามาในอาณาจักรไทย ใน พ.ศ.2428 และ พ.ศ.2430 โปรดเกล้าฯให้จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีจัดกองทัพไปปราบปรามอีกครั้ง และนำครอบครัวเข้ามาอยู่ในประเทศไทยอีก จากการอพยพไทยโข่งดังกล่าว ถิ่นฐานเดิมของไทยโข่งในประเทศไทยอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาไทยโข่ง ได้อาศัยกระจัดกระจายไปในจังหวัดต่างๆ ดังต่อไปนี้

จังหวัดเพชรบุรี ในอำเภอเมือง ที่สะพานยี่หน เวียงคอย วังตะโก หนองพลับและทุ่งเพือ เขตอำเภอท่ายาง ที่เขากระฉิว แม่ประจัน และท่าไต้ เขตอำเภอบ้านลาดที่ห้วยซ้อง หนองโสน และบ้านกรวย อำเภอเขาย้อย ที่ห้วยท่าช้าง หนองเข้ หนองปรัง หนองจิก ทับกาง ดอนทราย เขาย้อย หนองชุมพล หนองประคู้ หนองกระพ้อ และหนองซอ

จังหวัดราชบุรี ในเขตอำเภอจอมบึง ที่บ้านตลาดควาย ที่บ้านแก้มอัน เขตอำเภอปากท่อ ที่ห้วยเขาจีน ที่เขาภูทอง เขตอำเภอบางแพ ที่ดอนคา ที่ดอนพรม บ้านตากแดด เขตอำเภอดำเนินสะดวก ตำบลดอนคลัง บ้านโคกดับเป็ด และ ตำบลบัวงาม

จังหวัดสุพรรณบุรี เขตอำเภออู่ทอง ที่ตำบลสระยายโสม ตำบลบ้านดอน ตำบลหนองโอง ตำบลดอนมะเกลือ ตำบลบ้านไฉ่ เขตอำเภอเมือง ที่ตำบลบางกุ้ง และอำเภอบางปลาม้า

จังหวัดสมุทรสาคร เขตอำเภอบ้านแพ้ว ที่หมู่บ้านกลาง ตำบลหนองสองห้อง ตำบลโรงเข้ และตำบลยกกระบัตร์

จังหวัดนครปฐม เขตอำเภอเมือง ที่ตำบลดอนยายหอม บ้านดอนขนาก และบ้านสะแกราย ตำบลสระกระเทียม ที่บ้านดอนทราย เขตอำเภอกำแพงแสน ที่ตำบลทุ่งกระพังโหม บ้านยางที่ตำบลทุ่งขวาง บ้านหนองขาม ที่ตำบลกระต๊อบ บ้านชาวไร่ ที่ตำบลห้วยม่วง บ้านห้าง ที่ตำบลสระสี่มุม บ้านไผ่คอย บ้านไผ่สงคราม และบ้านไผ่โตน ที่ตำบลดอนข่อย บ้านดอนทอง

บ้านคอนมะกอก และบ้านบ่อน้ำจืด ที่ตำบลสะพานพัฒนา บ้านสระ บ้านหัวซุกบัว บ้านหนองหมู บ้านหนองเทียม บ้านไร่ใหม่และบ้านหนองพวงก ที่ตำบลรางพิกุล บ้านกำแพงแสน อำเภอดอนตูม ที่ตำบลคอนพุทราบ้านหัวถนน ที่ตำบลลำลูกบัว ที่บ้านแหลมกระเจา อำเภอสามพราน ที่ตำบลตลาดจินดา บ้านลำเจียก บ้านหนองอีแบน อำเภอบางเลน ตำบลบ้านไทรป่า บ้านคลองพิศมัย บ้านคอนตูม บ้านคอนขมิ้น บ้านทรายไทย บ้านหัวทรายลาว ตำบลบางปลา บ้านเกาะแรด ตำบลไผ่หูช้าง บ้านหนองปรัง บ้านปลายคลองบางเลนและบ้านไผ่หูช้าง

จังหวัดพิจิตร เขตอำเภอโพธิ์ประทับช้าง ทุกหมู่บ้านของตำบลไผ่รอบเขตอำเภอสามง่าม ทุกหมู่บ้านในตำบลหนองหลุมและตำบลวังโมกข์

จังหวัดพิษณุโลก เขตอำเภอบางระกำ ตำบลชุมแสงสงคราม ตำบลบางระกำ ตำบลพันเสา เขตอำเภอวังทอง บางกระทู้ม อำเภอเมือง

จังหวัดกำแพงเพชร เขตอำเภอลานกระบือ อำเภอไทรงาม และอำเภอพรานกระต่าย

จังหวัดสุโขทัย จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดชุมพร และจังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก กลุ่มประชากรให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า “ไทยทรงดำ” อพยพมาจากถิ่นฐานเดิมที่เมืองสิบสองจุไทเข้ามาอยู่ประเทศไทยที่จังหวัดเพชรบุรี

จากการศึกษาสรุปว่า ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย พบว่ามีการอพยพเข้ามาในประเทศไทย 4 ครั้ง ด้วยเหตุผลทางสงคราม ดังนี้

ครั้งที่ 1 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) ติเมืองลาวทรงดำ แล้วกวาดต้อนครอบครัว ลงมายังประเทศไทยให้ตั้งบ้านเรือนที่เพชรบุรี

ครั้งที่ 2 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้ยกทัพไปตีเมืองแกลง นำครอบครัวลาวทรงดำเข้ามาที่กรุงเทพมหานครให้ตั้งบ้านเรือนที่เพชรบุรี

ครั้งที่ 3 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ชาวลาวพวน ลาวทรงดำก่อการกบฏ โปรดเกล้าฯ ให้ยกกองทัพเข้าตีเมืองแกลง เมืองพวน นำครอบครัวลาวทรงดำเข้ามาอีกสามครั้ง

ครั้งที่ 4 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงส่งกองทัพเข้าช่วยปราบฮ่อได้แล้ว จึงนำครอบครัวลาวทรงดำเข้ามาอีกสองครั้ง นับเป็นสุดท้ายในการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

ต่อมา กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำได้อพยพออกจากเมืองเพชรบุรี เพื่อขยายไปยังจังหวัดใกล้เคียงนั้น ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดนครปฐม จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดสุโขทัย จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดชุมพร และจังหวัดราชบุรี โดยเฉพาะอำเภอดำเนินสะดวก

3) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

จากการค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยมีสาระสำคัญดังนี้

จากการค้นคว้าจากเอกสารตำราวิชาการ จากหนังสือลาวในกรุงรัตนโกสินทร์ของ บังอร ปิยะพันธ์ (2541: 98-99) ระบุว่า หลังจาก ลาวทรงดำ ตั้งหลักแหล่งที่เพชรบุรีเป็นชุมชนแล้ว จะไปไหนมาไหนก็อยู่ภายในขอบเขตที่กำหนด อยู่ในการควบคุมระบบไพร่ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูปการปกครอง ออกพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ยกเลิกระบบไพร่ การควบคุมคนจึงเปลี่ยนไป การย้ายถิ่นของลาวทรงดำจากชุมชนเมืองไปอยู่ต่างถิ่นกันมากขึ้น ดังเช่น “พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ที่ทรงมีไปถึงกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ. 2438 ที่ทรงกล่าวถึงลาวทรงดำ ย้ายจากเมืองเพชรบุรีมาอยู่บ้านโพธิ์หักและโคกคลัง แขวงเมืองราชบุรี ประมาณ 700 คนเศษ สาเหตุเพราะเดือดร้อนต้องเสียเงินค่าราชการและถูกเกณฑ์ทำนาหลวง”

การย้ายถิ่นจึงดำเนินต่อมา จนทำให้ปัจจุบันมีชุมชน ลาวทรงดำ กระจายอยู่ตามตำบลและอำเภอต่างๆ ในหลายจังหวัด

จากหนังสือไทยทรงดำดอนคลัง ของ ยุกาญจน์ เขียมจิระพร (2542: 9) ระบุว่า ราว พ.ศ. 2400 ชาวไทยทรงดำ เมืองเพชรบุรีกลุ่มหนึ่ง นำโดยเพี้ยหุน และพรรคพวกเดินทางเข้ามาตั้งบ้านเรือนที่บ้านดอนคลัง บางพวกก็ไปตั้งบ้านเรือน บ้านดอนข่อย บ้านตาลเรียง บ้านบัวงาม หรือเลยขึ้นไปจังหวัดนครปฐมและจังหวัดอื่นๆ ถิ่นที่ตั้งบ้านเรือน ในตำบลดอนคลัง ได้แก่ บ้านโคกดับเปิด บ้านโคกกลาง และบ้านดอนคลัง เมื่อตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนแล้ว จึงจับจองที่ดินประกอบอาชีพทำนาและยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมไทยทรงดำ สภาพเดิมพื้นที่ตำบลดอนคลัง เป็นป่ารกทึบ ปกคลุมด้วยต้นไม้ขนาดชนิดมีต้นคลัง (ต้นกระโดน) เป็นจำนวนมาก คนทั่วไปจึงเรียก “ดอนคลัง” ต่อมาใน พ.ศ.2430 นายเพี้ยหุน นายยอด ต้องเรียน และชาวดอนคลังได้ร่วมกันซื้อที่ดิน ราคา 3 ตำลึง เพื่อก่อสร้างวัดดอนคลัง หมู่ที่ 4 และต่อมาใน พ.ศ.2466 หน่วยราชการได้ก่อตั้งโรงเรียนวัดดอนคลัง ใช้อาคารเรียนชั่วคราวเรียนหนังสือ ใน พ.ศ.2511 ชาวตำบล

คอนคั้ง ร่วมด้วยช่วยกันสร้าง สำนักสงฆ์วัดโคกค้ำเปิด หมู่ที่ 1 และใน พ.ศ.2521 ผู้นำหมู่บ้านหลายท่านช่วยกันจัดหาที่ดินเพื่อสร้างอาคารเรียนให้กับ โรงเรียนคอนคั้งวิทยา (ปัจจุบัน คือโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการคอนคั้ง) เป็นโรงเรียนมัธยมประจำตำบล

จากหนังสือประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี ของ ยนต์ ชุ่มจิต (2547: 63) ระบุว่า การอพยพของชาวลาวโซ่งในระยะเวลา 100 ปีที่ผ่านมา ลาวโซ่งต่างพากันอพยพออกจากพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี ไปตั้งหลักแหล่งในจังหวัดใกล้เคียง และขยายพื้นที่ออกมาไกลในมณฑลราชบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม ฯลฯ สำหรับจังหวัดราชบุรี พบลาวโซ่ง ที่อำเภอจอมบึง บ้านตลาดควาย บ้านแก้มอื่น ที่อำเภอปากท่อ บ้านเขาภูทอง (หัวเขาจีน) ที่อำเภอบางแพ บ้านดอนพรม บ้านดอนคา บ้านตากแดด และที่อำเภอดำเนินสะดวก ตำบลคอนคั้ง ตำบลบัวงามบ้านโลกค้ำเปิด บ้านคอนคั้ง บ้านบัวงามนอกจากนี้ยังพบลาวโซ่งอาศัยกระจัดกระจายอยู่หลายจังหวัด เช่น นครปฐม สุพรรณบุรี นครสวรรค์ กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก ฯลฯ

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า ชาวไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้ง และชาวไทยทรงดำตำบลบัวงาม อพยพมาจากเมืองเพชรบุรี ไม่ทราบปี พ.ศ. ใด ในการอพยพเข้ามาจับจองที่ตำบลคอนคั้ง ชาวไทยทรงดำรุ่นแรก คือ เพี้ยหุน นายยอด ต้องเรียน และพรรคพวก ที่ตำบลบัวงาม บ้านดอนข่อยและบ้านตาลเรียง ชาวไทยทรงดำ รุ่นแรก คือ นายฝาง แอ่นคอย และพรรคพวก ต่อมาขยับขยายครอบครัวไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านบัวงาม

เดิมตำบลบัวงาม ชื่อว่า “ตำบลดอนข่อย” นายฝาง แอ่นคอยและชาวบ้านดอนข่อยและชาวบ้านตาลเรียง ร่วมด้วยช่วยกันสร้างวัดตาลเรียงขึ้นราว พ.ศ.2435 ต่อมาชาวบ้านบัวงาม โดยการนำของผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เช่น ผู้ใหญ่สี จันทสมา และขุนขจิตบัวงาม (ข้อย แสงอากาศ) กำนันตำบลดอนข่อย ร่วมด้วยช่วยกันสร้าง “วัดบัวลอย” ขึ้นหมู่ที่ 1 ราว พ.ศ.2442 ต่อมา ได้เปลี่ยนชื่อ “วัดบัวลอย” เป็น “วัดบัวงาม” เนื่องจากบริเวณวัดเต็มไปด้วย “บัว” จะออกดอกงามสะพรั่งในฤดูน้ำหลากมา ต่อมาเปลี่ยนชื่อ “ตำบลดอนข่อย” เป็น “ตำบลบัวงาม” ด้วย

จากการศึกษาสรุปว่า ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้งและตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี โดยการนำของ เพี้ย (พระยา) หุน และพรรคพวก เข้ามาจับจองพื้นที่ทำมาหากินใหม่ กลุ่มหนึ่งตั้งถิ่นฐานที่บ้านโลกคั้งอีกกลุ่มหนึ่งตั้งถิ่นฐานที่บ้านดอนข่อย และบ้านตาลเรียง เป็นเขตติดต่อบ้านโพธิ์หัก และเป็นเขตติดต่อกันระหว่างอำเภอดำเนินสะดวกกับอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี หมู่บ้านคอนคั้งเดิมเรียก “หมู่บ้านโลกคั้ง” เป็นพื้นที่น้ำไม่ท่วม ซึ่งการอพยพมาตั้งถิ่นฐานนั้น ในพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีไปถึงกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ

เมื่อ พ.ศ.2438 ที่ทรงกล่าวถึง ชาวลาวทรงคำย้ายจากเมืองเพชรบุรีมาอยู่บ้านโพธิ์หักและโคกคลัง แขวงเมืองราชบุรี

2.1.2 ประวัติความเป็นมาความเชื่อเรื่องผีของไทยทรงคำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

1) ความเป็นมาเรื่องผีในความเชื่อของไทยทรงคำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

จากกรค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการ เกี่ยวกับความเป็นมาเรื่องผีในความเชื่อของไทยทรงคำ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

จากการค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการ เกี่ยวกับความเป็นมาเรื่องผีในความเชื่อของไทยทรงคำ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

จากรายงานวิจัย ของ สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ (2521: 22) ระบุว่า เดิมก่อนที่ชาวไทยทรงคำ จะอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้น ไทยทรงคำนับถือผีและสิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ ลักษณะความเชื่อถือทางศาสนาเป็นแบบ Animism ชาวไทยทรงคำเชื่อกันว่าสิ่งต่างๆ ในโลกอยู่ภายใต้อำนาจของผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ เชื่อชีวิตคนมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับผีต่างๆ ดังนั้นแบบแผนชีวิตและพิธีกรรมของไทยทรงคำ จึงเกี่ยวข้องกับผี ทั้งผีดีและผีร้าย ซึ่งเชื่อว่าสามารถคลบปั่นกาลชีวิตแปรผันไปตามความพอใจของผีของไทยทรงคำมีหลายประเภท คือ 1. แถน (ผีฟ้า) 2. ผีบ้านผีเมือง 3. ผีป่าผีเขา และผีอื่นๆ เมื่ออพยพเข้ามาในประเทศไทยก็ยังคงยึดถือความเชื่อเดิม ไม่รู้จักความเชื่อทางพุทธศาสนาต่อมาเมื่อได้ปฏิบัติพิธีกรรมตามลัทธิพุทธศาสนา จึงสนใจเรียนรู้เลื่อมใส แล้วค่อยๆ รับเอาความเชื่อถือแนวพุทธศาสนา เพิ่มเข้ามาในระบบความเชื่อถือดั้งเดิม เข้าบวชเรียนในพุทธศาสนาเข้าวัดทำบุญอย่างเป็นทางการ แต่ยังคงความเชื่อในเรื่องผีต่างๆ ไว้เช่นเดิม ยังคงปฏิบัติพิธีกรรมเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ และผีแถน

จากหนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ของ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2542: 2712) ระบุว่า ไทยทรงคำ มีความเชื่อเรื่อง “ผี” และ “ขวัญ” ชีวิตความเป็นอยู่และพิธีกรรมต่างๆ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผี นับถืออย่างเคร่งครัด มีการเซ่นบวงสรวงผีอยู่เป็นประจำ เช่น ผีบรรพบุรุษ เรียกว่า “ผีเฮือน” เชื่อว่าผีบรรพบุรุษถึงแก่กรรมแล้วจะปกป้องรักษาลูกหลานให้มีความสุขได้ ผีบรรพบุรุษจะถูกเชิญมาประจำอยู่ที่แท่นบูชา เรียกว่า “กะล่อหอง” หากครอบครัวเป็นชนชั้นผู้ท้าว จะจัดห้องไว้ด้านข้างตัวบ้านเป็นระเบียบของบ้าน เรียกว่า “กวันผีเฮือน” ทุกครอบครัวจะมีสมุดบันทึกรายชื่อผีบรรพบุรุษ ในกลุ่มผีเรือนเดียวกันเรียก “ปืผีเฮือน”

หนังสือสิบสองจุไทย ของ ภัททิยา ยิมเรวัต (2544: 212) ระบุว่าคนไทยในสิบสองจุไทย มีความเชื่อเรื่องผี เชื่อในอำนาจสามารถให้คุณให้โทษในการดำรงชีวิตผีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตไทยทรงคำ คือ “ผีฟ้า” หรือ “แถน” มีเมืองอยู่บนฟ้า เรียกว่า “เมืองแถน” มีอำนาจเหนือมนุษย์ “ผีดำ” หมายถึงผีบรรพบุรุษ “จ้าวเฮือนจ้าวดำ” หมายถึง ผีเฮือนเดียวกันผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับ

ไปแล้วเชื่อว่า จะไปอยู่ใน “คำ” เดียวกัน หมายถึง กลับ ไปอยู่กับผีบรรพบุรุษเดียวกัน คนไทยในสิบสองจุไท เชื่อเรื่อง “ขวัญ” เชื่อว่าเมื่อตายแล้ว ขวัญจะเปลี่ยนเป็นผี “ผีขวัญ” จะไปตามที่ต่างๆ หากผีขวัญดี จะกลับไปอยู่กับ “คำ” หมายถึง ไปอยู่กับผีบรรพบุรุษ

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของไทยทรงดำ

จากการสัมภาษณ์ นางสิน เครือประเสริฐสิน, กำนันบุญนันท์ กองทัพ ผู้อาวุโส ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ดังนี้

นางสิน เครือประเสริฐสิน บ้านเลขที่ 51 หมู่ 3 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี กล่าวว่า คนที่เป็นไทยทรงดำ นับถือผีกันทุกบ้าน ทุกบ้านจะมี “กะล่อห้อง” มีทั้งผู้ท้าว ผู้น้อย ผีเฮือน เป็นปู่คำ ยา คือผีต้นตระกูลเดือนเก้า เดือนสิบ จะไปเฝ้าถนกัน จะไม่มีใคร “ขาดตั้ง” (การเซ่นไหว้ประจำวัน) ถนอยู่เมืองฟ้าเมืองสวรรค์ เขาพากันไปถือศีลกัน ไปพบญาติพี่น้องของเขาที่เมืองสวรรค์ ถนจะให้ใครตายใครเกิดก็เป็นเรื่องของถน เมื่อถนให้มาเกิด ก็จะมีขวัญประจำตัวของคนนั้น ทุกบ้านจะทำ “ไต้” หรือ “หอย้า” ไว้ให้แขวนไว้ที่ห้องผีเรือนที่มีกะล่อห้อง แทนสัญลักษณ์ประจำตัว ผู้ชาย สัญลักษณ์เป็น “ไต้” ส่วนผู้หญิง สัญลักษณ์เป็น “หอย้า” ผีขวัญของแต่ละคนก็ไปอยู่ที่สัญลักษณ์ของตน ในพิธีกรรมเซ่นเฮือน หมอเฮือนเฮือน จะทำพิธี “แปลงไต้” ไปด้วย ก็หมายถึงให้ผีขวัญอยู่ดีมีสุขเจริญก้าวหน้า ผีเฮือนผู้ท้าวกับผีเฮือนผู้น้อยก็ต่างกัน ผีเฮือนผู้ท้าว “กะล่อห้อง” จะอยู่ทาง “กว่าน” ผีเฮือนผู้น้อย “กะล่อห้อง” จะเอาไว้ในห้องเดียวกับห้อง “หญิงสาว” ส่วนผู้ท้าวเอา “กะล่อห้อง” แยกออกไปจาก “ห้องหญิงสาว” ห้องหญิงสาวนี้บ้านไทยทรงดำก็จะมีทุกบ้าน มีทั้งผู้ท้าวและผู้น้อย ต่างกันตรงพื้นที่กะล่อห้องกับพื้นที่ “กว่าน” พื้นที่ของกะล่อห้องจะเป็นพื้นที่สำคัญของทุกบ้าน เป็นพื้นที่เฉพาะหวงห้าม ผู้อื่นเข้าไปยุ่งเกี่ยวโดยเด็ดขาด ถ้าจะทำอะไรก็ต้องบอกเจ้าบ้านก่อนทุกครั้ง กำนันบุญนันท์ กองทัพ บ้านเลขที่ 24 หมู่ 3 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เล่าถึง พื้นที่ “กว่าน” ให้ฟังว่า “กว่าน” หรือ “กว่านผีเฮือน” ของผู้ท้าว ผู้น้อยไม่มี “กว่าน” นี้ ดั้งเดิม ผู้ท้าวเป็นชนชั้นเจ้าเมือง ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ จะมีผู้คนมากมาย บ้านหนึ่งหลัง อาจจะมีครอบครัวอาศัยอยู่ 5-10 ครอบครัว คราวใครครวมันต่อหลังค้ายื่นออกจากบ้านใหญ่ไป (ครอบครัวขยาย) มีเจ้าบ้านเป็นใหญ่ในหมู่บ้าน อาจจะเป็นปู่ผู้อาวุโสสูงสุด เวลาครอบครัวทะเลาะขัดแย้งกัน จะใช้พื้นที่ “กว่าน” เป็นพื้นที่ตัดสินคดีความ นางสิน เล่าว่า ผู้ท้าวจะรู้มือเวนต์ “เพียงไปหน้าชาน้ำหลัง” มีที่มาที่ไปว่า ผู้ท้าวมี 2 ชั้นชั้น คือ ชั้นผู้ใหญ่ กับชั้นรองลงมาที่เป็นที่สงสัย ทำไม “เพียงต้องไปหน้า ชาน้ำต้องตามหลัง” มีเรื่องเล่าต่อๆ กันมาว่าชนชั้นผู้ท้าวเป็นเจ้าปกครองเมือง วันหนึ่งเกิดไปมีภรรยาอีกหนึ่งคน ก็นำภรรยามาอยู่

ด้วยในบ้านหลังเดียวกัน (เมียหลวง กับเมียน้อยอยู่ด้วยกัน) เมียหลวงไม่ค่อยพอใจ เมียน้อยที่มีลูกชายให้กับเจ้าเมือง เมื่อลูกชายเมียน้อยโตเป็นหนุ่ม ก็คิดฆ่าลูกเมียน้อย โดยออกกลอุบายว่า พ่อให้ไปจับงูเห่าที่อยู่บนต้นมะพร้าวมาให้พ่อ ลูกชายเมียน้อย ก็ไปบอกแม่ของตน เมื่อเมียน้อยรู้ว่า เมียหลวงคิดจะฆ่าลูกของตนก็หาวิธีป้องกันให้ลูกได้ปลอดภัย จากการขึ้นไปจับงูเห่าครั้งนี้ จึงบอกวิธีจับงูให้ลูกว่าเมื่อขึ้นไปถึงบนยอดมะพร้าว เวลางูเห่ามันตั้งคอให้อ่างามไม้ปั่นด้าย ถ้าองูเอาไว้ เมื่องูเห่าอ้าปากก็ให้เอาไม้ที่ผูกติดกับก้อนนุ่นยัดใส่ปากงู แล้วจึงจะจับงูลงมาได้ เมื่อลูกเมียน้อย ได้งูลงมาแล้ว ก็นำเอาไปให้พ่อซึ่งกำลังตัดสินคคืออยู่บริเวณ “กว่าน” เมื่อเอาไปยื่นให้พ่อ พ่อตกใจ ก็กระโดดลงทางหน้าต่าง “กว่าน” ลงไปคอหักตาย เมื่อเจ้าบ้านตายแล้ว เมื่อจะทำพิธีหมอมักจะถามว่า “มือเวรตั้ง” วันไหน เมียหลวงก็บอกว่าวันนี้เมียน้อยก็ขัดแย้ง บอกวันนี้ ซึ่งคนละวันกัน ก็เลยต้องไปที่ “กว่าน” อีกครั้ง ตัดสินให้ “มือเวรตั้ง” ของเมียหลวง ก่อนเมียน้อยหนึ่งวัน จึงเป็นที่มาของ “เพี้ยไปหน้า ซ่าตามหลัง” หมายถึง มือเวรตั้ง ของเมียหลวงจะทำก่อนเมียน้อยหนึ่งวัน เช่น มือเวรตั้ง ของเมียหลวงตรงกับวันจันทร์ ของเมียน้อยถัดไปเป็นวันอังคาร “มือเวรตั้ง” ของผู้ท้าวมี่ 2 วัน คือ มือฮ้าง กับมือฮาย นับไป 4 วัน วันที่ 5 เป็นมือเวรตั้ง เวลาหมอเสน หรือหมอพิธีต่างๆ จะถามเจ้าบ้าน เจ้าตัวว่า “ไปเพี้ยหรือไปซ่า” นั้นหมายถึงตระกูลท้าวสายเมียหลวง หรือสายเมียน้อย “เพี้ย” ก็คือเมียหลวง “ซ่า” ก็คือ เมียน้อย “ผีเฮือน” ผู้ท้าวมี่จะอยู่ทาง “กว่าน” หรือ “กว่าน” ผีเฮือนผู้น้อยจะอยู่ในห้อง “หญิงสาว” มีกะล่อห้อง ต่างกัน เวลาเอาผีขึ้นเฮือน หรือเสนเรือน ปานเพื่อนของผู้ท้าวมี่ต้องมี “หมอล่อ” ใ้หมอเสน คือ “หมอล่อ” หมอเสนผู้น้อยจะทำให้ผู้ท้าวมี่ไม่ได้ และ “หมอล่อ” ก็จะไม่ทำให้ผู้น้อย เพราะทำคนละแนวกัน

สรุป ประวัติความเป็นมาความเชื่อเรื่องผีของไทยทรงดำ ผีประจำตัวคือ ผีขวัญ นอกจากนี้ยังมีผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเมือง เทพารักษ์ ผีคี่ผีร้าย ผีป่าผีเขา ผีอยู่บนฟ้า ผีแดน ผีเทวดา ผีร้ายหรือผีชั้นเลว ผีชั้นสูงผีชั้นธรรมดา ไทยทรงดำมีกะล่อห้อง เป็นที่อยู่ของผีเรือนและมีข้อห้ามการปฏิบัติเคร่งครัด ผีมีอำนาจเหนือธรรมชาติ สามารถให้คุณให้โทษ การในดำรงชีวิตของมนุษย์ ไทยทรงดำเชื่อว่า ผีแดนทั้งหมดจะอยู่บนฟ้า ถัดลงมาเป็นเมืองมนุษย์ แดนเป็นผู้สร้างโลก และให้มาเกิดเป็นมนุษย์ เมื่อตายเป็นผี มีขวัญจะกลับไปอยู่ที่ผีดำ คือผีต้นตระกูล การอพยพโยกย้ายก็นำความเชื่อหรือศาสนาดั้งเดิมของตนติดตามไปด้วย เป็นความเชื่อแบบ Animism ไม่รู้จักพุทธศาสนา ความเชื่อของไทยทรงดำเชื่อว่า โลกมนุษย์มีดินแดนต่อจากเมืองฟ้า หรือเมืองแดน ดินแดนของผีก็มีวิถีชีวิตเหมือนเมืองมนุษย์การทำให้ ทำนา มีหน้าที่แตกต่างกันไป

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางสิน เครือประเสริฐสิน กำนันบุญนันท์ กองทัพ ระบุว่าชาวไทยทรงดำทุกบ้านมีความเชื่อเรื่องผี เชื่อว่า ตายแล้ว ผีขวัญจะกลับไป เมืองแดน คือ เมืองสวรรค์ กลับไปอยู่กับ ปู่ย่า ย่าย่า หมายถึงกลับไปอยู่กับ ผีบรรพบุรุษที่เป็นปู่ย่า ชาวไทย

ทรงดำจะเช่นไหว้ ผิบรรพบุรุษ ที่ “กะล่อหอง” ซึ่งเป็นที่อยู่ของผิบรรพบุรุษ และเป็นพื้นที่หวงห้าม เฉพาะ เป็นพื้นที่เฉพาะผู้เกี่ยวข้องเท่านั้น

จากการศึกษา สรุปว่า ชาวไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี นับถือผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนอพยพ เข้ามาประเทศไทย เป็นลักษณะความเชื่อถือทางศาสนาเป็นแบบชาวบ้าน เชื่อว่า “ผี” ให้คุณให้โทษ ตามอำนาจของผี ชาวไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม เอาความเชื่อถือตามลัทธิพุทธศาสนา เข้ามาเพิ่มเท่านั้น มิได้นำไปทดแทนกับความเชื่อเดิม

2) ความเชื่อเรื่องผีฟ้าหรือแกน (เทวดา) ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

จากการค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการ เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีฟ้าหรือแกน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ดังนี้

รายงานวิจัย ของ สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ (2521: 22-23) ระบุว่า ผีของ ไทยทรงดำมีหลายชนิด จำแนกออกตามประเภท ดังนี้

1. ผีฟ้า หรือ แกน อยู่เมืองฟ้าหรือสวรรค์ คล้ายเทวดา มีอำนาจมากในการควบคุมชีวิตมนุษย์ ตลอดจนดินฟ้าอากาศ เชื่อว่าชีวิตมนุษย์เป็นผลผลิตของแกน ไทยทรงดำเชื่อว่า การเจ็บไข้ได้ป่วย หรือ เกทภัยต่างๆ จึงทำพิธีเซ่นขอขอร้องให้แกนช่วยเหลือ แต่ละแกนมีบทบาทหน้าที่ เช่น แกนหลวง เรียกกันว่า หัวหน้าแกน เป็นผู้บังคับบัญชาของแกนทั้งปวงในเมืองฟ้า แกนอื่นๆ ก็มีจำนวนมาก แต่ละแกนมีหน้าที่ต่างๆ เป็นต้นว่า แกนแนน แกนสัด แกนสิง แกนเคาะ ฯลฯ ซึ่งมีบทบาทกับการดูแลพฤติกรรมของมนุษย์และดินฟ้าอากาศ หากผู้ใดละเมิด จะทำให้เจ็บป่วย ประสบเคราะห์ร้ายต่างๆ จนอาจถึงตายได้

2. ผีบ้านและผีเมือง จะดูแลรักษาคนในเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งเชื่อว่าเป็นแต่ละเมือง จะมีผีเมืองสิงสถิต ในแต่ละบ้านก็มีผีดูแลรักษาเช่นกัน

3. ผีป่าผีเขาและผีอื่นๆ จะดูแลรักษาป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร หากละเมิดอาจได้รับภัยจากผีที่ดูแลรักษาอยู่ สิงอยู่ในสิ่งเหล่านี้

4. ผิบรรพบุรุษ จะดูแลบุตรหลาน

จากหนังสือ โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ของ เรณู เหมือนจันทร์เชย (2545: 39-41) ระบุว่า นอกจาก ผีฟ้า ผีบ้านผีเมือง ผิบรรพบุรุษ ผีป่า ผีเทวดา ที่มีบทบาท และมีหน้าที่ปกป้องรักษาดูแลแล้วยังมีผีต่างๆ มีหน้าที่ต่างๆ ดังนี้

1. ผีประจำสถานที่

ผิบ้านใด มีหน้าที่ดูแลรักษาบ้านใด หากละเมิด อาจได้รับภัยต่างๆ

ผีประตู่ มีหน้าที่ดูแลรักษาประตู ห้ามเหยียบธรณีประตู
 ผีเตาไฟ มีหน้าที่ดูแลรักษาไฟไฟ ไม่ควรละเมิดอาจรบภัยต่างๆ
 ผีเจ้าที่เจ้าทาง มีหน้าที่ดูแลรักษาพื้นที่ปกป้องคุ้มครองผู้อยู่อาศัย

บริเวณบ้าน

2. ผีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

ผีนา มีหน้าที่ดูแลพื้นที่ทำนาให้มีความอุดมสมบูรณ์ในผลผลิต จะ
 ปลุกศาลให้อยู่

ผีประจำเมล็ดข้าว หรือ แม่โพสพ จะต้องดูแลเอาใจใส่ ให้ผลผลิตได้
 เต็มเม็ดเต็มหน่วย ห้ามละเมิด เช่น ใส่รองเท้ายเหยียบข้าว จะทำให้ไม่เจริญรุ่งเรืองในการประอาชีพ
 ทำนา

ผีประจำต้นไม้ มีหน้าที่ให้โชคลาภ เช่น ต้นขนุน
 หนังสือ ประวัติศาสตร์ สิบสองจุไท ของ กัททียา ยิมเรวัต (2544: 212)
 ระบุว่า แถนมีหน้าที่ให้คุณให้โทษต่อมนุษย์ ประกอบด้วย

แถนหลวง เป็นหัวหน้าแถนทั้งปวง มีหน้าที่คอยควบคุมดูแลการ
 ปฏิบัติงานของแถน ตัดสินข้อพิพาทต่างๆ ให้เกิดความยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

แถนปู้กาลาวี คอยดูแลทุกข์สุข ความอุดมสมบูรณ์ของมนุษย์โลก
 ควบคุมดินฟ้าอากาศ

แถนชาด เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตและส่งให้มนุษย์มาเกิดในโลก
 แถนแนน เป็นผู้ตั้งมิ่งขวัญของคน ทำให้มนุษย์มีอายุยืนยาวตามที่
 กำหนดให้

แถนบุญ เป็นผู้บันดาลความมั่งคั่งและอุดมสมบูรณ์ให้มนุษย์
 แถนเคอ เป็นแถนแห่งโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้เกิดการเจ็บป่วยต่างๆ
 โดยเฉพาะหมู่เด็ก

แถนเคาะ เป็นแถนทำให้เกิดเคราะห์ร้าย และภัยพิบัติแก่มนุษย์
 แถนสิง เป็นแถนประจำตระกูลของไทยทรงดำ รักษาสมาชิกทุกคนให้
 อยู่เย็นเป็นสุข

แถนสัด เป็นผู้ดูแลมนุษย์ให้อยู่ในระเบียบวินัย จับคนผิดลงโทษ
 คุ้มครองคนดี

แถนนุ่งขาว เป็นผู้บันดาลให้เกิดแสงสว่างให้คนมีความสวยงาม
 แถนวี เป็นผู้แต่งตั้งเจ้าเมือง

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทของผีไทย
ทรงคำ

จากการสัมภาษณ์ นายประเสริฐ แถมเงิน, นายมนตรี เลิศชนลักษ์ณ์ และนายนิพนธ์ ประเสริฐ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ดังนี้

นายประเสริฐ แถมเงิน บ้านเลขที่ 3 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2553 กล่าวว่า การปาดตั้ง เราทำทุกวันที่ 10 ของไทยทรงคำ แล้วก็นับไปอีก 9 วัน พอถึงวันที่ 10 ตรงกับมือเวนต์ เราก็นำข้าวกับข้าวที่เรา กินกันอยู่ทุกวันเข้าไปที่กะล่อหอง ก็บอกให้ปู่ ให้ย่า ให้พ่อ ให้แม่ มากินข้าว เราให้พ่อให้แม่ หรือ บรรพบุรุษเราก่อน เขาก็ให้พรเราให้เราอยู่ดีกินดี เจริญรุ่งเรือง ก็เหมือนกับเราอยู่กับพ่อแม่ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ ผีบรรพบุรุษทั้งหมด ไม่ใช่เฉพาะพ่อแม่ เขาก็ปกป้องคุ้มครองครอบครัวเรา เราจะทำอะไรในบ้าน เราก็เข้าไปบอกเขาก่อน เช่น มีพรรคพวกมาหาเราที่บ้านจัดเลี้ยงเหล้าเลี้ยงอาหารกัน ก็ต้องเอาเหล้าเข้าไป “หนองก้อ” คือให้พ่อ แม่ ปู่ ย่า กินก่อน

นายนิพนธ์ ประเสริฐ บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 5 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2553 กล่าวว่า การเสนกวัดเสนไคว้ เป็นการเสนเพื่อปัดสิ่งที่ไม่ดี สิ่งร้ายๆ ออกจากบ้านไป บ้านไหนที่มีคนตาย ก็ถือว่าเป็นเฮือนฮ้าย หมายถึง ยังมีสิ่งที่ไม่เป็นมงคลอยู่ในบ้านหลังนั้น ไม่มีอะไรที่เป็นมงคลเลย ผ่านไปผ่านมาก็ยังเป็นบ้านผีตายอยู่ บ้านเศร้าหมอง เมื่อเราทำพิธีกรรมเสนกวัดไคว้ซะ บ้านเราก็ดี ไม่ได้เป็นบ้านผีตายคาบ้านอยู่ เท่ากับให้หอมรด แม่มด ปัดกวาดสิ่งที่ไม่ดีออกไป บ้านเราก็มีแต่สิ่งดีๆ ทำมาค้าขึ้น ทำงานมงคลได้ ถ้ายังไม่เสนกวัดไคว้ บ้านเราก็ยังทำงานมงคลไม่ได้

นายมนตรี เลิศชนลักษ์ณ์ บ้านเลขที่ 137 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 กล่าวว่า การเสนตั้ง เป็นพิธีที่ถือว่าเราเคารพพ่อแม่เรา แม้ว่าเขาจะไม่ได้อยู่กับเราแล้ว ตอนมีชีวิตอยู่พ่อแม่ก็ดูแลเรา ไม่ได้เจ็บไข้ได้ป่วย ใครจะมาทำอะไรพ่อแม่ก็ปกป้องไม่ให้ใครมาทำร้ายเรา แม้แต่เราผิดพลาดไป ทำผิดอะไรมาพ่อแม่ก็จะออกตัวรับผิดชอบแทนเรา เราปาดตั้งให้พ่อให้แม่เรากิน ก็เป็นความกตัญญูรู้คุณ อยู่แล้ว มีความอบอุ่นเหมือนพ่อแม่เราอยู่กับเราตลอดเวลา พ่อแม่เจ็บป่วยเราก็ต้องดูแลรักษา พ่อแม่เราไม่ได้กิน กินไม่ได้ เราก็ต้องหาวิธีทำให้พ่อแม่เรากินได้อยู่สุขสบาย เมื่อเรารู้ว่าพ่อแม่เรากินข้าว ปาดตั้งไม่ได้ เพราะแถมจับเอาไว้ เมื่อตอนขึ้นไปเผ้าแถมตอนเดือน 9 เดือน 10 ไปทำผิดอะไรไว้ก็ ไม่รู้ คนในบ้านก็เจ็บป่วยบ่อยไปหาหมอโรงพยาบาลแล้วไม่หาย แม่มด (หมอมะเข็ญ) ต้องเสนตั้ง เรา

ก็ต้องช่วยพ่อเราให้แดนปล่อยตัวพ่อเรา คนที่ป่วยก็จะได้หายป่วย ส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยมี นาน ๆ จะมีสักครั้ง

สรุป ความเชื่อเรื่องผีไทยทรงดำ จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ เชื่อว่าผีมีบทบาทกับวิถีชีวิต “ผีแดน” มีบทบาทสำคัญต่อโลกมนุษย์ “แดนหลวง” มีบทบาทหน้าที่ควบคุมดูแล แดนและผีเอือน (ผีบรรพบุรุษ) ผีมด ผีมนต์ มีหน้าที่คอยติดต่อประสาน “แดน” ให้แต่สิ่งที่เป็นมงคลต่อมนุษย์ต่อครอบครัวนั้น ๆ ให้อยู่ดีมีสุข พ้นจากเจ็บไข้ได้ป่วยทั้งปวง ผีบรรพบุรุษก็มีหน้าที่ให้พรให้มีความสุขกับลูกหลาน ให้เจริญก้าวหน้าในชีวิต ปกป้องคุ้มครองครอบครัวในสายตระกูลนั้น

จากการสัมภาษณ์ นายนิพนธ์ ประเสริฐ นายประเสริฐ แถมเงิน และนายมนตรี เลิศชนลักษ์ ระบุว่า ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อเรื่องแดน แต่ละแดนจะมีหน้าที่ดูแลมนุษย์ เช่น แดนชาดเป็นผู้ให้มนุษย์มาเกิด พิธีเสนเต็ง ก็เพื่อให้แดนปล่อยตัวจากการถูกจับตัวไว้ในกรณีทำผิด

จากการศึกษาสรุปว่า ชาวไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มีความเชื่อในบทบาทหน้าที่ของแดนต่างๆ มาตั้งแต่ดั้งเดิมก่อนอพยพเข้ามา เชื่อว่า ผี มีหน้าที่ดูแล ทุกข์ สุข บนโลกมนุษย์

2.2 ความเชื่อเรื่องผีและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

โดยมีพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ดังนี้

1. พิธีกรรมการเกิด
2. พิธีกรรมการแต่งงาน
3. พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่
4. พิธีกรรมการรักษาโรค ได้แก่ พิธีกรรมการแปลงขวัญ พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อ พิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้วหรือกวัดคว้าย พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ และพิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนน้อยจ้อย

5. พิธีกรรมการตาย ได้แก่ การอาบศพ การตั้งศพ การเผาศพ และการไหว้ทุกข์

6. พิธีกรรมเอาผีขึ้นเสื่อน

7. พิธีกรรมการเสนเรือน

8. พิธีกรรมการปาดตัง

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ผู้ศึกษาได้แบ่งช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงไว้ 4 ช่วง คือ ตั้งแต่แรกอพยพ-พ.ศ. 2500 ช่วง พ.ศ.2501-2524 ช่วง

พ.ศ.2525-2549 และช่วง พ.ศ.2550-2554 แต่การเปลี่ยนแปลงที่จะเห็นได้ชัดเจนที่สุด ที่ค้นพบมี 2 ช่วง คือ ตั้งแต่แรกอพยพ ถึง พ.ศ.2524 และตั้งแต่ พ.ศ.2525-2554 ผู้ศึกษาจึงใช้ช่วงเวลานี้เป็นเกณฑ์การศึกษา

2.2.1 พิธีกรรมการเกิด ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมการเกิดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามา-พ.ศ. 2554

จากการค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการเกี่ยวกับ พิธีกรรมการเกิดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญ ดังนี้

จากรายงานการวิจัย ของ สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ (2521: 36-38) ระบุว่า ขณะตั้งท้องก็ต้องไปฝากหมอดำแย ก่อนคลอดก็มีพิธีกรรมของไทยทรงดำ ต้องนำเหล้าไปบอกผีเรือน ขอให้ลูกหลานคลอดง่ายและปลอดภัย หาดนามมาสูมไว้ใต้ถุนบริเวณที่คลอดและรอบๆ บ้าน เพื่อป้องกันผีร้ายมารบกวน เมื่อทารกคลอดแล้วหมอดำแยจะอาบน้ำทาแป้งให้ทารกก่อนนำไปวางในกระด้ง ให้ญาติพี่น้องทำพิธีอวยพรให้เด็ก ญาติพี่น้องจะนำข้าวของเงินทอง สมุดดินสอด มาวางในกระด้ง เพื่อให้เด็กมีปัญญาดีและเป็นสิริมงคล แม่เด็กจะอยู่ไฟ 15 วัน ในระหว่างนี้ จะนำใบหนาด มาวางไว้ที่มุมห้องเพื่อป้องกันผีรบกวน เมื่อเด็กอายุได้ 2-3 เดือน จะทำพิธีรับขวัญเด็ก ผูกขวัญไม่ให้ผีเกิด (แม่ชื่อหรือแม่เดิม) มารบกวน ในขณะที่เด็กยังเล็กอยู่ หากเจ็บไข้ได้ป่วยบ่อย รักษาไม่หาย ไทยทรงดำเชื่อว่า ผีเกิด มารบกวนอยากได้ตัวเด็กไป จะทำพิธี “เสนฆ่าเกิด” เพื่อหลอกให้ ผีเกิดที่มารบกวนเด็กออกจากตัวเด็ก แล้วจับมาเสียบ

จากเอกสารสอน ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย ของ เสรี พงศ์พิศ (2545 : 302-303) ระบุว่า การเกิดในสมัยโบราณเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญ เพราะเป็นการเกิดกับความเชื่อเรื่องผีว่า ปรากฏการณ์หลายอย่างมาจากผี จึงพยายามหาวิธีจัดปัดเป่า จากกการรังควาญของผีร้ายต่างๆ ต้องเตรียมหมากพุดราหมากไผ่วางไว้กันผีกระสือใต้ถุนห้องคลอด เสียบใบหนาดที่ประตู ปักเจลาวทางขึ้นบันได แรกคลอดเชื่อว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน” เด็กไม่สบายร้องไห้มีโรคร้ายต่างๆ เชื่อว่ามาจากแม่ชื่อ เมื่อเด็กหน้าตาน่ารัก ผีก็อยากเอากลับไปกิน ต้องหาอุบายหลอกผีโดยทักทายพ่อแม่เด็กว่า ลูกช่างหน้าตาน่ารัก น่าชังเหลือเกิน เมื่อครบหนึ่งเดือนขึ้นไปจึงทำพิธีสู่ขวัญ ญาติพี่น้องผู้ข้อมือเด็ก อวยพรให้เด็ก

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับพิธีการเกิดพบสาระสำคัญดังนี้

จากการสัมภาษณ์ นางบุญยืน คลีแคล้ว, นางบัว อ่อนมาก และนางเปียง
 ค่วนแสง ผู้รู้ ผู้อาวุโส ดังนี้

นางบุญยืน คลีแคล้ว บ้านเลขที่ 48 หมู่ 1 ตำบลคอนคลัง อำเภอคำเนิน
 สะดวก จังหวัดราชบุรี กล่าวว่า สมัยก่อนคลอดลูกที่บ้าน มีหมอดำแยในหมู่บ้านมาทำคลอดให้ตอน
 กำลังมีลูก ลูกอยู่ในท้องอ่อนๆ ก็ทำงานตามปกติ ไม่ยกอะไรหนักๆ จะสะเทือนลูกเดินทางไกลๆ ก็
 ระวังหรือไม่ไปจะดีกว่า ตอนท้องก็ฝันไปตามเรื่อง บางคนบอกว่าถ้าฝันได้พระเลี่ยมทองก็จะได้ลูก
 ชาย ฝันได้สร้อยข้อมือจะได้ลูกสาว ก็เชื่อไปตามคาดเดาเอา เวลาใกล้คลอดก็ต้องไปบอกตำแยไว้
 แล้วก็เตรียมไฟเอาไว้อยู่ไฟ สมัยก่อนไม่มีของสำเร็จเหมือนสมัยนี้ ตอนลูกอยู่ในท้องก็จัดเตรียม
 ตามที่จัดเตรียมได้ เอาที่จำเป็นจำเป็น ที่นอนลูกก็ใช้ผ้าหนาๆ ผ้าอ้อมก็ใช้ผ้าถูรองของที่จัดเตรียม
 เอาไว้มาก ไทยทรงดำก็ถือในเรื่องนี้ “เซ้าก้า” (เซ้าถือ) ถ้าคลอดก็เตรียมห้องคลอดที่มีเตาอยู่ไว้ด้วย ก็
 ต้องทำกระบะไม้สี่เหลี่ยมเอาดินเทไว้กัน ไหมพื้นกระดาน จัดโองน้ำไว้อบน้ำลูก อาบน้ำแม่ เตรียม
 กระด้งไว้ทำพิธีของหมอดำแย

นางบัว อ่อนมาก บ้านเลขที่ 9 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก
 จังหวัดราชบุรี กล่าวว่า ตามขนบธรรมเนียม ของชาวไทยทรงดำเวลาจะคลอดก็ต้องบอกผีเรือนที่
 กะล่อหอง ก่อน ก็บอกให้คลอดลูกง่าย ให้คุ้มครองให้ปลอดภัย ไฟไฟที่เตรียมควรจะเป็นไม้ที่ให้
 ไฟแรงดี เช่น ไม้สะแก ไม้มะขาม ส่วนพ่อเด็กจะเตรียมให้ ตอนท้องก็ทำงานบ้านตามปกติ จนถึงวัน
 ใกล้จะคลอด เพียงแต่เราไม่ไปยกอะไรหนักๆ ไม่ไปไหนมาไหนไกล หรือไปคนเดียว ตอนบอกกะ
 ล่อหอง จะมีพิธีเรียกว่า “วานขวัญผีเฮือน” หมอขวัญฆ่าไก่ 1 ตัว เพื่อไหว้ผีไม่มีญาติ ถือเคล็ดไม่ให้
 มารบกวนตอนคลอด เตรียมกระบอกไม้ไผ่ไว้ใส่รก เตรียมหลาวไม้รวกไว้ตัดสายรก เวลาคลอด
 แล้ว เอารกใส่กระบอกเอาเกลือใส่ เอาใบตองอุดปากกระบอก คลอดใหม่ๆ ก็เรียกว่า (สามวันลูก
 ของผี สี่วันลูกของคน) ตอนอาบน้ำอุ่นให้ลูกแล้วหมอดำแยจะเอาใส่กระด้ง

นายเปียง ค่วนแสง บ้านเลขที่ 63 หมู่ 2 ตำบลคอนคลัง อำเภอคำเนิน
 สะดวก จังหวัดราชบุรี กล่าวว่า การอยู่ไฟเรียกว่า “เบือนไฟ” ก็ต้องอยู่ประมาณ 14-15 วัน ตอนอยู่
 ไฟจะไปกินอะไรรสชาติๆ เวลาลูกกินนมจะท้องไม่ดี ถ้าลูกมีอาการไม่ดี เจ็บป่วยบ่อยก็ไปให้หมอมมา
 ทำพิธีเสนฆ่าเกือก ทำแล้วเด็กก็จะหาย ลูกไม่สบายก็ใจไม่ดี นางเปียง อธิบายการเสนฆ่าเกือกว่า
 ต้องเตรียมไก่ตัวเล็กๆ มาขังไว้ก่อน 1 ตัว มีหมู หัวหมู มีเหล้ามีไก่เข้าไปบอกกะล่อหอง ให้แม่มมา
 ทำพิธีให้ เสร็จพิธีก็เอาไก่ตัวเล็กไปฆ่า ตายแล้วก็เอาไปยังไว้ได้บันไดบ้าน เดียวนี้สะดวกสบายกว่า
 สมัยก่อน เดินทางก็สะดวกมีหมอดำแยให้ ไม่ต้องอยู่ไฟเหมือนสมัยก่อน เสนฆ่าเกือก เด็กๆ
 สมัยนี้ไม่เห็นแล้ว ไม่ทำกันแล้ว เป็นแบบโบราณ สมัยก่อนกลัวคลอดลูกยาก กลัวตายท้องกลม กลัว
 ลูกจะไม่รอด

สรุป การเกิดสมัยโบราณจะมีพิธีกรรมการเกิด เพื่อให้เกิดความสบายใจ เป็นภูมิปัญญาของคนสมัยก่อน ไม่ทำให้คนคลอดลูกวิตกกังวล ให้เกิดความสบายใจหลังทำพิธีฆ่า เกิดชีวิตของ ลูกรอดปลอดภัย ปัจจุบันพิธีกรรมการเกิดได้เปลี่ยนแปลง เนื่องจากความเจริญ ทางด้านการแพทย์ ปัจจุบัน ทำให้พิธีกรรมเหล่านี้เป็นพิธีกรรมโบราณ

พิธีกรรมการเส่นฆ่าเกิด จึงมีการเปลี่ยนแปลงไป แม่แม่มดจะยังจำ พิธีกรรมได้ แต่ก็หมดสมัยนิยม ด้วยความทันสมัยด้วยเทคโนโลยีด้านการแพทย์จึงหมดการ ถ่ายทอดและสืบทอด

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางบุญยืน คลีแคล้ว, นางบัว อ่อนมาก และคน อื่นๆ ระบุว่า ตั้งแต่แรกอพยพเข้ามา-พ.ศ. 2524 จะทำคลอดด้วยหมอดำแย ตามขนบธรรมเนียมไทย ทรงดำ จะคลอดก็ต้องบอกผีเรือนที่ “กะล่อหอง” ก่อน มีพิธีรับขวัญเด็ก การอยู่ไฟ เรียกว่า “เบือน ไฟ” ต้องอยู่ประมาณ 14-15 วัน และมีพิธี “ฆ่าเกิด” ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 จะไปคลอดที่ โรงพยาบาลเท่านั้น บางครอบครัวมาทำพิธีรับขวัญที่บ้าน

จากการศึกษา สรุปว่า พิธีกรรมการเกิด ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบล ดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่แรก อพยพมา พ.ศ. 2524 จะคลอด ด้วยหมอดำแย แม่เด็กอยู่ไฟ “เบือนไฟ” 15 วัน มีความเชื่อว่า ปราภฏการณ์ต่างๆ มาจากผี จึง พยายามหาวิธีขจัดปัดเป่า เด็กที่ไม่สบายมีโรคร้ายต่างๆ เชื่อว่ามาจากแม่ชื้อหรือ “ผีเกิด” เพื่อไม่ให้ ผีเอาเด็กกลับคืน ต้องหาอุบายหลอกผีออกจากตัวเด็ก แล้วทำพิธีเส่นฆ่าเกิดเสีย เมื่อเด็กอายุได้ 2-3 เดือน ญาติพี่น้องจะมาร่วมรับขวัญเด็ก ผูกขวัญตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2554จะไปคลอดบุตรที่ โรงพยาบาล มาทำพิธีรับขวัญที่บ้าน

2.2.2 พิธีกรรมการแต่งงาน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบล บัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมการแต่งงานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524

จากการค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการที่เกี่ยวกับ พิธีกรรมการแต่งงาน ของ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญ ดังนี้

จากเอกสาร สำนัผู้ไทยชมรมไทยโห่ง ของ นิพนธ์ เสนาพิทักษ์ (2523: 32) ระบุว่า ไทยทรงดำเรียกการแต่งงานว่า “งานกินดอง” หมายความว่า งานเลี้ยง เพื่อความเกี่ยวดอง เป็นญาติกัน ขั้นตอนการแต่งงาน มี 4 ขั้นตอน คือ ส่อง, สู้, ส่ง, ส่า ขั้นตอนการหมั้น เรียกว่า ส่อง ระยะเวลาไปมาหาสู่ เรียกว่า “สู้” ขั้นตอนการแต่งงาน เรียกว่า “ส่ง” หรือนัดมือส่ง ส่งตัวเข้าบ่าว

เจ้าสาว หากแต่งงานแล้ว ยังไม่ส่งตัวเจ้าสาว ฝ่ายชายต้องทำงานรับใช้ที่บ้านเจ้าสาว 1-5 ปี เรียกว่า “สา” หรือ อาสา การไหว้ของคู่บ่าวสาว จะมีมืองล่อม ผู้กล่าวนำ กล่าวนำไหว้พ่อ แม่ ไหว้ญาติๆ และ ไหว้ผีเรือน

จากวิทยานิพนธ์ ของ วาสนา อรุณกิจ (2529: 77-90) ระบุว่า ก่อนจะมีพิธีแต่งงานของไทยทรงดำ จะเริ่มต้นจาก เกี่ยวพาราตี จากประเพณี “เล่นคอน” “เซ็งแคน” หญิงชาย เลือกลงนั่งคุย พ่อแม่เปิดโอกาสให้คุยกันตามความพอใจ การล่วงเกินกันเป็นการผิดผี พิธีแต่งงาน เงินสินสอด ล่อม ฝ่ายเจ้าสาวจะทำพิธีเช่นเหล่าผีเรือน แล้วบอกให้ผีเรือนทราบถึงการแต่งงาน แล้ว นำขันหมากและเงินสินสอดไปมอบให้ผีเรือนในห้องผีเรือน บอกจำนวนขันหมาก สินสอดทองหมั้นทั้งหมดให้ผีเรือนได้รับรู้ การไหว้ผีเรือนเป็นการมอบเจ้าบ่าวให้กับผีเรือน เจ้าบ่าวเพื่อน เจ้าบ่าวเข้าแถวเรียงกัน ไหว้ลี้กษณะคล้ายจีน วนมือเป็นวงกลมซ้าย-ขวา 12 ครั้ง แล้วกราบแบมือ จนกว่าจะครบจำนวนผีเรือน

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมการแต่งงานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2554

จากวิทยานิพนธ์ของเรณู เหมือนจันทร์เชย (2541: 120) ระบุว่า ปัจจุบันไทยทรงดำมีพิธีแต่งงานที่แตกต่างไปจากสมัยก่อน บางครอบครัวได้ตัดทอนพิธีบางอย่างลงเพื่อให้กระชับ บางคนจัดพิธีแต่งงานตามแบบคนไทย จัดทำบุญเลี้ยงพระ รดน้ำสังข์ จึงไหว้ผีเรือน การไหว้ผีเรือนที่บ้านเจ้าสาวแล้วกลับไปไหว้ผีเรือนที่บ้านเจ้าบ่าว เพื่อรับลูกสะใภ้ จะไปที่ห้องผีเรือน (กะล่องห้อง) เจ้าบ่าวเจ้าสาวกราบไหว้ ผีบรรพบุรุษจนครบทุกคนเป็นเสร็จพิธี

ข้อห้ามสำหรับการแต่งงานของชาวไทยทรงดำ ห้ามแต่งงานกับชาวไทยทรงดำที่นับถือผีเดียวกัน

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับพิธีการแต่งงานของไทยทรงดำ มีสาระสำคัญดังนี้

จากการสัมภาษณ์ นางสิน เจริญประเสริฐสิน เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 นางสาวชม กองทัพ เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 ชนชั้นผู้ท้าวและนางไผ่ พวงยะ เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2533 ชนชั้นผู้น้อย ทั้งสามเป็นชาวไทยทรงดำ รุ่นที่ 3 ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่ตำบลคอนคลัง ได้สัมผัสกับพิธีแต่งงานแบบไทยทรงดำ แบบดั้งเดิม สำหรับนางสาวชม กองทัพ แม้จะไม่ได้แต่งงานแต่ก็เป็นเพื่อนของเจ้าสาว ก็พออธิบายให้เห็นภาพได้ว่า เดิมการแต่งงานของชาวไทยทรงดำดูเหมือนยุ่งยากกว่าปัจจุบันมาก แต่ถ้ามองย้อนกลับไปความทันสมัยใน

ยุคนั้นก็เหมาะสมดี ผู้วิจัยเป็นรุ่นที่ 4 ก็ยังพอมีให้เห็นบ้างแต่แทบจะไม่มีให้เห็นกันแล้ว นิยมหันมาใช้แบบไทยพุทธกันหมด แต่เขารุ่นที่ 5 คงต้องอธิบายกันมากมาย นางลีน กล่าวว่า ผู้ที่ว่าจะใช้กะเหล็บ มากกว่าผู้น้อย งานแต่งนอกจากความเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้วจะอวดกันที่กะเหล็บ ซึ่งกะเหล็บที่นำมาในงานแต่งงาน เป็นฝีมือของเจ้าบ่าวล้วน ๆ เป็นการฝึกความอดทนและศิลปะ ความมานะบากบั่นให้สำเร็จ คือตอนที่ไปส่งเจ้าสาวนั้นเป็นเพียงคาดหวังว่าจะแต่งงานกับผู้หญิงที่ไปหมายหมั้นไว้ แต่ตัวเองก็ต้องกลับมาบ้านหรือจะอาจอยู่บ้านว่าที่เจ้าสาวโดยสถานกะเหล็บนี้ไปด้วย ผู้ที่ว่าจะใช้กะเหล็บ 4 ใบ ในพิธีขันหมาก นางสาวชม กองทัพ กล่าวว่า กะเหล็บ นี้ ฝ่ายเจ้าสาวจะเก็บเอาไว้ 2 ใบ แล้วคืนให้เจ้าบ่าว 2 ใบ ในพิธีแต่งงาน กะเหล็บ หนึ่งใบ จะต้องใช้เวลาในการสาน และบ่งบอกถึงเป็นผู้ที่มีมานะอดทนและละเอียดอ่อน พ่อแม่ฝ่ายเจ้าสาว หรือญาติพี่น้องของเจ้าสาวจะสังเกต การเป็นผู้มีศิลปะและความอดทนในการที่จะเป็นผู้นำครอบครัว การไหว้ญาติผู้ใหญ่ในสมัยก่อนไหว้กันเยอะมาก การศึกษาผู้วิจัยจากเอกสารของ นิพนธ์ เสนาพิทักษ์ เป็นพิธีดั้งเดิม การแต่งงาน ก็เช่นเดียวกันกับเอกสารของ เรณู เหมือนจันทร์เชย ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในส่วนเอกสารของ วาสนา อรุณกิจ บอกละเอียดตั้งแต่เริ่ม “เล่นคอน” ลงช่วงกันจะกระทั้งตัดสินใจแต่งงาน พิธีกรรมต่างๆ น่าจะเป็นชาวไทยทรงดำรุ่นที่ 4 เริ่มมีวัฒนธรรมของไทยพุทธเข้ามาปนแต่ก็ยังปฏิบัติให้เหมือนดั้งเดิม คือในขั้นตอนของ “อาสา” ส่วนใหญ่ที่ลูกเขยอาจจะไม่มีฐานะก็ให้อาสารับใช้นานหน่อย 1-5 ปี ส่วนผู้ที่พอมีฐานะบ้านก็รับสินสอดทองมั้น ถ้าอาสาที่ไม่นาน 1-2 ปี ปัจจุบันรวบรัดจะไม่เห็น “อาสา” หรือทำพิธีตามแบบไทยพุทธแต่เป็นแบบธรรมเนียมไทยทรงดำทำพิธี แต่งงานภายในวันเดียว เจ้าสาวมาอยู่บ้านเจ้าบ่าวเลยเป็นเสร็จพิธี

สรุป พิธีแต่งงานของชาวไทยทรงดำในสมัยดั้งเดิม เป็นแบบเปิด โอกาสให้หญิงชายมาพบกันในปี เฉพาะช่วงเดือนห้าเท่านั้นที่จะมีการละเล่น “ลงช่วง” “อินก๊อน” “พ็อนแคน” กัน ภายในหนึ่งเดือนนี้ เป็นช่วงพักผ่อนจากฤดูทำนากันมาทั้งปี หลังจากเดือนห้าไปแล้วก็จะเข้าเดือนที่หก ฝนก็เริ่มโปรยปรายมาบ้างชาวไทยทรงดำก็ต้องเลิกการละเล่นเหล่านี้เพื่อเข้าสู่ฤดูการทำนาต่อไป หากมีคนบางคนนำการละเล่นเหล่านี้มาเล่นที่ไม่ใช่เดือนห้า ก็จะถูกตำหนิ ไม่ถูกขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีแต่งงานของไทยทรงดำเมื่อหญิงชายตกลงยินยอมที่จะใช้ชีวิตร่วมกันก็จะจัดงาน งานกินดอง เป็นงานเลี้ยงเพื่อความเกี่ยวข้องเป็นญาติกัน “ส่ง” เป็นขั้นตอนการสู่ขอผู้ใหญ่การไปสู่ขอเรียกว่า “ไปไอ้โลม” โดยเตรียมหมากพลูและบุหรี ผู้ถือเป็นผู้หญิงสาว 2 คนที่ยังไม่แต่งงาน เมื่อเจรจาดตกลงกันก็จะนัดหมาย มั้นหรือแต่งเลยก็ได้ “สู่” เป็นขั้นตอนหลังการหมั้นฝ่ายชายไปมาหาสู่ฝ่ายหญิงเรียกว่า “ไปหยามหอมะปู้” “ส่ง” หรือ “นัดมือส่ง” เป็นขั้นตอนส่งตัวเจ้าสาวให้เจ้าบ่าว ในพิธีแต่งงานจะจัดในเดือนคู่ เริ่มจากขบวนขันหมากของเจ้าบ่าว เจ้าบ่าวขบวนขันหมากยาสูบใส่กะเหล็บมาพร้อมกับเครื่องเรือน ของใช้มีหมู เหล้า ไก่ ขนมนำไปบ้านเจ้าสาว เจ้าบ่าวนำของ

ไปให้ผีเรือนแล้ว มอบสิ่งของหมั้นให้เจ้าสาวแล้ว ก็เลี้ยงอาหารเสร็จก็ทำพิธีไหว้ญาติทั้งสองฝ่าย ในพิธีแต่งงาน คู่บ่าวสาวและเพื่อนคู่บ่าวสาวจะใส่เสื้อสี ก่อนส่งตัวอาจมีพิธี “นั่งพานเทียนคู่ขวัญ” เป็นพิธีเลี้ยงทายคู่บ่าวสาว “สา” ขั้นตอนนี้กรณีที่พ่อแม่ฝ่ายหญิงไม่รับสินสอดทองหมั้น ฝ่ายชายจึงต้องไป “อาสา” ทำงานรับใช้พ่อแม่ฝ่ายหญิงเป็นการทดแทนเป็นเวลา 1-5 ปี ในตอนนี้ยังไม่มี การส่งตัว ปัจจุบันชาวไทยทรงดำตำบลคอนคลัง และตำบลบัวงาม หันไปนิยมแบบธรรมเนียมของชาวไทยพุทธกันมากขึ้น รวบรวมขั้นตอนวันเดียวเสร็จ

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางสิน เครือประเสริฐสิน นางสาวชม กองทัพ และนางไผ่ พากยะ ระบุว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ.2524 พิธีแต่งงาน เป็นแบบ 4 ขั้นตอน ส่ง, คู่, ส่ง, สา การเลือกคู่ครองเป็นแบบเปิด ให้โอกาสหนุ่มสาวเลือกคู่ครอง การผัดผี เป็นสิ่งที่น่าละอายในสังคมไทยทรงดำ เนื่องจากไทยทรงดำ มีกลุ่มเครือญาติที่เป็นผีเรือนเดียวกันขยายเป็นวงกว้าง ไม่ได้มีครอบครัวเดียว การไหว้ผีเรือนฝ่ายเจ้าสาวและเจ้าบ่าวยังคงปฏิบัติ และนิยมแต่งงานกับกลุ่มชาวไทยทรงดำด้วยกัน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 การแต่งงาน 4 ขั้นตอนนั้นเปลี่ยนไปนิยมแบบไทยพุทธมากขึ้น การไหว้ผีเรือนยังคงไหว้ตามรายชื่อ ผีบรรพบุรุษทุกคน แต่เป็นการไหว้แบบไทยพุทธ ไม่ได้วัน 12 รอบเหมือนสมัยก่อน และนิยมแต่งงานข้ามกลุ่มมากขึ้น

จากการศึกษาสรุปว่า พิธีกรรมการแต่งงาน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่แรกที่มีการอพยพเข้ามา ถึง พ.ศ. 2524 พิธีกรรมการแต่งงานเป็นแบบ 4 ขั้นตอน คือ ส่ง, คู่, ส่ง, สา ประเพณีของไทยทรงดำ เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวเกี่ยวพาราตี การผัดผี เป็นสิ่งที่น่าละอายของสังคมไทยทรงดำ มีพิธีไหว้ผีเรือน มอบคู่บ่าว-สาวให้ ผีเรือนทั้งสองฝ่ายตามรายชื่อผีบรรพบุรุษ

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525-2554 ชาวไทยทรงดำนิยมแต่งงานแบบไทยพุทธกันมากขึ้น ใน 4 ขั้นตอนแบบดั้งเดิมสูญสลายไป มีพิธีมอบคู่บ่าว-สาว ให้ผีเรือนทั้งสองฝ่าย มีพิธีไหว้ผีเรือน ตามรายชื่อผีบรรพบุรุษ เป็นการไหว้แบบไทยพุทธ มีพิธีสงฆ์

2.2.3 พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง

ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ.2524

จากการค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยมีสาระสำคัญดังนี้

จากรายงานการวิจัยของ สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ (2521: 46-47) ระบุว่า การปลูกเรือนใหม่ของไทยทรงดำ จะมีพิธีขึ้นบ้านใหม่ พร้อมกับเชิญผีพ่อแม่มาอยู่ที่เรือนใหม่ด้วย หมอเสนจะแต่งตัวสะพายย่ามถือดาบทำพิธี “ข่มขวง” ข่มผีร้าย นางไม้ที่อาจะลงสถิตอยู่ที่ไม้ ตอน ที่ไปตัดไม้มาปลูกบ้านให้กลัวหนีเข้าป่าไป จากนั้นเจ้าบ้านจะรับผีเรือนให้ไปอยู่ที่ “กะล่อหอง” พิธี จีไฟไฟข้าว หมอพิธีจะเชิญผีป่านางไม้มากินเครื่องเช่น ไห้ว และพิธีรับขวัญลูกตา

จากเอกสารประกอบการสอนของ ถนอม คงยิ้มละมัย (2540: 1-5) ระบุว่า การกำหนดขึ้นบ้านใหม่ นิยมในเดือน 6 เดือน 12 ไม่ประกอบพิธีกรรมเดือน 5 และเดือน 9, 10, 11 ซึ่งสังคมไทยทรงดำจะรู้กันว่า ผีเฮือนไม่อยู่ไปเฝ้าถน วันทำพิธีจะต้องไม่ตรงกับมือเวนต์

จากหนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง ของ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2542: 2714) ระบุว่า ไทยทรงดำนิยมเลือกวันปลูกบ้าน คือ “มือเต่า” เชื่อว่าเต่ามีอายุยืนมือสวาง เชื่อ ว่าทำการสิ่งใดก็ลุล่วงไปด้วยดี

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ ของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ของไทยทรงดำ มีสาระสำคัญดังนี้

จากการสัมภาษณ์ นางสาวบุญนันท์ กองทัพ เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 บ้านเลขที่ 24 หมู่ 3 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ว่า ตนทำพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่เมื่อเดือนหกปีที่แล้ว “ใช้หมอพิธี” ไม่เรียก “หมอเสน” เพราะหมอเสน จะประกอบพิธีกรรมเสนเรือน “เสน” เป็นการเช่นไหว้ผี เชิญหมอพิธีจากตำบลทับคาง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี มาทำพิธีให้ เนื่องจากตำบลคอนคั้งไม่มีใครทำได้ ก็เตรียมเตาไฟไว้กลางบ้าน เอาไว้จีไฟไฟข้าว ขมก 2 ใบ ก้อนหิน 4 ก้อน กระบุง ไหหนึ่ง ที่นอน หมอนมุ้ง เหล้าขาว อุปกรณ์ทอผ้าเอาเฉพาะฟืม จัดคนหาบคนถือแล้วเดินรอบบ้าน 3 รอบ หมอพิธีนำหน้า ครบ 3 รอบมาขึ้นหน้าบันได หมอจะทำพิธีข่มขวง ผีป่าผีนางไม้ แล้วก็ขึ้นบ้าน จากนั้นก็เป็นเรื่องอาหาร มีไก่ มีเหล้า ทำพิธีจีไฟไฟข้าว และสู่ขวัญ ลูกตาเสร็จพิธีประมาณ 5 โมงเย็นก็จัดอาหารเลี้ยงผู้มาร่วมงานก็เสร็จพิธี พบปะที่น้องก็เดินทางกลับ สมัยก่อนนิยมปลูกทรงหลังคา กระดองเต่ากัน เดียวนี้ก็เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย

เรื่องผีเฮือน การขึ้นบ้านใหม่ ทำพิธีเชิญผีเฮือนขึ้นไปด้วย หมอพิธีผู้ทำว กับผู้น้อย แยกกันทำพิธีไม่ทำร่วมกัน หมอผู้ทำวประกอบพิธีให้ผู้ทำว หมอผู้น้อยประกอบพิธีให้

ผู้น้อย พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่เรื่องผีก็คือผีป่า ผีเขา เป็นผีร้ายที่สิงสถิตอยู่ในไม้ที่ตัดเอามาทำเสา ทำ กระดาน และผีเอือนผีบรรพบุรุษ ที่เชิญขึ้นบ้าน การแต่งกายตามแบบขนบธรรมเนียมของเจ้าบ้าน แม่บ้านต้องใส่เสื้อฮี นอกจากนี้สาวพรหมจรรย์ก็ต้องใส่เสื้อฮีด้วยให้ “ลุงตา” ยกเสาเอกบ้านใหม่ ใช้ “ลุงตา” เป็นญาติทางฝ่ายภรรยา ปัจจุบันไม่ค่อยนิยมขึ้นบ้านใหม่แบบไทยทรงดำกันส่วนใหญ่ก็ หันไปทำพิธีกรรมแบบไทยพุทธ นิมนต์พระมาสวดมนต์เย็น ตักบาตรตอนเช้า เลี้ยงผู้มาร่วมงาน หา ผู้สืบทอดก่อนข้างยาก

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางสาวบุญนันท์ กองทัพ ระบุ ผู้ประกอบ พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่เรียกว่า “หมอพิธี” ไม่เรียก “หมอเสน” หมอเสนจะทำพิธีเสนเรือน หมอพิธี ขึ้นบ้านใหม่ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม ไม่มีผู้สืบทอด ต้องให้หมอพิธีจากเพชรบุรี มาทำ ให้ ดั้งเดิมปลูกทรง กระจงเต่า ปัจจุบันเปลี่ยนแปลง การขึ้นบ้านใหม่ ทำพิธีเชิญผีเอือนมาอยู่ด้วย หมอ พิธีผู้ทำกับผู้น้อยไม่ทำร่วมกัน แยกประกอบพิธีกรรม ตัดไม้ในป่ามาทำบ้านต้องมีพิธีไล่ผีป่า ผีเขา ผีนางไม้ ปัจจุบันนิยมไปทำพิธีกรรมแบบไทยพุทธ นิมนต์พระมาสวดมนต์เย็น เช้าตักบาตร ผู้สืบทอดแบบดั้งเดิมลดลง

จากการศึกษา สรุปว่า พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่แรกอพยพมาจนถึง พ.ศ. 2524 นิยมขึ้นบ้านใหม่แบบดั้งเดิมให้หมอพิธี ทำพิธี “ข่มขวง” ใช้คาถาอาคมข่มผีสาถนางไม้ พิธีเชิญผีเอือนมาอยู่บ้านหลังใหม่ นิยมการปลูกบ้านทรงกระจงเต่า พิธีสู่ขวัญ “ลุงตา” พิธีเซ่นทรวง ผีสาถนางไม้

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่หันไปทำพิธีกรรมแบบไทยพุทธ บางครอบครัวผสมผสานกับมีพิธีเชิญผีเอือนมาอยู่บ้านหลังใหม่ด้วย พิธีข่มขวง และพิธีสู่ขวัญ “ลุงตา” พิธีเซ่นทรวงผีสาถนางไม้ ให้คุ้มครองปกปักรักษา สูดสูญหายไป

2.2.4 พิธีกรรมการรักษาโรค ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้แก่ พิธีกรรมการแปลงขวัญ พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื้อ พิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้วหรือกวัดคว้าย พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ และพิธีกรรมเสนตั้งหรือเสนน้อยจ้อย

1) พิธีกรรมการแปลงขวัญ

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมการแปลงขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ.2524

จากการค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการเกี่ยวกับ พิธีกรรมการแปลงขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญ ดังนี้

จากสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง ของ สมทรง นุรุษพัฒน์ (2542: 2714) ระบุว่า ไทยทรงดำ เชื่อว่าทุกคนมีขวัญอยู่ประจำตัว การเจ็บป่วยเกิดจากขวัญออกจากตัวไปหรือหลงทาง จึงต้องทำพิธีเรียกขวัญ สูขวัญ เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่ในร่างกายเหมือนเดิม

จากหนังสือประวัติศาสตร์สิบสองจุไทย ของ ภัทธิตยา ยิมเรวัต (2544: 208-211) ระบุว่า ขวัญ คือความเชื่อเรื่องบุญ บาปของไทยทรงดำ ถ้าขวัญของเราอยู่ดีไม่มีอะไรมาทำให้ขวัญหนีไปก็จัดว่าเป็น “บุญ” แต่ถ้า “บาป” คือ จะมีผีสา่งมาทำให้ขวัญไม่ดี ขวัญหนีไปทำให้เจ็บป่วยขึ้นได้ จะต้องเอามดเอาหมอทำพิธี “แต่งแก้” เพื่อขับไล่ผีสา่งนั้นไป

จากบทความของ นิพนธ์ เสนาพิทักษ์ (2533: 20-22) ระบุว่า ไทยทรงดำ เชื่อว่า แถนเป็นผู้ให้มนุษย์มาเกิด แถนแนน เป็นผู้ควบคุมและกำหนดมิ่งขวัญ ขวัญอยู่ที่อวัยวะสำคัญ 32 ขวัญ หากขวัญเป็นไปในทางไม่ดี เจ้าของขวัญจะเจ็บป่วย ขวัญอาจจะหลงหรือตกหล่นออกจากร่างคนได้ง่าย

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับพิธีกรรมการรักษาโรคของไทยทรงดำ พบสาระสำคัญดังนี้

จากการสัมภาษณ์ นายประเสริฐ แถมเงิน บ้านเลขที่ 3 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี นายสุทัศน์ ขวัญธำรง บ้านเลขที่ 104 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ไทยทรงดำรุ่นที่ 4 ซึ่งเข้าร่วมพิธีแปลงขวัญ ได้กล่าวว่า ไทยทรงดำทุกคนเชื่อว่า ขวัญมีอยู่ประจำตัวของทุกคน ถ้าขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคลเป็นสุข สุขกาย สุขใจ จิตใจมั่นคง ถ้าตกใจ ขวัญเสีย ขวัญก็อาจจะออกจากร่างไป เรียกว่า ขวัญหาย ขวัญหนี การแปลงขวัญ ก็คือ เป็นการเรียกขวัญของตนเองให้กลับคืนมาโดย “มด” (แม่มด) ก็จะทำพิธีขอแถนให้ปล่อยขวัญกลับคืนมา อาจจะทำพิธีโยนไม้เสี่ยงทายนับเมล็ดข้าวแล้วแถมจะทำพิธีเสี่ยงทายนเด็กก็มีขวัญ เด็กตัวเล็กๆ ปวดหัว ตัวร้อน นอนเป็นไข้ ผื่นละเมอ ไม่ได้สติ ตกใจ จนบางครั้งทำให้เจ็บป่วยถึงกับล้มหมอนนอนเสื่อ ผีขวัญอาจจะล่องลอยไป เทียวเตรไม่มีที่อยู่ ต้องให้มดทำพิธีเรียกขวัญ โดยทำพิธีแปลงขวัญเพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัวเหมือนเดิม

จากการสัมภาษณ์ นายพล เกิดน้อย บ้านเลขที่ 75 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี นายเจริญ ต้อยดิ่ง บ้านเลขที่ 23 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และนายสุทัศน์ ขวัญธำรง บ้านเลขที่ 104 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม

อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี กล่าวว่า คนต้องแปลงขวัญถ้าเจ็บป่วย แม้จะหายป่วยจากโรงพยาบาลมาแล้วส่วนใหญ่อีกกลับมาทำพิธีแปลงขวัญที่บ้าน การแปลงขวัญมี 3 แบบ

แบบแรก เป็นการแปลงขวัญเด็ก ๆ ใช้ข้าวสุกปากหม้อและไข่ต้ม

แบบที่สอง แปลงขวัญคนทั่วๆ ไป ยังไม่แต่งงาน ใช้ข้าวสุกปากหม้อ ไข่ต้ม 1 ตัว เหล้าขาว 1 ขวด

แบบที่สาม เป็นแบบของผู้สูงอายุ ใช้ข้าวสุกปากหม้อ หัวหมูต้มให้สุก 1 หัว เหล้าขาว 1 ขวด หมากพลู บุหรี่ ทั้งหมดต้องใส่ปานขวัญ

สรุป พิธีแปลงขวัญเป็นพิธีกรรมในการรักษาสุขภาพจิตผู้ป่วยที่หายจากการรักษาโรคจากแพทย์ หรืออาจจะเจ็บป่วยจากอุบัติเหตุที่ทำให้ตกใจ ขวัญหนีเตลิดไปให้กลับคืนมาอยู่กับตัวผู้ที่ป่วย ที่ประเทศเวียดนาม สิงคโปร์ ไทย ก็มีความเชื่อเรื่องขวัญ เชื่อว่ามี 50 ขวัญ อยู่ข้างหน้า 30 ขวัญ อยู่ข้างหลัง 50 ขวัญ รวมเป็น 80 ขวัญจะอยู่ทุกส่วนของร่างกายและจำนวนขวัญทั้งหมดจะมีจอมขวัญใหญ่สุด อยู่กลางศีรษะ เรียกว่าจอมขวัญ และขวัญดีไม่หนีไปไหนเป็น “บุญ” ถ้าผีสาวมาทำให้ขวัญไม่ดีขวัญหนีไปก็เป็น “บาป” ก็ต้องเอาหมอมามาทำพิธีแก้ เช่นเดียวกับประเทศไทย เชื่อว่าตัวเรามี 32 ขวัญ อยู่ประจำตัวเรา ถ้าออกจากร่างไปหลงทาง ก็ต้องทำพิธีเรียกขวัญ ผู้ขวัญ ถ้าหายไป “ขวัญกก” ที่อยู่กับร่างกายจะไปเฝ้าแทน “ขวัญหัว” จะอยู่ที่ “กะล่อหอง” ขวัญปลาย (เงา) จะอยู่ที่ป่าช้าที่ทั่วๆ ไป ไทยทรงดำจึงมี “ไต้” ไว้ประจำตัวประจำบ้านทุกคนทุกหลัง นอกจากนี้ยังมีขวัญข้าว ขวัญแม่โพสพ

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมการแปลงขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นายสมพงษ์ เกิดน้อย, นายประเสริฐ แถมเงิน นายสุทัศน์ ขวัญธำรง และคนอื่นๆ ระบุว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 การแปลงขวัญ มี 3 แบบ แบบแรก, เป็นการแปลงขวัญเด็กๆ แบบที่สอง แปลงขวัญคนทั่วๆ ไป ยังไม่แต่งงาน และแบบที่สาม เป็นแบบของผู้สูงอายุ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 - 2554 การแปลงขวัญ ถ้าเป็นเด็กหรือคนยังไม่ได้แต่งงานหรือคนทั่วๆ ไป หมอจะทำพิธีเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว ใช้สายสิญจน์ผูกข้อมือ “แม่มด” จะเป็นผู้ทำพิธี สำหรับผู้สูงอายุจะให้ “หมอมด” ทำพิธี บางครอบครัวรักษาพยาบาลจากแพทย์แผนปัจจุบันแล้วกลับมาทำพิธีแปลงขวัญที่บ้าน

จากการศึกษา สรุปว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 พิธีกรรมการแปลงขวัญเป็นพิธีกรรมการรักษาโรคทางสุขภาพจิตใจ หลังจากรักษาอาการป่วยไข้จากแพทย์

มาแล้ว ไทยทรงดำ เชื่อว่า การประกอบพิธีกรรมขวัญต่างๆ จะกลับมาสู่ร่างกายตามปกติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 นิยมปฏิบัติกันอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง

2) พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อ

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524

จากการค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการเกี่ยวกับพิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญ ดังนี้

จากปริญญาณิพนธ์ของสุดถนอม แทนนิล (2539: 111-115) ระบุว่าพิธีเสนตัวเป็นพิธีเรียกขวัญ ผู้ป่วยให้กลับมาอยู่กับตัวขับไล่สิ่งไม่ดีให้หนีออกไปจากขวัญ โดยนำเสื่อของผู้ป่วยไม่ให้หอมเสน ทำพิธีขึ้นเสื่อ นำไปขึ้นหิ้งครุไว้ จนกว่าจะได้ทำพิธีในระหว่างนำเสื่อไปขึ้นหิ้ง ผู้ป่วยจะนำข้าวสาร หมากพลู ไปให้หอมเป็นระยะๆ และผู้ป่วยต้องบ่นไว้ว่า ถ้าหายจะทำพิธีให้

จากวารสารทางวิชาการวิทยาลัยภาคกลาง ของ ศิริรัตน์ แอดสกุล (2543 : 92) ระบุว่า พิธีเสนขึ้นเสื่อ เป็นพิธีรักษาผู้ป่วยที่เจ็บกระเสาะกระแสะมานาน ไปรักษาหมอแผนปัจจุบันแล้วไม่หาย เมื่อไปหาหมอเถียง (หมอคู่) ว่า ต้องทำพิธีแก้เคราะห์ต่อเงาหัวผู้ป่วย ต้องบ่นไว้ถ้าหายป่วย จะทำพิธีให้ในระหว่างนี้ ต้องเอาเสื่อไปไว้กับหอมเป่าเป่าวันที่ทำพิธีจะต้องทำก่อนเข้าพรรษา จะต้องไม่ตรงกับวันตายของพ่อแม่หรือวันพระ

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับพิธีกรรมเสนตัว/เสนผีขึ้นเสื่อของไทยทรงดำพบสาระสำคัญดังนี้

ในการสัมภาษณ์ นางสาวชม กองทัพ บ้านเลขที่ 24 หมู่ 3 ตำบลคอนคลั่ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็น “แม่มด” ผู้ประกอบพิธีกรรมเสนตัว ให้กับนางหอม ต้องเรียน ได้กล่าวว่าในการดำเนินพิธีกรรมว่า พิธีกรรมเสนตัวที่ตำบลคอนคลั่ง ใช้แม่มดทำพิธี กรณีของนางหอม ก็ป่วยบ่อยไม่หายขาดฝันเห็นแต่ญาติ ๆ ที่ตายไปแล้วทั้งนั้น จึงมาให้ตนส่งเสื่อผ้าไปให้ ต่ออายุให้ หลังจากให้เอาเสื่อผ้าขึ้นหิ้งหมดแล้ว ถึงวันก็ให้ไปจัดเตรียมของ

การเตรียมของที่จะใช้ในพิธี มีสิ่งของดังนี้

1. ปานเสน ในปานเสนนี้ใช้ไก่ 4 ตัว หัวหมู 1 หัว อ้อยขนมผลไม้

2. ปานชั้นเสื้อ ในปานชั้นเสื้อ ก็มีเสื้อผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เสื้อฮีเสื้อก้อม ผ้าถึงลายแดงโม มีเครื่องแต่งตัว มีหมากพลู กระจก หวี น้ำมันใส่ผม จานหมากพลู วางบนเสื้อผ้า มีปานแม่บัวแม่นาง มีไก่ 1 ตัว มีหาว

3. ปานขวัญ มีหัวหมู 1 หัว ไก่ห่อใบตอง 1 ตัว มีขนมผลไม้ มีผ้าขาวปกไว้

4. ปานเกะกาง มีหมู 1 ชิ้น ข้าวต้มมัด ขนมผลไม้ เหล้าขาว 1 ขวด มีเทียน มีกระดองเต่า คู่ขึ้นพินตามขวัญ 1 อัน มีกระดองเต่า

5. ปานขันหมาก มีหมากพลู น้ำ ข้าวเปลือก ข้าวสาร กำไลข้อมือ ห่อเสื้อผ้าผู้ป่วยและลูกหลาน เสื้อผ้าและของใช้ที่จำเป็นจะส่งไปให้ปู่ย่า

6. ปานเมื่อหน่วยเมื่อแนน ใช้สายเจ็ดใน ไหมเจ็ดหลอด ใช้ไหมกับสายพันต้นอ้อแล้วนำไปปักไว้รอบๆ ข้าวสาร มีไข่ไก่วางตรงกลาง 3 ฟอง มีเหรียญบาทวางตรงกลางระหว่างไข่ 3 ฟอง ใช้ไหมทำเป็นวงครอบลงบนไข่

7. ลักเบอ เป็นสัญลักษณ์แทน หลักบ้านหลักเมือง ใช้ข้าวสารใส่ชามแล้วนำต้นอ้อมาปัก 2 ต้น มีไหมผูกหลักไว้

8. ซ้าไก่ไก่ มีไก่ ก้อย อ้อย ขนมผลไม้ ไกล่ซ้าไก่ไก่จะมีถาดใบตองสำหรับใส่ข้าวเปลือก หยอดเป็นกองๆ เล็กๆ 3 กอง ใช้ดินปั้นเป็นรูปไก่ เรียก “โตลวง” ใช้ผ้าทำเป็นซ้างเป็นม้า เรียก “เมาะม้า” มากินข้าวเปลือก 3 กอง และข้าวสาร 4 กอง มีถุงเงินมัดด้วยเชือกผูกติดกับซ้าไก่ไก่

พิธีแห่ขวัญ เวลาประมาณบ่าย 4 โมง ให้ลูกตาของเจ้าเสื่อมานำแห่ขวัญ ใช้หาบหมู หาบไก่ เหล้า คนหาบเป็นชาย 1 หญิง 1 ลูกตาจะหาบหัวหมู 1 หัว (พี่ชายหรือน้องชายเจ้าเสื่อ) ส่วนหญิงสาวให้หาบไก่ เมื่อจัดของเรียบร้อยแล้วก็แห่รอบบ้าน 3 รอบ ถ้าพื้นที่จำกัดวนเฉพาะหน้าบ้าน 3 รอบ เสร็จแล้วลูกตาจะจัดสำหรับหัวหมูขึ้นไป

พิธีเรียกขวัญ จะทำหลังจากเสร็จพิธีแห่ขวัญแล้วก่อนจะขึ้นบ้านต้องทำพิธีเรียกขวัญ โดยนำหาบแข่ง 4 อัน มีหัวหมู 1 หาบแข่ง ไก่ 3 หาบแข่ง พร้อมข้าวต้มมัด ขนมเทียน ผลไม้ที่หาบแข่งมีจะไม่เสียเงินไปด้วย เป็นขวัญของคนทำพิธี มีผ้าค้ำล้อมรอบหาบแข่งทั้ง 4 หาบแข่งห่อหุ้มขวัญไว้ ขึ้นบ้านก็เรียกขวัญกินน้ำกินท่า ในขันหมากจะมีเหล้า ขันน้ำและถ้วยข้าว เมื่อวางหาบแข่งทั้ง 4 หาบแข่งบนเสื่อที่เตรียมไว้แล้ว “แม่มด” ก็จะทำพิธี อาจจะมีการโห่รับขวัญพอเสร็จพิธีแล้ว เอาผ้าทำที่คลุมออกแล้วจึงหาบ หาบแข่งขึ้นบ้านให้ผู้ป่วยนั่งหน้าแม่มดถัดมาเป็นลูกหลานญาติพี่น้อง

พิธีต่อเงาหัว จะเอาหมวกมาตกแต่งด้วยดอกไม้ให้ผู้ป่วยใส่ ในพิธีจะมี ถ้วยถั่วงา ข้ามต้มมัด หวี น้ำมันใส่ผสม แป้ง กระจก สีผึ้ง กล้วย ข้าวเปลือก 1 ถ้วย ทำพิธีญาติพี่น้อง พากันมาอวยพรให้ผู้ป่วยให้มีอายุมั่นคงยืน อยู่กับลูกหลานนาน ๆ

พิธีตัดขอบกระโล่ (กระดิ่ง) จะใช้ขอบกระดิ่ง โดยเอากระดิ่งมาตัดให้ เหลือเฉพาะขอบ แล้วนำมาสวมครอบลงคนป่วยจะอยู่ในวงขอบกระดิ่ง ลูกตาจะนั่งตรงหน้า ผู้ป่วย ลูกตาที่หามหัวหมจะเอาไม้ค้ำกับเชิงมาวางตรงขอบกระดิ่ง ให้ลูกตา ลับไม้ค้ำครั้งเดียวให้ขาด แสดงถึง ผู้ป่วยหมดเคราะห์แล้ว จากนั้นแม่ผมหอมจะแปลงขวัญ ลูกตากับหญิงสาว ลูกตาใช้หัวหมู หญิงสาวใช้ ไก่คนละ 1 ตัว ถ้าไม่มีใช้เหล่าแทน เสร็จแล้วให้ปล่อยไก่จวง 2 ตัว ในวันรุ่งขึ้นไก่เคราะห์ แม่ผมหอม จะนำติดตัวไปปล่อย ถือว่าหมดเคราะห์แล้ว ในการทำพิธีแม่ผมหอมจะมีผู้ช่วย 1 คน สลับสับเปลี่ยนกัน ใน แต่ละขั้นตอน

สรุป จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พิธีเสนตัว หรือ เสนผีขึ้นเสื้อเป็นพิธีรักษาผู้ป่วยทางด้านจิตใจ โดยใช้หมอเสนเป่าปีหรือ แม่ผมหอมเป็นผู้ประกอบพิธี พิธีใหญ่ใช้หมอเสนเป่าปี ผู้ประกอบพิธีกรรมอาจใช้ถึง 5 คน แบ่งหน้าที่กัน พิธีที่ไม่ใหญ่มากก็ใช้ หมอ 2-3 คน ขึ้นอยู่กับพื้นที่นั้น ๆ เป็นการรักษาสุขภาพจิตใจผู้ป่วย เชื่อว่าผีเป็นผู้กระทำ จึงต้อง จัดหาเครื่องเช่น ไหว้มาประกอบพิธีใช้หัวหมูและไก่ หมากพลู ข้าวเปลือก ข้าวสาร ถั่วงา เหล้า พร้อมทั้งเสื้อผ้าของผู้ป่วยและลูกหลานที่อยู่ในบ้านหลังเดียวกัน และเสื้อผ้าของปู่ย่าจัดขึ้นไปให้ เสื้อผ้าที่จัดให้ผี แม่ผมหอม หมอเสน จะนำไปพร้อมกันไก่เคราะห์ไปปล่อยเลยทำบุญให้ทานแก่ผู้ที่ ยากไร้ผู้ป่วยได้อนิสงฆ์ไปด้วย ก็จะหายจากเจ็บป่วย ขั้นตอนในการทำพิธีก็ตามที่ครู อาจารย์ของ แม่ผมหอม หมอเสน ได้รับการถ่ายทอดมา อาจจะแตกต่างตามสภาวะแวดล้อม และพื้นที่ตามความ เหมาะสมในจุดประสงค์อันเดียวกัน คือให้ผู้ป่วยและญาติพี่น้องของผู้ป่วยมีสุขภาพจิตดี

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื้อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลวังงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ.2554

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางสาวชม กองทัพ แม่ผมหอมผู้ประกอบพิธีกรรม ระบุว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 ก็มีผู้ป่วยให้ไปประกอบพิธีกรรมให้

ตั้งแต่ พ.ศ.2525-พ.ศ.2554 ส่วนใหญ่จะไปพบแพทย์ และบางครอบครัว ทำภูงานกันไปด้วย

จากการศึกษา สรุปว่า พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื้อกลุ่มชาติพันธุ์ ไทยทรงดำ อพยพเข้ามาถึง พ.ศ.2524 ยังมีการรักษาโรคด้วยพิธีกรรมเสนตัว สาเหตุมาจากผู้ป่วย พยายามรักษาโรคที่กำลังเป็นอยู่นั้นไม่หายขาด อาการที่ตกใจและฝันเห็นคนตายบ่อยๆ เชื่อว่าผีจะ

เอาตัวไป ผีเป็นผู้กระทำ เป็นการรักษาทางสุขภาพจิตให้ผู้ป่วยมีกำลังใจมากขึ้น ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2554 ผู้ป่วยไปรักษาน้อยลงนิยมไปใช้บริการแพทย์แผนปัจจุบันกันมากขึ้น พิธีกรรมกำลังจะสูญสลายไป

3) พิธีกรรมเสนกวัดไกว้หรือเสนกวัดคว้าย

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมเสนกวัดไกว้หรือเสนกวัดคว้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524

จากการค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการเกี่ยวกับพิธีกรรมเสนกวัดไกว้หรือเสนกวัดคว้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญ ดังนี้

จากวิทยานิพนธ์ของ สุกัญญา จันทะสุน (2538: 101) ระบุว่า พิธีนี้รักษาผู้ป่วย โดยการเรียกขวัญ ซึ่งเชื่อว่า หนีจากการเสียใจตกใจไปกลับมาอยู่กับตัว และปิดกวาดสิ่งชั่วร้ายออกไปจากบ้านเรือนที่มีคนตาย หลังจากเผาศพไปแล้ว ทำพิธีสู่ขวัญ ผูกข้อมือด้วยด้ายสีขาว ให้แก่ทุกคน

จากปริญญาณิพนธ์ของสุดถนอม แทนนิล (2539: 129-131) ระบุว่าหลังพิธีเผาศพ 3-5 วัน หรือ 1 เดือน ก่อนจะทำพิธีเชิญผีขึ้นเรือน การเสนกวัดไกว้ เชิญแม่มดทำพิธี ก่อนทำพิธีต้องเตรียมเครื่องเช่น และหาไก่ตัวเล็กที่ยังมีชีวิตอยู่ไว้ให้แม่มด พร้อมกระดิ่งขี้เถ้าร้อน ละเอียดใช้เสียดทาย จักวางไว้ในห้องผีเรือน เสร็จพิธีแม่มดจะเอาไก่ตัวเล็กกลับไป รุ่งเช้าให้สังเกตกระดิ่งขี้เถ้า ถ้ามีร่องรอยวิญญาณยังวนเวียนอยู่

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมเสนกวัดไกว้หรือเสนกวัดคว้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2554

จากวิทยานิพนธ์ของ บุญมี ปาวิชาดิชนกุล (2546: 115) ระบุว่า แม่มดจะร้ายรำคำกล่าวพร้อมปิดกวาดด้วยดินเหนียว กิ่งพุทราทุกซอกทุกมุมบ้านคว่ำคุ่มน้ำ เสียดทาย จากการสังเกตกระดิ่งขี้เถ้า ไม่มีร่องรอยแสดงว่าอยู่ดีมีสุข สังเกตก่อนข้าวเหนียวที่คอเสื้อไม่แตก ไม่มีเหตุร้าย เสร็จพิธีแสดงความยินดีกับเจ้าบ้าน ปลอ่ยเคราะห์ (ลูกไก่ 2 คู่) ออกจากเจ่ง เลี้ยงอาหารกลางวันแม่มด เสร็จพิธี

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางมณฑา ประเสริฐ, นางสาวสมัย มั่นง้าว นายบันลือชัย อินทประเสริฐ, นางสาววรรณ จีบปัก และคนอื่นๆ ระบุว่า ตั้งแต่แรกที่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 ไทยคำยังคงกระทำพิธีกรรมนี้อยู่ เป็นการเรียกขวัญของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ภายในบ้านที่มีคนตายก่อนจะทำพิธีเชิญผีผู้ตายขึ้นเรือน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 การเสนอกวดไกว้ไม่นิยม ไปรวรดทำพิธีเสน
แก้เคราะห์ หลังพิธีเอาผีขึ้นเรือนแล้ว

จากการศึกษา สรุปว่าพิธีกรรมเสนกวดไกว้หรือเสนกวดก้วยของกลุ่ม
ชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่แรกที่
อพยพเข้ามาถึง พ.ศ.2524 เป็นพิธีกรรมเรียกขวัญ กำลังใจให้กับทุกคนที่เคยอยู่ร่วมกับผู้ตายให้
กลับคืนมา “แม่มด” จะเลี้ยงทวย ทำพิธีสู่ขวัญผูกข้อมือ ก่อนพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน

ตั้งแต่ พ.ศ.2525-2554 รวรดไปทำพิธีเสนแก้เคราะห์ ซึ่งกระทำพิธีหลัง
เอาผีขึ้นเรือนแล้วหนึ่งปี เป็นการสะเดาะเคราะห์เจ้าบ้าน

4) พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ของกลุ่มชาติพันธุ์
ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง
พ.ศ.2524

จากการค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการเกี่ยวกับพิธีกรรมเสนแก้เคราะห์
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญ ดังนี้

จากวิทยานิพนธ์ของ เรณู เหมือนจันทร์เชย (2541: 139-140) ระบุว่า เมื่อ
มีคนตายในบ้าน หรือญาติพี่น้องที่เป็นผีเดียวกันตาย จะต้องทำพิธีเสนแก้เคราะห์ สะเดาะเคราะห์
แล้วจึงจะทำพิธีเสนเรือนหรือจัดงานมงคลต่างๆ

จากวิทยานิพนธ์ของ บุญมี ปาริชาติชนกุล (2546: 89-90) ระบุว่า เป็นพิธี
ปัดรังควานให้เคราะห์หมดสิ้นไป คล้ายกับเสนเรียกขวัญ ต่างกันที่ไม่ต้องขึ้นเสื่อ ไม่ต้องปล่อยไก่
เคราะห์ แต่จะนำเคราะห์ให้ลอยไปกับแพเคราะห์แทน

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับพิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ของไทยทรงดำ
พบสาระสำคัญดังนี้

ในการสัมภาษณ์ นางบุญยืน คลีแคล้ว, นางสุวรรณ จีบปัก, นางเปียง
ด่วนแสง ผู้รู้ ผู้อาวุโส ในพิธีกรรม และเป็นผู้รู้ในการแต่งงานเสนในพิธีเสนแก้เคราะห์ ให้ข้อมูล
ดังนี้

นางบุญยืน คลีแคล้ว บ้านเลขที่ 48 หมู่ 1 ตำบลคอนคลัง อำเภอดำเนิน
สะดวก จังหวัดราชบุรี กล่าวว่า พิธีเสนแก้เคราะห์ของตำบลคอนคลัง แม่มดที่ทำพิธีมาจากบ้านห้วย
ตาช้าง เพชรบุรี ให้ตนเองจัดเครื่องเช่นดังนี้

1. ปานเสน จำนวน 4 ปาน แต่ละปาน มีไก่ 2 ชั้น หมู 2 ชั้น เพือก อ้อย ข้าวต้มมัด ขนม ผลไม้
2. ปานขวัญ จำนวน 1 ปาน ใส่ข้าวสุก 1 ถ้วย ข้าวเปลือก ข้าวสาร หมาก พลุ ขนม ผลไม้ ปีฟ้าขันดอกปิดคลุมปานขวัญ
3. ปานเสื้อผ้า สำหรับมอบให้ศิบรรพบุรุษ มีเสื้อฮี เสื้อก้อม ผ้าถุงลาย แดงโม มีแก้ว แหวน เงิน ทอง เครื่องแต่งตัว วางข้างบน และขันหมาก
4. ปานโห้มะแดง ส่วนใหญ่่มจะนำมาเพิ่มถ้าสิ่งไหนขาดไม่ครบ
5. ปานครู เจ้าบ้านจัดเตรียมข้าวเปลือก ไข่ให้เต็มพอดีกระบุง ข้าวสาร ส่วนกำไรซื้อแซน แม่ผัดหมาเอง จะเตรียมเทียน ไข่ไก่ดิบ 1 ฟอง

นางสุวรรณ จีบปัก บ้านเลขที่ 9 หมู่ 1 ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ปานครู หมอจะให้เจ้าบ้านเตรียมของไว้ การจัดให้ตรงตามที่แม่ผัดจัดเราก็คงไม่รู้ แม่ผัดให้เตรียมอะไรไว้ก็เตรียม ไม่ทราบว่าหมู่บ้านอื่น ๆ จะทำเหมือนกันหรือไม่ในส่วนของ “แปเคราะห์” (แพเคราะห์) แม่ผัดให้จัดหาถ่านกล้วยมา 5 อัน ไข่ไม้เสียบถ่านกล้วย 5 อัน เรียงซิดติดกันคล้ายเรือ แม่ผัดสานไม้ดอกเป็นรูป “โตแบ้” (แพะ) ไว้หน้าและหลังกระบะสี่เหลี่ยม ข้างหน้าตัว กระบะมีกระตังเล็ก ๆ ไว้ใส่เส้นผม เล็บเท้า เล็บมือ ไข่เสื้อ และมีหมากที่เคี้ยวแล้วของเจ้าเสื่อคายใส่กระตังไว้ขอบกระบะสี่เหลี่ยมของกาทกล้วย มีเสา 4 ต้น มีสายสัญญาณโยงเป็นรูปสี่เหลี่ยมตามเสากระตังเล็ก ๆ ก็ใส่ไว้ในกระบะนี้

นางเปียง ค่วนแสง บ้านเลขที่ 63 หมู่ 2 ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ให้ข้อมูลอีกว่า ตาเหลว แม่ผัดจะทำมาจากบ้าน ปัจจุบันหากคนทำยาก ผัดจะทำมาเพื่อใช้ตามจำนวนที่จำเป็น ช่องประตูทางเข้าบ้าน 1 อัน มุมบ้านอีก 4 อัน สำหรับไก่ที่ใช้ในพิธีกรรม ไข่ไก่ นำขวัญตัวเดียวใช้ตัวเล็ก ๆ ใส่ไว้ช่องใหญ่ ๆ เสร็จพิธีแล้วผัดให้นำเคราะห์ทั้งหลายไว้ที่ไก่ นำไก่ไปปล่อยก็ถือหมัดเคราะห์ สำหรับไก่จวง 2 ตัว เป็นไก่ตัวผู้ 1 ตัว และไก่ตัวเมีย 1 ตัว ที่หมู่บ้านดอนคลัง ไม่มีจัด ไก่จวงไว้ซึ่งแตกต่างกับหมู่บ้านอื่นในส่วนอื่น ๆ ก็คล้ายกัน ค่าตอบแทนของแม่ผัดที่เดินทางมาไกลมาก ปัจจุบันคิดว่าตอบแทน 3,500 บาท ค่ารถ ค่าน้ำมัน ค่าของที่เตรียมมาจากเพชรบุรี สำหรับปานครูก็ต้องให้แม่ผัดไปบูชาครูที่บ้านตามขนบธรรมเนียม

สรุป พิธีกรรมเสนแก่เคราะห์ เป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นภายหลังเผาศพผู้ตายไปแล้ว หลังจากพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือนแล้ว ซึ่งต่างจากพิธีเสนกวัดไก่อ้ว คือหลังเผาศพผู้ตายเช่นกัน แต่ทำก่อนพิธีเอาผีขึ้นเรือน ดังนั้นถ้าตามลำดับพิธีเผาศพผู้ตายแล้ว ก็ทำพิธีเสนกวัดไก่อ้วต่อมาก็เป็นพิธีเอาผีขึ้นเรือนต่อจากพิธีเอาผีขึ้นเรือน เป็นพิธีเสนแก่เคราะห์ต่อจากพิธีเสนแก่เคราะห์ เป็นพิธีเสนเรือน หรือทำพิธีมงคลภายในบ้านได้ ปัจจุบันเสนกวัดไก่อ้วในตำบลดอนคลังไม่ค่อยมีให้เห็น

ส่วนใหญ่จะรวบรัดเป็นพิธีเชิญผีขึ้นเรือน แล้วทำพิธีเสนแก่เคราะห์เลย หลังจากนั้นก็เป็นพิธีมงคลได้
อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า พิธีกรรมของไทยทรงดำ เมื่อมีคนตายในบ้าน ถ้าหากไม่ได้ผ่านพิธีกรรม
เสนแก่เคราะห์แล้วก็ยังถือว่า บ้านหลังนี้เป็น “เฮือนฮ้าย” ยังมีสิ่งที่ไม่ดีไม่งามอยู่ ความเชื่อเรื่องผี
ชาวไทยทรงดำเคารพนับถือผีบรรพบุรุษมาก จะทำพิธีที่ไทยทรงดำให้ความสำคัญ ขวัญหนีไป
เสียใจตกใจทำพิธีสู่ขวัญผูกข้อมือ เป็นวิธีที่รักษาสุขภาพจิตวิธีหนึ่งของไทยทรงดำ

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมเสนแก่เคราะห์ของกลุ่มชาติพันธุ์
ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่ พ.ศ.2525-2554

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางบุญยืน คลีแก้ว นางสุวรรณ จีบปัก
นางเปียง ด่วนแสง นางสาวนภา สาวสวรรค์ นางสาวนิยม ชำดิษ และคนอื่นๆ ระบุว่าตั้งแต่อพยพ
เข้ามา จะทำพิธีเสนแก่เคราะห์เมื่อมีคนตายในบ้าน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 - 2554 พิธีกรรมเสนแก่เคราะห์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย
ทรงดำยังรักษาขนบธรรมเนียมนี้อยู่

จากการศึกษา สรุปว่าพิธีกรรมเสนแก่เคราะห์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรง
ดำมุ่งเน้นในการรักษาสุขภาพจิตใจ รวมกลุ่มญาติพี่น้อง โดยเฉพาะญาติสายโลหิตเดียวกัน ญาติผี
เดียวกัน สะเดาะเคราะห์ มิให้มีเหตุการณ์ร้ายๆ เกิดขึ้นภายในครอบครัวผู้ตายและวงศ์เครือญาติผี
เดียวกัน กระทำพิธีกรรมหลังเอาผีขึ้นเรือนแล้ว หนึ่งปี เพื่อให้เครือญาติสายโลหิตเดียวกัน เครือ
ญาติผีเดียวกัน ได้กระทำพิธีเสนเรือนรวมทั้งพิธีมงคลได้ บางครอบครัวทำสองพิธีกรรมควบคู่
ติดต่อกัน คือทำพิธีเสนแก่เคราะห์วันรุ่งขึ้นทำพิธีเสนเรือน

5) พิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนผีน้อยจ้อย

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนผีน้อยจ้อยของ
กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่
อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524

จากการค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการเกี่ยวกับพิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนผี
น้อยจ้อยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญ ดังนี้

จากรายงานการวิจัยของ สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ (2521: 73-75) ระบุ
ว่าพิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนผีน้อยจ้อยของไทยทรงดำ เป็นพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยโดยเช่นทรวงผีเถน
บนฟ้า เป็นการไล่ตัวพ่อแม่ ซึ่งถูกขี้คางจอบจำบนฟ้า จะใช้ “แม่มด” ทำพิธี แม่มดจะกำหนดวัน ใน
พิธีจะทำการเสี่ยงทายด้วยไม้เสี่ยงทายให้เถนลงมากินเครื่องเช่นให้หาย โกรธผีเรือนที่ทำผิดไว้บน
ฟ้า เมื่อเถนลงมาเป็นไปตามเสี่ยงทายแล้ว ก็จะทำพิธีเชิญขวัญผู้ป่วยกลับมา พิธีนี้ใช้เวลาตั้งแต่
เช้าจรู๋

จากวิทยานิพนธ์ของ บุญมี ปาริชาติชนกุล (2546: 49-53) ระบุว่า โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำมีสองส่วน คือ ส่วนแรก คือ ลำคอยหรือด้าคอย เป็นบริเวณเขตติดต่อเมืองฟ้ากับโลกมนุษย์ เป็นที่อยู่ชนชั้นผู้น้อย เชื่อว่าตายแล้ว จะไปอยู่ด้าคอยนี้มีวิถีชีวิตเหมือนโลกมนุษย์ มีที่อยู่ที่ทำกิน ส่วนที่สอง คือ ลำหลวงหรือด้าหลวง เป็นบริเวณสูงสุดจนถึงเมืองแกน ที่เลียนปานหลวง เป็นที่อยู่ของชนชั้นผู้ท้าว มีแกนหรือผีฟ้า เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในเดือนเก้า เดือนสิบ แกนจะอนุญาตให้ผีเรือนขึ้น ไปเฝ้า ในระหว่างนี้อาจทำผิดล่วงเกิน อาจถูกลงโทษ กักขังทุกข์ทรมาน กลับมารับของเช่น ไหว้บุตรหลานไม่ได้ อาจขอความช่วยเหลือจากการมาเข้าฝัน ลูกหลานเจ็บป่วยไม่ทราบสาเหตุ พยายามรักษาแต่ไม่หาย เมื่อทราบจากหมอเือง จะต้องขอขมาไว้โทษต่อแกน หากหายป่วยจะทำพิธีเสนาเต็ง

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับพิธีกรรมเสนาเต็งหรือเสนาผีน้อยจ้อยพบสาระสำคัญดังนี้

ในการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ สมพงษ์ เกิดน้อย อายุ 71 ปี บ้านเลขที่ 14 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, นายพล เกิดน้อย อายุ 76 ปี บ้านเลขที่ 75 หมู่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, นางบัว อ่อนมาก อายุ 69 ปี บ้านเลขที่ 9 หมู่ 3 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, นายบรรลือชัย อินทรประเสริฐ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 194 หมู่ 4 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, นางพวงเพ็ญ อ่อนมาก อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 11 หมู่ 3 ตำบลบึงงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, นายพรหม เกิดน้อย อายุ 69 ปี บ้านเลขที่ 76 หมู่ 3 ตำบลบึงงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี กลุ่มนี้ ผู้วิจัยเลือกระดับชนชั้นผู้ท้าว

สัมภาษณ์ นางสุคใจ เกษมศักดิ์โกศล อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 107 หมู่ 3 ตำบลบึงงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, นางหนู หวังปัด อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 14 หมู่ 3 ตำบลบึงงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, นายนิพนธ์ ประเสริฐ อายุ 59 ปี บ้านเลขที่ 124 หมู่ 5 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, นายทวี ปีบัว อายุ 59 ปี บ้านเลขที่ 54 หมู่ 3 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, นางหอม อึ้งพม อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 77 หมู่ 1 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี กลุ่มนี้ ผู้วิจัยเลือกระดับชนชั้นผู้น้อย

จากการสัมภาษณ์ทั้ง 2 กลุ่มมีมโนทัศน์ความเชื่อเหมือนกันว่า โลกมนุษย์มีแดนชนต่อกันระหว่างโลกมนุษย์กับแดนสวรรค์ ซึ่งเป็นที่อยู่ของแกน (เทวดา) มีแนวคิดไปในทางเดียวกันกับเอกสาร ว่าพิธีกรรมเสนาเต็งเป็นพิธีกรรมเช่นสรวงผีแกนบนฟ้าเป็นการไถ่ตัวพ่อ

แม่ที่ถูกซื้อคา จองจ่าอยู่บนฟ้า อาจเป็นไปได้ว่า เดือน 9 เดือน 10 ที่พ่อแม่ไปเฝ้าถนอาจไปกระทำ ผิดต่อถน อาจจะมา สุรา อาละวาด จนตีถน โกรธจึงจับกุมขังไว้ และพิธีเสนเต็งจะใช้เวลามาก

จากการสังเกตของผู้วิจัยเข้าไปร่วมพิธีที่บ้านหนองทุ่ม ตำบลคอนทราย อำเภอยะขอม จังหวัดเพชรบุรี พิธีเริ่มตั้งแต่เช้ามืด “แม่มด” เป็นผู้ท้าวซื้อป้าย้อย อายุ 57 ปี อีกท่านหนึ่งชื่อ ป้าบิ เป็นผู้น้อย ทั้งสองท่านนี้อยู่บ้านห้วยท่าช้าง อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี สองท่านนี้จะสลับกันดำเนินพิธี เจ้าของบ้านเป็นผู้ท้าวเพียง (ท้าวใหญ่) อายุ 54 ปี อยู่บ้านเลขที่ 56/1 ตำบลทับคาง อำเภอยะขอม จังหวัดเพชรบุรี เล่าว่า จากการเจ็บป่วยของพี่สาวตนไปรักษาที่โรงพยาบาลพบแพทย์แล้วพบอีก หลายครั้งไม่หาย เมื่อไปพบหมอเยื้องทักท้วงมา จึงต้องตัดสินใจให้ “มด” มาทำพิธีให้ และเชื่อว่าพ่อของตนคงจะผลอไหลไปทำผิดต่อถน โคนจับผูกมือ ผูกแขน ทั้ง 2 ข้างไว้ ลูกหลานเสนอะไรไปให้กิน ได้แต่มองกินไม่ได้ มดเริ่มทำพิธีจะเห็นมีตะกร้าใส่ไก่ เยอะมาก ใช้ 24 ตัว ตี 2 ของ ป้าย้อยกับป้าบิ ยังทำพิธีไม่เสร็จ มาเสร็จประมาณตี 4 การรับถน เจ้าบ้านต้องรื้อหลังคา “กว่าน” ออก (มาจาก) ตั้งศาลเพียงตาอรับถน เมื่อ “ถน” ลงมาแล้วเป็นอันเสร็จพิธีเสนเต็งของมด เจ้าบ้านได้เชิญจางผีเสือนมาเสนเสือนให้ตอนเช้าพิธีนี้ใช้ควาย เนื่องจากเจ้าบ้านเป็นท้าวเพียง เทียงวัน “งายจาย” แล้วเป็นเสร็จพิธีเสนเสือน (ที่ตำคอนคลัง ตำบลบัวงาม ยังไม่มีพิธีนี้)

สรุป ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมเสนเต็งนี้ มดและหมอเสนจะเป็นผู้ ดำเนินกรรมพิธี ไม่ว่าจะผู้ท้าวหรือผู้น้อย ก็จะทำพิธีเหมือน ต่างกันตรงเครื่องเช่น ผู้ท้าวใช้ไก่ 24 ตัว ผู้น้อยใช้เพียง 12 ตัว ถ้าหาไก่ไม่ได้ให้ผ่าครึ่งใส่ตะกร้าให้ครบ กระบอคน้ำผู้ท้าวใช้ 8 ผู้น้อยใช้แค่ 4 ส่วนเหล้าใช้ 2 ขวดทั้งผู้ท้าวและผู้น้อยใช้เท่ากัน พิธีกรรมเพื่อเป็นการถวายเป็นการถวายเป็นการบูชาที่ติดชื้อคา ถูกจองจ่าอยู่บนฟ้า ขณะที่ไปทำผิดต่อถน ถ้าหากทำพิธีเสนเรือน โดยไม่ผ่านพิธีเสนเต็งก่อน เชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะไม่สามารถมากินเครื่องเช่นได้เนื่องจากถูกจองจ่า ดังนั้นพิธีกรรมนี้จึงเป็นการ ไล่ตัวผีบรรพบุรุษให้สามารถมารับเครื่องเช่นได้

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนผีน้อยจ้อยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางสาวชม กองทัพ นางสาวบุญนันท์ กองทัพ นางสาวนภา สาวสวรรค์ นางสาวเนียม ชำดิษ และคนอื่นๆ ระบุว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ. 2524 พิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนผีน้อยจ้อยของไทยทรงดำ เป็นพิธีกรรมที่รักษาผู้ป่วยโดยเช่นทรวง ถนหรือผีฟ้า เป็นการไล่ตัวพ่อแม่ ซึ่งถูกซื้อคาจองจ่าบนฟ้า ซึ่งมีสองชั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนแรกเป็นพิธีของ “แม่มด” หมอพิธีทำพิธีเช่นทรวงและเลี้ยงทวยให้แก่นลงมากินเครื่องเช่นยกโทษให้ผีเรือนที่ไปกระทำความคิด เมื่อแก่นลงมาตามการเลี้ยงทวยแล้ว ก็จะทำพิธีเชิญขวัญผู้ป่วยกลับมาพิธีผู้ป่วย พิธีนี้ใช้เวลาตั้งแต่เช้าตรู่ อาจจะเสร็จพิธีราวหนึ่งปีหรือสองนาฬิกา หรืออาจมากกว่า แม่มดจะตั้งศาลรับแก่น (ลักษณะคล้ายศาลเพียงตา) บริเวณห้องผีเรือน เมื่อเสร็จพิธีของใช้ในพิธีของแม่มด จะถูกเก็บออกจากพิธีทั้งหมด

ขั้นตอนที่สอง เป็นพิธีของหมอเสนเรือน จะทำพิธีในรุ่งเช้าราวเจ็ด-แปดนาฬิกา เหมือนกับการเสนเรือนทั่วๆ ไป แต่เป็นการเสนน้อยจ้อย (พิธีเล็กๆ) ต่อจากพิธีของแม่มด ผีเรือนถูกปลดปล่อยแล้วได้รับเครื่องเช่นจากหมอเสนเรือนนี้ เสร็จพิธีราวสิบเอ็ด-สิบสอง นาฬิกา

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 ยังไม่มีครอบครัวใดทำพิธีเสนเต็งหรือเสนน้อยจ้อยอีก

จากการศึกษาสรุปว่า พิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนผีน้อยจ้อยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่แรกที่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 เป็นพิธีกรรมดั้งเดิม รักษาผู้ป่วย จากสาเหตุ พ่อแม่ถูกจองจำโดยแก่นลงโทษ “แม่มด” จะทำพิธีเช่นทรวง บูชาแก่น (ผีฟ้า) จนกระทั่งแก่นลงมารับเครื่องเช่นแล้วปลดปล่อยผีเรือน (พ่อแม่) ทำพิธีผู้ป่วยผู้ป่วย เสร็จพิธีของแม่มด เป็นพิธีของหมอเสนเรือน เช่นไหว้ให้ผีเรือน (พ่อแม่) เป็นการเสนน้อยจ้อย (พิธีเล็กๆ) ผู้ร่วมพิธีเป็นเพียงญาติสายโลหิตและญาติผีเรือนเดียวกันเท่านั้น

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนผีน้อยจ้อย ยังไม่มีครอบครัวใด กระทำพิธีนี้

2.2.5 พิธีกรรมการตาย ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่แรกที่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ.2524 ได้แก่ การอาบน้ำศพ , การตั้งศพและการเก็บศพ การเผาศพ การไว้ทุกข์

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมการตายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้าถึง พ.ศ. 2554

จากการค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการเกี่ยวกับพิธีกรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญ ดังนี้

จากรายงานการวิจัยของ สุมิตร ปีติพัฒน์ และคณะ (2521: 50-56) ระบุว่า ชาวไทยทรงดำเมื่อเสียชีวิตลง ต่างก็จะไปร่วมช่วยงานศพเพราะถือว่า ผู้ตายจะไปเฝ้าแก่น พิธีศพไทยทรงดำค่อนข้างจะยุ่งยากซับซ้อนมาก เพราะเป็นพิธีกรรมส่งวิญญาณผู้ตายไปอีกโลกหนึ่ง ดังนั้น พิธีกรรมต่างๆ เขยกก จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมตั้งแต่การอาบน้ำศพ การแต่งกายให้ศพ

การตั้งศพไว้ที่บ้าน พิธีนำศพไปเผา พิธีเผาศพ พิธีเก็บกระดูกตลอดจนพิธีเอ็ดแส่ว ชาวไทยทรงดำ จะทำพิธีศพให้กับผู้สูงอายุอย่างใหญ่โต แต่ถ้าเป็นศพเด็กหรือศพตายโหง จะรวบรัดทำให้เสร็จภายในวันเดียว ไม่ทำพิธีศพที่บ้าน

จากหนังสือ โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ของ เรณู เหมือนจันทร์เชย (2542: 120-129) ระบุว่า ไทยทรงดำเชื่อว่าคนตายจะกลับไปยังถิ่นฐานเดิมของบรรพบุรุษ ไปเผาศพที่เมืองฟ้า โดยมีเขยยกเป็นผู้บอกทาง พิธีศพของไทยทรงดำ มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การอาบน้ำศพ ลูกหลานและญาติๆ จะเป็นผู้ร่วมกันอาบน้ำให้ศพ (อาบน้ำทั้งตัว) แต่งตัวใส่เสื้อผ้าให้และช่วยกัน “หลอຍ” ใช้ผ้าขาวทบหน้าหลัง ผ้าปิดทั้งตัว ผืนผ้าด้านหน้าวางทบถึงคอ ผืนด้านหลังคลุมทับศีรษะ ผ้าปิดหน้า ศพผู้ชายใช้ผ้าแพร ศพผู้หญิงใช้ผ้าขันธุ์ แล้วจึงนำศพลงโลงศพ

2. การตั้งศพและการเก็บศพ โลงศพญาติๆ จะช่วยกันต่อให้ ปัจจุบันมีขายสำเร็จ ไทยทรงดำจะตั้งศพในบ้าน เรียกว่า “กวงเฮือน” ตั้งยาวตามชื่อ ศพชายใกล้กับเสาด้านใน ศพหญิงใกล้กับเสาด้านนอก ทำ “ขอด้วน” ด้านบนศีรษะห้อยตรงกับชื่อ ตั้งศพสองถึงสามคืนเท่านั้น “เขยยก” เป็นผู้จัดตั้งศพ

3. การเผาศพ การนำศพไปเผา “เขยยก” เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม และจัดเขยหามไว้ “เขยยก” จะทำพิธีช้อนขวัญ พิธีบอกทางศพ พิธีเก็บกระดูก ตลอดจนพิธีเอ็ดแส่ว นั้ดวันทำพิธีเอาผีขึ้นเรือน หลังเผาศพแล้ว 30 วัน

4. การไว้ทุกข์ ภรรยาจะไว้ทุกข์ให้สามีโดยเลาะดินขึ้นออก ปล่อยผม ไม่แต่งหน้าทาแป้ง ในเครือญาติสายโลหิตเดียวกันและเครือญาติเดียวกัน จะงดงานมงคลเป็นเวลาหนึ่งปี ลูกชายทั้งหมดโกนหัว กรณีแม่ยังอยู่ชายคนเล็กสุดไม่ต้องโกนหัว

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับพิธีกรรมการตายพบสาระสำคัญดังนี้

ในการสัมภาษณ์ นางสาวรณ จีบพัก บ้านเลขที่ 9 หมู่ 1 ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และนางบุญยืน คลีแคล้ว บ้านเลขที่ 48 หมู่ 1 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนิน จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นกลุ่ม “เอ็ดแส่ว” ของหมู่บ้าน

นางสุวรรณ ได้กล่าวว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับคนตายเมื่อมีคนตายในหมู่บ้านกลุ่มพวกตน จะหยุดงานแล้วมารวมกันที่ “เฮือนฮ้าย” มาช่วยกันทำ “แส่ว” และอยู่เป็นเพื่อเจ้าภาพ ในส่วนของศพจะเป็นหน้าที่ของลูกหลานและเขยยก ช่วยกันอาบน้ำศพทั้งตัวทำการหลอຍ ลงโลงศพ ในส่วนของทำไม้ “ขอด้วน” ด้านหัวของหีบศพซึ่งจะมี “ขอด้วน” ผูกพาดไว้กับชื่อบ้าน ไม่ต้องสูงพอมือเอื้อมถึง “ขอด้วน” ใช้ไม้รวกกกลมๆ ตัดมายาวประมาณ 60 ซม. ใช้เชือกโยงกับชื่อบ้านแล้วมาผูก

ไว้เหนือโลกศพ สำหรับพาดผ้าด้ายดิบและห้อยไข่มุกบริเวณหัว “ขอควั่น” ไข่มุกใช้ผ้าตาข่ายหุ้มผูกด้วยเชือกขาว ผ้าด้ายดิบนี้ เตรียมสำหรับลูกชาย ลูกสาว (ที่ยังไม่แต่งงาน) ใส่เสื้อตัก อาจจะเป็นญาติผีเรือนเดือนกัน มาโดยไม่ได้เตรียมตัวมา ก็ใช้ผ้าด้ายดิบที่ขอควั่นเอาลงมา เย็บเฉพาะด้านข้างฉีกด้านหัวสำหรับสวมใส่ จากนั้นจะมาเตรียม ไหกระดุก สายใจ หอเทียน นกหงส์ (สำหรับชาย) หอปติ (สำหรับหญิง) ถ้าผู้ตายอายุ 80 ปีขึ้นไป จะช่วยกันเอาด้ายหลากสีประดับตกแต่ง “หอแก้ว” ให้สวยงามและถือโอกาสนี้ได้พบปะพูดคุยเป็นเพื่อนเจ้าภาพ

นายบุญยืน กล่าวเสริมว่า การทำของเหล่านี้ให้ผู้ตายนั้นจะไม่ทำวันเดียวให้เสร็จ ไทยทรงดำเขาถือ ทั่วๆ ของเล็กๆ น้อย ๆ เหล่านี้ หลายคนช่วยกันทำไม่นานก็เสร็จ แต่เป็นเคล็ด ถ้าทำเสร็จไว้อาจต้องมีคนตายอีก ถ้าหากผู้ตายอายุไม่ถึง 80 อายุไม่ค่อยยืนก็จะไม่ทำ “หอแก้ว” บ้านหลังเล็กๆ ผู้มีฐานะอาจจะใช้ไม้สักก็ได้ นำมาเอากระดาษสีตกแต่งให้สวยงาม ปัจจุบันอายุใกล้เคียง 80 ก็ทำให้แล้วถือเป็นเกียรติแก่ผู้ตาย ส่วนใหญ่กลุ่ม “เอ็ดแสว” นี้ จะเป็นผู้หญิงล้วน ๆ มีอายุพอสมควร 60 ขึ้นไป ถือว่าเสียสละและไปช่วยแรงกันไว้จึงจะมีคนมาช่วยทำให้แก่ถ้าไม่ได้เอาแรงเขาไว้ ก็อาจจะต้องจ้างคนมาทำ

สรุป พิธีกรรมการตายของไทยทรงดำ เมื่อรู้ว่ามีคนตายในหมู่บ้านก็จะหยุดงานประจำวันของตนมาช่วยบ้านคนตาย โดยเฉพาะคนที่ เป็นสายตระกูลเดียวกันเรียกว่า “ผีเดียวกัน” ก็ต้องหยุดงาน ช่วยกันมาอาบน้ำให้ศพ การอาบน้ำศพเป็นการอาบน้ำให้ทั้งตัว จากนั้นจะทำการแต่งตัวให้ สวมเสื้อฮี ผู้หญิงใส่เสื้อก้อม ผ้าถุงลายแดงโม จากนั้นจะทำการ “หลอย” ใช้ผ้าด้ายดิบปิดทับทั้งตัว ตั้งศพไว้ที่บ้านให้ตรงกับตำแหน่งของชื่อบ้าน ถ้าเป็นพ่อบ้านจะชิดเสา เก็บไว้ไม่ 2-3 วัน ไทยทรงดำถือว่า มือเวนต์มีเพียง 10 วันเท่านั้น วันเผาจะไม่ให้ตรงกับมือเวนต์ หากไว้มากวันวันที่เป็นมงคลก็จะมี การเผาศพ เขยจะมีบทบาทมาก โดยเฉพาะ “เขยกัก” เขยคนโต จนกระทั่งเผาแล้วเก็บกระดูก ทำบ้านป่า หรือหอแก้ว ขึ้นอยู่กับอายุผู้ตายหากอายุ 80 ปีขึ้นไป ลูกหลานก็นิยมทำหอแก้วให้ แต่ถ้าทำเพียงบ้านป่า ก็อายุไม่ถึง 80 ปี ในพิธี “เอ็ดแสว” นี้ หญิงกับชายต่างกันตรง นกหงส์ กับหอเทียน ผู้ชายจะทำเป็นนกหงส์ เพื่อให้ผู้ตาย จีไปเมืองแดน เพื่อจะได้ขึ้นไปพบ “แดน” ที่รออยู่บนฟ้า ขึ้นตอนเหล่านี้ เขยยกเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ปัจจุบันชาวไทยทรงดำ หา “เขยกัก” แท้ ๆ ไม่มีแล้วต้องจ้างวานมาจากหมู่บ้านอื่น สมัยก่อนคนที่จะมาเป็นเขยคนโต ต้องทำเป็นพิธีกรรมได้ การไว้ทุกข์ของชาวไทยทรงดำ ชายทุกคนจะ โคนหัวหมดทุกคน เหลือไว้หนึ่งคนหากแม้อยังมีชีวิตอยู่ หลังพิธีเก็บกระดูกเอ็ดแสว จะมีพิธีสู่ขวัญเขย การไว้ทุกข์ประมาณ 3 เดือน หรือจนกว่าจะเอาผีขึ้นเฮือน

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางสาววรรณ จีบปัก นางบุญยืน คลีแคล้ว นายแสวง เป็นแหลม นายสามารถ เป็นแหลม และคนอื่นๆ ระบุว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามา การอาบน้ำศพ

การตั้งศพ การเก็บศพ การเผาศพ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม การไว้ทุกข์ยังคงปฏิบัติเหมือนเดิม มีพิธีสงฆ์เข้ามาผสมผสานบ้าง

ตั้งแต่ พ.ศ.2525-2554 พิธีกรรมการตายของไทยทรงดำ ยังคงปฏิบัติแบบดั้งเดิม มีพิธีสงฆ์เข้ามาเพิ่มในพิธีกรรมมากขึ้น เช่น การทำหน้าศพ มีพิธีสวดของสงฆ์ และมีการทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย นำศพไปประกอบพิธีกรรมที่วัด

จากการศึกษา สรุปว่า พิธีกรรมการตายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ.2524 พิธีกรรมการตายของไทยทรงดำ เป็นพิธีกรรมส่งวิญญาณผู้ตายไปอีกโลกหนึ่ง ดังนั้นพิธีกรรมจะเป็นหน้าที่ของ “เขยกก” เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม พิธีกรรมมี 4 ขั้นตอน ถ้าเป็นศพเด็กหรือตายโหง จะเผาภายในวันเดียว ไม่เอาศพไว้บ้าน ถ้าเป็นศพผู้สูงอายุ จะประกอบพิธีกรรมทั้ง 4 ขั้นตอน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 ไทยทรงดำยังคงดำเนินพิธีกรรมทั้ง 4 ขั้นตอนเหมือนเดิม มีพิธีสงฆ์เข้ามาเพิ่มในพิธีกรรมมากขึ้น

2.2.6 พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2553

จากการค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการเกี่ยวกับพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญ ดังนี้

จากวิทยานิพนธ์ ของ สุกัญญา จันทะสุน (2533: 102) ระบุว่า ชาวไทยทรงดำจะทำพิธีกรรมเชิญผีขึ้นเรือนหลังพิธีเผาศพคนตายแล้ว “เขยกก” เป็นผู้กำหนดและประกอบพิธีกรรม ชนชั้นผู้ท้าวกับชนชั้นผู้น้อยการเชิญผีและพิธีเช่น ไข่ต่างกัน ปานเพื่อน (ภาชนะใส่เครื่องเช่น) ไม่ใส่ขนมผลไม้ ปานเพื่อนผู้ท้าวมีห่อหลอ ปานเพื่อนผู้น้อยไม่ต้องมีห่อหลอ

จากวิทยานิพนธ์ ของ บุญมี ปาวิชาดิชนกุล (2546: 120) ระบุว่า การเอาผีขึ้นเรือนเป็นพิธีเชิญวิญญาณผู้ตายขึ้นบนเรือน “เขยกก” เป็นผู้ทำพิธี หลังจากการเผาศพ ผีผู้ท้าว ต้องหา “เขยก” ที่เป็นผู้ท้าวมาทำพิธี ถ้าเป็นผู้น้อย ต้องหาเขยกกที่เป็นผู้น้อยมาทำพิธี การสู่ขวัญ “เขยกก” จะออกมานอกกะล่อหอง ทำพิธีสู่ขวัญเจ้าของบ้านและญาติผีเดียวกัน โดยการผูกข้อมือ

จากวิทยานิพนธ์ ของ จีรวัดน์ นัยชิต (2550: 104-110) ระบุว่า ชาวไทยทรงดำ ทำพิธีเอาผีขึ้นเรือน หลังเผาศพแล้วประมาณหนึ่งเดือน ผู้ท้าวจะเอาผีขึ้นเรือนตรงกับมือเวณดีง ผู้น้อยจะเอาผีขึ้นเรือนไม่ตรงกับมือเวณดีง

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับ พิธีกรรมผีขึ้นเรือนพบสาระสำคัญ
ดังนี้

ในการสัมภาษณ์ นางหอม อิงทม นางสาวภัทรวดี โต้เถียง, นายบันลือชัย อินทประเสริฐ, นายเจริญ ต้อยดิ่ง, นายนิพนธ์ ประเสริฐ ไทยทรงดำรุ่นที่ 4, 5 เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2553 กล่าวว่า พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน เป็นพิธีกรรมหลังจากเผาศพคนตายไปเรียบร้อยแล้ว ถ้าเป็นศพของผู้สาว จะใช้หมอล้อมผู้สาว เรียกว่า “หมอล้อม” เพราะผู้สาวมีหมอล้อมอยู่บนบานเพื่อน ส่วนของผู้ชาย จะไม่มีหมอล้อม พิธีกรรมตรงกับมือเวนต์ ถือว่าทำดีแล้ว “หมอล้อม” จะใส่ชุดแดง แต่ถ้าเป็นผู้ชายหมอล้อมใส่เสื้อสีพาดำ ปานเพื่อนก็จะเหมือนกันทั้งผู้สาวผู้น้อย ในพิธีเอาผีขึ้นเรือน ไม่มีขนม จะไม่ใส่ขนมข้าวต้มมัดลงไป แม้ว่าจะทำดีก็ตาม ซึ่งจะต่างกับ การเสนเอือนใช้ ปานเพื่อนเหมือนกัน พิธีกรรมคล้ายกันซึ่งก็ยั้งถือว่า เจ้าบ้านยังอยู่ในช่วงไว้ทุกข์ งดการทำพิธีมงคลใดๆ ในตระกูลผีเดียวกันจนกว่าจะพ้นข้ามปีไปแล้ว ก็จะทำพิธีเสนแก่เคราะห์ แล้วจึงทำพิธีเสนเรือนต่อไปพิธีเอาผีขึ้นเรือน เจ้าบ้านผู้ที่ครองบ้านหลังนั้นเป็นคนไปเรียกวิญญาณผู้ตายขึ้นบ้านพร้อมเดินนำหมอล้อมขึ้นบนบ้านไป ทั้งผู้น้อยและผู้สาวทำเหมือนกัน ผู้สาวจะขึ้นประตูทางก้านผู้น้อยจะขึ้นประตูหน้าบ้าน ต่อไปก็เป็นพิธีของหมอล้อมจนกว่าจะเสร็จพิธีผู้ที่เป็นญาติตระกูลผีเดียวกัน จะต้องมาร่วมมาช่วยกันดูไม่ให้เกิดความบกพร่องผู้มาร่วมงานจะนำใบตองห่อข้าวกับปลาทุ หรือปลาอย่างมาสู่ขวัญเจ้าของและญาติผีเดียวกัน

สรุป พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือนตระกูลผีเดียวกัน จะให้ความสำคัญเดินทางมาร่วมงานและช่วยกันเป็นความสามัคคีในเครือข่ายสังคม แม้พิธีของผู้สาวจะต่างกับผู้น้อย แต่ให้ความสำคัญมาร่วมด้วยช่วยกัน ให้งานสำเร็จลุล่วง “เขยกก” หรือเขยคนโต ของบ้านจะเป็นผู้ทำพิธีคล้ายกับพิธีเสนเรือน เสร็จจากเสนเช่น ไหว้แล้ว ก็จะมีพิธีสู่ขวัญ “เขยกก” จะออกมานอกห้องผีเรือน ปัจจุบัน “เขยกก” จะต้องหาจากผู้ที่มีความชำนาญเฉพาะด้านนี้ สมัยก่อนเขยกกของผู้ตายเป็นคนดำเนินพิธีกรรมทั้งหมด มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม พิธีนี้ทำให้เฉพาะผู้ตายผู้ที่ตายปกติ หากตายโหง จะไม่ทำพิธีนี้

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางสาวนภา สาวสวรรค์ นางสาวบุญนันท์ กองทัพ นายแสวง แป้นแหลม นายสามารถ แป้นแหลม และคนอื่นๆ ระบุว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 พิธีเอาผีขึ้นเรือน ผู้ตายที่บ้าน “เขยกก” เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมหลังเผาศพ 7-15 วัน ตายโหง ตายไม่ดี ไม่ประกอบพิธีกรรมนี้ ผีผู้สาว “เขยกก” ต้องเป็นผู้สาว ผีผู้น้อย “เขยกก” ต้องเป็นผู้น้อย ปานเพื่อนผู้สาวมีหมอล้อม

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีเอาผีขึ้นเรือน หลังเผาศพ 1 เดือน “เขยกก” เป็นแอมท้าว ประกอบพิธีกรรมได้ทั้งผู้ท้าวผู้น้อย ปานเพื่อนทั้งผู้ท้าวผู้น้อยไม่มีห่อหลอ

จากการศึกษา สรุปว่า พิธีกรรมการตายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน จะทำหลังเผาศพแล้ว 7-15 วัน ตายที่บ้าน “เขยกก” ประกอบพิธีกรรมผีผู้ท้าว “เขยกก” ต้องเป็นผู้ท้าว ผีผู้น้อย “เขยกก” ต้องเป็นผู้น้อย ปานเพื่อนผู้ท้าวมี “ห่อหลอ” ทำพิธีสู่ขวัญ ตายโหงไม่ทำพิธีกรรมนี้

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีเอาผีขึ้นเรือน จะทำหลังเผาศพแล้วหนึ่งเดือน “เขยกก” เป็นแอมท้าว ประกอบพิธีกรรมได้ทั้ง ผู้ท้าวและผู้น้อย ปานเพื่อนทั้งผู้ท้าวผู้น้อยไม่มีห่อหลอ

2.2.7 พิธีกรรมเสนเรือน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อพิธีกรรมเสนเรือน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ.2554

จากการค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการ เกี่ยวกับพิธีกรรมเสนเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญ ดังนี้

จากวิทยานิพนธ์ของ วาสนา อรุณกิจ (2529: 64-76) ระบุว่า พิธีเสนเรือนเป็นการเซ่นไหว้ผีเรือน ทำให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วไม่อดอยากเกิดสิริมงคลแก่บ้านเรือน “บั้งผีเรือน” เป็นบัญชีรายชื่อผู้คนที่ตายไปแล้วเก็บไว้ทุกบ้าน บ้านไทยทรงดำทุกหลัง จะมีห้องขนาดเล็กสำหรับผีเรือน เรียกว่า “กะล่อหอง” เข้าไปได้เฉพาะลูกหลานผีเดียวกัน พิธีเสนเรือนเป็นพิธีกรรมของครอบครัว ผู้ที่เป็นญาติผีเดียวกัน เข้าร่วมทำพิธีด้วยการจัด ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่มีกำหนดแน่นอน ถ้าไม่จัดเชื่อว่าจะเกิดอัปมงคล พิธีเสนเรือนแตกต่างกันไปตามการสืบผี เนื่องจากผีของไทยทรงดำมี 2 ชั้น คือ ผีผู้ท้าวและผีผู้น้อย พิธีเสนเรือนจึงมี 2 ประเภท ในส่วนที่แตกต่าง ดังนี้คือ

เสนเรือนผีผู้ท้าว

1. ข้าแหละหมูเป็นขึ้นๆ ส่วนขา หัว หาง หาม ขึ้นบันไดกว้าน
2. ใช้หมอเสนที่เป็นผู้ท้าวด้วยกัน
3. หมอเสนสวมเสื้อสีแดง กางเกงแดง สวม กำไลข้อมือ 2 ข้าง
4. หมอเสนนั่งบนเก้าอี้เดี่ยวๆ “ตั้งกำ” ในห้อง กว้านผีเรือน
5. หมอเสน เช่น เหล้าก่อน เช่น หมู
6. จัดอาหารทุกชนิด (ข้าวเหนียว, หมูปิ้ง, หมู ต้ม, จูบหน่อ ไม้, เผือกต้ม, อ้อย, ข้าวต้มมัด ,กล้วย ขนม ผลไม้ อย่างละน้อย) ห่อด้วย ใบตอง เรียกว่า “ห่อหล่อ” วางบนพานเพื่อน เช่น เหล้า 3 ครั้ง เสร็จ หมอเสนจะเช่นห่อ หล่อ 3 ครั้ง ครบรายชื่อตามปีผีเรือน ทั้ง “ห่อหล่อ” ให้ผีกินทั้งหมด
7. เลี้ยงอาหารหมอเสนและผู้มาร่วมงาน อาหารกลางวันครั้งเดียว
8. ทำพิธีให้เสร็จก่อนเที่ยง

เสนเรือนผีผู้น้อย

1. หมูที่ทำพิธีขึ้นบ้าน หามขึ้นทั้งตัวทางบันได หน้าบ้าน
2. ใช้หมอเสนที่เป็นผู้น้อยด้วยกัน
3. หมอเสนแต่งกาย “เสื้อฮี” กางเกงดำ ถือพัด ขนนก “วี”
4. หมอเสนนั่งบนเสื่อในห้องผีเรือน “กะล่อ หอง”
5. หมอเสน เช่น หมูก่อน เช่น เหล้า
6. ใช้ตะเกียบคีบอาหารจากพานเพื่อนให้ผีกิน
7. เลี้ยงอาหารหมอเสนและผู้มาร่วมงาน 2 ครั้ง เช้า-กลางวัน
8. ทำพิธีตั้งแต่เช้า เรื่อยไปจนถึงบ่ายหรือเย็น

จากหนังสือโลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ของ เรณู เหมือนจันทร์เชย (อ้างใน นำพาวัดย์ กิจรักษ์กุล 2542: 75) ระบุว่า พิธีเสนเรือนเป็นพิธีเช่นสังเวศิบรรพบุรุษ (ผู้ตายที่อยู่ในตระกูลเดียวกันหรือผีเดียวกัน) เป็นการระลึกถึงบุญคุณ นิยมทำกัน 2-3 ปีครั้ง ในเดือน 4, 6, 12 โดยใช้หมูที่เลี้ยงไว้ กรณีในปีที่กำหนดเสนเรือน คนในตระกูลเดียวกันตาย ก็เอาหมูที่เลี้ยงมาใช้ในพิธีเอาผีขึ้นเรือน เลือกวัวและต้องจัดหมากพลูไปวานหมอเสน แบ่งพิธีเสนเรือนเป็น 2 พิธี คือ พิธีเสนเรือนผีผู้ท้าวและพิธีเสนเรือนผีผู้น้อย ความแตกต่าง ดังนี้

เสนเรื่อนผีผู้ท้าว

1. หมอเสน สืบตระกูลผู้ท้าว
2. สวมเสื้อผ้าสีแดง แขนยาว สวมกำไล สายพาย ย่าม
3. นั่งเก้าอี้เดี่ยวๆ “ตั้งท่า”
4. เช่นหลังก่อน
5. อาหารเป็นเครื่องเช่นทั้งห่อ อาหารทุกชนิด เอาจากปานเพื่อนเช่นผีทีละคำ
6. เลี้ยงอาหารเฉพาะมือกลางวัน
7. พิธีเสร็จก่อนเที่ยงวัน

เสนเรื่อนผีผู้น้อย

1. หมอเสน สืบตระกูลผู้น้อย
2. ชุดประจำวันคลุมเสื้อสี ไม่ถือวี
3. นั่งบนเสื่อ
4. เช่นอาหารก่อน
5. รับประทานอาหารอย่างละน้อย ห่อด้วยใบตองเป็นห่อๆ เรียกว่า “ห่อหล่อ” วางบนปานเพื่อน
6. เลี้ยงอาหารมือเช้า และมือกลางวัน
7. พิธีตั้งแต่เช้า-เย็น

จากการสัมภาษณ์ นายหลง เกล็ดน้อย (หมอเสน) ผู้น้อย อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 13 หมู่ 5 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เมื่อ 18 มีนาคม 2552 ได้ให้ข้อมูล ดังนี้

พิธีเสนเรื่อนผู้น้อย

การทำพิธีเสนเรื่อนเจ้าของบ้านนำเสื้อสีของตนเองไปวางไว้ที่กะล่อหอง และมีเครื่องเช่น คือ เหล้า 1 ขวด ขันน้ำ ขันหมาก เพื่อมาบอกกล่าวว่าจะฆ่าหมู เวลา 24.00 น. หรือ 01.00 น. การฆ่าหมูจะฆ่าข้างล่างแล้วเอาเลือดหมูไว้ ต่อจากนั้นเอาหมูขึ้นข้างบนบ้าน ลูกและหลาน เขย 2 คน เป็นคนหาม โดยเอาเชือกผูกกับขาหมูแล้วใช้ไม้คานหามเอาไปไว้ที่กะล่อหอง ลูกและหลานเขยเป็นคนจำแหละหมู ซึ่งคนที่ชำนาญในการชำแหละหมูจะขึ้นไปช่วย การชำแหละจะตัดหัวหมูออกก่อนเพื่อเก็บเอาไว้ทำพิธีเสนเรื่อน และตัดซี่โครงออก 2 ข้าง เอากระดูกสันหลังตรงกลางไว้ แล้วตัดข้อเท้าทั้งสี่ข้อและหางหมูมารวมไว้กับหัวหมู เพื่อทำพิธีจากนั้นนำสันหลังมาตัวไว้ 2 ข้อ ตัดกัน เพื่อเอาไว้ทำพิธี ชำแหละเนื้อตรงซี่โครงออกแล้วข้อซี่โครง 2 ซีก ตัดกันเก็บไว้รวมกับหัวหมู ข้อเท้า หาง แล้วนำไปต้ม เนื้อที่ชำแหละออกตัดให้เป็น 7 ชิ้น ยาวตามขวางตัวหมูเนื้อ 7 ชิ้น เรียกว่า “7 ข้อ 7 เกี่ยว”

ในตระกร้าเล็กๆ ที่หามาพร้อมกับหมูตอนขึ้นบ้านเขาจะใส่เครื่องในหมูทุกชิ้น เช่น ต้ม หัวใจ ปอด ไข่ ตัดเป็นชิ้นเล็กๆ นำไปต้มและสับรวมกับหน่อไม้ดอง พริกสำหรับไว้ เช่น ส่วนไข่จะล้างให้สะอาดและตัดมาถักประมาณ 2 กีบ เพื่อนำมาทำเป็นไส้ล้อมเพื่อน เมื่อถักเสร็จเรียบร้อยแล้วนำไปต้มให้สุกเตรียมไว้ทำพิธี

เช้าเวลาประมาณ 08.00 น. เตรียมจัดปานเพื่อนพร้อมทำข้าวห่อ 7 ห่อ จีบหมาก 7 คำ ใบตอง 7 ใบ ปานเพื่อน จะเอาใบตองรองข้างล่าง 4 ใบ เอาหมู 7 ชิ้น ลงไปวางรอบเรียงเป็นวงกลม 7 ชั้นแล้วเอาไส้ล่อมเพื่อนใส่ตรงกลาง เอาใบตองอีก 3 ใบปิดข้างบน (หมู 7 ชิ้นและไส้ล่อมหมู) แล้วนำเอาข้าวห่อทั้ง 7 ห่อ จีบหมาก 7 คำ ตะเกียบ 7 คู่ หมูย่าง 7 ชิ้น จับข้าวห่อ หมากพลู ตะเกียบมารวมกัน วางให้รอบๆ ปานเพื่อนเป็นระยะ 7 กอง วางบนใบตอง เรียกว่า “ถู่” (ถู่ คือ ตะเกียบ 7 คู่) ต่อจากนั้นลูกหลาน หรือใครมีขนม ผลไม้ก็มาวางลงไป รวมทั้งมีกล้วย อ้อย เผือก มัน ไข่ลงไป (ของที่ใส่ด้านบนมา 10 ชิ้น ก็จะใส่ปานเพื่อน 7 ชั้น แล้วอีก 3 ชั้นจะใส่ปาน “ย่อย” คือ ปานที่ใส่ของสิ้นเหลือจากปานเพื่อนใช้สำหรับเช่นให้พ่อแม่แล้วของเหลือจะเป็นของเจ้าของบ้าน)

เครื่องในหมูที่คัมแล้วเอามาใส่พริก หอม กระเทียม หน่อไม้ดอง โดยใช้ใบตองวางลงบนปานเพื่อน 1 ใบ แล้วนำเครื่องในที่สับวางลงบนตรงกลางที่จะวางทับขนม ผลไม้ (เอาไว้เช่นให้ผีเรือนกิน ตอนหมอลงดินให้ผีเรือนกินจะเรียกตามชื่อ) ขั้นตอนนี้เป็นอันเสร็จพิธีการแต่งปานเพื่อน จากนั้นลูกสะใภ้จะใส่ชุดสี ส่วนลูกหลานที่ยังไม่แต่งงานและที่เป็นสิ่งเดียวกันจะมาช่วยยกปานเพื่อน ขั้นตอนการยกปานเพื่อนทุกคนจะยื่นล่อมปานเพื่อน แล้วใช้มือจับขอบปานเพื่อนส่วนอีกมือก็จับยกปานเพื่อน สำหรับคนอื่นๆที่จับไม่ถึงก็จะจับเสื่อหรือตะแวน เพื่อเป็นการมอบให้บรรพบุรุษ การยกปานเพื่อน ยก 3 ครั้ง ดังนี้

ยกครั้งที่ 1 ยกแค่สะเอว ถามหมอลงดินว่า ยกแค่นี้พอไหม หมอลงดินก็จะตอบว่าไม่พอ ถ้าจะดีต้องยกขึ้นอีกหน่อยถึงจะดีกว่านี้แล้วช่วยกันหย่อนปานเพื่อนลงไป แต่ไม่ให้ถึงพื้น แล้วยกขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

ยกครั้งที่ 2 ยกแค่อก ถามหมอลงดินว่ายกแค่นี้พอไหม หมอลงดินจะตอบว่าไม่พอ ถ้าจะดีต้องยกขึ้นอีกหน่อย ถึงจะดีกว่านี้ แล้วช่วยกันหย่อนปานเพื่อนลงไปแต่ไม่ให้ถึงพื้นแล้วยกอีกครั้งหนึ่ง

ยกครั้งที่ 3 ยกท่วมหัวเขนตั้ง ถามหมอลงดินว่ายกแค่นี้พอไหม หมอลงดินจะตอบว่า แค่นี้พอแล้ว ดีแล้ว จะทำมาคำขึ้น

เมื่อยกเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ช่วยกันยกเข้ามุม “กะล่อหอง” ที่หมอลงดินนั่งอยู่ จากนั้นจัดเตรียมขันหมาก ขันน้ำที่เตรียมไว้ก่อนจะนำหมูออกมา แล้วเตรียมจัดชุดใหม่เหมือนกันเข้าไปวางไว้ เป็นอันเสร็จพิธียกปานเพื่อน ต่อจากนั้นก็หาข้าวมาให้หมอลงดินเรียกว่า “ปานนายหมอ” มีไก่ช้อง (แกงไก่ใส่หน่อไม้ดอง) ซึ่งมี หัว ปีก ขา เครื่องใน จัดให้เหมือนกับตัวไก่ที่ยังไม่สับ โดยจะผูกเชือกรวมกันอยู่ในหม้อแกงแล้วตัดออกมาทำพิธี โดยแกะเชือกออกมา “ช้อง” คือการแยกชิ้นส่วนออกจัดให้เหมือนตัวไก่ แล้วจัดใส่ถาดไว้ ตักแกงหน่อไม้ดอง 1 ถ้วย ข้าวสุก 2 ถ้วย มามอบ

ให้หมอสอนกินเป็นข้าวเช้า และจัดสำรับไปให้หมอกินเพิ่มเติมเป็นการเติมสำรับ เมื่อจัดให้หมอสอนกินข้าวแล้วจะต้องหาข้าวมาให้พี่น้องกิน (จัดอาหารเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน)

หลังจากกินข้าวแล้วหมอสอนจะทำพิธีเสน โดยการเรียกชื่อของบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว จะเริ่มเรียกจากชื่อพ่อแม่ก่อน เช่น เรียกฝ่ายพ่อ (ปู่ชด ย่าผวน อาดาว ลุงสุข เป็นต้น ไม่ว่าจะป็นลุงหรืออา ที่เป็นพี่หรือน้องของพ่อจะเรียกว่า “ปู่” ถ้าเป็นพี่ชายก็จะเรียกว่าพี่) แต่ถ้าเป็นพ่อจะเรียกว่า “ปอ กว้านเมือง” คำว่าเมืองเป็นชื่อ ส่วนแม่จะเรียกว่า “แม่นางโพธิ์” คำว่าโพธิ์เป็นชื่อ ถ้าเป็นปู่เรียกว่า “ปู่กว้านพลอย” ส่วนย่าจะเรียก “ย่านางงิม” เมื่อหมอสอนเรียกชื่อหนึ่ง ก็จะตีเครื่องเช่นหนึ่งครั้ง จากนั้นจะเรียกชื่อผีของแต่ละครอบครัวมากิน เมื่อเรียกกินครบทุกชื่อแล้วก็ป็นอันเสร็จพิธี หลังเสร็จจากช่วงนี้ก็จะจัดหัวหมู ข้อหมู หางหมู ข้อสันหลังที่เตรียมไว้ออกมาจัดใส่พานข้าว โดยใช้ช้อนใบตอง 1 ขอดรองสองชั้นและยกหัวหมูใส่และหางหมูวางไว้ปลายทางซ้ายไปทางปลายใบตอง เอากระดูกสันหลังวางระหว่างหัวหมู และหางหมู เท้าหมูข้างหน้าและข้างหลังวางไว้ข้างๆ และซี่โครง 2 ข้อวางข้างๆ เหมือนกัน และจัดหมากพลูใส่จานวางตรงหัวหมومیข้าวสุก 1 ถ้วย น้ำดื่มหมู 1 ถ้วย กล่องข้าว ชันน้ำ เหล้า 1 ขวด เมื่อจัดเสร็จแล้วก็ยกเข้าไปในห้องกลางบ้านเพื่อทำพิธี “ขาวหว่า” ซึ่งแม่ครัว จะชูปหมูที่ต้มแล้ว เป็นหมูที่เหลื่อมมาใส่หัวปลีหรือใบมะกอก จัดเตรียมขึ้นไปให้หมอกินที่เช่นผีเรือนเพื่อจะจัดทำพิธี “ขาวหว่า” เป็นพิธีที่เชื่อว่าเราอยู่ดีกินดีแล้วก็ต้องให้เขากินบ้าง พิธี “ขาวหว่า” จะจัดทำ 3 แห่ง คือ เตาไฟ ประตู่ บันได

คนที่ไป “ขาวหว่า” เรียกว่า “จีไฟโฮขาว” เครื่องเช่นมีข้าว 1 ก้อน หมูชูป 1 ก้อน โดยใส่จานเดียวกัน คนที่ทำพิธีนี้ไม่จำเป็นหมอสอนเพราะว่า พิธีนี้จะใช้คนที่พูดเป็น 1 คนไม่รู้จักพูด เป็นผู้ทำพิธี เป็นพิธีเรียกให้มากินทั้ง 3 แม่ คือ แม่เตาไฟ แม่ประตู่ แม่บันได เนื่องจากไทยทรงดำได้อาศัยทั้ง 3 สิ่งนี้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตลอดมา จึงเชื่อว่าแม่เตาไฟ แม่ประตู่และแม่บันได เป็นผู้ที่มีพระคุณจึงใช้คำว่า “จีไฟโฮ” การทำพิธีเริ่มจาก “หมอขาวหว่า” หยิบข้าวและหมูชูป 1 คำ มาวางไว้แล้วพูดเป็นคำไทยทรงดำ คือ

เตาไฟ “ไล มือดีเสนฟ้อนเฮือนย่าว เยื่อหมูกางแปงและกางเฮือนสู่ขาว เตาไฟดีจีไฟสูง ฟันมามะปะมากิน กินแล้วฮ่าวกุ่มฮ่าวกวม ลูเต้า ลูลานยาลูกไหม้ บุงแกมยาแปบไหม้ บุงฮัม”

คำแปล ได้วันดีเสนฟอนบ้าน เนื้อหมูทั้งตัวทำกลางห้อง ที่กินมือเย็น แบ่งให้เตาไฟกินแล้ว ให้กุ่มครองลูกเต้าลูกหลาน อย่าลูกไหม้แกลบ ร้า

ประตู่ “ไล มือดีเสนฟ้อนเฮือนย่าว เยื่อหมูกางแปงแลงกางเฮือน สู่ขาวประตู่ หลวงกวางรอง ปองตูกวางตางไป ฟันมามะปะมากิน กินแล้วฮ่าวกุ่มฮ่าวกวม ลูเต้า ลูลาน ความเจ็บยาโลกงขมิใส่ยามี ผีขึ้นท่างคูอายุมากางผีขึ้นทางหลัง เอาหะวะมาเทง”

คำแปล ได้วันดีเสนฟอนบ้าน เนื้อหมูทั้งตัวที่ทำกลางห้อง ที่กินมือเย็น แบ่งให้ประตูเข้าออกกินแล้ว ให้คุ้มครองลูกเต้า ลูกหลาน ไม่ให้เจ็บไม่ให้ไข้ ผีที่ขึ้นทางประตูให้เอาไม้กวาดมากวาด ผีที่ขึ้นทางหน้าต่าง ก็เอาทอมาแทง

บันได “ไล มือดีเสนฟอนเฮือนยาว เยื่อหมูกางแบ่งแลงกางเฮือน คู่ขาวขึ้นไคหลวง ป่องไคกว้างทางขึ้น ฟันมะปะมะกิน กินแล้วฮ่าวกวมลูกเต้าลูกหลาน ยาไอลูกเต้า ลูกหลาน ตกไคตกทาง”

คำแปล ได้วันดีเสนฟอนบ้าน เนื้อหมูทั้งตัวที่ทำกลางห้อง ที่กินมือเย็น แบ่งให้ช่องบันไดกว้างทางขึ้นกินบ้าง กินแล้วให้คุ้มครองลูกเต้าลูกหลาน อย่าให้ตกบันได

การทำพิธีไฟไฟไหว จะทำอยู่ข้างนอกส่วนไทยทรงดำที่อยู่ในกะล่อห้อง และห้องกลาง หมอข่าวว่า (หมอทำพิธีไฟไฟไหว) จะเรียกคนที่เป็นสิ่งเดียวกันมากินเป็นการบอกข่าวให้มากินกันทั้งหมด หลังจากทำพิธีข่าวว่าเสร็จเรียบร้อยแล้วหมอเสนจะเรียกให้คนที่เป็นผีเดียวกันมารวมกันเพื่อทำพิธี “กินเหล้าฟายเฮือน” ที่กะล่อห้อง โดยหมอเสนจะแยกแก้ว ซึ่งหมอนับความีคนที่เป็นผีเดียวกัน จำนวนกี่คนอยู่ในพิธีหมอจะเอาเหล้าที่เจ้าของบ้านเตรียมไว้โดยรินให้คนละ 1 แก้วทุกๆ คน หมอเสนจะเรียกชื่อบรรพบุรุษและบอกกล่าวว่ “เมย” แปลว่ “ดื่ม” ลูกหลานทุกคนจะทำ 3 ครั้ง และรินเหล้า 3 หน คนที่กินเหล้าจะเป็นลูกหลาน พอหมอเสนบอกให้เมยลูกหลาน ก็ยกเหล้าดื่มเพื่อเป็นเกียรติแก่บรรพบุรุษเมื่อทำพิธีนี้เสร็จแล้ว 3 ครั้ง ลูกสาวที่แต่งงานไปแล้ว ซึ่งตอนนี้ไม่ได้เป็นผีเดียวกัน ต้องมาฟายเฮือนให้พ่อแม่กิน โดยมีเหล้า 1 ขวด ขันหมาก ขันน้ำ เสื้อ ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นเสื้อสีแล้วส่งสิ่งของเหล่านี้ให้กับหมอเสน และบอกชื่อของตนแก่หมอเสน แล้วหมอเสนจะบอกชื่อของลูกสาวคนนี้ และบอกกับผีเรื่อนว่ลูกสาวคนนี้อาเหล้ามาฟายเฮือนให้กิน หมอเสนจะรินเหล้าโดยให้คนเป็นผีเดียวกันที่เป็นเจ้าของบ้านกินเหล้าฟายเฮือน และทุกคนที่อยู่ในห้องกินเหล้าฟายเฮือนอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นหมอเสนจะส่งแก้วให้ลูกสาวและเจ้าของบ้านนำเหล้ามาให้หมออีก 1 ขวด เพื่อเป็นการตอบแทน แทนลูกสาวซึ่งหมอเสนจะรินเหล้าให้ลูกสาว และบอกกล่าวแก่ผีเรื่อนแล้ว ก็บอกให้ลูกสาว “เมย” ลูกสาวก็จะยกเหล้าขึ้นดื่ม เสร็จแล้ว

“คู่เพื่อน” คือ เก็บของในปานเพื่อนออก ซึ่งก่อนจะเก็บเพื่อนออกฝ่ายเจ้าของบ้าน จะเตรียมกระบุงมาใส่ของให้หมอเสนแล้ว จึงเก็บขนมในปานเพื่อนที่มี “ 7 คู่” ส่วนที่เหลือ “ 4 คู่” ก็จะเก็บมาแจกจ่ายให้พี่น้องกิน ยกเอาของที่เหลือในปานเพื่อนรวมทั้งหมู 7 ชิ้น ใส่กระบุงแล้วเอาขนม 3 คู่ ให้หมอเสน เอาเหล้าใส่กระบุง 1 ขวด หมากพลูไปมอบให้หมอเป็นการเสร็จพิธีเสนเรื่อน

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับ พิธีกรรมผีขึ้นเรื่อน

ในการสัมภาษณ์ นายสม กองทัพ, นายแสวง เป็นแหลม 2 ท่านนี้ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมเรียกว่า “หมอล้อ” หรือหมอเสน ผู้ท้าวหรือผู้ตัว นายเบื้อย พวกยะ, นายบุญบัง มั่นแป้น, นายประสิทธิ์ แถมเงิน และนายหลงเกรคน้อย 4 ท่านนี้ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมเรียกว่า “หมอเสน” หมอเสนผู้น้อย ทั้ง 6 ท่านเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมในตำบลคอนคลังและตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 ได้กล่าวว่า พิธีเสนเหือน เป็นพิธีเสนเช่นไหว้ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ของเจ้าของบ้าน ผิดาผิยาย ลูกตาจะเป็นฝ่ายทำพิธีเสนให้ “ลูกตา” เป็นคำเรียกของไทยทรงดำ หมายถึง พี่ชาย หรือน้องชายของแม่ทั้งหมด ดังนั้นพ่อแม่ของทางสะเก้ น้องชายหรือพี่ชาย เป็นผู้เสนให้ นับทางฝ่ายผู้ชายเป็นหลัก พิธีเสนมี 2 แบบ แบบผู้ตัวกับแบบผู้น้อย เสนเช่นไหว้ไปคนละแบบกัน ผู้ตัวจะใหญ่กว่าผู้น้อย ผู้ตัวเลี้ยงอาหารมือเดียวเรียกว่า “งายหมอ” เหมือนกันแต่ผู้ตัวเลี้ยงงายหมอ ประมาณ 11.00-12.00 น. หรืออาจจะเลยเวลาไปถึงบ่าย ถ้ามีผีเหือนจำนวนมาก ในส่วนผู้น้อยเลี้ยงอาหารสองมือ เรียกว่า “งายหมอ” เหมือนกัน ผู้น้อยเลี้ยงงายหมอ ประมาณ 08.00 น. เป็นมือแรก เรียก “งายหมอ” ส่วนมือที่สองเวลาประมาณ 11.00-12.00 น. เรียกว่า “แลงกลางเหือน”

ชนชั้นของไทยทรงดำมี 2 ชนชั้น คือ “ผู้ตัว” หมายถึง สายตระกูลผู้ปกครองเมืองส่วนอีกชนชั้นหนึ่ง คือ “ผู้น้อย” หมายถึง สายตระกูลสามัญชน ในส่วนของ “แอมตัว” เป็นชนชั้น สายตระกูลสามัญชน คำว่า “แอม” เป็นภาษาไทยทรงดำ หมายถึง เกี่ยวข้อง “แอมตัว” หมายถึง เกี่ยวข้องกับชนชั้นผู้ตัว

วันประกอบพิธีกรรมของไทยทรงดำมี 2 ประเภท มีประเภทเพีย (ผู้อาวุโส) กับประเภทซ่า (รองจากผู้อาวุโส) มีคำของไทยทรงดำเน้นให้จำก็คือ “เพียไปหน้า ซ่าน่าหลัง” หมายถึง วันประกอบพิธีกรรมของประเภทเพียนั้น จะก่อนประเภทซ่าหนึ่งวันเช่น ผู้เพียวันจันทร์ของผู้ซ่าจะเป็นวันอังคารเป็นต้น แต่วันของไทยทรงดำที่ใช้กันอยู่มี 10 วัน ไม่ใช่ 7 วันตามปฏิทินคนไทย 10 วัน หรือ 10 มือของไทยทรงดำ คือ 1. มือฮ้าง 2. มือเต่า 3. มือกำ 4. มือกำม 5. มือฮับ 6. มือฮาย 7. มือเมิง 8. มือเป็ก 9. มือกัก 10. มือคด (ขค) นับวนไปพอครบ 10 วันแล้วก็ขึ้นต้นใหม่ วันประกอบพิธีกรรมไทยทรงดำของสายตระกูลเรียกว่า “มือเวนตั้ง” ไทยทรงดำทุกคนจะต้องจำให้ได้ว่า “มือเวนตั้ง” ของตนเองคือวันอะไรใน 10 วันนี้ ถ้าจำไม่ได้ให้ไปถามสายตระกูลเดียวกันที่เรียกว่า “ผีเดียวกัน”

วันประกอบพิธีกรรมของผู้ตัว (มือเวนตั้ง) มี 2 วัน คือ มือฮ้างกับมือฮาย เวลาปาดตั้ง มือฮ้าง ก็จะนับไปอีกสี่วัน วันที่ห้าเป็นมือฮาย กรณีเป็นประเภทซ่า มือฮ้างของคนที่คือมือเต่า ของประเภทเพีย ให้นับถัดจากวันเพียมาหนึ่งวัน “มือเวนตั้ง” นี้ ทั้งผู้ตัวและผู้น้อยใช้นับเหมือนกัน “เพียไปหน้า ซ่าน่าหลัง” วันห้ามประกอบพิธีกรรมในพิธีเสนเหือน ของผู้ท้าวกับผู้น้อย

ก็มีกำหนดต่างกัน ที่เหมือนกัน “วันตายของพ่อ” ไม่นำมาประกอบพิธีมงคล หรือทำดีให้กับวงศ์ตระกูล เช่น เจ้าบ้านเป็นผู้ต๋าวตายมือกำบ เอาศพไว้ 3 คืน รวมกับคืนที่ตายด้วย มือฮายเป็นมือเวนต์จึงจะไม่นำมือฮายมาทำพิธีมงคล ถือว่าวันนี้เป็น มือฮายหรือมือร้าย วันมงคลของบ้านหลังนี้ ผู้สืบทอดจะต้องจดจำและถ่ายทอดต่อบ้านแต่ละหลังจะมีวันมงคลไม่เหมือนกันแม้จะตระกูลเดียวกันหรือผีเดียวกัน

ในส่วนของผู้น้อย นำวันที่สืบทอดเป็นมือเวนต์ เช่น มือเวนต์เป็น “มือเต่า” ก็ให้นับไปอีกเก้าวัน ก็จะมาชนรอบพอดี

การแต่งกาย “หมอเสน” ก็จะต่างกัน ระหว่างผู้ท้าวกับผู้น้อย ผู้ต๋าวใส่เสื้อแดงผู้น้อยใส่เสื้อสี บางครั้งเรียกหมอเสนผู้ต๋าวว่า “จาง” หรือ “จางผีเฮือน”

การเสนเฮือนทุกครั้ง เจ้าบ้านจะต้องนำ “บับผีเฮือน” มามอบให้กับหมอเสนทำพิธีบับผีเฮือนก็เป็นรายชื่อผู้ที่ตายไปแล้วในสายตระกูล ลำดับตามต้นตระกูล และให้นำชื่อเจ้าบ้านขึ้นก่อน พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตามด้วยพี่น้องของสายปู่ ย่า ทั้งหมด บ้านแต่ละหลัง ก็จะขึ้นต้นด้วยชื่อพ่อ แม่ ของเจ้าบ้านหลังนั้น ผีเฮือนเดียวกันก็จะมีรายชื่ออยู่ด้วยทั้งหมด “หองไหน” หมายความว่าสายปู่ ย่า ไหนในบับผีเฮือน จะลำดับปู่ ย่า ตามด้วย ลูกสะใภ้ทั้งหมด นับเป็นหนึ่งหอง ก็จะลำดับเป็น หอง หองไป “กะล่อหอง” ก็เป็นที่อยู่ของผีบรรพบุรุษทั้งหมด บับผีเฮือน จะต่างกันตรงเจ้าบ้านที่เสนจะนำรายชื่อพ่อแม่เขาขึ้นต้นก่อน ถัดจากนั้นก็จะเป็นหองอื่น ๆ

พิธีเสนเรือนทั้งผู้น้อยผู้ต๋าว 2-3 ปีจะเสนกับหนึ่งครั้ง ไทยทรงดำเรียกว่า “สองปีฮาบ สามปีถ่าย” มักจะทำกันในเดือนสี่ เดือนหก เดือนแปด ส่วนเดือนเก้า และเดือนสิบ ผีเฮือนไปเฝ้าถนจะไม่ทำพิธีใด ๆ ทั้งสิ้น

การจัดปานเพื่อน ของผู้ต๋าวมี “หออหล่อ” วางค้ำบนปานเพื่อน ทั้งพิธีเสนเรือนและพิธีเอาผีขึ้นเรือน ในส่วนของผู้น้อยไม่มี “หออหล่อ”

การมอบปานเพื่อนให้หมอเสน พี่น้องตระกูลเดียวกันหรือผีเดียวกันเป็นผู้มอบ ช่วยกันยก ยก 3 ระดับเหมือนกัน ระดับเอว ระดับอก ระดับเหนือหัวทั้งผู้ต๋าว ผู้น้อยทำเหมือนกัน

พิธี “แปลงไต” คือพิธีเช่นไหว้ ผีขวัญ ของทุกคนในบ้านหลังนั้น ทำเหมือนกันทั้งผู้ต๋าวผู้น้อย

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบพิธีเสนเรือนของผู้ตัวกับผู้น้อยมีดังนี้

เสนเรือนผีผู้น้อย	เสนเรือนผีผู้ตัว
1. การนำหมูชูดเอาขนออกเอาเครื่องในล้าง สะอาด ยกหมูขึ้นบ้านเจ้าภาพทั้งตัว ขึ้นบันไดหน้าบ้าน เอาเลือดขุดบันได ชำแหละบนห้องผีเรือน	1. ผู้ท้าวเพียงใช้ควาย ผู้ท้าวชำใช้หมู ชำแหละผ่า 4 ชิ้นๆ ละ 1 ขา หามขึ้นบันได “กว่าน” ไม่ขึ้นบันไดหน้าบ้าน
2. การเช่นไหว้ เช่นหมูก่อนเช่นเหล่า	2. การเช่นไหว้ เช่นเหล่าก่อนหมูหรือควาย
3. ใช้หมอเสนที่เป็นชนชั้นผู้น้อยเท่านั้น	3. ใช้ “จางผีเฮือน” ที่เป็นชนชั้นผู้ท้าวเท่านั้น
4. การแต่งกายหมอเสนในการประกอบพิธี ใช้ในชีวิตประจำวัน ทับเสื้อฮีठीวี่ (พัด)	4. แต่งกายชุดพิเศษ กางเกงแดง เสื้อแดง ใส่กำไลมือทั้ง 2 ข้าง
5. ประกอบพิธีนั่งบนเสื่อในห้องผีเรือนขึ้นบันไดหน้าบ้าน	5. นั่งเก้าอี้เตี้ย เรียกว่า “ตั้งกำ” หรือ “ตั้งจาง” ขึ้นบันไดทาง “กว่าน”
6. ลักษณะการเช่นอาหารใช้ตะเกียบคีบ คนแต่งปานเพื่อนจะจัดอาหารเช่นไหว้ไว้บนปานเพื่อน	6. จัดอาหารทุกชนิดไว้ใน “หออหลอ” ได้แก่ ข้าวเหนียวหนึ่ง หมูปิ้ง หมูต้ม จูบหน่อไม้ เผือกต้ม มันต้ม กล้าย หล่อรวมกัน เช่นเหล่าแล้ว ทิ้งหิ้งห่อ
7. เลี้ยงอาหารหมอเสน 2 ครั้ง เรียกว่า “งายหมอ” และ “แลงกลางเฮือน”	7. เลี้ยงอาหารครั้งเดียว มื้อกลางวัน “ฟายจาง” มื้อเช้า “จางผีเฮือน” กินมาจากบ้าน
8. หมอเสนเดินขึ้นบ้านเจ้าภาพ	8. เจ้าภาพต้องมารับหมอเสน (จาง) เชิญขึ้นบ้าน ก่อนขึ้นต้องล้างเท้าให้ด้วย ขึ้นทางบันได “กว่าน”
9. การแต่งเพื่อน 7 ข้อ 7 เอี้ยว มีขนมและเหล่าอาหารเช่นผิวางบนปานเพื่อน ข้าว 7 ห่อ และและถู 7 ถู	9. แต่งปานเพื่อน 7 ข้อ 7 เอี้ยว ข้าว 7 ห่อ ขนมเหล่า “หออหลอ” วางบนปานเพื่อนและถู 7 ถู
10. หมอเสนนั่งบนเสื่อเจ้าบ้านมอบเซี่ยนหมาก ชันน้ำ เสื่อฮีठीของเจ้าบ้าน จากนั้น เจ้าภาพพร้อมญาติผีเดียวกัน ยกปานเพื่อน 3 ครั้ง ระดับเอว ระดับอก ระดับเหนือหัว มอบให้หมอเสน “งายหมอ”	10. ชั้นที่ 1. เจ้าบ้านนำเสื่อฮีठीของเจ้าบ้านมอบให้หมอเสน ทำพิธี “ฟายจาง” เพื่อเป็นการรับคำรับทำพิธีให้ (หมอเสนต้องกินขวมาจากบ้าน เจ้าภาพไม่เลี้ยง) ถือว่ากินก่อนผีเฮือน

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เสนเรือนผีผู้น้อย	เสนเรือนผีผู้ตัว
11. หมอเสนทำพิธี เช่นหมู 3 ครั้ง เหล้า 3 ครั้ง (เช่นหมูก่อน เช่นเหล้าภายหลัง)	11. หมอเสนรินเหล้าใส่ชาม เช่นไห้วผีเรือน (เช่นเหล้าก่อน)
12. การเรียกชื่อผีในบั้งผีเอือน เช่น ชื่อเมือง “ปกอว่านเมือง” ชื่อ นางโพธิ์ “แม่นางโพธิ์” ปู้พลอย “ปู้กว่านพลอย”	12. เรียกชื่อในบั้งผีเอือน ผู้ชายชื่อ “ปู้” “ลวน ถ้ำปู้” ผู้หญิงชื่อนก “นางก้านก” จนหมด รายชื่อ
13. เช่นครั้งที่ 1 เรียกว่า “ปางเมง” เช่นครั้งที่ 2 เรียกว่า “เสนกำก” เช่นครั้งที่ 3 เรียกว่า “เสนสองต๊ีบ” ในช่วงบ่าย เช่นเหล้าครั้งที่ 1 “เสนเหล้าหลวง” เช่นเหล้าครั้งที่ 2 “เสนกาแลง” เช่นเหล้าครั้งที่ 3 “เสนเหล้ากู่” พิธีต่อไป “लगฟายเอือน” ญาตีร่วมฉลอง พิธีต่อไป “แปงใต้” ขวัญเจ้าบ้าน พิธีต่อไป “ฟายน่าน” เทวดา พิธีต่อไป “ฟายพ้อปู้” รักษาหมู่บ้าน ขึ้นสุดท้าย “ฟายหมอ” เจ้าภาพขอบคุณ หมอมอบเสื่อคั้นเจ้าภาพ เสร็จพิธี	13. ชั้นที่ 1. “ฟายจาง” รับหมอเสน ทำพิธีเช่นไห้วด้วย เหล้า เสร็จพิธี เจ้าภาพญาติผีเดียวกัน ยกปานเฟือนเหนือ หัว 3 ครั้งก่อนมอบให้หมอเสน ชั้นที่ 2. “ฟายเทวดา” เทวดาประจำ หมู่บ้าน ชั้นที่ 3. เช่นผีไม่มีญาติ ชั้นที่ 4. แปงใต้ (ขวัญเจ้าบ้าน ป มอบเสื่อคั้นเจ้าภาพ เสร็จพิธี

จะเห็นความแตกต่างพิธีเสนเรือนของผู้ตัวกับผู้น้อย คือ การแต่งกายของ หมอเสน การยกหมูเช่นไห้ว การขึ้นบันได การจัดปานเฟือน ผู้น้อยไม่มี “หอหลอ” รวมถึงพิธีเช่น ไหว้ของหมอเสน ผู้น้อยจะทำสองช่วง ผู้ตัวมีช่วงเดียว จากการสัมภาษณ์ นางสิน เครือประเสริฐ ใต้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “ก่าวน” นอกจากจะเป็นห้องสำหรับประกอบพิธีกรรมแล้วในสมัยโบราณ เป็นสภาพที่ตัดสินคดีในหมู่บ้านของตนด้วย

สรุป พิธีเสนเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ เป็นพิธีกรรมเช่นไห้วผี เอือนหรือผีบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาแต่ละครัวเรือนแต่ละหมู่บ้าน ก็ปฏิบัติตามการถ่ายทอดต่อๆ

กันมา อาจจะผิดเพี้ยนกับไปบ้าง การทำให้เข้าใจตรงกัน คงต้องใช้เวลา จากการศึกษาเอกสารไปคน และทางกันระหว่างเสนเรื้อนผู้ทำกับเสนเรื้อนของผู้น้อย ในการวางเปรียบเทียบข้อที่ 5 ระบุว่า หมอเสนจะใช้ตะเกียบคีบอาหารอย่างละน้อย ห่อด้วยใบตองเป็นห่อๆ เรียกว่า “ห่อหล่อ” วางลง ปานเพื่อน จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการทั้งผู้ทำและผู้ย่อยระบุว่า เฉพาะผู้ทำเท่านั้นที่ใช้ “ห่อหล่อ” ห่อหล่อ หมายถึง อาหารและขนมที่แบ่งมาจากปานเพื่อนใหญ่แล้วนำมาใส่ใบตองสอดห่อ พับครึ่งแล้วมัดวางไว้บนปานเพื่อน อาหารจะมีครบเหมือน ปานเพื่อนเพียงอาจจะเอามาอย่างละชิ้น มาทำเป็น “ห่อหล่อ” นี้ ก็ได้คำตอบว่า ปานเพื่อนเวลาเช่นไหว้ผีเรือนทุกนาม ได้กินหมด แต่ยังมีผู้ มิได้เอื้อชื่อที่เป็นผีตระกูลเดียวกัน คือผู้ที่ตายโหงเสียชีวิตที่ไม่ปกติ จะไม่นำรายชื่อมาเข้าบั้งผีเฮือน หมอเสนจะส่ง “ห่อหล่อ” นี้ ในส่วนพิธีอื่นๆ ก็เป็นในทางเดียวกัน กับที่สัมภาษณ์ประชากรกลุ่ม ตัวอย่าง พิธีเสนเรื้อนเป็นพิธีเช่นไหว้สายทางพ่อ ปู่ ย่า ในส่วนของตายาย เป็นสายทางสะใภ้ หรือ สายแม่ เอกสารบางเล่มระบุว่า ปู่ย่า ตายาย อาจจะแถมทำมาให้รู้ควบกัน มีทั้งตายายด้วย แต่ใน ห้องผีเรือนของผู้ที่เรียกตาเรียกยาย เป็นเจ้าบ้าน บ้านคนละหลังกันเป็นของฝ่ายทางแม่ เมื่ออาจจะนำ เหล้าไก่ขนมไปร่วมในฐานะ “หญิงสาว” เท่านั้น ซึ่งตนเองมานับผีทางฝ่ายสามีแล้ว “บั้งผีเฮือน” การจดและอ่านระหว่างของผู้ทำกับผู้ย่อยต่างกัน ดังนี้ รายชื่อผีเฮือนที่บันทึกไว้ในบั้งผีเฮือนผู้ทำว เช่น ล้านกำยอด นายกำสร้อย ล้านกำเครือ นายกำสิน ล้านกำก้อง นางกำสิน ล้านกำเทศ นางกำแ อ ล้านกำอ่อม นางกำติม ล้านกำวัง เป็นต้น ส่วนรายชื่อผีเฮือนที่บันทึกไว้ในบั้งผีเฮือนผู้ย่อย เช่น ปู กวานฝาง ย่านางเบือย ปอกวานนวม แม่นางเซย ปีกวานชม ปีกวานสุน ปีกวานแจ้ง น่องกวานเลียง ล้วนางเฟือ น่องกวานลิน น่องกวานสุน เป็นต้น ถ้าหากมีคนตายในบ้าน จะต้องทำพิธีในเรื่องศพให้ แล้วเสร็จก่อนที่ระยะเวลาหนึ่งปี ทำการเสนแก่เคราะห์ก่อนจึงจะทำพิธีเสนเรื้อนได้ ในระหว่างที่มี คนตายเกิดขึ้นในตระกูลผีเรือนเดียวกันก็ต้องจเสนเรื้อนเช่นเดียวกัน

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นายสม กองทัพ, นายแสวง แป้นแหลม 2 ท่านนี้ เป็นผู้ประกอบการพิธีกรรม “หมอเสนผู้ทำ” นายประสิทธิ์ แลมเงิน และนายบุญยัง มั่นแป้น 2 ท่านนี้ เป็นผู้ประกอบการพิธีกรรม “หมอเสนผู้ย่อย” และคนอื่นๆ ระบุว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามา ถึง พ.ศ.2524 พิธี เสนเรื้อนของผู้ทำว ซ้ำแหละหมูเป็นขึ้น 4 ขึ้น (ผ่า 4 ขึ้น) ขึ้นละ 1 ขา หัวหมูและหาง ผู้เป็นเขย (ใส่ เลื่อฮี) หามขึ้นทางบันไดกวาน “หมอเสน” หรือ “หมอหล่อผีเรือน” ใส่เลื่อผ้าชุดสีแดง สวมกำไล ข้อมือทั้งสองข้าง จัด “ห่อหล่อ” เช่นเหล้าก่อน 3 ครั้ง เช่นห่อหล่อ 3 ครั้ง ครอบตามรายชื่อ บั้งผีเรือน แล้ว ทั้ง “ห่อหล่อ” ลงใต้ถุนบ้านเสร็จพิธีแล้วเลี้ยง “งายจาง” อาหารเช้าของหมอเสน แต่เป็นอาหาร กลางวันของผู้มาร่วมงาน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีกรรมการเสนเรื้อนของผู้ทำและผู้ย่อยประกอบ พิธีกรรมเช่นเดิม

จากการศึกษา สรุปว่า พิธีกรรมการเส่นเรือน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ.2524 ลักษณะพิธีกรรมการเช่นไหว้ของผู้ที่ท้าวกับผู้ย่อยต่างกัน ทั้งการชำแหละหมู การแต่งกายของหมอเส่น การเช่นไหว้ ตลอดจนการจัดเลี้ยงอาหาร หมอเส่นและผู้มาร่วมงาน

ตั้งแต่ พ.ศ.2525-2554 ลักษณะพิธีกรรมการเช่นไหว้ของผู้ที่ท้าวกับผู้ย่อยยังต่างกันเช่นเดิม ในเอกสารเปรียบเทียบพิธีกรรมระหว่าง เสนเรือนผีผู้ที่ท้าวกับเส่นเรือนผีผู้ย่อยในข้อที่ 5 ต่างกันในการเรียกและลักษณะการเช่นไหว้ คือ ผู้ที่ท้าวไม่เช่นผีทีละคำ เช่นทั้งห่อหล่อ “ห่อหล่อ” ผู้ที่ท้าวจะวางบนพานเผื่อน เป็นห่อขนาดใหญ่ ในส่วนของผู้อยู่ใช้ใบตองห่ออาหารเป็นห่อเล็กๆ สำหรับใส่จ๊ับ (อาหารยำของไทยทรงดำ) วางไว้ด้านข้างบนพานเผื่อน เพื่อสะดวกในการหยิบอาหารทีละคำ

2.2.8 พิธีกรรมปาดตัง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อพิธีกรรมปาดตัง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ.2554

จากการค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการเกี่ยวกับพิธีปาดตัง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญ ดังนี้

จากวิทยานิพนธ์ ของ สุกัญญา จันทะสุน (2538: 104) ระบุว่า พิธีกรรมปาดตัง เป็นพิธีกรรมความเชื่อและลัทธิบูชาผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับให้มีอาหารการกินเหมือนเมื่อยังมีชีวิตอยู่ พิธีกรรม แยกการปฏิบัติ 2 ประการ คือ ปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวันและเป็นการปาดตังกรณีพิเศษ เกี่ยวกับข้าวได้ข้าวใหม่ มาทำเป็น “ข้าวแม่” “ข้าวฮาง” ทำเป็นอาหาร ปาดตัง รวมกับอาหารในชีวิตประจำวันที่ทำอยู่แล้ว นำมาให้พ่อแม่บรรพบุรุษกินก่อนจึงจะเก็บเกี่ยวข้าวในนาต่อไป

จากวิทยานิพนธ์ ของ เรณู เหมือนจันทร์เชย (2541: 140) ระบุว่า พิธีกรรมปาดตังผู้ท้าว เช่นทุก 5 วัน ผู้ย่อยเช่นทุก 10 วัน เรียก “มือเวณตัง” เช่นไหว้ 2 เวลา เช้า-กลางวัน นำอาหารเข้าไปที่ “กะล่อหอง”วางไว้ราวครึ่งชั่วโมง จึงนำอาหารออกมากินได้ ต้องจดจำมือเวณตังของตน หากวันไหนลืมให้ผ่านไป ไปนับหวังถัดไป คนในบ้านใครก็ได้เป็นผู้เชิญผีเรือนมากิน

หนังสือไทยทรงดำคอนคลั่ง ของ ยุภาณุจน์ เจริญจิระพร (2542: 42) ระบุว่า พิธีกรรมปาดตัง นับวันตามแซ่ (สิง) ของผีเรือน เช่น ผีสิงกวาง ถือมือเมิงเป็นวันครบวันที่สิบของรอบ ผีสิงกวางทุกครัว ต้องจัดตำรับอาหารคาวหวาน ข้าวน้ำเป็นพิเศษในมือเมิง “มือเวณตัง” คือมือเมิง ถ้าลืมต้องรอไปอีกรอบสิบวันหลัง ถ้าลืมบ่อยนัก จัดว่าละทิ้ง ละเลยจะให้โทษแก่เจ้าบ้าน กรณีผีเรือนสิงล่อ นับวันครบสิบคือมือฮวง ต้องเอาวันมือฮวงเป็นเกณฑ์ “มือเวณตัง” ชาวไทยทรงดำ

จัดอาหารพิเศษในมือเวณตั้ง มีข้าว มีน้ำ พร้อมหมากพลู บุหรี่ น้ำร้อน (น้ำชา) น้ำเย็น ยกเข้าไปใน “กะล่อหอง” บอกเชิญวิญญาณผีเรือนมารับเครื่องเช่น ขอพรให้ดูแลทุกข์สุข ปล่อยทิ้งอาหารไว้สักครู่ จึงนำออกมา วางหมากพลู บุหรี่ และน้ำไว้ที่ห้อง ไม่ต้องนำออกมา

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางพรพิมล มั่นแป้น, นางสาวภทรวดี ได้เคย นางสาวสมัย มั่นง้าว นายสุทัศน์ ขวัญธำรง และคนอื่นๆ ระบุว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 พิธีกรรมการปาดตั้งทุกครัวเรือนปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำ นำหมากพลู น้ำ บุหรี่เข้าไปก่อน เปลี่ยนถ่ายของเดิมออกมา จึงยกอาหารตามเข้าไป เดือน 9 เดือน 10 จะไม่ปาดตั้ง ผีเรือนไปเฝ้าถน มือเวณตั้ง มี 10 วัน คือ 1). มือฮวง 2). มือเต่า 3). มือก่า 4). มือก่าบ 5). มือฮับ 6). มือฮาย 7). มือเมิง 8). มือเป็ก 9). มือกั๊ด 10). มือคด (ขด) ผู้ท้าวหรือผู้ตัว ใช้มือฮวง กับ มือฮาย 2 วันนี้เป็น “มือเวณตั้ง” ลิงลอบทุกครอบครัว ผู้น้อยใช้ใดมือหนึ่งตามสิง (แซ่) ของตนเอง เป็นมือเวณตั้ง ต้องจดจำต้นตระกูลของตนให้ได้

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2554 ทุกครอบครัวยังยึดหลักการปฏิบัติเป็นประจำ เพื่อเป็นสิ่งยึดมั่นจิตใจในความกตัญญูรู้คุณ

จากการศึกษา สรุปว่า พิธีกรรมปาดตั้ง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 เป็นพิธีกรรมของไทยทรงดำปฏิบัติกัน ตามความเชื่อลัทธิบูชาผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับให้มีอาหารการกินเหมือนเช่นยังมีชีวิต แบ่งพิธีกรรมการปฏิบัติเป็นผีผู้ท้าวปาดตั้ง ทุกวันที่ 5 ของรอบสิบวัน คือ มือฮวง นับไปอี 4 วัน เป็นวันที่ 5 คือ มือฮาย ผีผู้น้อย ทุกวันที่ 10 ของรอบสิบวัน ตามแซ่ (สิง) ของตระกูล สิงกวางมือเมิงนับ ไปอีก 9 วัน วันที่ 10 ครอบรอบของสิงกวาง ชาวไทยทรงดำ มีจิตผูกพันกับผีบรรพบุรุษยึดมั่นเป็นศาสนาของตน พิธีกรรมการปฏิบัติเป็นการผูกจิตสำนึกในพงศ์เผ่าวงศ์ตระกูลผีเดียวกัน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2553 ชาวไทยทรงดำ ยังถือการปฏิบัติเช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

2.3 การสืบทอด การถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2.3.1 การสืบทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการเกี่ยวกับการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มีสาระสำคัญ ดังนี้

จากวิทยานิพนธ์ ของ สุกัญญา จันทะสุน (อ้างในปรีชา มณีรัตน์ 2538: 13-14) ระบุว่า การถ่ายทอดความรู้และการเรียนรู้ในชนบทของไทย สามารถจัดกลุ่มออกเป็น รูปแบบใหญ่ๆ ได้ 5 รูปแบบ คือ

1) การสืบทอดความรู้ความชำนาญเฉพาะสมาชิกภายในครอบครัว 2) การฝึกหัดจากผู้รู้ผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง 3) การฝึกฝนและพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง 4) การสืบทอดความรู้ให้แก่สมาชิกภายในชุมชน 5) ความรู้ความชำนาญที่เกิดจากความบังเอิญหรือจากอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติ

อมรา พงศาพิชญ์ (2534: 31) กล่าวว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรมก็คือ การสอนให้คนรุ่นหลัง รู้ถึงระบบสัญลักษณ์ของสังคม ซึ่งได้เคยมีการตกลงกันไว้ว่า ประกอบด้วยอะไรบ้าง การที่สมาชิกในสังคมเห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะถือวิธีการประพฤติปฏิบัติแบบใดนั้น มิได้มีการตกลงกันในรายละเอียดทุกๆ เรื่อง ข้อตกลง คือ การกำหนดหลักใหญ่ๆ กำหนดแนวความคิดที่สำคัญไว้เมื่อทุกคนรู้ถึงหลักใหญ่ๆ แล้ว ก็จะประพฤติปฏิบัติได้ง่ายขึ้น หลักที่สมาชิกสังคมใช้ยึดถือเป็นแนวประกอบประพฤติปฏิบัติก็คือบรรทัดฐาน และค่านิยม บรรทัดฐาน คือ แนวทางการปฏิบัติที่สมาชิกของสังคมส่วนใหญ่ยึดถือ และค่านิยม คือ ความคิดและแนวปฏิบัติที่สมาชิกของสังคมส่วนใหญ่เห็นว่าถูกต้องดีงาม

จากวิทยานิพนธ์ ของ วาสนา อรุณกิจ (2528: 147) ระบุว่า อำนาจในครอบครัว ในทางสังคมวิทยาได้แบ่งอำนาจของบุคคลในครอบครัวออกได้ 3 ประเภท คือ

1. Patriarchal เป็นครอบครัวที่ถือฝ่ายชาย หรือฝ่ายพ่อเป็นใหญ่ เป็นผู้มีอำนาจในการปกครองดูแลตลอดจนรับผิดชอบต่อสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้นำในการทำงานอื่นๆ
2. Matriarchal เป็นครอบครัวที่ถือฝ่ายหญิง หรือฝ่ายแม่เป็นใหญ่ เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจชี้ขาดและรับผิดชอบต่อสมาชิกในครอบครัว
3. Equalitarian เป็นครอบครัวที่ถือว่า ทั้งสองฝ่ายคือฝ่ายชายและฝ่ายหญิงมีความเสมอภาคกัน และมีความเท่าเทียมกัน ซึ่งพบได้ในครอบครัวประชาธิปไตย (Democratic Family)

ในครอบครัวของไทยทรงดำ ผู้ชายจะได้รับการยอมรับ ยกย่องมากกว่าผู้หญิง ในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ต้องทำหน้าที่สืบทอดสกุลต่อไป ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วต้องใช้นามสกุลของสามีและนับถือผีข้างฝ่ายสามี ลูกที่เกิดมาก็ใช้นามสกุลของพ่อ และนับถือผีฝ่ายพ่อต่อไป ผู้ชายจะเป็นผู้นำครอบครัว รับผิดชอบต่อสมาชิกในครอบครัว เป็นผู้นำในการทำงานครอบครัวชาวไทยทรงดำ จึงเป็นแบบ Patriarchal

การนับถือเครือญาติของไทยทรงดำ

ในทางมนุษยวิทยา ได้แบ่ง ประเภทของเครือญาติโดยยึดหลักเกณฑ์ 3 ทาง คือ

1. โดยการจัดลำดับความสำคัญของผู้ที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์ทางสายโลหิต (Consanguinity) หมายถึง ทางที่บุคคลในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีความเกี่ยวข้องกัน เนื่องจากมีบรรพบุรุษร่วมกัน

2. แบ่งโดยยึดถือหลักความสัมพันธ์ที่เนื่องจากการสมรส (allinity) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เป็นญาติเกี่ยวดองจากการแต่งงาน ได้แก่ เขย และสะใภ้

3. แบ่งโดยยึดถืออำนาจคนที่เป็นสมาชิกระบบเครือญาติ (authority) กลุ่มชนบางแห่ง ถือว่า ญาติฝ่ายสามี เป็นใหญ่หรือบางกลุ่มชนเห็นว่าญาติทางฝ่ายภรรยามีความสำคัญกว่าหรือบางกลุ่มอาจจะให้ความเสมอภาคกันทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง

ระบบเครือญาติของไทยทรงดำ นับญาติทางสายโลหิตเดียวกันและญาติทางการแต่งงานโดยเฉพาะสะใภ้ ได้แก่ พี่สะใภ้ น้องสะใภ้ ลูกสะใภ้ และหลานสะใภ้ นับรวมกันเป็นญาติสืบเดียวกัน มีสิทธิ์ในการเข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ส่วนบรรดาเขย ได้แก่ พี่เขย น้องเขย ลูกเขย หลานเขย ไม่ต้องเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรม สำหรับการจัดลำดับเครือญาติความเกี่ยวข้องทางสายโลหิตของไทยทรงดำ เป็นการลำดับเครือญาติฝ่ายเดียว โดยถือเอาเครือญาติของฝ่ายพ่อเป็นสำคัญ เรียกว่า การรับเชื้อสาย หรือสืบผีฝ่ายพ่อ ซึ่งเห็นได้จากการแต่งงานกัน ผู้หญิงจะใช้นามสกุลของฝ่ายชาย เข้าถือผีทางฝ่ายชายพร้อมทั้งลูกที่เกิดมาก็ต้องใช้นามสกุลของพ่อและนับถือผีทางฝ่ายพ่อด้วย

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางสาวนภา สาวสวรรค์ นางมณฑา ประเสริฐ นางหอม อังทม นางหนู หวังปัด และคนอื่นๆ ระบุว่า ในการสืบทอดพิธีกรรมของไทยทรงดำให้ถือเครือญาติของฝ่ายพ่อ สืบผีฝ่ายพ่อ หญิงจะใช้นามสกุลชาย เข้าถือผีทางฝ่ายชาย ผู้ชายจะได้รับการยอมรับในการสืบทอด

จากการศึกษา สรุปว่า การสืบทอด การถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

การสืบทอด

การสืบทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นการสืบทอด 5 รูปแบบ ดังนี้

1. เป็นการสืบทอดความรู้ความชำนาญเฉพาะสมาชิกภายในครอบครัว
2. เป็นการสืบทอดจากผู้รู้ ผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง

3. เป็นการฝึกฝนและพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง
4. เป็นการสืบทอดความรู้ให้แก่สมาชิกภายในชุมชน
5. เป็นความรู้ความชำนาญที่เกิดจากความบังเอิญหรือจากอำนาจสิ่งเหนือ

ธรรมชาติ

ในการแบ่งหน้าที่และอำนาจของบุคคลในครอบครัวของไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเม็งสะดวก จังหวัดราชบุรี ในการสืบทอด เป็นแบบ Patriarchal เป็นครอบครัวที่ถือฝ่ายชายหรือฝ่ายพ่อเป็นใหญ่ เป็นผู้มีอำนาจในการปกครองดูแล ตลอดจนการรับผิดชอบต่อสมาชิกในครอบครัว เป็นผู้ดำเนินการทำงานและอื่นๆ ดังนั้นผู้ชายจะได้รับการยอมรับมากกว่าผู้หญิง

การสืบทอดโดยการนับถือเครือญาติ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ทางสายเลือด
2. ความสัมพันธ์จากการสมรส
3. ยึดหลักอำนาจคนที่เป็นสมาชิกในระบบเครือญาติ

ระบบเครือญาติไทยทรงดำ นับญาติทางสายโลหิตเดียวกัน ญาติพี่เดียวกัน ผู้ชายสายโลหิตเดียวกันเท่านั้นเป็นผู้สืบทอด

2.3.2 การถ่ายทอดความเชื่อ เรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเม็งสะดวก จังหวัดราชบุรี มีสาระดังนี้

จากวิทยานิพนธ์ ของ สุกัญญา จันทะสุน (อ้างในสุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ 2533: 20) ระบุว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการเรียนรู้ ในแต่ละครอบครัว มีการจัดระบบงานและความรับผิดชอบให้แก่ สมาชิกครอบครัวแต่ละคน เช่น ผู้ชาย (พ่อและลูกชายที่โตแล้ว) จะทำงานที่ต้องใช้แรงงานหนักและเสี่ยงภัยสูง เช่น การล่าสัตว์ ตัดไม้ เลื่อยไม้ ขุดดิน เป็นต้น ในขณะที่ผู้หญิง (แม่และลูกที่โตแล้ว) จะทำการหุงข้าว หุงหาอาหารและใช้แรงงานในไร่กันอย่างง่าย เช่น การหอบกล้า ปักดำ การเก็บเกี่ยว การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และการทอดักปักเย็บ คนเหล่านี้ก็มักมีหน้าที่ให้คำปรึกษาช่วยเหลือ อุปรมสั่งสอนทางจริยธรรมและการถ่ายทอดคุณค่า รวมทั้งเรื่องความรู้ของชุมชน ที่สืบทอดกันมาให้กับเด็ก พ่อแม่และญาติพี่น้อง มีฐานะเป็นครูของลูกหลานไปในตัว โดยวิธีการถ่ายทอดความรู้ แบบ “พาทำ” คือนำปฏิบัติ กระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน จึงเป็นกระบวนการที่ผ่านการปฏิบัติเป็นสำคัญและสิ่งที่เรียนรู้ (หลักสูตร) ก็คือวิชาต่างๆ ที่จำเป็นในการทำมาหากินในการอยู่ร่วมสัมพันธ์กับคนอื่นๆ การถ่ายทอดวิชาความรู้ชุมชนชนบท จึงเป็นที่บ้าน ตามท้องไร่ ท้องนา ตามป่า ตามเขา ห้วยหนองคลองบึง จึงมีนักการศึกษาสมัยใหม่อาจ

มองว่าเป็น “การศึกษานอกระบบ” ซึ่งก็จริงเมื่อยืนอยู่นอกชุมชนมองเข้ามาแต่คนอยู่ในชุมชนมองออกไปก็กลายเป็นการศึกษาในระบบคือการศึกษาในระบบชุมชน

จากวิทยานิพนธ์ของ สุกัญญา จันทะสุน (อ่างในมาร์กาเร็ต มีด Margaret mead ค.ศ.1954) ระบุว่า การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมแบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. Post-figurative ได้แก่ การบอกเล่าต่อกันมาในสังคมดั้งเดิมของชนกลุ่มหนึ่งๆ การถ่ายทอดโดยการบอกเล่า จากผู้สูงอายุกว่าไปสู่สมาชิกของกลุ่ม เช่น บรรพบุรุษเล่าสู่ลูกหลาน

2. Co-figurative ได้แก่ การเรียนรู้หรือการได้รับถ่ายทอด จากคนรุ่นราวคราวเดียวกัน เป็นเพื่อนกัน (peer) อาจเรียนรู้มาพอกัน วยเดียวกัน

3. Pre-figurative ได้แก่ การที่คนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถดีกว่าเป็นผู้ถ่ายทอดให้ ซึ่งผู้ใหญ่อาจเรียนรู้จากลูกหลานซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถสอนให้

จากการสัมภาษณ์จะลึก นางสาวเนียม ชำดิษ นางมณฑา ประเสริฐ นางสินเครือประเสริฐสิน นางสาวบุญนันท์ กองทัพ และคนอื่นๆ ระบุว่า การถ่ายทอดพิธีกรรมต่างๆ ถ่ายทอดจากครอบครัวให้สมาชิกภายในครอบครัวรับผิดชอบ เช่น พิธีกรรมการปาดตัง จะต้องทำในมือเวณตังของครอบครัวอยู่แล้ว โดยทำให้ลูกก่อนแล้ว ให้ค่อยๆทำ จนจำได้ ในพิธีกรรมเสนเรือนสมาชิกในตระกูลเดียวกัน ผู้ชายจะต้องเข้าร่วมพิธีกรรมที่กะล่อหอง ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายจัดเตรียมของเครื่องเช่นส่วนใหญ่

จากการศึกษา สรุปว่าการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ไทยทรงดำ จะให้ความสำคัญใน เครื่องญาติสายโลหิตเดียวกัน และเครือญาติเดียวกัน (จากการแต่งงาน) การสืบผี มี 2 ชั้น คือ ชั้นผู้ทำ, ชั้นผู้ช่วย 2 ชั้นนี้แยกการปฏิบัติ ไม่ทำร่วมกัน การถ่ายทอดเริ่มต้นจากครอบครัว โดยวิธีการเรียนรู้แบบ “พาทำ” สังเกตจดจำ ฝึกทำ ไทยทรงดำให้ความสำคัญนับถือผู้สูงอายุกว่า อาวุโสกว่า ผู้ถ่ายทอดมาจาก ผู้สูงอายุ ผู้อาวุโส การถ่ายทอดเป็นการบอกเล่าต่อกันมาจากที่ได้สืบทอดมาเป็นผู้ถ่ายทอดสู่ลูกหลาน และมอบหน้าที่ให้ทำก็จะเป็นญาติเดียวกัน เป็นผู้ปฏิบัติ ผู้อาวุโสกว่า เป็นผู้ทำให้ลูกก่อน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก็จะจดจำนำมาปฏิบัติ เนื่องจากญาติเดียวกัน ก็จะหมุนเวียนกัน จัดทำพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมเสนเรือน จึงเป็นการถ่ายทอดให้ลูกทุกปี หากผีเดียวกันตาย ทุกคนจะหันไปที่พิธีกรรมการตาย เมื่อครบปีก็จะเริ่มต้นหมุนเวียนกันไป เป็นวงจร สำหรับพิธีกรรมปาดตัง เป็นหน้าที่ของทุกคนในบ้านต้องผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนหรือช่วยกันปฏิบัติ โดยพ่อ-แม่ ทำให้ลูกครั้งแรก

2.3.3 การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง

ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี นั้น โดยมีพิธีกรรมที่สำคัญ ดังนี้ 1) พิธีกรรมการเกิด 2) พิธีกรรมการแต่งงาน 3) พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ 4) พิธีกรรมการรักษาโรค ได้แก่ พิธีกรรมแปลงขวัญ พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อ พิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้วหรือกวัดก้วย พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ และพิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนน้อยจ้อย 5) พิธีกรรมการตาย ได้แก่ การอาบศพ การตั้งศพ การเผาศพ และการไว้ทุกข์ 6) พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน 7) พิธีกรรมการเสนเรือน 8) พิธีกรรมปาดตั้ง

ในส่วนของพิธีกรรมการเปลี่ยนแปลง ได้แก่

- 1) พิธีกรรมการเกิด
- 2) พิธีกรรมการแต่งงาน
- 3) พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่
- 4) พิธีกรรมการรักษาโรค ได้แก่ พิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้วหรือกวัดก้วย

ในส่วนของพิธีกรรมการเปลี่ยนแปลงของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มีดังนี้

1) พิธีกรรมการเกิด

จากการศึกษาเอกสารตำราวิชาการ เกี่ยวกับพิธีกรรมการเกิดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญในการเปลี่ยนแปลงดังนี้

จากรายงานการวิจัยของ สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ (2521: 36-38) ระบุว่า สมัยก่อนขณะตั้งท้องต้องไปฝากหมอด่าแย ก่อนคลอดจะนำเหล้าเข้าบอกผีเรือน หาหนามมาสูมกันผีตลอดแล้วอาบน้ำทาแป้ง เอาทารกวางบนกระดิ่ง ญาติพี่น้องเอาเงินสมุดคินสอดมาวางในกระดิ่ง ทำพิธีอวยพรเป็นสิริมงคล แม่อยู่ไฟ 15 วัน ต้องหาใบหนาดมากันผี อายุ 2-3 เดือน ทำพิธีรับขวัญผูกข้อมือเด็กป่วยบ่อยๆ ทำพิธีเสนฆ่าเกือก (แม่ซื้อแม่เดิม)

จากเอกสารความเชื่อและศาสนาในสังคมไทยของ เสรี พงศ์พิศ (2545: 302-303) ระบุว่า ในสมัยก่อนการเกิดเป็นเหตุการณ์สำคัญ เชื่อว่าเหตุการณ์ไม่ได้มาจากผีรังควาญ จึงต้องหาวิธีป้องกัน แรกคลอดเชื่อว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน” เด็กที่ไม่สบายเชื่อว่ามาจากผี ต้องหาอุบายหลอกผี ทักทายเด็กว่า “ลูกหน้าตาน่าเกลียดน่าชัง”

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางบุญยืน คลีแคล้ว, นางบัว อ่อนมาก ระบุว่า ในสมัยก่อนอพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ. 2524 ในหมู่บ้านจะคลอดด้วยหมอด่าแย ตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่คม แม่เด็กอยู่ไฟ 15 วัน ไทยทรงดำจะทำพิธีเสนฆ่าเกือก ถ้าเด็กป่วยบ่อยๆ ช่วง 2525-2554 ไปคลอดโรงพยาบาลกันหมด

จากการศึกษา สรุปว่า พิธีกรรมการเกิด ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่แรกอพยพมา พ.ศ.2524 จะ

คลอดด้วยหมอต้าเย แม่เด็กอยู่ไป 15 วัน ความเชื่อเรื่องผีปรากฏการณ์ต่างๆ มาจากผี เด็กที่ไม่สบาย เชื่อว่ามาจาก “ผีเกียด” ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 จะไปคลอดที่โรงพยาบาลเท่านั้น

2) พิธีกรรมการแต่งงาน

จากการศึกษาเอกสาร ตำราวิชาการเกี่ยวกับการแต่งงาน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญในการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

จากเอกสาร ศาสน์ผู้ไทยชมรมไทยโห่งของ นิพนธ์ เสนาพิทักษ์ (2523: 32) ระบุว่า ไทยทรงดำแต่งงาน มี 4 ขั้นตอน คือ ต่อง คู่ ส่ง สา การไหว้ของคู่บ่าว-สาว จะต้องไหว้ผีเรือนเป็นการมอบ เขยและสะใภ้ ทั้งบ้านของเจ้าสาวและเจ้าบ่าว

จากวิทยานิพนธ์ของ วาสนา อรุณกิจ (2529: 77-90) ระบุว่า การแต่งงาน ของกลุ่มไทยทรงดำเป็นแบบเปิดโอกาสให้คู่บ่าวสาวได้พบได้พูดคุยกันก่อนแต่งงาน ในประเพณี ลงช่วง การพูดคุยกันสองต่อสอง การผัดผี เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ

จากวิทยานิพนธ์ของ เรณู เหมือนจันทร์เชย (2541: 120) ระบุว่า คน แต่งงานของไทยทรงดำ บางพิธีกรรมได้ตัดทอนออกเพื่อให้กระชับทันสมัยส่วนใหญ่นำมาแต่ง แบบประเพณีคนไทยพุทธกันมากขึ้น มีพิธีสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ยังมีการไหว้ผีเรือน แต่เป็นแบบ ไทยพุทธ

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางสิน เครือประเสริฐสิน นางไผ่ พวกยะ ระบุว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 พิธีแต่งงาน เป็นแบบ 4 ขั้นตอน ไหว้ผีเรือนเป็นการมอบ เจ้าบ่าวและเจ้าสาว

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2553 ไทยทรงดำนิยมแต่งงานแบบไทยพุทธ มากขึ้น มีการไหว้ผีเรือนแบบไทยพุทธ การผัดผีสูญสลายไป

จากการศึกษา สรุปว่า พิธีกรรมการแต่งงาน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 พิธีแต่งงานเป็นแบบดั้งเดิม 4 ขั้นตอน เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะกัน ไม่ผัดผี ไหว้ ผีเรือนแบบดั้งเดิมตามรายชื่อ “บั้งผีเรือน” จนครบ ทั้งบ้านเจ้าบ่าวและเจ้าสาว เป็นการมอบเจ้าบ่าว และเจ้าสาว ไม่เกี่ยวข้องพิธีสงฆ์

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ถึง 2554 ชาวไทยทรงดำนิยมแต่งงานแบบไทยพุทธ มากขึ้น เพื่อลดขั้นตอนลงและนำพิธีสงฆ์เข้ามาในพิธีด้วย พิธีเสนกวัดไคว้ หรือเสนกวัดแก้ว

3) พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่

จากการศึกษาเอกสาร ตำราวิชาการเกี่ยวกับการขึ้นบ้านใหม่ ของกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญในการเปลี่ยนแปลงดังนี้

จากรายงานการวิจัยของ สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ (2521: 46-47) ระบุว่า ไทยทรงดำทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ พร้อมเชิญผีเรือนมาอยู่ที่เรือนใหม่ด้วย พิธีข่มขวง เชื่อว่าผีสางนางไม้ยังสิงสถิตอยู่ตั้งแต่ไปตัดไม้มาปลูกบ้าน พิธีจี้ไฟให้จ้าว ของลูกตาและเช่นทรวงผีปานางไม้ เพื่อให้คุ้มครองด้วย

จากเอกสารประกอบการสอนของ ถนอม คงยิ้มละมัย (2540: 1-5) ระบุว่า พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ ไทยทรงดำ นิยมทำกันในเดือน 6 เดือน 12 และไม่ทำในเดือน 5 เดือน 9 เดือน 10 ผีเรือนไปเฝ้าถน

จากหนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลางของ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2542: 2714) ระบุว่า ไทยทรงดำนิยมปลูกบ้าน “มือเต่า” มีอายุยืน มือสวาง เชื่อว่าให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางสาวบุญนันท์ กองทัพ ระบุว่า พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ หมอพิธีที่มาร่วมประกอบพิธีกรรมนั้นเรียก “หมอพิธี” ไม่ได้เรียกหมอเสน หมอเสน หมายถึง หมอเสนเรือน ปัจจุบันไม่นิยมปลูกบ้านแบบ “กระดองเต่า” แล้วการตัดไม้ก็ไม่ได้ทำแล้ว นิยมไปทำพิธีขึ้นบ้านใหม่แบบไทยพุทธ

จากการศึกษา สรุปว่า พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ ของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ.2524ยังนิยมทำพิธีขึ้นบ้านใหม่แบบดั้งเดิม มีพิธีข่มขวง ไล่ผีสางนางไม้และเชิญผีเรือน ตั้งแต่ พ.ศ.2525-2554 นิยมไปทำพิธีกรรมแบบไทยพุทธ นิมนต์พระมาสวดมนต์เย็น เช้ามีพิธีตักบาตร บางครอบครัว ผสมผสานพิธีกรรม

4) พิธีกรรมรักษาโรค

พิธีกรรมเสนกวัดไก่อหรือเสนกวัดคว้าย

จากการค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการที่เกี่ยวกับพิธีกรรมเสนกวัดไก่อหรือเสนกวัดคว้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีสาระสำคัญในการเปลี่ยนแปลงดังนี้

จากวิทยานิพนธ์ของ สุกัญญา จันทะสุน (2538: 101) ระบุว่า พิธีรักษาผู้ป่วย จากการเสียใจตกใจ โดยพิธีเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กลับตัวพร้อมทั้งปิดกวาด สิ่งชั่วร้ายออกไปจากบ้านคนตาย หลังจากการเผาศพไปแล้ว จะทำพิธีสู่ขวัญผูกข้อมือ

จากปริญญาานิพนธ์ของ สุดถนอม แทนนิล (2539: 129-131) ระบุว่า หลังพิธีเผาศพ 3-5 วัน หรือ 1 เดือน ก่อนพิธีเชิญผีขึ้นเรือน แม่มด จะทำพิธีใช้ไม้ตัวเล็กที่ยังมีชีวิตอยู่มาทำพิธีพร้อมกระดิ่งไม้เถาร่อนละเอียดใช้เสียดแทง เสริ่งพิธีเอาไก่ไปปล่อยให้สังเกตกระดิ่งถ้ามีร่องรอย วิญญาณยังวนเวียนอยู่

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นางมณฑา ประเสริฐ นางสาวสมัย มั่นง้าว นายบรรลือชัย อินทประเสริฐ นางสาววรรณ จีบพิก และคนอื่นๆ ระบุว่า ตั้งแต่แรกอพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 ไทยทรงดำยังคงกระทำพิธีกรรมนี้อยู่ เป็นการเรียกขวัญผู้อยู่ในบ้าน ที่มีคนตายแล้วเผาไปแล้ว 3-5 วัน ก่อนจะทำพิธีเชิญผีขึ้นเรือน

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525-2554 ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบ่วงาม นิยมไปทำพิธีรวบรัดในพิธีเสนแก่เคราะห์ หลังพิธีเอาผีขึ้นเรือนแล้ว

จากการศึกษา สรุพบว่า พิธีกรรมเสนกวัด ไก่ว์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบ่วงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่แรกอพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 เป็นพิธีกรรมรักษาผู้ป่วย โดยการทำพิธีเรียกขวัญ กำลังใจ กับผู้ที่สูญเสียชีวิตไป บ้านที่มีคนตายจะทำพิธีนี้หลังเผาศพไปแล้ว 3-5 วัน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 รวบรัดไปทำพิธีเสนแก่เคราะห์จะทำพิธีหลังจากเอาผีขึ้นเรือนไปแล้ว เป็นการสะเดาะเคราะห์ เข้าบ้าน จากนั้นเครื่องญาติเดียวกัน จะได้ทำพิธีเสนเรือนในปีต่อไป และทำพิธีมงคลได้

ตอนที่ 3 ข้อสรุปที่ได้จากการค้นพบ

1. ประวัติความเป็นมา และความเชื่อเรื่องผีของไทยทรงดำ
2. ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่าง ๆ
3. การสืบทอด การถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ โดยมีข้อสรุปดังนี้
  - 3.1 ประวัติความเป็นมา และความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
    - 3.1.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบ่วงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
    - 3.1.2 ประวัติความเป็นมาความเชื่อเรื่องผีของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบ่วงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
  - 3.2 ความเชื่อเรื่องผีและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
  - 3.3 การสืบทอด การถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

โดยมีข้อสรุปของแต่ละประเด็น ดังนี้

3.1 ประวัติความเป็นมา และความเชื่อเรื่องผีของไทยทรงดำ

3.1.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พบว่า ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ คำว่า “ไทยดำ” “ลาวโซ่ง” “ไทยทรงดำ” เป็นชื่อกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับ กลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกว่า “ไทดำ” ในมณฑลกวางตุ้ง, มณฑลทวนซี หรือทวนซี ในประเทศจีน และ “ไทดำ” ในสิบสองจุไท ในประเทศไทเวียดนาม

1) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย พบว่าอพยพเข้ามาในประเทศไทย 4 ครั้ง ด้วยเหตุผลทางสงคราม ดังนี้

ครั้งที่ 1 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) ตีเมืองลาวทรงดำ แล้วกวาดต้อนครอบครัว ลงมายังประเทศไทยให้ตั้งบ้านเรือนที่เพชรบุรี

ครั้งที่ 2 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้ยกทัพไปตีเมืองแฉ่ง นำครอบครัวลาวทรงดำ เข้ามาที่กรุงเทพมหานคร ให้ตั้งบ้านเรือนที่เพชรบุรี

ครั้งที่ 3 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ชาวลาวพวน ลาวทรงดำ ก่อการกบฏ โปรดเกล้าฯ ให้ยกกองทัพเข้าตีเมืองแฉ่ง เมืองพวน นำครอบครัวลาวทรงดำเข้ามาอีกสามครั้ง

ครั้งที่ 4 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงส่งกองทัพเข้าช่วยปราบฮ่อได้แล้ว จึงนำครอบครัว ลาวทรงดำเข้ามาอีกสองครั้ง นับเป็นครั้งสุดท้ายในการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

ต่อมา กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ได้อพยพออกจากเมืองเพชรบุรี เพื่อขยายไปยังจังหวัดใกล้เคียงนั้นได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดนครปฐม จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดสุโขทัย จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดชุมพร และจังหวัดราชบุรี โดยเฉพาะที่อำเภอคำเนินสะดวก

2) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี โดยการนำของ เพี้ย (พระยา) หุน และพรรค

พวกเขาเข้ามาจับจองพื้นที่ทำมาหากินใหม่ กลุ่มหนึ่งตั้งถิ่นฐานที่บ้าน โศกคลัง อีกกลุ่มหนึ่งตั้งถิ่นฐานที่บ้านดอนข่อย และบ้านตาลเรียง เป็นเขตติดต่อบ้าน โปธิ์หัก และเป็นเขตติดต่อรหว่างอำเภอคำเนินสะดวก กับอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

หมู่บ้านคอนคลัง เดิมเรียกหมู่บ้าน โศกคลัง เป็นพื้นที่น้ำไม่ท่วม ซึ่งการอพยพมาตั้งถิ่นฐาน นั้นตั้งในพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีถึง กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ. 2438 ที่ทรงกล่าวถึง ชาวลาวทรงคำย้ายจากเมืองเพชรบุรี มาอยู่บ้าน โปธิ์หัก และ โศกคลัง แขวงเมืองราชบุรี

3.1.2 ประวัติความเป็นมาความเชื่อเรื่องผีของไทยทรงคำ ตำบลคอนคลัง ตำบล

บัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

1) ความเป็นมาเรื่องผีในความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงคำ

ชาวไทยทรงคำยังคงนับถือผี และสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนอพยพเข้ามาในประเทศไทย เป็นลักษณะความเชื่อถือทางศาสนาแบบชาวบ้าน เชื่อว่า “ผี” ให้คุณให้โทษตามอำนาจของผี ชาวไทยทรงคำรับเอาความเชื่อถือตามลัทธิพุทธศาสนา เข้ามาเพิ่มเติมเท่านั้น มิได้นำไปทดแทนกับความเชื่อเดิม

2) บทบาทของผีในความเชื่อไทยทรงคำ

ชาวไทยทรงคำยังคงมีความเชื่อในบทบาทหน้าที่ของแดนต่างๆ มาตั้งแต่ดั้งเดิมก่อนอพยพเข้ามาในประเทศไทย มีหน้าที่ดูแล ทุกข์ สุข บน โลกมนุษย์

3.2 ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงคำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยมีพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงคำ ดังนี้

1) พิธีกรรมการเกิด 2) พิธีกรรมการแต่งงาน 3) พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ 4) พิธีกรรมการรักษาโรค ได้แก่ พิธีกรรมการแปลงขวัญ พิธีกรรมเสนตัว หรือเสนผีขึ้นเสื่อ พิธีกรรมเสนกวัดไคว้หรือกวัดคว้าย พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ และพิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนน้อยจ้อย 5) พิธีกรรมการตาย ได้แก่ การอาบน้ำศพ การตั้งศพ การเผาศพ และการไว้ทุกข์ 6) พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน 7) พิธีกรรมการเสนเรือน 8) พิธีกรรมการปาดตั้ง

3.2.1 พิธีกรรมการเกิด ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงคำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตั้งแต่แรกอพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 การคลอดเป็นการคลอดด้วยหมอต้าแยแม่เด็กต้องอยู่ไฟ ไทยทรงคำเรียกว่า “เบือนไฟ” 15 วัน อาการป่วยของแม่และเชื่อว่า เกิดจากการกระทำของผี การบอกผีเรือน การหาในขนาด บักเฉลว การหาอุบายหลอกผี การเสนฆ่าเกียด พิธีสู่

ขวัญเด็ก เป็นการสร้างกำลังใจให้ผู้คลอด และญาติพี่น้อง เมื่อดำเนินพิธีกรรมแล้วเกิดความสบายใจ โดยเฉพาะเครือญาติเดียวกัน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 โครงสร้างพื้นฐานเจริญขึ้น จะไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาลเท่านั้น

3.2.2 พิธีกรรมการแต่งงาน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตั้งแต่แรกอพยพเข้ามาถึง พ.ศ.2524 พิธีแต่งงานเป็นแบบ 4 ขั้นตอน คือ ส่อง, ถู, ส่ง, สา (หมั้น, ไปมาหาสู่, ส่งตัวเจ้าสาว, อาสา) ประเพณีของไทยทรงดำ เป็นแบบเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้เลือกคู่ของตนเอง เกี่ยวพาราศี การผัดผี เป็นสิ่งที่น่าละอายไม่ควร ประเพณีไทยทรงดำมีวงศ์ตระกูลเดียวกัน มีพิธีไหว้ผีเรือน เป็นการมอบเจ้าบ่าวเจ้าสาวให้ผีเรือน ไหว้ตามรายชื่อผีบรรพบุรุษ (ปู่ผีเรือน)

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 ชาวไทยทรงดำนิยมแต่งงานแบบไทยพุทธ รวบรวมขั้นตอนกว่าแบบดั้งเดิม ใน 4 ขั้นตอน แต่งงานแบบดั้งเดิม พิธีกรรมได้สูญสลายไป การมอบคู่บ่าวสาวให้ผีเรือนได้รู้จักตามรายชื่อปู่ผีเรือนที่รวบรวมไว้ครั้งเดียวรวมกัน เป็นแบบไหว้ของไทยพุทธ มีพิธีสงฆ์เข้ามาในพิธีด้วย

3.2.3 พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตั้งแต่แรกอพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ.2524 นิยมขึ้นบ้านใหม่แบบดั้งเดิม หมอพิธีทำพิธีข่มขวง ไล่ผีสางานางไม้ที่สิงสถิตอยู่ขณะที่ไปตัดไม้ในป่ามาปลูกบ้านให้ออกไปกระทำพิธีเชิญผีเรือนมาอยู่ที่บ้านหลังใหม่ ให้ลูกตายนอกเสาเอก นิยมปลูกทรงกระดองเต่า

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 นิยมปลูกบ้านแบบยุคใหม่ บทบาทหน้าที่ของ “ลุงตา” หดหายไป พิธีกรรมดั้งเดิมสูญสลายไป นิยมทำพิธีกรรมแบบไทยพุทธมีพิธีสงฆ์

3.2.4 พิธีกรรมการรักษาโรค ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้แก่พิธีกรรมแปลงขวัญ พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อ พิธีกรรมเสนกวัดไคว้หรือกวัดก้วย พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์และพิธีกรรมเสนตั้งหรือเสนน้อยจ้อย

พิธีกรรมแปลงขวัญ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ.2524 ชาวไทยทรงดำ ทำพิธีแปลงขวัญรักษาโรคทางสภาพจิตใจ ด้านกำลังใจของผู้ป่วย พิธีกรรมเป็นการรวมญาติรวมตระกูลของผีเดียวกัน

และเพื่อนบ้าน ไทยทรงดำเชื่อว่า เมื่อเจ็บป่วยขวัญจะออกจากร่างไป จึงทำพิธีเรียกขวัญกลับมา หลังจากหายจากเจ็บจากไขแล้ว

ตั้งแต่ พ.ศ.2525-2554 พิธีกรรมแปลงขวัญยังกระทำอยู่แต่การรักษาพยาบาล ไปรักษาที่โรงพยาบาล เมื่อแพทย์ให้กลับมาพักฟื้นที่บ้านก็จะทำพิธีแปลงขวัญ

พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอน คลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ.2524 ชาวไทยทรงดำ ทำพิธีเสนตัวการป่วย สะดุ้งตกใจบ่อยๆ ผันเห็นญาติผีเดียวกันที่ตายไปแล้วบ่อยๆ ทำให้ขวัญไม่ดีเป็นการรักษาสุขภาพจิต ให้ผู้ป่วยมีกำลังใจ เพราะในพิธีญาติสายโลหิตจะกลับมาพร้อมพิธีญาติทาง ลุงตา ต้องมีหน้าที่ หาบของขึ้นบ้าน เป็นพิธีกรรมรวมญาติ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 นิยมไปพบแพทย์แผนปัจจุบันกลับมาพักฟื้น ทำพิธี แปลงขวัญแทนการเสนตัว

พิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้วหรือเสนกวัดคว้าย ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ.2524 ยังปฏิบัติกันเป็นพิธีกรรมของบ้านที่มีคน ตาย เมื่อทำพิธีเผาไปแล้ว 3-5 วัน จะทำพิธีเสนกวัดไก่อ้วนี้ เพื่อรักษาสุขภาพจิตใจ เนื่องจากเสียชีวิต ตกใจที่สูญเสียสมาชิกในบ้านไปมีการเสี่ยงทายจากกระดิ่ง จี๋เถ่ารอนละเอียด กับไก่อเล็กๆ (ยังไม่ ตาย) ใช้แทนวิญญาณผู้ตาย พิธีกรรมจะรวมญาติผีเดียวกันและญาติเพื่อนบ้าน พิธีจะทำก่อนเอาผีขึ้น เรือ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 นิยมลดขั้นตอนทำหลังเอาผีขึ้นเรือ เป็นพิธีเสนแก้ เเคราะห์แทน

พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบล บัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ.2524 พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ เป็นพิธีกรรมทำ หลังเอาผีขึ้นเรือแล้ว บ้านที่มีคนตามทำพิธีเผาแล้ว เอาผีขึ้นเรือแล้ว เป็นการสะเดาะเคราะห์ ไม่ให้บ้านหลังนี้หรือผีตระกูลเดียวกับประสบอีก

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 ชาวไทยทรงดำ นิยมกระทำพิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ เพื่อให้เรือญาติผีเดียวกัน ทำพิธีกรรมเสนเรือได้

พิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนน้อยจ้อย ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอน คลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ.2524 พิธีกรรมเสนเต็งสำหรับ เช่นสรวงแดน หรือผีฟ้า ชาวไทยทรงดำ นิยมทำพิธีนี้บ่อย มีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง เนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่กระทำ 2 พิธีติดต่อกัน (เสร็จพิธีแม่มดแล้วต่อยด้วยพิธีเสนเรือนเล็กๆ) เป็นพิธีไล่ตัวพ่อแม่ ที่แดนจับติดข้อคา เนื่องไปทำผิดจนต้องทำให้ลูกหลานเจ็บป่วย เมื่อหายจากบนกับแม่มดแล้วจะต้องทำพิธีกรรมนี้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 ยังไม่มีครอบครัวใดทำพิธีเสนเต็ง หรือเสนน้อยบ่อย

3.2.5 พิธีกรรมการตาย ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มี 4 ขั้นตอน คือ การอาบน้ำศพ การตั้งศพ และการเก็บศพ การเผาศพ การไว้ทุกข์

ตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ.2524 พิธีกรรมการตายของไทยทรงดำเป็นแบบดั้งเดิม

การอาบน้ำศพ ลูกหลานและญาติๆ สายโลหิตเดียวกันจะช่วยกันอาบน้ำ แต่งตัวให้ศพ ใช้อาบทั้งตัว แต่งตัวใส่เสื้อฮี เชื่อว่า วิญญาณของผู้ตายจะไปเฝ้าแดนการหลอยศพ ใช้ผ้าขาวทบทหน้าหลัง ด้านปิดมาระดับคอ ด้านหลัง ปิดถึงศรีษะเป็นชายใช้ผ้าแพรปิดหน้า เป็นหญิงใช้ผ้าชั้น

การตั้งศพ และการเก็บศพ ศพชายใกล้เสาบ้านใน ศพหญิงใกล้เสาด้านนอก และตั้งภายในบ้าน ตรงกับชื่อบ้าน

การเผาศพ “เขยกก” ประกอบพิธีกรรม นำศพไปเผาที่ป่าช้า ทำพิธีช้อนขวัญ และบอกทางให้ศพ

การไว้ทุกข์ ภรรยาคนตายเลาะดินขึ้น ปล่อยम्म เครื่องญาติสายโลหิตเดียวกัน และเครื่องญาติเดียวกัน งดงานมงคล หนึ่งปี

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 นิยมนำศพ ทำพิธีก่อนเผาที่วัดและมีพิธีสงฆ์เข้ามาในพิธีเช่น เดิมให้ลูกชายคนเล็กถือ “เจาอวน” (ธง) นำน้ำศพ นิมนต์พระนำสวดด้วย เสร็จพิธีของเผาศพนิมนต์พระสวดมนต์เย็น ทำบุญเข้าอีกวัน และการเก็บศพ นิมนต์พระสวดศพทุกคืนที่เก็บศพ

3.2.6 พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ.2524 เอาผีขึ้นเรือน หลังเผาศพแล้ว 7-15 วัน ตายที่บ้าน “เขยกก” ผู้ประกอบพิธีกรรม ปานเพื่อนผู้ท้าวมีห่อห่อวางบนปานเพื่อน ปานเพื่อนงค ขนมผลไม้ ใช้หมูต้มใส่ปานเพื่อน 7 เสี้ยว เสร็จพิธีทำพิธีสู่ขวัญ ญาติสายโลหิต และญาติผีเรือนเดียวกัน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือนทำหลังเผาศพแล้วหนึ่งเดือน
แอมท้าว ประกอบพิธีกรรม ไม่มีห่อห่อ บนปานเฟือน

3.2.7 พิธีกรรมเสนเรือน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัว
งาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ.2524 พิธีกรรมการเซ่นไหว้ของผู้ท้าวกับผู้
ต่างกัน ผู้ท้าวฆ่าห่าน ฆ่า 4 ขา 1 หัวหมู ผู้น้อยห่านขึ้นทั้งตัว เขยเป็นผู้ห่านขึ้น หมอเสนผู้ท้าว ไล่ชุด
แดง หมอเสนผู้น้อยไล่เสื้อฮี ผู้ท้าวจัดเลี้ยงมือกลางวัน ผู้น้อยเช้า-กลางวัน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีกรรมเสนเรือนเป็นแบบดั้งเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

3.2.8 พิธีกรรมปาดตั้ง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ.2524 พิธีกรรมดั้งเดิมเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษให้
มากินเหมือนมีชีวิตอยู่ แบ่งพิธีกรรมการปฏิบัติเป็นผู้ท้าวกับผู้
ผีผู้ท้าว ปาดตั้ง ทุกวันที่ 5 ของ
รอบสิบวัน คือ มือฮ้าง นับไปอีก 4 วัน เป็นวันที่ 5 คือ มือฮายของ 10 วัน ดังนี้ 1. มือฮ้าง 2. มือเต่า
3. มือกำ 4. มือกำบ 5. มือฮับ 6. มือฮาย 7. มือเมิง 8. มือเป็ก 9. มือกัด 10. มือคค (ขค) ผีผู้
วันที่ 10 ของรอบ 10 วัน ตามแซ่ (สิง) ของตระกูล เช่น สิงกวาง มือเมิงนับไปอีก 9 วัน วันที่ 10 ใน
รอบ 10 วัน คือมือเมิง ชาวไทยทรงดำ มีจิตผูกพันกับผีบรรพบุรุษมากยึดมั่นเป็นศาสนาของตน
พิธีกรรมในการปฏิบัติเป็นการผูกจิตสำนึกในวงศ์เผ่าวงศ์ตระกูลเดียวกัน

ตั้งแต่ พ.ศ.2525-2554 ชาวไทยทรงดำ ยังยึดการปฏิบัติแบบดั้งเดิมไม่
เปลี่ยนแปลง

ในการศึกษาพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ พบว่า พิธีกรรมในสังคมไทยทรงดำ
แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ พิธีกรรมลักษณะพุทธศาสนาชาวบ้าน และสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ
โดยเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อถือดั้งเดิม ไทยทรงดำถือปฏิบัติกันมาช้านานนับร้อย
ร้อยปี เช่น พิธีกรรมแต่งงาน พิธีกรรมปาดตั้ง พิธีกรรมการตาย พิธีกรรมเหล่านี้ เป็นเอกลักษณ์
เฉพาะตน แสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำแก่แท้ เช่น ความเชื่อในการนับถือผี แสดงถึงความ
เป็นพวกพ้องและอยู่รวมกันเป็นกลุ่มที่เรียกว่า “ผีเดียวกัน” มีความผูกพันในหมู่เครือเดียวกัน ใน
การปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีนั้น ไทยทรงดำทุกครอบครัวและทุกคนถือ เหมือนว่าเป็น
หน้าที่ ที่ต้องปฏิบัติ ความพร้อมใจในความรักความสามัคคีกันที่จะปฏิบัติถือ เหมือนกันว่า ทำแล้ว
เป็นสิ่งที่ดีงามเป็นสิริมงคล ทำให้เกิดความผูกพันแก่ทุกครอบครัว นอกจากนี้พิธีกรรมในความเชื่อ
เรื่องผีเป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ เป็นการระลึกถึงผู้มีพระคุณ พิธีกรรมในความเชื่อ
เรื่องผี ยังทำให้ญาติที่เป็นสายโลหิตเดียวกัน ญาติผีเดียวกัน ได้พบประสังสรรค์กันในหมู่ญาติพี่น้อง

รวมทั้งเพื่อนบ้านใกล้เคียงเป็นการกระชับความสัมพันธ์สร้างความรักความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่คณะในชุมชนหมู่บ้านเดียวกัน และยังแสดงถึงสถานะศักดิ์ศรีของวงศ์ตระกูล รวมทั้งเป็นการสนองความมั่นคงทางจิตใจ ดำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมของไทยทรงดำให้ลูกหลานได้สืบทอด ถ่ายทอด จากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นพิธีกรรมในความเชื่อเรื่องผี เป็นสิ่งที่ดีต่อการสร้างความเป็นปึกแผ่นต่อสังคมไทยทรงดำ นอกจากนี้ในพิธีกรรมทำให้มองเห็นความเชื่อในการนับถือผี บทบาทของผีต่างๆ เช่น พิธีกรรมการปาดตัง พิธีกรรมเสนเรือน เป็นการบูชาผีบรรพบุรุษ ในพิธีกรรมการเสนเต็ง หรือเสนน้อยจ้อยเป็นการบูชาแถนหรือผีฟ้า ตลอดจนพิธีกรรมในการดำเนินชีวิต เช่น พิธีกรรมในการแต่งงาน พิธีกรรมในการรักษาโรค พิธีกรรมการตาย พิธีกรรมในการเกิด พิธีกรรมแปลงขวัญ ฯลฯ แม้ในปัจจุบันความเจริญด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยข้ามโลกข้ามพรมแดน ความทันสมัยจากสังคมภายนอกจะแพร่กระจายเข้าไปในวิถีชีวิตประจำวันของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำก็ตาม แต่ก็ได้ทำให้ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมเสื่อมลง ยังคงพบเห็นพิธีกรรมต่างๆ ที่ยังคงอยู่ให้เห็นในหมู่บ้าน ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี นอกจากนี้พิธีกรรมไทยทรงดำ ยังแสดงให้เห็นสถานภาพของบุคคลในหมู่สังคม เช่น เขย, สะใภ้ต้องใส่เสื้อฮี อย่างไรก็ตามที่สำคัญ ผู้ถ่ายทอด ยังคงต้องทำหน้าที่ให้ความสำคัญให้ผู้สืบทอด มองเห็นภาพความจริงในเรื่องผีที่แฝงอยู่ในความเชื่อให้ดำรงอยู่ต่อไป

3.3 การสืบทอด การถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่าง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3.3.1 การสืบทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ไทยทรงดำ จะให้ความสำคัญในเครือญาติสายโลหิตเดียวกัน ผู้ชายทุกคนจะเป็นฝ่ายสืบผี และผู้หญิงจะเป็นเครือญาติผีเดียวกัน ดังนั้นการสืบทอดเริ่มจากครอบครัวของไทยทรงดำเป็นครอบครัวชาย ผู้ชายจะได้รับการยอมรับยกย่องมากกว่าผู้หญิงเป็นหัวหน้าครอบครัว ทำหน้าที่สืบทอด และผู้หญิงจะเป็นฝ่ายสืบผีทางฝ่ายมี

3.3.2 การถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ไทยทรงดำ จะให้ความสำคัญในเครือญาติผีเดียวกัน (จากการแต่งงาน) และเครือญาติสายโลหิตเดียวกัน การสืบผี มี 2 ชั้น คือ ชั้นผู้ท้าว, ชั้นผู้น้อย 2 ชั้นนี้แยกการปฏิบัติไม่ทำร่วมกัน การถ่ายทอดเริ่มต้นจากครอบครัว โดยวิธีการเรียนรู้แบบ “พาทำ” สังเกตจดจำฝึกทำ ไทยทรงดำให้ความสำคัญแก่นับถือ ผู้สูงอายุกว่า อาวุโสกว่า ผู้ถ่ายทอดมาจากผู้สูงอายุ ผู้อาวุโส

การถ่ายทอดเป็นการบอกเล่าต่อ ๆ กันมาจากที่ได้สืบทอดมาเป็นผู้ถ่ายทอดสู่ลูกหลาน และมอบหน้าที่ให้ทำ

3.3.3 การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ ของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเม็ง จังหวัดราชบุรี

1) พิธีกรรมการเกิด ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ พิธีกรรมดั้งเดิม คลอดกันด้วยหมอดำแย ในพิธีกรรมการเกิดของของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ในภาวะการเกิดเป็นภาวะที่ทุกคนเชื่อว่า เต็มไปด้วยอันตรายทั้งแม่และเด็ก ทำให้เกิดความกลัว เช่น กลัวการตกเลือด กลัวเด็กไม่รอด กลัวพลังอำนาจชั่วร้าย ครองงำทำอันตราย ดังนั้นจึงต้องช่วยกันหาวิธีป้องกันให้เกิดความปลอดภัย และสร้างกำลังใจให้กับผู้คลอด พิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีร้าย “ผีเกียด” เครื่องญาติพี่น้องจะมาร่วมด้วยช่วยกันหาวิธีป้องกันและร่วมให้กำลังใจ

ปัจจุบันความเจริญในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการคมนาคมด้านการแพทย์ ด้านการสื่อสาร ทำให้ชาวไทยทรงดำ นิยมไปคลอดที่โรงพยาบาล ทำให้พิธีกรรมการเกิดสูญสลาย ยังมีบางครอบครัวคลอดที่โรงพยาบาลกลับมาทำพิธีสู่ขวัญที่บ้าน

2) พิธีกรรมการแต่งงาน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ดั้งเดิมเป็นพิธีกรรม 4 ขั้นตอน คือ ส่อง (หมั้น) สู่ (ไปมาหาสู่) ส่ง (พิธีส่งตัวเจ้าสาว) สา (อาสารับใช้) พิธีกรรมในการไหว้ผีบรรพบุรุษของไทยทรงดำ เป็นพิธีมอบ เหยย, สะไก่ ให้ผีบรรพบุรุษ การประพาดที่ไม้ “ผัดผี” ในการเกี่ยวพาราตี เป็นการสร้างความอดทน เคารพอ่อนน้อม ต่อผู้ใหญ่และเครือญาติวงศ์วาน ตระกูลผีเดียวกัน

ปัจจุบันพิธีกรรมการแต่งงาน ของไทยทรงดำ เป็นแบบไทยพุทธตัดทอน พิธีกรรมแบบดั้งเดิม มีพิธีสงฆ์ ดังนั้นพิธีกรรมการไหว้ผีบรรพบุรุษการ “ผัดผี” เปลี่ยนแปลงไป

3) พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ดั้งเดิมมีพิธี “ข่มขวง” ไล่ผีสางานางไม้ที่สิงสถิตย์อยู่เมื่อครั้งไปตัดไม้มาปลูกบ้าน และ “พิธีจีไฟไหข้าว” พิธีรับขวัญ “ลุงตา” (ญาติผีเดียวกันฝ่ายภรรยาเจ้าบ้าน) เป็นการรวมหมู่เครือญาติทั้งฝ่ายเจ้าบ้าน และฝ่ายภรรยา สร้างความเป็นปึกแผ่นเดียวกัน พิธีเชิญผีเรือนมาอยู่บ้านหลังใหม่ เป็นการผูกพันสืบทอด

ปัจจุบันพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ ของไทยทรงดำเป็นแบบไทยพุทธมีพิธีสงฆ์ เปลี่ยนแปลงไป

4) พิธีกรรมการรักษาโรค พิธีกรรมเสนกวัดไถ่หรือเสนกวัดก้วย ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ แบบดั้งเดิม เป็นการรักษาผู้ป่วย ทางสภาพจิตใจ ทำพิธีกรรมเรียกขวัญ คำลั้งใจให้กับผู้ที่สูญเสียผู้ใกล้ชิดไป บ้านที่มีคนตายจะทำพิธีกรรมนี้หลังเผาศพแล้ว 3-5 วัน ก่อนพิธีเอาผีขึ้นเรือน

ปัจจุบันรวบรวมรัดไปทำพิธีเสนแก้เคราะห์ หลังพิธีเอาผีขึ้นเรือนแล้ว เปลี่ยนแปลงไป

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษา อำเภอคำเนิน
สะดวก จังหวัดราชบุรี

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

1.1.2 เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องผีและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

1.1.3 เพื่อศึกษา การสืบทอด การถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่าง ๆ กลุ่ม
ชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลการค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา
วิชาการงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ เจาะลึก การสังเกตและการสำรวจชุมชน

1.2.1 ประชากรที่ศึกษา ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1) ผู้ประกอบพิธีกรรม จำนวน 8 ราย ซึ่งจะต้องเป็นผู้อาวุโสประกอบพิธี
กรรมการเล่นเรือ พิธีกรรมการตาย ของไทยทรงดำมานานพอสมควร สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับ
การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

2) ผู้รู้ ผู้อาวุโส จำนวน 16 ราย เป็นผู้รู้ ผู้ให้รายละเอียดในพิธีกรรมต่าง ๆ
ของไทยทรงดำ สามารถให้ข้อมูลขั้นตอนพิธีกรรมและการจัดเครื่องเซ่นไหว้แต่งเสนา

3) ผู้นำชุมชน จำนวน 4 ราย เป็นผู้อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านมานานรู้
ประวัติของชุมชน เป็นผู้ได้รับการยอมรับคัดเลือก จากกลุ่มชุมชนมีความรู้ความสามารถเป็น
ตัวแทนของกลุ่มชน

4) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 12 ราย เป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ ของไทย ทรงดำอยู่เป็นประจำ เข้าใจขั้นตอนของพิธีกรรม และหน้าที่ของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรม ไทยทรงดำ

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1) แบบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
- 2) แบบสังเกต
- 3) แบบสำรวจชุมชน

1.2.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสังเกต แบบสำรวจชุมชน ที่พัฒนาขึ้นไปหาข้อมูลเนื้อหา ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ จำนวน 5 คน ประเมินตรวจสอบถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องตามวัตถุประสงค์

1.2.4 การวิเคราะห์ ในการศึกษานี้ จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสำรวจชุมชนจะใช้วิธีการวิเคราะห์ ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบ ข้อมูลและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

1.3 ผลการวิจัยปรากฏผลดังนี้

1.3.1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

- 1) ผู้ประกอบพิธีกรรม จำนวน 8 ราย

สถานภาพกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย 7 คน และเพศหญิง 1 คน มีอายุระหว่าง 59-79 ปี สถานภาพการสมรส สมรส 6 คน โสด 2 คน การศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพส่วนใหญ่ เกษตรกร 6 คน รับจ้าง 2 คน เป็นชาวไทยทรงดำที่สามารถระบุรุ่นได้ มีไทยทรงดำรุ่นที่ 3 จำนวน 6 คน รุ่นที่ 4 จำนวน 2 คน และเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในพิธีกรรมเสนเรือน พิธีกรรมเอาสีขึ้นเรือน และพิธีกรรมการรักษาโรค

- 2) ผู้รู้ ผู้อาวุโส จำนวน 16 ราย

สถานภาพกลุ่มตัวอย่าง เป็นเพศหญิง 16 คน มีอายุระหว่าง 62-78 ปี สถานภาพการสมรส สมรส 5 คน โสด 3 คน หม้าย 8 คน การศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพหลัก เกษตรกร 5 คน รับจ้าง 2 คน ค้าขาย 5 คน แม่บ้าน 4 คน เป็นชาวไทยทรงดำระบุรุ่นได้ รุ่นที่ 3 จำนวน 5 คน รุ่นที่ 4 จำนวน 11 คน เป็นผู้รู้ ผู้อาวุโส มีประสบการณ์ ในการประกอบพิธีกรรม ได้รับการสืบทอดจากผู้รู้ที่ปฏิบัติอยู่ก่อนแล้ว มีความชำนาญในพิธีกรรมต่าง ๆ ของไทยทรงดำ ปฏิบัติได้

3) ผู้นำชุมชน จำนวน 4 ราย

สถานภาพกลุ่มตัวอย่าง เป็นเพศชาย 1 คน เพศหญิง 3 คน มีอายุระหว่าง 58-71 ปี สถานภาพการสมรส สมรส 1 คน โสด 3 คน การศึกษาต่ำสุดประถมศึกษา ระดับสูงสุดมัธยมศึกษา อาชีพ ค้าขาย 3 คน ธุรกิจส่วนตัว 1 คน เป็นชาวไทยทรงดำระบุรุ่นได้ รุ่นที่ 3 จำนวน 2 คน รุ่นที่ 4 จำนวน 2 คน เป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมของไทยทรงดำ รู้ประวัติของชุมชนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ

4) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 12 คน

สถานภาพกลุ่มตัวอย่าง เป็นเพศชาย 9 คน เพศหญิง 3 คน มีอายุระหว่าง 43-72 ปี สถานภาพการสมรส สมรส 9 คน โสด 2 คน หม้าย 1 คน การศึกษาต่ำสุดประถมศึกษา ระดับสูงสุดปริญญาตรี อาชีพเกษตรกร 4 คน ค้าขาย 4 คน รับจ้าง 3 คน รับราชการ 1 คน

1.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยประเด็นสำคัญได้แก่

1) ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2) ความเชื่อเรื่องผีและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3) การสืบทอด และการถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

โดยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้คือ

1) ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

(1) ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ก. ถิ่นฐานเดิม กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ คำว่า “ไทยทรงดำ” “ไทยดำ” “ลาวโซ่ง” ในประเทศไทย เป็นชื่อกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับ “ไทดำ” ในมณฑลกวางตุ้ง, มณฑลกวางซี ในประเทศจีน และสิบสองจุไทยในเวียดนาม

ข. ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย พบว่ามีการอพยพเข้ามาในประเทศไทย 4 ครั้ง ด้วยเหตุผลทางสงคราม ดังนี้

ครั้งที่ 1 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) ติเมืองลาวทรงดำ แล้วกวาดต้อนครอบครัวลงมายังประเทศไทยให้ตั้งบ้านเรือนที่เพชรบุรี

ครั้งที่ 2 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯให้ยกกองทัพไปตีเมืองแกลง นำครอบครัวลาวทรงคำเข้ามากรุงเทพมหานคร ให้ตั้งบ้านเรือนที่เพชรบุรี

ครั้งที่ 3 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ชาวลาวพวน ลาวทรงคำก่อการกบฏ โปรดเกล้าฯให้ยกกองทัพเข้าตีเมืองแกลง เมืองพวน นำครอบครัว ลาวทรงคำเข้ามาอีกสามครั้ง

ครั้งที่ 4 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทางส่งกองทัพเข้าช่วยปราบฮ่อได้แล้ว จึงนำครอบครัว ลาวทรงคำเข้ามาอีกสองครั้ง นับเป็นสุดท้ายในการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

ในต่อมากลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงคำได้อพยพออกจากเมืองเพชรบุรี เพื่อขยับขยายไปยังจังหวัดใกล้เคียงได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดนครปฐม จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดสุโขทัย จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดชุมพร และจังหวัดราชบุรี โดยเฉพาะอำเภอดำเนินสะดวก

ค. กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงคำ ตำบลคอนคลั่งและตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงคำ ตำบลคอนคลั่ง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี โดยการนำของ เพี้ย (พระยา) หุน และพรรคพวก เข้ามาจับจองพื้นที่ทำมาหากินใหม่ กลุ่มหนึ่งตั้งถิ่นฐานที่บ้านโลก คลั่ง อีกกลุ่มหนึ่งตั้งถิ่นฐานที่บ้านคอนข่อย และบ้านตาลเรียง เป็นเขตติดต่อบ้านโพธิ์หัก และเป็นเขตติดต่อระหว่างอำเภอดำเนินสะดวก กับอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี หมู่บ้านคอนคลั่ง เดิมเรียก หมู่บ้าน “โลกคลั่ง” เป็นพื้นที่น้ำไม่ท่วม ซึ่งการอพยพมาตั้งถิ่นฐานนั้น ตั้งในพระราชหัตถเลขาใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีไปถึงกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ. 2438 ทางทรงกล่าวถึง ชาวลาวทรงคำ ย้ายจากเมืองเพชรบุรี มาอยู่บ้านโพธิ์หัก และโลกคลั่ง แขวงเมืองราชบุรี

(2) ประวัติความเป็นมาความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงคำ ตำบลคอนคลั่งและตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ก. ความเป็นมาเรื่องผีในความเชื่อของไทยทรงคำ ตำบลคอนคลั่ง และตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ยังคงนับถือผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนอพยพเข้ามาประเทศไทย เป็นลักษณะความเชื่อถือทางศาสนาเป็นแบบ

ชาวบ้าน เชื่อว่า “ผี” ให้คุณให้โทษ ตามอำนาจของผีชาวไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม รับเอาความเชื่อถือตามลัทธิพุทธศาสนาเข้ามาเพิ่มไม่ได้นำไปทดแทนกับความเชื่อเดิม

ข. บทบาทของผีในความเชื่อของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่งและตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มีความเชื่อในเรื่องบทบาทหน้าที่ของแดนต่าง ๆ มาตั้งแต่ดั้งเดิม ก่อนอพยพเข้ามาเชื่อว่าผีมีหน้าที่ดูแล ทุกข์ สุข บนโลกมนุษย์

2) ความเชื่อเรื่องผีและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำอำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

(1) พิธีกรรมการเกิด ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่งและตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่แรกอพยพมา พ.ศ. 2524 จะคลอดด้วยหมอตำแย แม่เด็กอยู่ไฟ “เบือนไฟ” 15 วัน มีความเชื่อว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ มาจากผีจึงพยายามหาวิธีขจัดปัดเป่า เด็กที่ไม่สบายมีโรคภัยต่าง ๆ เชื่อว่ามาจากผี แม่ชื่อหรือ “ผีเกิด” เพื่อไม่ให้ผีเอาเด็กกลับคืน ต้องหาอุบายหลอกผีออกจากตัวเด็กแล้ว ทำพิธีเสนฆ่าเกียดเสียด เมื่อเด็กอายุ 2-3 เดือน ญาติพี่น้องจะมาร่วมพิธีกรรมรับขวัญเด็กตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2553 จะไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาลมาทำพิธีรับขวัญที่บ้าน

(2) พิธีกรรมการแต่งงาน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่งและตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่แรกอพยพมา พ.ศ. 2524 พิธีกรรมการแต่งงานแบบ 4 ขั้นตอน คือ “ส่อง” หมายถึง หมั้น “สู่” หมายถึง ไปมาหาสู่ “ส่ง” หมายถึง “ส่งตัวเจ้าสาว” “สา” หมายถึง อาสารับใช้บ้านเจ้าสาว 4 ขั้นตอนนี้เป็นประเพณีมีพิธีกรรมของไทยทรงดำ การแต่งงานของไทยทรงดำเป็นแบบเปิด เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้เลือกคู่ครอง เริ่มต้นจากการเกี่ยวพาราตี คือ ประเพณี “ลงช่วง” การ “ผัดผี” หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่เคารพวงศ์ญาติตระกูลผีเดียวกัน ทั้งชายและหญิง พิธีกรรมของการไหว้ผีเรือน เป็นการมอบคู่บ่าวสาวให้ผีเรือนของทั้งสองฝ่ายรับเป็นเขยเป็นสะใภ้ตาม “บั้งผีเรือน” (รายชื่อผีบรรพบุรุษ)

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 ชาวไทยทรงดำ แต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์กันมากขึ้น พิธีกรรมต่างๆ เป็นแบบไทยพุทธ พิธีไหว้ผีบรรพบุรุษไหว้แบบไทยพุทธพิธีกรรมการแต่งงานแบบดั้งเดิม แบบ 4 ขั้นตอน สูญสลาย พิธีกรรมมอบคู่บ่าวสาวให้ผีเรือนทั้งสองฝ่ายตามบัญชีรายชื่อผีบรรพบุรุษ สูญสลาย มีพิธีสงฆ์เข้ามาแทน

(3) พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่งและตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่แรกอพยพมา พ.ศ. 2524 พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่นิยมขึ้นบ้านใหม่แบบดั้งเดิม หมอพิธี ทำพิธี “ข่มขวง” ใช้กาลาอาคมข่มผีสงนางไม้

พิธีเชิญผีเรือน (ผีบรรพบุรุษ) มาอยู่ที่บ้านหลังใหม่ นิยมปลุกบ้านทรงกระดองเต่า ทำพิธีสู่ขวัญ “ลุงตา” ทำพิธีเช่นทรวง ผีसानางไม้

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 นิยมปลุกบ้านแบบยุคใหม่ ทันสมัยพิธีกรรม ขึ้นบ้านใหม่ นิยมทำพิธีกรรมแบบไทยพุทธ นิมนต์พระมาสวด ตักบาตร บางครอบครัวผสมผสานกับพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ แบบดั้งเดิมกับแบบไทยพุทธ ทั้งสองแบบมาเพิ่มเติมพิธี “ข่มขวง” พิธีสู่ขวัญ “ลุงตา” พิธีเช่นทรวง ผีसानางไม้ให้คุ้มครองปกปักรักษา กำลังจะสูญสลายไป

(4) พิธีกรรมการรักษาโรค ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลังและตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้แก่ พิธีกรรมการแปลงขวัญ พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผี ขึ้นเสื่อ พิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้ว หรือกวัดคว้าย พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ และพิธีกรรมเสนตั้งหรือ เสนน้อยจ้อย

ก. พิธีกรรมการแปลงขวัญ ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 พิธีกรรมการแปลงขวัญเป็นพิธีกรรมการรักษาโรคทางสุขภาพจิตใจของผู้ป่วย หลังจากรักษาอาการป่วยไข้จากแพทย์มาแล้วให้กำลังใจผู้ป่วย เชื่อว่า การประกอบพิธีกรรมขวัญต่างๆ จะกลับมาสู่ร่างกายตามปกติ

ตั้งแต่ พ.ศ.2525-2554 ไทยทรงดำ ยังปฏิบัติกันอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง

ข. พิธีกรรมการเสนตัว หรือเสนผีขึ้นเสื่อ เป็นพิธีกรรมการรักษาโรคผู้ป่วย ของไทยทรงดำ ตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ. 2524 ผู้ป่วยพยายามรักษาโรคที่กำลังเป็นอยู่ แต่รักษาอย่างไรก็ไม่หายขาด อาการที่ตกใจและฝันเป็นคนที่ตายไปแล้วบ่อยๆ เชื่อว่าผีจะมาเอาตัวไปโรคที่เป็นอยู่เป็นการกระทำของผี พิธีกรรมเป็นการรักษาทางสุขภาพจิตใจ ผู้ป่วยมีกำลังใจมากขึ้น

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีกรรมในการรักษาผู้ป่วยมีน้อยลงส่วนใหญ่ นิยมไปรักษาแพทย์แผนปัจจุบันกันมากขึ้น พิธีกรรมนี้กำลังจะสูญสลายไป

ค. พิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้ว หรือเสนกวัดคว้าย เป็นพิธีกรรมรักษาสุขภาพจิตใจ เสริมกำลังใจให้กับผู้ที่สูญเสียพ่อแม่ ผู้ใกล้ชิดไปตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ. 2524 ไทยทรงดำ นิยมทำพิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้ว หรือเสนกวัดคว้าย “แม่มัด” จะเสี่ยงทาย ทำพิธีสู่ขวัญ ผูกข้อมือ หลังพิธีเผาศพไปตาย 3-5 วัน ก่อนจะทำพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 ไทยทรงดำ รวบรวมพิธีกรรมนี้ไปทำพิธีเสนแก้เคราะห์ หลังพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือนแล้ว เป็นการสะเดาะเคราะห์เจ้าบ้าน

ง. พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ เป็นพิธีกรรมรักษาสุขภาพจิตใจ ครอบครัวที่สูญเสีย พ่อแม่ผู้ใกล้ชิดไปตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ. 2524 ไทยทรงดำนิยมทำพิธี

เสนเคราะห์ หลังพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือนแล้ว เป็นการสะเดาะเคราะห์เจ้าบ้าน เพื่อให้เครือญาติสายโลหิตเดียวกันและเครือญาติเดียวกันได้ทำพิธีเสนเรือนหรือพิธีมงคลต่อไป

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 ไทยทรงดำ รวบรวมขั้นตอนมาทำพิธีเสนแก้เคราะห์แทนเสนกวัดไคว้ หรือเสนกวัดคว้าย หลังพิธีเอาผีขึ้นเรือนไปแล้วหนึ่งปี เพื่อให้ญาติได้ทำพิธีเสนเรือนและพิธีมงคล บางครอบครัวทำสองพิธีกรรมควบคู่ คือ ทำพิธีกรรมเสนแก้เคราะห์เสร็จแล้วต่อด้วยพิธีเสนเรือนในวันรุ่งขึ้น

จ. พิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนน้อยจ้อย เป็นพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยโดยบูชาแกน (ผีฟ้า) จากสาเหตุป่วยเนื่องจากพ่อแม่ถูกแกนจองจำ ลงมาที่ “กะล่อหอง” ไม่ได้คอยากไม่ได้กินอะไร “แม่มด” จะทำพิธีเช่นทรวงบูชาแกนจนกระทั่งแกนลงมารับเครื่องเช่น แล้วปลดปล่อยผีเรือน (พ่อ-แม่) แล้วทำพิธีสู่ขวัญผู้ป่วยที่หายจากป่วยแล้ว เสร็จพิธีของ “แม่มด” เป็นพิธีเสนเรือน (เสนน้อยจ้อย หมายถึงเสนเล็กๆ) “หมอเสน” จะทำพิธีต่อจากแม่มดในวันรุ่งขึ้น พิธีกรรมขั้นตอนเหมือนพิธีเสนเรือนใหญ่ทุกประการแต่พิธีกรรมนี้ทำพิธีเล็กๆ ผู้ร่วมพิธีกรรมเป็นเพียงญาติพี่น้องสายโลหิตเดียวกันและญาติพี่น้องเดียวกันเท่านั้น

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีกรรมเสนเต็ง หรือเสนน้อยจ้อยยังไม่มีครอบครัวใดทำพิธีนี้ พิธีนี้กำลังจะสูญสลาย

(5) พิธีกรรมการตาย ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลังและตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้แก่ การอาบน้ำศพ การตั้งศพและการเก็บศพ การเผาศพ การไว้ทุกข์ ตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ. 2524 ดังนี้

ก. การอาบน้ำศพ ของไทยทรงดำ “เขยกก” เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม โดยให้ลูกหลานของผู้ตาย ร่วมกันอาบน้ำศพ เป็นการอาบน้ำให้ทั้งตัว ปะแป้งแต่งตัวให้เสร็จแล้วนำศพมา “หลอย” คลุมศพด้วยผ้าขาวทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ปิดตั้งตัวผ้าขาวด้านหน้าทบจากเท้าขึ้นมาจนถึงคอ ด้านหลังทบขึ้นมาคลุมศีรษะ และมีผ้าปิดหน้าวางทับอีกทบศพผู้ชายใช้ผ้าแพร (ผ้าแพร) ศพผู้หญิงใช้ผ้าขันธุ์ (สีเหลี่ยมจัตุรัสตกแต่งขอบผ้าสวยงาม) เสร็จแล้วเย็บผ้าขาว หน้าหลังติดกันด้วย เข็มกลัดทำด้วยไม้ไผ่ ด้านละ 3 ช่วง จึงนำศพลงโลงศพ

ข. การตั้งศพ และการเก็บศพ ของไทยทรงดำ การตายปกติที่บ้าน เป็นผู้อาวุโสจะตั้งศพที่บ้าน เป็นการให้เกียรติผู้ตาย โลงศพญาติ ๆ ที่ไม่ใช่ผีเดียวกันจะมาช่วยกันต่อให้ปัจจุบันมีขายสำเร็จ การตั้งศพผู้ตาย ตั้งภายในบ้าน “กวงเฮือน” ตั้งตามยาวให้ตรงกับชื่อบ้านศพผู้ชายให้ขยับด้านศีรษะให้ใกล้กับเสาด้านใน ศพผู้หญิงให้ขยับด้านปลายเท้าให้ใกล้กับเสาด้านนอกทำ “ขอด้วน” ด้านบนศีรษะ ห้อยตรงกับชื่อแขวนผ้าด้ายดิบผ้าแพรและไข่ดิบ ตั้งศพสองถึงสามคืนเท่านั้น “เขยกก” เป็นผู้จัดการและตั้งศพ

ค. การเผาศพ การนำศพไปเผาของไทยทรงดำ เผาที่ป่าช้า บนกองฟอนเสาสี่ต้น “เขยกก” เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมนำศพไปเผา จัด “เขยกก” พิธีนำศพไปเผา “เขยกก” จะเริ่มพิธีตั้งแต่ พิธีช้อนขวัญพิธีบอกทางศพ พิธีเก็บกระดูก และพิธีเอ็ดแสว นัควันทำพิธีเอาผีขึ้นเรือนหลังเผาศพไปแล้ว 30 วัน

ง. การไว้ทุกข์ การไว้ทุกข์ของไทยทรงดำตั้งแต่วันที่ตาย ภรรยาและดินชื่อนอก ปล่อยผมไม่แต่งหน้าทาแป้ง ตั้งแต่วันเอาผีขึ้นเรือน ลูกชายทั้งหมดโกนหัว กรณีแม่ยังมีชีวิตอยู่ ลูกชายคนเล็กไม่ต้องโกนหัว ไปโกนหัวให้แม่ตอนเสียชีวิต ญาติสายโลหิตเดียวกัน เครือญาติเดียวกันงดงานมงคลเป็นเวลาหนึ่งปี

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีกรรมการตายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี นำพิธีสงฆ์เข้ามาเพิ่มในพิธีกรรมนิมนต์พระมาสวด พระอภิธรรมปิฎก ในการตั้งศพและเก็บศพสองถึงสามคืน ครบเจ็ดวันนิมนต์พระสวดมนต์เย็นทำบุญใส่บาตรตอนเช้า นำมาเพิ่มจากพิธีกรรมดั้งเดิม การเผาศพ นำศพไปเผาที่วัด ตั้งศพเป็นพิธีนิมนต์พระเทศน์ ก่อนพิธีนำศพเผาสดมาตีคา-บังสุกุล ในพิธีเก็บกระดูก, เอ็ดแสว พิธีเอาผีขึ้นเรือน “เขยกก” ประกอบพิธีกรรม

(6) พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 พิธีเอาผีขึ้นเรือน จะทำพิธีหลังเผาศพแล้ว 7-15 วัน ดยที่บ้าน ผู้ตายอาวูโส “เขยกก” เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมผีผู้ท้าว “เขยกก” ต้องเป็นผู้ท้าว ผีผู้น้อย “เขยกก” ต้องเป็นผู้น้อย ปานเพื่อนผีผู้ท้าวมี “ห่อหล่อ” ทำพิธีสู่ขวัญ “เขยกก” และพิธีสู่ขวัญญาติผีเรือนเดียวกัน ดยโหงไม่ทำพิธีกรรมนี้

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีเอาผีขึ้นเรือน จะทำพิธีหลังเผาศพแล้วหนึ่งเดือนดยที่บ้านผู้ตายอาวูโส “เขยกก” เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ผีผู้ท้าว “เขยกก” ต้องเป็นผู้ท้าว ผีผู้น้อย “เขยกก” ต้องเป็นผู้น้อย “เขยกก” แอมท้าว ประกอบพิธีกรรมได้ทั้งผู้ท้าว และผู้น้อยบางพิธีของผู้ท้าวไม่มี “ห่อหล่อ” มีการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรม

(7) พิธีกรรมการเสนเรือน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 ลักษณะ พิธีกรรมการเช่นไหว้ของผู้ท้าวกับผู้น้อยต่างกัน ทั้งการชำแหละหมู การแต่งกายผู้ประกอบพิธีกรรม “หมอเสน” ลักษณะของการเช่นไหว้ ผู้ท้าวเช่นเหล้าก่อนอาหาร ผู้น้อยเช่นอาหารก่อนเช่นเหล้า การแต่งปานเพื่อนของผู้ท้าวกับผู้น้อยต่างกัน ผู้ท้าวใช้หมูที่ต้มสุกผู้น้อยใช้หมูดิบ พิธีกรรมผู้ท้าวกับผู้น้อยไม่ทำร่วมกัน แยกพิธีกรรม ผู้ท้าวจัดเลี้ยงอาหารหมอเสนในช่วงกลางวัน ผู้น้อยจัดเลี้ยงอาหารหมอเสนมือเช้าและมือกลางวัน ปานเพื่อนหรือปานเสนผู้ท้าวเช่นไหว้ “ห่อหล่อ” เช่นทั้งห่อ

ผู้น้อยไม่มี “ห่อล่อ” จะมีห่อจ๊ีบสำหรับเช่นไหว้ด้วยใบตองขนาดหนึ่งถ้วยขามใหญ่ไว้ด้านบนปาน
เดือนไว้ข้างๆ ขอบปานเดือน

(8) พิธีกรรมปาดตัง พิธีกรรมปาดตัง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524
เป็นพิธีกรรมที่ชาวไทยทรงดำปฏิบัติต่อๆ กันมาตามความเชื่อลัทธิบูชาผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับให้มี
อาหารกิน เหมือนเช่นคังมีชีวิตอยู่ แบ่งพิธีกรรมการปฏิบัติเป็นผีผู้ท้าวกับผีผู้น้อย ผีผู้ท้าวทำพิธี
ปาดตังในมือเวนต์ตั้ง ทุกวันที่ 5 ของรอบสิบวัน คือ มือฮ้าง นับไปอีก 4 วัน เป็นวันที่ 5 ของรอบคือ
มือฮาย มือเวนต์ตั้ง ของผู้ท้าวคือ มือฮ้างกับมือฮาย ผีผู้น้อยทำพิธีปาดตัง ทุกวันที่ 10 ของรอบ 10 วัน
มือเวนต์ตั้งนับตาม “เซ่” หรือ “สิง” ของตระกูล เช่น สิงกวาง มือเมิง นับเริ่มตั้งแต่เมื่อเมิงไปอีก 9 วัน
วันที่ 10 ของรอบจะตรงกับมือเมิง ชาวไทยทรงดำมีจิตใจผูกพันกับผีบรรพบุรุษของตนมาก ยึดมั่น
เป็นศาสนาของตน ผูกจิตสำนึกในวงศ์เผ่า วงศ์ตระกูลผีเดียวกัน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 - 2554 ชาวไทยทรงดำ ยังยึดถือการปฏิบัติพิธีกรรม
ปาดตัง ที่ถ่ายทอด สืบทอด ต่อๆ กันมาไม่เปลี่ยนแปลง

3) การสืบทอด การถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของไทย
ทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

(1) การสืบทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ตำบล
คอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นการสืบทอด 5 รูปแบบดังนี้ 1) เป็น
การสืบทอดความรู้ ความชำนาญ เฉพาะสมาชิกภายในครอบครัว 2) เป็นการสืบทอดจากผู้รู้ ผู้
ชำนาญเฉพาะอย่าง 3) เป็นการฝึกฝนและพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง 4) เป็นการสืบทอดความรู้ในแก
สมาชิกภายในชุมชน 5) เป็นความรู้ ความชำนาญที่เกิดจากความบังเอิญ หรือจากอำนาจเหนือสิ่ง
ธรรมชาติ

ในการแบ่งหน้าที่และอำนาจของบุคคลในครอบครัวของไทยทรงดำ
ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ในการสืบทอด เป็นแบบ
Patriarchal เป็นครอบครัวที่ถือฝ่ายชาย หรือฝ่ายพ่อเป็นใหญ่ เป็นผู้มีอำนาจในการปกครองดูแล
ตลอดการรับผิดชอบต่อสมาชิกในครอบครัว เป็นผู้นำในการทำงานและอื่นๆ ดังนั้นผู้ชายจะได้รับการ
ยอมรับ มากกว่าผู้หญิง

การสืบทอดโดยการนับถือเครือญาติ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ทางสายเลือด
2. ความสัมพันธ์จากการสมรส
3. ยึดหลักอำนาจคนที่เป็นสมาชิกในระบบเครือญาติ

ระบบเครือญาติไทยทรงดำ นับญาติทางสายโลหิตเดียวกัน และญาติ
 ฝิเดียวกันผู้ชายสายโลหิตเดียวกันเท่านั้นเป็นผู้สืบทอด

(2) การถ่ายทอด การถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของไทย
 ทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นการถ่ายทอดที่เริ่มต้น
 จากครอบครัว โดยวิธีการเรียนรู้แบบ “พาทำ” สังเกต จดจำ ฝึกทำ ไทยทรงดำให้ความสำคัญใน
 เครือญาติฝิเดียวกันและเครือญาติสายโลหิตเดียวกัน การสืบฝิมมี 2 ชั้น ชั้น คือ ชั้นผู้ท้าว ชั้นนี้
 แยกการปฏิบัติ ไม่ทำร่วมกัน ไทยทรงดำให้ความสำคัญเคารพนับถือผู้สูงอายุสูงกว่า อาวุโสกว่า ผู้ถ่ายทอดมา
 จากผู้สูงอายุ ผู้อาวุโส เป็นการบอกเล่าต่อๆ กันมาจากที่ได้รับการสืบทอด เป็นผู้ถ่ายทอดสู่ลูกหลาน
 และมอบหน้าที่ให้ทำ

(3) การเปลี่ยนความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ตำบลคอน
 คลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้แก่ พิธีกรรมการเกิด พิธีกรรมการแต่งงาน
 พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ และพิธีกรรมการรักษาโรค ได้แก่ พิธีกรรมเสนกวดไคว้หรือกวดคว้าย มี
 การเปลี่ยนแปลงดังนี้

ก. พิธีกรรมการเกิด พิธีกรรมการเกิดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
 พิธีกรรมดั้งเดิมนั้น การคลอดด้วยหมอดำแย เป็นภาวะที่ทุกคนเชื่อว่า ทั้งแม่และเด็กเต็มไปด้วย
 อันตราย เช่น กลัวการตกเลือด กลัวเด็กไม่รอด กลัวพลังอำนาจชั่วร้าย ครอบงำทำอันตราย ดังนั้น
 พิธีกรรมการเกิดในความเชื่อเรื่องผีร้าย จึงต้องช่วยกันหาวิธีป้องกันให้เกิดความปลอดภัย และ
 พิธีกรรมเป็นการให้กำลังใจให้กับผู้คลอด พิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีร้าย “ผีเกียด” “แม่มด”
 ผู้ประกอบพิธีกรรม เครือญาติพี่น้องเครือญาติเดียวกัน มาร่วมด้วยช่วยกันเป็นกำลังใจ ปัจจุบัน
 ความเจริญด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการคมนาคม ด้านการแพทย์ ด้านการสื่อสาร ทำให้ชาวไทย
 ทรงดำเดินทางได้สะดวกขึ้น การคลอดก็ปลอดภัยกว่าจึงนิยมไปคลอดที่โรงพยาบาล พิธีกรรมการ
 เกิดจึงสูญสลาย แต่ยังมีบางครอบครัวยังกลับมาทำพิธีสู่ขวัญที่บ้าน จึงเห็นเหลือเพียงพิธีกรรมการสู่
 ขวัญผู้ป่วยเท่านั้น

ข. พิธีกรรมการแต่งงาน พิธีกรรมการแต่งงานของกลุ่มชาติพันธุ์
 ไทยทรงดำ ดั้งเดิมเป็นพิธีกรรม สี่ขั้นตอน คือ ส่อง (หมั่น) สู่ (ไปมาหาสู่) ส่อง (พิธีส่งตัวเจ้าสาว)
 ส่า (อาสารับใช้) พิธีกรรม การแต่งงานในการมอบเขย, สะโก้ ให้ฝิบรรพบุรุษทั้ง ฝิบรรพบุรุษ
 เจ้าบ่าว และฝิบรรพบุรุษเจ้าสาว ในการไหว้ฝิบรรพบุรุษของไทยทรงดำ เป็นการไหว้ตามบัญญัติ
 รายชื่อฝิบรรพบุรุษ “บ๊ีบฝิเรือน” เป็นการมอบ เขย, สะโก้ และในการเปิดโอกาสให้ชายหนุ่ม หญิง
 สาวได้เกี่ยวพาราศักันในประเพณี “ลงช่วง” หนุ่มสาวจะต้องไม่ประพฤติใน “ฝิดฝิ” เหล่านี้เป็นการ
 สร้างความอดทนอดกลั้น เคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่และเครือญาติวงศ์วานในตระกูลฝิเดียวกัน

ปัจจุบันพิธีกรรมการแต่งงานของไทยทรงดำ นิยมทำแบบไทยพุทธมากขึ้น ตัดทอนพิธีกรรมดั้งเดิมออกไป มีพิธีสงฆ์เข้ามาแทน ดังนั้นพิธีกรรมการไหว้ผีบรรพบุรุษ และการ “ผีดผี” จึงเปลี่ยนแปลงไป

ค. พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ แบบดั้งเดิม มีพิธีการ “ข่มขวง” เป็นพิธีข่ม ผีสางานางไม้ที่สิงสถิตอยู่เมื่อครั้งไปตัดไม้ในป่ามาปลูกบ้านด้วยคาถาอาคมของหมอผี และพิธีเชิญผีบรรพบุรุษมาอยู่บ้านหลังใหม่ พิธีรับขวัญ “ลูงตา” (ญาติผีเดียวกันฝ่ายภรรยาเจ้าบ้าน) เป็นพิธีกรรมในการรวมหมู่เครือญาติทั้งฝ่ายเจ้าบ้านและฝ่ายภรรยา สร้างความเป็นปึกแผ่นเดียวกัน และผูกพันในสายโลหิตในการสืบทอดผี ปัจจุบันพิธีกรรมในการขึ้นบ้านใหม่ได้รับอิทธิพลทางศาสนาพุทธจึงนิยมไปทำพิธีขึ้นบ้านใหม่แบบไทยพุทธ มีพิธีสงฆ์เข้ามาแทน เปลี่ยนแปลงจากดั้งเดิมไป

ง. พิธีกรรมการรักษาโรค ได้แก่ พิธีกรรมเสนกวัด ไหว้หรือเสนกวัด กว้าย พิธีเสนกวัด ไก้วหรือเสนกวัดกว้าย ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ แบบดั้งเดิมเป็นการรักษาผู้ป่วย ทางด้านสุขภาพจิตใจ เป็นพิธีกรรมเรียกขวัญผู้ป่วย เป็นการให้กำลังใจ บ้านที่มีคนตายจะทำพิธีกรรมนี้หลังเผาศพแล้ว 3-5 วัน ก่อนจะทำพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน ปัจจุบันรณรงค์ไปทำพิธีเสนแก่เคราะห์แทน หลังจากพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือนแล้ว

2. อภิปรายผล

การอภิปรายผลในการศึกษารุ่นนี้ แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอ
ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัว
งาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

1) ถิ่นฐานเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ถิ่นฐานเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ไทยดำ ลาวโซ่ง ในประเทศไทย มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ที่ มณฑลทลวงตุง มณฑลทลวงซี ในประเทศจีนภาคกลาง สอดคล้องกับการศึกษาของ จิตร ภูมิศักดิ์ (2535: 376) สมทรง บุรุษพันธ์ (2542:)

ต่อมากลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำได้อพยพลงมาตั้งหลักแหล่ง ที่บริเวณ
แคว้นสิบสองจุไทย สอดคล้องกับ ม.ศรีบุรธา (2530: 13) และสุนัน อุดมเวช (2528: 69)

2) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย พบว่า มีการอพยพเข้ามาในประเทศไทย 4 ครั้ง ด้วยเหตุทางสงครามดังนี้

ครั้งที่ 1 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) ติเมืองลาวทรงดำแล้วกวาดต้อนครอบครัว ลงมายังประเทศไทยให้ตั้งบ้านเรือนที่เพชรบุรี

ครั้งที่ 2 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้ยกทัพไปตีเมืองแกลง นำครอบครัวลาวทรงดำ เข้ามาที่กรุงเทพมหานครให้ตั้งบ้านเรือนที่เพชรบุรี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ม. ศรีบุษรา (2530:175)

ครั้งที่ 3 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ชาวลาวพวน ลาวทรงดำก่อการกบฏ โปรดเกล้าฯ ให้ยกกองทัพเข้าตีเมืองแกลง เมืองพวน นำครอบครัวลาวทรงดำเข้ามาอีกสามครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บังอร ปิยะพันธ์ (2541: 63)

ครั้งที่ 4 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงส่งกองทัพเข้าช่วยปราบฮ่อได้แล้ว จึงนำครอบครัว ลาวทรงดำ เข้ามาอีกสองครั้งนับเป็นครั้งสุดท้ายในการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

ต่อมา กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ได้อพยพออกจากเมืองเพชรบุรีเพื่อขยายไปยังจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดสมุทรสาคร จันทบุรี จันทบุรี จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดสุโขทัย จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดชุมพร และจังหวัดราชบุรี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2542:2702)

3) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี การนำของเพี้ย (พระยา) หุน และพรรคพวก เข้ามาจับจองพื้นที่ทำมาหากินใหม่ กลุ่มหนึ่งตั้งถิ่นฐานที่บ้านโคกคลัง อีกกลุ่มหนึ่งตั้งถิ่นฐานที่บ้านดอนข่อยและบ้านตาลเรียง การอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านโคกคลังนั้น ดังในพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีไปถึงกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ. 2438 ที่ทรงกล่าวถึง ชาวลาวทรงดำย้ายจากเมืองเพชรบุรีมาอยู่บ้านโพธิ์หัก และโคกคลัง แขวงเมืองราชบุรี ประมาณ 700 คนเศษ สอดคล้องกับการศึกษาของ ม. ศรีบุษรา (2530:179) และ สุมิตร ปิติพัฒน์ (2521: 9)

2.1.2 ประวัติความเป็นมาความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

1) ความเป็นมาเรื่องผีในความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ยังคงนับถือผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนอพยพเข้ามา เป็นลักษณะความเชื่อถือทางศาสนาเป็นแบบชาวบ้าน เชื่อว่า “ผี” ให้คุณให้โทษตามอำนาจของผี และชาวไทยทรงดำ ตำบลดอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี รับเอาความเชื่อถือตามลัทธิพุทธศาสนา เข้ามาเพิ่มเท่านั้น มิได้นำเข้ามาทดแทนกับความเชื่อดั้งเดิมสอดคล้องกับการศึกษาของ เรณู เหมือนจันทร์เชย (2542: 35-36) และ ภัทธิตยา ยิมเรวัต (2544: 212)

2) ความเชื่อเรื่องผีฟ้าหรือแถน (เทวดา) ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มีความเชื่อในเรื่องของแถน คุณแลพฤติกรรมของมนุษย์และดินฟ้าอากาศ หากผู้ใดละเมิด จะทำให้เจ็บป่วย ประสบเคราะห์ร้ายต่างๆ จนอาจถึงตาย แถนจึงมีหน้าที่ให้คุณให้โทษต่อมนุษย์ คุณแลทุกข์ สุข บนโลกมนุษย์ สอดคล้องกับการศึกษาของ ภัทธิตยา ยิมเรวัต (2544: 212) และบุญมี ปาริชาติชนกุล (2546: 38-40)

2.2 ความเชื่อเรื่องผีและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

โดยมีพิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ 1) พิธีกรรมการเกิด 2) พิธีกรรมการแต่งงาน 3) พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ 4) พิธีกรรมการรักษาโรค ได้แก่ พิธีกรรมการรักษาโรคคั้งนี้ พิธีกรรมการแปลงขวัญ พิธีกรรมเสนตัว หรือเสนผีขึ้นเสื่อ พิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้วหรือกวัดก้วย พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์ และพิธีกรรมเสนตั้งหรือเสนน้อยจ้อย 5) พิธีกรรมการตาย ได้แก่ การอาบศพ การตั้งศพ การเผาศพ และการไว้ทุกข์ 6) พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน 7) พิธีกรรมการเสนเรือนและ 8) พิธีกรรมการปาดตั้ง

2.2.1 พิธีกรรมการเกิด ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

จากการศึกษาค้นพบว่า ตั้งแต่แรกอพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 คลอดด้วยหมอตำแย แม่เต็กอยู่ไฟ “เบือนไฟ” 15 วัน เพื่อความแข็งแรงของร่างกาย เชื่อว่า ปราภฏการณ์ในช่วงคลอดมาจากผี จึงพยายามวิธีขจัดปัดเป่า ผีร้าย เด็กที่ไม่สบายมีโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ เชื่อว่ามาจากผี

“ผีเกิด” หรือแม่ชื้อ ต้องหาอุบายหลอกผีให้ออกจากตัวเด็ก แล้วทำพิธีเสนาฆ่าเกิด ทำพิธีกรรมรับขวัญเด็ก เมื่ออายุได้ 2-3 เดือน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 ไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาล ทำพิธีรับขวัญที่บ้าน

กรรมการเกิดสอดคล้องกับ ทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550: 29-30) ทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม มีสมมติฐานสำคัญว่า มนุษย์ติดต่อกันหรือมีการกระทำระหว่างกันโดยอาศัยสัญลักษณ์เป็นสื่อ ทำให้เกิดความเข้าใจ ประพจน์ของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เกิดจากการกระทำระหว่างมนุษย์ การเกิด การเจริญเติบโต หรือการเสื่อมสลายของสังคมขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของสมาชิกสังคม สอดคล้องกับการศึกษาของ บุญมี ปรัชชาติชนกุล, การศึกษาของ จีรวัฒน์ นัยจิต (2550: 42-55)

2.2.2 พิธีกรรมการแต่งงาน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่แรกที่มีการอพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 พิธีกรรมการแต่งงาน เป็นแบบ 4 ขั้นตอน คือ ส่อง (หมั้น) คู่ (ไปมาหาสู่) ส่ง (ส่งตัวเจ้าบ่าวเจ้าสาว) และ सा (อาสารับใช้บ้านเจ้าสาว) ประเพณีของไทยทรงดำ เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้เลือกคู่ครอง การผัดผี เป็นการทำผัดประเพณี เป็นสิ่งที่น่าละอายของสังคมไทยทรงดำ พิธีไหว้ผีเรือนของกลุ่มบ่าวสาวเป็นการมอบ เจ้าบ่าวและเจ้าสาวในผีเรือน ห้ามญาติสายโลหิตเดียวกันญาติผีเดียวกันแต่งงานกัน ผู้หญิงแต่งงานแล้วจะนับถือผีทางฝ่ายชาย

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 ชาวไทยทรงดำ นิยมแต่งงาน ข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ พิธีกรรมการแต่งงานเป็นแบบไทยพุทธ มีพิธีสงฆ์เข้ามาแทนพิธีกรรมการแต่งงาน สอดคล้องกับการศึกษาของ บุญมี ปรัชชาติชนกุล (2546: 156-165) สอดคล้องกับการศึกษาของจีรวัฒน์ นัยจิต (2550: 158-159) ห้ามผู้ที่ถือผีเดียวกันแต่งงานกัน พิธีสำคัญของประเพณีกินดองคือ การไหว้ผีเรือน

2.2.3 พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่แรกอพยพมาจนถึง พ.ศ. 2524 ชาวไทยทรงดำ นิยมขึ้นบ้านใหม่แบบดั้งเดิม หมอผีทำพิธี “ข่มขวง” ใช้คาถาอาคม ข่มผีसानางไม้ พิธีเชิญผีเรือนมาอยู่บ้านหลังใหม่ นิยมปลุกบ้านทรงกระดองเต่า ทำพิธีสู่ขวัญ “ลุงตา” พิธีเซ่นทรวงผีसानางไม้

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 นิยมปลุกบ้านแบบยุคใหม่ สมัยใหม่พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ หันไปนิยมพิธีกรรมแบบไทยพุทธ นิมนต์พระมาสวดมนต์เย็นถวายอาหารเช้า บางครอบครัวยังนำพิธีกรรมแบบดั้งเดิม ผสมผสานกับพิธีกรรมใหม่ ทำพิธีเชิญผีเรือนมาอยู่บ้านหลังใหม่ด้วย แต่พิธีข่มขวงและพิธีสู่ขวัญ “ลุงตา” พิธีเซ่นทรวงผีसानางไม้ให้คุ้มครองปกป้องรักษา

ได้สูญสลายไป สอดคล้องกับการศึกษาของสุต ถนอม แทนนิล (2539: 104-107) “พิธีข่มขวง คือ การข่มผินางไม้” สอดคล้องกับการศึกษาของ บุญมี ปาริชาติชนกุล (2546: 147-156) “การขึ้นบ้านใหม่มีการสร้างบ้านใหม่และเชิญผีขึ้นเรือนเพื่อให้บุตรหลานได้เช่นไหว้

2.2.4 พิธีกรรมการรักษาโรค ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบล

บัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้แก่ พิธีกรรมการแปลงขวัญ พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อ พิธีกรรมเสนกวัดไก่อ้ว หรือกวัดก้วย พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์และพิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนน้อยจ้อย

1) พิธีกรรมแปลงขวัญ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 พิธีกรรมการแปลงขวัญเป็นพิธีกรรมการรักษาโรคของไทยทรงดำด้านสุขภาพจิตใจ หลังจากรับการรักษาอาการป่วยไข้ จากแพทย์มาแล้ว พิธีกรรมเป็นการให้กำลังใจผู้ป่วย ซึ่งไทยทรงดำเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมแปลงขวัญแล้ว ขวัญต่างๆ จะกลับมาสู่ร่างกายตามปกติ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 ชาวไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ยังคงนิยมทำพิธีกรรมการแปลงขวัญกันอยู่หลังจากไปรับการรักษา อาการป่วย จากแพทย์โรงพยาบาลมาแล้ว มาพักฟื้นที่บ้าน สอดคล้องกับการศึกษาของ เรณู เหมือนจันทร์เชย 2541: 134-135) “การแปลงขวัญมีทั้งแปลงขวัญให้เด็กและผู้ใหญ่แตกต่างกันที่เครื่องเช่นและการทำพิธีแปลงขวัญของผู้ใหญ่ จะใช้เวลากว่าของเด็ก การแปลงขวัญทำเพื่อเป็น “การเรียกขวัญ” เช่น เจ็บไข้ ขวัญไปเที่ยวแล้วหาทางกลับบ้านไม่ถูก หรือสะดุ้ง ผวา”

2) พิธีกรรมเสนตัว หรือเสนผีขึ้นเสื่อ พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามา ถึง พ.ศ. 2524 พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อ เป็นพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยที่สาเหตุมาจากผู้ป่วยพยายาม รักษาโรคที่กำลังเป็นอยู่ เจ็บไข้ได้ป่วยเล็กๆ น้อยมีอาการตกใจ ผันเห็นคนที่ตายไปแล้วบ่อยครั้ง เชื่อว่าผีจะมาเอาตัวไป ผีเป็นผู้กระทำการรักษาทางสุขภาพจิตใจ ให้ผู้ป่วยมีกำลังใจมากขึ้น

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2554 พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อ การรักษาลดน้อยลง นิยมไปใช้รักษาแพทย์แผนปัจจุบันที่โรงพยาบาลกันมากขึ้น พิธีกรรมนี้กำลังจะสูญสลายไป พิธีกรรมเสนตัวหรือเสนผีขึ้นเสื่อ สอดคล้องกับการศึกษาของ บุญมี ปาริชาติชนกุล (2546:75-84) และสอดคล้องกับการศึกษาของ เรณู เหมือนจันทร์เชย (2541: 135-138) “แม่ผมจะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมผู้ที่ทำพิธีกรรมเสนตัวมักจะเป็นผู้ที่ถูกทักท้วง จากคนอื่นๆ ว่าดวงไม่ดี ปู่ย่า ตายาย จะเอาตัวไปต้องเช่นให้กิน เป็นการเรียกขวัญและต่ออายุ มอบเสื้อก้อม ผ้าชิ้นให้ ปู่ย่า ตายาย”

3) พิธีกรรมเสนกวัดไถ้วหรือเสนกวัดคว้าย ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามา ถึง พ.ศ. 2524 บ้านที่มีคนตายที่บ้าน จะทำพิธีกรรมนี้หลังนำศพไปเผาแล้ว 3-5 วัน เป็นการเรียกขวัญและกำลังใจให้กับผู้ที่อยู่ร่วมกับผู้ตายทุกคนในบ้าน พิธีกรรมเรียกขวัญทุกคนให้กลับคืนมา “แม่มด” ผู้ประกอบพิธีกรรม จะเสียดายร่องรอยของวิญญาณ โดยใช้กระดิ่งขี้เถ้าร้อนละเอียดมาคว่ำ วิญญาณยังวนเวียนอยู่หรือไม่ พิธีกรรมนี้จะทำก่อน พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 ชาวไทยทรงดำนิยมรวบรัดไปทำพิธีเสนแก่เคราะห์ ซึ่งพิธีกรรมเสนแก่เคราะห์ จะทำหลังพิธีเอาผีขึ้นเรือนแล้วหนึ่งปี เป็นการสะเดาะเคราะห์เข้าบ้าน พิธีกรรมเสนกวัดไถ้ว สอดคล้องกับการศึกษาของ เรณู เหมือนจันทร์เชษ (2542: 72) “เป็นพิธีเสนปักกวาดสิ่งชั่วร้ายออกไปจากเรือนแบบพิธีปักรังควาน บ้านที่มีคนตายเกิดขึ้นไล่สิ่งร้ายออกไปจากเรือน”

4) พิธีกรรมเสนแก่เคราะห์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 พิธีกรรมเสนแก่เคราะห์ เป็นพิธีกรรมของไทยทรงดำ มุ่งเน้นในการรักษาสุขภาพทางจิตใจ เป็นการสะเดาะเคราะห์เข้าบ้านและเครื่องบูชาโลหิตเดียวกัน เครื่องบูชาเดียวกันมิให้มีเหตุร้ายเกิดขึ้นภายในครอบครัวผู้ตาย และวงศ์เครื่องบูชาเดียวกัน พิธีกรรมนี้จะกระทำหลังจากพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือนแล้ว หนึ่งปี หลังจากหนึ่งปีไปแล้วเครื่องบูชาโลหิตเดียวกันและเครื่องบูชาเดียวกัน จึงจะทำพิธีกรรมพิธีมงคลได้ กระทำพิธีเสนเรือนได้

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีกรรมเสนแก่เคราะห์ยังกระทำพิธีกรรมแบบดั้งเดิม กระทำพิธีกรรมหลังเอาผีขึ้นเรือนแล้ว หนึ่งปี ในหนึ่งปี เครื่องบูชาโลหิตเดียวกัน และเครื่องบูชาเดียวกัน จะงดพิธีกรรมมงคลทุกครอบครัว จนกว่าจะทำพิธีกรรมเสนแก่เคราะห์ หรือครบหนึ่งปีแล้ว จึงจะจัดพิธีกรรมมงคลได้ บางครอบครัวทำสองพิธีกรรมติดต่อกัน คือ ทำพิธีกรรมเสนแก่เคราะห์ และในวันรุ่งขึ้นทำพิธีเสนเรือนเลย พิธีกรรมเสนแก่เคราะห์

5) พิธีกรรมเสนเต็งหรือเสนน้อยจ้อย ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 เป็นพิธีกรรมดั้งเดิมที่รักษาผู้ป่วยซึ่งเชื่อว่า เนื่องจากอาการป่วยมาจากสาเหตุพ่อแม่ขึ้นไปเฝ้าแดนแล้วกระทำความผิดแล้วถูกแดนจงจำ จนทำให้ลูกป่วยไปรักษาหาแพทย์แล้วไม่หายขาด พิธีกรรมเสนเต็งเป็นการ บูชาแดน ให้ปลดปล่อย พ่อแม่ของเจ้าบ้านมารับเครื่องเซ่นไหว้ เป็นพิธีกรรมที่ใช้ผู้ประกอบพิธี 2 ท่าน คือ “แม่มด” กับ “หมอเสนหรือหมอล้อ” เริ่มต้นจากแม่มดทำพิธีบูชาแดนให้มารับเครื่องเซ่นเสียดายจนแดนลงมาจับเครื่องเซ่นไหว้แล้วปลดปล่อยผีเรือน

ทำพิธีสู่ขวัญผู้ป่วย เสริมพิธีแม่แมด เช้ารุ่งขึ้นเป็นพิธีของหมอเสนาเรือน เช่นไหว้ให้ผีเรือนเป็นการเสนาน้อยจ้อย (พิธีเสนาเล็กๆ) ผู้ร่วมพิธีกรรมเป็นเพียงญาติสนิท ญาติสายโลหิตเดียวกัน และญาติผีเรือนเดียวกันเท่านั้น

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีกรรมเสนาเต็งหรือเสนาน้อยจ้อยนี้ ยังไม่มีครอบครัวใด ทำพิธีนี้ หากไม่ลือพื้นอาจจะสูญสลาย พิธีกรรมเสนาเต็งหรือเสนาน้อยจ้อย สอดคล้องกับการศึกษาของ สุกัญญา จันทะสุน (2538: 105-106) “ความเชื่อในพิธีเสนาเต็งหรือเสนาน้อยจ้อย เพื่อเป็นการถ่ายถอนผีบรรพบุรุษที่ไปติดชื้อคา ถูกจองจำอยู่บนฟ้า ขณะที่ไปทำผิดต่อแดนเข้า ถ้าหากจะทำพิธีเสนาเรือน โดยไม่ได้ทำพิธีเสนาเต็งก่อนแล้ว เชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะไม่สามารถกินเครื่องเช่นได้ เนื่องจากถูกจองจำอยู่”

2.2.5 พิธีกรรมการตาย ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้แก่ การอาบน้ำศพ การตั้งศพและการเก็บศพ การเผาศพ การไว้ทุกข์ กรณีตายโหง ตายนอกบ้านไม่ทำพิธีกรรมนี้

1) การอาบน้ำศพ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า “เขยกก” ลูกหลานและญาติๆ จะเป็นผู้ช่วยกันอาบน้ำให้ผู้ตาย เป็นการอาบให้ทั้งตัว ปะแป้งแต่งตัวใส่เสื้อฮีให้ช่วยกัน “หลอย” ใช้ผ้าขาวทบนหน้าหลัง ปิดด้วยผ้าขาวทั้งตัว ผืนด้านหน้าวางทบถึงคอ ผืนด้านหลังคลุมทับศีรษะ เป็นผ้าผืนเดียวกันทบนหน้าหลัง ผ้าปิดหน้าหรือผ้าคลุมหน้า สำหรับศพผู้ชายใช้ผ้าแพร สำหรับศพผู้หญิงใช้ผ้าขันธ์ ใช้เข็มกลัดเหลาด้วยไม้ไผ่แหลมด้านหนึ่ง กลัดผ้าขาวด้านหน้าและหลังให้ติดกัน ทำสามช่วง ทั้งซ้ายและขวา ของศพ จึงนำศพลงโลงศพ “เขยกก” ทำพิธีข่มขวง”

2) การตั้งศพและการเก็บศพ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า ในอดีตโลงศพญาติๆ จะช่วยกันต่อให้ ปัจจุบันมีหีบศพวางขายตามร้านขายหีบศพ ไทยทรงดำจะตั้งศพภายในบ้าน เรียกว่า “กวงเฮือน” ตั้งโลงศพตามความยาวของชื่อบ้าน ศพผู้ชายจะวางใกล้กับเสาด้านใน ศพผู้หญิงใกล้กับเสาด้านนอก ทำ “ขอด้วน” ด้านบนทางด้านศีรษะของโลงศพ “ขอด้วน” หมายถึง ราวผ้าสั้นๆ ทำด้วยลำไม้ไผ่เล็กๆ ยาวประมาณ 60 เซนติเมตรแขวนตามความยาวชื่อบ้าน นำผ้าขาวผ้าแพร พับแล้วพาดไว้กับ “ขอด้วน” นี้ ปลายขอด้วนแขวนไขไก่ (ดิบ) 1 ฟอง ตั้งศพสองถึงสามคืนเท่านั้น “เขยกก” เป็นผู้ดูแลในการตั้งศพ

3) การเผาศพ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า การนำศพไปเผา “เขยกก” เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมและจัดเขยห้ามศพ ทำพิธีช่อนขวัญ พิธีบอกทางศพ พิธีเก็บกระดูก ตลอดจนพิธีเอ็ดแสว

และนัดวันทำพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน หลังจากเผาศพแล้ว 30 วัน การเผาศพ เผาแบบกองฟอน (มีสี่เสานำพินวางไว้ด้านล่างโลงศพ)

4) การไว้ทุกข์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า ภรรยาจะไว้ทุกข์ให้สามีโดยละเตินขึ้น ออก ปล่อยम्म ไม่แต่งหน้าทาแป้ง เครื่องนุ่งห่มโลหิตเดียวกัน และเครื่องนุ่งห่มเดียวกันงานมงคลเป็นเวลาหนึ่งปี ลูกชายทั้งหมด โคนหัว กรณีหากแม่ยังอยู่ ลูกชายคนเล็กสุดไม่ต้อง โคนหัว เอาไว้ โคนให้แม่ ลูกชายจะต้องจดจำมือที่ตายของไทยทรงดำ เพื่อประกอบพิธีเอาผีขึ้นเรือน และพิธีกรรมเสนเรือนต่อไป

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 ขั้นตอนการปฏิบัติพิธีกรรมการตายยังปฏิบัติกันแบบดั้งเดิม มีพิธีสงฆ์เข้ามาเพิ่มในพิธีกรรม ในขั้นตอนของการตั้งศพและการเก็บศพ สวดพระอภิธรรมปฏิภูก สองถึงสามคืน จึงนำศพไปเผาที่วัด ก่อนพิธีเผาศพนิมนต์พระเทศ และพระสวดมาติกา บังสุกุล พิธีกรรมการตาย สอดคล้องกับการศึกษาของ จีรวัดน์ นัยชิต (2550: 94-104) และ สอดคล้องกับการศึกษาของ วาสนา อรุณกิจ (2528: 86-95)

2.2.6 พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามา ถึง พ.ศ. 2524 พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน จะทำพิธีกรรมหลังจากเผาศพแล้ว 7-15 วัน ตายที่บ้าน กรณีตายโหง ไม่ประกอบพิธีกรรมนี้ “เขยกก” เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ผีผู้ท้าว “เขยกก” ต้องเป็นผู้ท้าวผีผู้น้อย “เขยกก” ต้องเป็นผู้ผู้น้อย ปานเพื่อนผู้ท้าวต้องมี “ห่อหล่อ” เริ่มจากผู้สืบผีเป็นผู้เชิญวิญญาณจากภายนอก (จากป่าช้า) ให้ตามผู้สืบผีขึ้นไปอยู่บนบ้าน “กะล่อหอง” พร้อมกับเขยกก เดินไปด้วยกันจนถึงห้องผีเรือน เขยกกประกอบพิธีกรรมเชิญผี ปานเพื่อน (ภาชนะใส่ของเครื่องเซ่น) มีเครื่องเซ่นเหมือนกับในพิธีเสนเรือนแต่ ปานเพื่อนสำหรับพิธีเชิญผีขึ้นเรือน จะไม่มี ขนม ผลไม้ และหมากพลู การตกแต่งปานเพื่อน ไม่พิถีพิถันเหมือนพิธีเสนเรือน เพราะเชื่อว่าถ้าให้กินของดีๆ ผีจะมาทำให้คนบ้านตายอีกเสร็จพิธีเซ่นไหว้ และทำพิธีสู่ขวัญเครื่องนุ่งห่มโลหิตเดียวกันและเครื่องนุ่งห่มเดียวกัน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน ทำหลังเผาศพแล้วหนึ่งเดือน เขยกก เป็น แอมท้าว สามารถ ประกอบพิธีได้ทั้ง ผีผู้ท้าวและผีผู้น้อย ปานเพื่อนทั้งผู้ท้าวและผู้น้อย พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน สอดคล้องกับการศึกษาของ วาสนา อรุณกิจ (2528:95-97)

2.2.7 พิธีกรรมเสนเรือน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลั่ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 พิธีกรรมเสนเรือน จัดเป็นพิธีกรรมของครอบครัว และเป็นหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวที่จะต้องจัดทำพิธีกรรมนี้ขึ้นเป็นประจำโดยกระทำในช่วง 2-3 ปีต่อครั้ง ทั้งนี้แล้วแต่ฐานะทางเศรษฐกิจของ

ครอบครัว ถ้าไม่จัดพิธีเสนเรือน ไทยทรงดำ เชื่อว่าจะเกิดอัมภมล มีการเจ็บไข้ได้ป่วย และเป็นผู้ไม่รู้จักบุญคุณของพ่อแม่ ปู่ย่า และบรรพบุรุษเป็นที่ตำหนิติเตียนคนทั่วไปและไม่มีใครอยากคบค้าสมาคมด้วย พิธีเสนเรือนของไทยทรงดำแตกต่างกันออกไปตามการสืบผี คือ ผีผู้ทำว และผีผู้น้อย พิธีเสนเรือนของไทยทรงดำ จึงมี 2 ประเภท ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2554 ชาวไทยทรงดำยังปฏิบัติพิธีกรรมเสนเรือนแบบดั้งเดิม พิธีกรรมเสนเรือน สอดคล้องกับทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา “มนุษย์เป็นผู้สร้างกฎระเบียบต่างๆ ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการกระทำระหว่างกันหรือดำรงชีวิตอยู่ด้วยกัน ตามแนวความคิดนี้ มนุษย์จึงเป็นตัวการในเกิดสิ่งที่เรียกว่า โครงสร้างสังคม” (สัญญาวิวัฒน์ 2550: 2-34)

2.2.8 พิธีกรรมปาดตัง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ. 2524 พิธีกรรมปาดตังหรือปัดตง หรือปาดตง เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับระบบความเชื่อและลัทธิบูชาผีบรรพบุรุษของชาวไทยทรงดำ ปาดตัง แปลว่า การวางตั้งไว้เป็นการนำอาหารไปเช่นไหว้ผีเฮือนที่ “กะล่อห้อง” (ห้องผีเรือน) ไทยทรงดำทุกคนต้องปฏิบัติจะละลายไม่ได้เพราะเป็นการเช่นไหว้ผีเฮือนประจำวันตามปกติ และในโอกาสพิเศษ เพื่อไม่ให้ผีบรรพบุรุษของตนอดอยาก เป็นการปฏิบัติต่อพ่อแม่บรรพบุรุษเหมือนกับตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ เข้าบ้านสมาชิกครอบครัว สามารถทำพิธีกรรมเองได้ ไม่ต้องใช้หมอสัน การปาดตังแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ปาดตังตามมือเวณตั้งประจำวัน และปาดตังข้าวใหม่ (โอกาสพิเศษ) เป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และมีผลสะท้อนให้ทุกคนในครอบครัวมีความสุข เกิดสิริมงคลแก่บ้านเรือน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2554 พิธีกรรมปาดตัง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำทุกคนยังยึดหลัก การปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเพื่อยึดมั่นจิตใจในความกตัญญูรู้คุณ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา “พฤติกรรมทางสังคมขึ้นอยู่กับประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา” (สัญญาวิวัฒน์ 2550: 2-35)

2.3 การสืบทอด และการถ่ายทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

2.3.1 การสืบทอด ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามาถึง พ.ศ.2524 การสืบทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมของไทยทรงดำ เป็นการสืบทอดความรู้ความชำนาญ เฉพาะสมาชิกภายในครัวเรือน และการสืบทอดความรู้ให้แก่สมาชิกภายในชุมชน การฝึกหัดจากผู้รู้ ผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง จากการฝึกฝนและพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง ความรู้ความชำนาญที่เกิดจาก บรรทัดฐานที่สมาชิกสังคมใช้ยึดถือ คือ ความคิดและแนวปฏิบัติที่เห็นว่าถูกต้องดีงาม

และในครอบครัวของชาวไทยทรงดำผู้ชายจะได้รับการยอมรับ ยกย่องมากกว่าผู้หญิงในฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัว ทำหน้าที่สืบทอดสกุล ผู้หญิงแต่งงานแล้ว นับถือผีข้างฝ่ายสามี ครอบครัวเป็นแบบ Patriarchal ในทางมานุษยวิทยา การจัดลำดับเครือญาติฝ่ายพ่อ การสืบผี สืบผีฝ่ายพ่อ ผู้หญิงแต่งงานจะเกี่ยวคองเป็นญาติผีเดียวกัน การสืบทอดพิธีกรรมผู้ปฏิบัติ ผู้อาวุโสกว่า เป็นผู้ปฏิบัติให้ลูกก่อน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะสังเกตจดจำนำไปปฏิบัติหมุนเวียนกันไปเป็นวงจร ตั้งแต่ พ.ศ.จนถึง พ.ศ.2554 การสืบทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมยังคงปฏิบัติกันมา ไปเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา

2.3.2 การถ่ายทอด การถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่าง ของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่อพยพเข้ามา ถึง พ.ศ. 2524 ไทยทรงดำให้ความสำคัญในระบบเครือญาติสายโลหิตเดียวกันและเครือญาติผีเดียวกัน การสืบผีมี 2 ชั้นชั้น คือ ชั้นผู้ท้าวและชั้นผู้น้อย สองชั้นชั้นนี้ แยกการปฏิบัติไม่ทำร่วมกัน การถ่ายทอดเริ่มต้นจากครอบครัว โดยวิธีการเรียนรู้แบบ “พาทำ” สังเกตจดจำฝึกทำ ไทยทรงดำให้ความสำคัญนับถือผู้สูงอายุสูงกว่า อาวุโสกว่า ผู้ถ่ายทอดเป็นผู้สูงอายุผู้อาวุโส การถ่ายทอดเป็นการบอกเล่าต่อ ๆ กันแล้วถ่ายทอดสู่ลูกหลานแล้วมอบหน้าที่ให้ปฏิบัติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 จนถึง พ.ศ. 2554 ไทยทรงดำยังปฏิบัติถ่ายทอดต่อเนื่องกันมา การถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ สอดคล้องกับทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา

2.3.3 การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้แก่ พิธีกรรมการเกิด พิธีกรรมการแต่งงาน พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ และพิธีกรรมการรักษาโรค ตั้งแต่อพยพเข้ามาจนถึง พ.ศ. 2553 จากการศึกษาพบว่า มี 4 พิธีกรรมที่เปลี่ยนแปลงดังนี้

1) พิธีกรรมการเกิด ของกลุ่มไทยทรงดำดั้งเดิม คลอดด้วยหมอดำแยและมี ความเชื่อเรื่องผีเป็นผู้กระทำ ครอบครัวอันตราย ปัจจุบันนิยมไปคลอดที่โรงพยาบาล แล้วมาทำพิธีสู่ขวัญที่บ้าน

2) พิธีกรรมการแต่งงาน ของกลุ่มไทยทรงดำดั้งเดิมเป็นพิธีกรรม 4 ขั้นตอน พิธีกรรมการไหว้ผีบรรพบุรุษ เป็นการสร้างความอดทนแสดงถึงเคารพอย่างอ่อนน้อมผู้ใหญ่เครือญาติวงศ์ตระกูล เป็นพิธีกรรมที่ใช้เวลามาก ปัจจุบันพิธีกรรมการแต่งงานเป็นแบบไทยพุทธตัดขั้นตอนพิธีกรรมแบบดั้งเดิม มีพิธีสงฆ์เข้ามาแทน

3) พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ ของกลุ่มไทยทรงดำดั้งเดิมเป็นความเชื่อที่มีความละเอียดอ่อนต่อจิตวิญญาณในผีसानางไม้ พิธีรับขวัญ “ลุงตา” เป็นพิธีกรรมสร้างความเป็น

ปีกแผ่นเดียวกัน และพิธีเซิมผีเรือนมาอยู่บ้านหลังใหม่เป็นการผูกพันกตัญญู ปัจจุบันเปลี่ยนแปลง พิธีกรรมเป็นแบบไทยพุทธ มีพิธีสงฆ์เข้ามาแทน

4) พิธีกรรมการรักษาโรค ได้แก่ การเสนกวัดไคว้หรือกวัดคว้าย ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำดั้งเดิมเป็นการรักษาสุขภาพจิตใจให้กับทุกคนภายในบ้านที่มีคนตามแล้วเผาศพแล้ว 3-5 วัน ที่ยังผูกพันจิตวิญญาณผู้ตาย พิธีกรรมเป็นการรวมญาติพี่น้องญาติเดียวกันเป็นการให้กำลังใจ ผู้ที่สูญเสีย พ่อ-แม่ไป ปัจจุบันรวบรัดไปทำพิธีเสนแก่เคราะห์แทนหลังพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือนแล้ว

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี สอดคล้องกับทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม และ สอดคล้องกับทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา” ระเบียบแบบแผนของสังคม ขึ้นอยู่กับความนึกคิดของคนใน สังคมนั้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นอยู่กับความต้องการหรือความเห็นของสมาชิกในชุมชนนั้น

3. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 จะนำการวิจัยนี้ไปเสนอให้กับสภาวัฒนธรรม อำเภอดำเนินสะดวก สภาวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ในหน่วยงานทางด้านวัฒนธรรมใช้เป็นข้อมูลในการส่งเสริมฟื้นฟูพิธีกรรม การสืบทอด การถ่ายทอด พิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ที่กำลังจะสูญสลายไปให้ดำรงอยู่สืบไป

3.1.2 นำเสนอผลงานให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลคอนคลัง เทศบาลตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี นำไปใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบาย และแผนการพัฒนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตลอดจนอนุรักษ์สืบสานขนบธรรมเนียม ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ

3.1.3 เป็นข้อมูลให้กับสถาบันการศึกษาที่สนใจนำไปศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ จังหวัดราชบุรี เพื่ออนุรักษ์ สืบสาน และเก็บหลักฐานให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา

3.2 ข้อเสนอแนะในงานวิจัยที่ควรทำในอนาคต

3.2.1 ควรศึกษา เรื่องภูมิปัญญาในการรักษาโรคด้วย ยาสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3.2.2 ควรศึกษา เรื่องภูมิปัญญาในเครื่องใช้งานจักสาน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3.2.3 ควรศึกษา วรรณกรรมมุขปาฐะของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ตำบลคอนคั้ง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิตา เอี่ยมอาษา (2539) “เกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย: กรณีศึกษาลาวโซ่งบ้านหนองปรุง ตำบลหนองปรุง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กิ่งแก้ว อรรถากร (2519) “คติชนวิทยา” เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 184 กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ
- _____ (2527). เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 6-11 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2550) “สังคมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์” ในไทยกับสังคมโลก นนทบุรี สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- งามพิศ สัตย์สงวน (2545) สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ ในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษา ครอบครัวไทยโซ่ง กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรรย์ พรหมอยู่ (2523) สังคมและวัฒนธรรมไทย กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์
- จิราพร เจริญสุข (2517) “พิธีศพของลาวโซ่ง ตำบลบ้านคอน อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร
- จิตร ภูมิศักดิ์ (2535) ความเป็นมาของสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชนชาติ กรุงเทพมหานคร สยาม
- จิรวัดน์ นัยชิต (2550) “การศึกษาประเพณีเกี่ยวกับชีวิตลาวโซ่ง ตำบลคอนคา อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ สิริพร สมบูรณ์บุรณะ และวริษะ สว่างโชติ (2550) “ทฤษฎีมานุษยวิทยา” ใน ประมวลสาระชุดวิชา การพัฒนาจากมุมมองของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา หน่วยที่ 3 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์
- ณรงค์ เล็งปรีชา (2537) สังคมวิทยา กรุงเทพมหานคร พิทักษ์อักษร
- ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์ (2555) เอกสารการสอนชุดวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านของไทย นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์
- ถนอม คงยิ้มละมัย (2540) เอกสารประกอบการสอน วิชา สอ71 ท้องถิ่นของเรา1 อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี เรื่องประเพณีขึ้นเฮือนหม้าย (ขึ้นบ้านใหม่) ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา)
- ถนอม คงยิ้มละมัย (2542) ภาษาไทยทรงคำ เอกสารประกอบการสอนหมดสังคมศึกษา โรงเรียนเขาย้อยวิทยา อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ม.ป.ท. (เอกสารอัดสำเนา)

- “ไทยทรงดำคอนคั้ง” (2542) ราชบุรี ม.ป.ท.
- นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล (2532) *การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ประชากรเศรษฐกิจและวัฒนธรรม
ของลาวโซ่ง ในจังหวัดนครปฐม นครปฐม สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยศิลปากร*
- นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ (2524) *วรรณคดีเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทย พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ*
- นิพนธ์ เสนาพิทักษ์ (2533) *ผู้ไทยโซ่ง กรุงเทพมหานคร ศรีอนันต์*
- บังอร ปิยะพันธุ์ (2541) *ลาวในกรุงรัตน โกสินทร์ กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*
- บุญเทียน ทองประสาน (2526) “ทำไมต้องศึกษาวัฒนธรรมในงานพัฒนา” *สังคมพัฒนา* 11,4
(กรกฎาคม-สิงหาคม)
- บุญมี ปาวิชาดิชนกุล (2546) “ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งบ้านไผ่หูช้าง อำเภอบาง
เลน จังหวัดนครปฐม” *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไทยศึกษา
มหาวิทยาลัยรามคำแหง*
- ประกาศรี สีอำไพ (2533) *พิธีกรรมวัฒนธรรมในภาษาไทยและวรรณคดีไทย กรุงเทพมหานคร
วัฒนาพานิช*
- ประเวศ ะสี (2536) *ปัญหาวิกฤตด้านชนบทสู่ทางรอด กรุงเทพมหานคร เจริญวิทย์การพิมพ์*
- ปรีชา มณีรัตน์ (2538) *การศึกษาวรรณกรรมการเรียนรู้ของชุมชนบนชั้นสูง: กรณีศึกษา
กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ด้านความเชื่อของชาวเขาเผ่าม้งบ้านร่ม
เกล้า อำเภอลำปาง จังหวัดพิจิตร โลก พิจิตร โลก ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
จังหวัดพิจิตร โลก*
- ป้อม กิมวังตะโก (2528) “การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม” *วารสาร
สังคมศาสตร์* 8, 1 (กันยายน)
- ปิยวรรณ สุขเกษม. (2540) *แลดูผู้ไทยโซ่ง นครปฐม ศูนย์วัฒนธรรมบ้านไผ่หูช้าง*
_____. (2543) *โซ่ง ลูกหลานผู้ไตด้านนครปฐม นครปฐม ศูนย์วัฒนธรรมบ้านไผ่หูช้าง*
_____. (2543) *โซ่งลูกหลานผู้ไตดำ ม.ป.ท. (เอกสารอัดสำเนา)*
- พรทิพย์ โชตินิมิตร (2523) *ประเพณีและความเชื่อของชาวไทยทรงดำ คำปลั่งพุกุล อำเภอลำปาง
จังหวัดพิจิตร โลก พิจิตร โลก วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม พิจิตร โลก*
- พัทธา สายหู (2514) *ชุมชนมรดกทางวิชาการ: ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย*

- เพ็ญนิภา อินทรตระกูล (2535) “การนับถือผีของชาวไทยคำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอ
เชียงคาน จังหวัดเลย” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ภัททิยา ยิมเรวัต (2544) *ประวัติศาสตร์สิบสองจุไทย* กรุงเทพมหานคร สร้างสรรค์
- ม. ศรีบุษรา (2530) *ไทยคำร่าพัน* กรุงเทพมหานคร บรรณกิจ
- มนู อุคมเวช (2547) *ประวัติศาสตร์ไทยทรงดำในประเทศไทย* เพชรบุรี คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
- ยนต์ ชุ่มจิต (2547) *ประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี* กรุงเทพมหานคร โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์
- เรณู เหมือนจันทร์เชย (2541) “การศึกษาอิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทย
โซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต: กรณีศึกษามุ่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว
อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
_____. (2542) *โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: ความเชื่อเรื่องผีของไทยโซ่ง*
กรุงเทพมหานคร สหธรรมมิก.
- เรไร สืบสุข และคณะ (2523) *วรรณกรรมพื้นบ้านไทยทรงดำ* เพชรบุรี คณะสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ วิทยาลัยครูเพชรบุรี
- เรณู เหมือนจันทร์เชย (2548) *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย* ไทยวนสถาบันวิจัยภาษา
และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล
- วราภรณ์ ธรรมพิทักษ์สกุล. (2547) “การพัฒนาหลักสูตรภาษาไทยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นชาว
ไทยทรงดำ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสระยายโสมวิทยา อำเภอคู
ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิทยาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- วาสนา อรุณกิจ (2529) “พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง” วิทยานิพนธ์ปริญญา
สังคมศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม. (2534). *ความเชื่อเรื่องแถนในไทยคำศาสนาตั้งเดิมคนไทยเมืองโบราณ ปีที่ 17*
ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน).
- ศิราพร ฐิตะฐาน (2545) *เอกสารการสอนหุมิวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย* นนทบุรี
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์

- ศิริรัตน์ แอดสกุล (2543) “ลาวโซ่งหรือไทยทรงดำ: ภูมิศึกษาที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี”
วารสารทางวิชาการวิทยาลัย ภาคกลาง จังหวัดนครสวรรค์ 2,1 (มกราคม-เมษายน).
- ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา (2541) งานบุญประเพณีของกลุ่มชนเพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน กรุงเทพมหานคร
สารคดี
- สมคิด ศรีสิงห์ (2537) รายงานการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมไทยโซ่งดำ (ลาวโซ่ง) ในจังหวัดพิษณุโลก
และพิจิตร กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ (2528) ประเพณีและวัฒนธรรมไทย กรุงเทพมหานคร
ไทยวัฒนาพานิช
- สมทรง บุรุษพัฒน์ (2524) การเล่นคอนของลาวโซ่งที่บางกุ้ง สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อ
พัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ม.ป.ท. (เอกสารอัดสำเนา)
- _____. (2542) สารนุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 6 พบศอกม ขนม นครสวรรค์ วัด
กรุงเทพมหานคร มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์
- สมบูรณ์ แก่นตะเคียน (2519) การประเมินคุณค่าสิ่งพิมพ์เพื่อการวิจัยขนบธรรมเนียมประเพณีไทย
กรุงเทพมหานคร หน่วยงานพิเศษ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536) ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์
- _____. (2536) เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมศึกษา 4 สงขลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- สมพันธ์ สุขวงศ์ (2506) “ไทยทรงดำ” วารสารเพชรบุรี 1,(3)
- สมพร เกษมสุขจรตแสง (2526) “การผสมผสานทางวัฒนธรรมของลาวโซ่งในเขตอำเภอเขาย้อย
จังหวัดเพชรบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา
ผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่องบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สณญา สันญาวิวัฒน์ (2550) “ทฤษฎีสังคมวิทยา” ใน ประมวลสาระชุดวิชา การพัฒนาจากมุมมอง
ของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา หน่วยที่ 2 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์
- _____. (2550) ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น พิมพ์ครั้งที่ 10
กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิริ พึ่งเดช (สุลินามแฝง) (2519) ประวัติผู้ไททรงดำ พระนคร ครูสภา
- สุกัญญา จันทะสุน (2538) “ภูมิปัญญาชาวบ้านและกระบวนการถ่ายทอด: การศึกษา "พิธีเสนเรือน"
ของชาวลาวโซ่ง จังหวัดพิษณุโลก” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่องภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

- สุดถนอม แทนนิต (2539) “ประเพณีของชาวไทยโซ่ง อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”
 ปรินญาณิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ภาคใต้
- สุนันท์ อุดมเวช (2528) *วรรณกรรมไทยทรงคำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี เพชรบุรี*
 ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูเพชรบุรี
- สุพัตรา สุภาพ (2525) *สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี*
 กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- สุพัตรา สุภาพ (2536) *สังคมวิทยา* กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ (2521) *ลาวโซ่ง* กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 _____ (2540) *ลาวโซ่ง: พลวัตของระบบวัฒนธรรมในรอบสองศตวรรษ รายงานวิจัย*
 สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
 _____ (2551) *ไทยคำ ไทขาว ไทแดง และไทยเหลือง: อัตลักษณ์เปิด อัตลักษณ์ปิด*
 กรุงเทพมหานคร มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์.
- สุรัตน์ วรารัตน์ (2524) *การศึกษาเชิงเปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทย-ลาวโซ่ง*
 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โครงการวิจัยสังคมวัฒนธรรมอีสาน วิทยาลัยครู
 สกลนคร
- สุวิทย์ ชีรสาคัด (2543) *ประวัติศาสตร์ลาว* กรุงเทพมหานคร สร้างสรรค์
- เสรี พงศ์พิศ (2545) “ไสยศาสตร์ในสังคมไทย” ใน *เอกสารการสอนความเชื่อและศาสนาใน*
สังคมไทย หน่วยที่ 8 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์
- อมรา พงศาพิชญ์ (2534) “มนุษย์กับวัฒนธรรม” ใน *สังคมวัฒนธรรม* ภาควิชาสังคมวิทยาและ
 มนุษย์วิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 _____ (2537) *รายงานการวิจัยวัฒนธรรมของไทยโซ่งคำ (ลาวโซ่ง) ในจังหวัดพิษณุโลกและ*
พิจิตร กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- อัญชุลี บุรณะสิงห์ (2531) “วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้คำของคนสามระดับอายุในภาษาไทย
 โซ่ง” *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*
 สาขาภาษาศาสตร์และภาษาเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม
 เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือ

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย

เรียน ศาสตราจารย์พิเศษประชิด วามานนท์

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วย ร้อยโทมานิชย์ ต้องเรียน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” “The Belief in Spirits for the Thai Songdam Ritual: A Case Study of the Damnoen Saduak District in Ratchaburi Province” ตามโครงการวิทยานิพนธ์ที่แนบมาด้วยนี้

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านสังคมศาสตร์ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่นๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ชำนาญ เชาวศิริพิงศ์)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย

เรียน อาจารย์ นาวาเอกอาคม สุขตระกูล

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วย ร้อยโทมานิชย์ ต้องเรียน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” “The Belief in Spirits for the Thai Songdam Ritual: A Case Study of the Damnoen Saduak District in Ratchaburi Province” ตามโครงการวิทยานิพนธ์ที่แนบมาด้วยนี้

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านสังคมศาสตร์ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่นๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ชำนาญ เชาวเกียรติพงษ์)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย

เรียน อาจารย์ นาวาโท ดร.อนุชา ม่วงใหญ่

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วย ร้อยโทมานุษย์ ต้องเรียน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” “The Belief in Spirits for the Thai Songdam Ritual: A Case Study of the Damnoen Saduak District in Ratchaburi Province” ตามโครงการวิทยานิพนธ์ที่แนบมาด้วยนี้

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านสังคมศาสตร์ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่นๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ชำนาญ เชาวศิริพิงศ์)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอดำเนินสะดวก

เนื่องด้วย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” “The Belief in Spirits for the Thai Songdam Ritual: A Case Study of the Damnoen Saduak District in Ratchaburi Province” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.จิตรา วีรบุรินทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิต เจนนพกาญจน์ กับ รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุศล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากการสอบถามข้อมูลและสัมภาษณ์ นายกเทศมนตรี,กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, นายกองกิจการบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิ ในเรื่อง ผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ในช่วงระยะเวลาวันที่ 14 มีนาคม 2553 ถึง กันยายน 2553 และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์และความสะดวกจากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ชำนาญ เขาวงกิตพิงส์)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการโรงเรียน
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

เนื่องด้วย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ:กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” “The Belief in Spirits for the Thai Songdam Ritual: A Case Study of the Damnoen Saduak District in Ratchaburi Province” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.จิตรา วีรบุรินทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิต เจนนพกาญจน์ กับ รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากการสอบถามข้อมูลและสัมภาษณ์ นายเทศมนตรี, กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิ ในเรื่อง ผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ: กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ในช่วงระยะเวลาวันที่ 14 มีนาคม 2553 ถึง กันยายน 2553 และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์และความสะดวกจากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ชำนาญ เขาวีร์ติพงศ์)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ภาคผนวก ข
การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์

นางสาวชม กองทัพ.(2553,18 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 3 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

นางขวัญ อ่อนมาก.(2553,4 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

นางสาวเคียน ปีบัว.(2553,18 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 103 หมู่ที่ 4 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

นายเจริญ ค้อยคิง.(2553,19 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

นายชัยรัตน์ อุ่นริ้ว.(2553,28 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 69 หมู่ที่ 1 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

นายทวี ปีบัว.(2553,23 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 54 หมู่ที่ 3 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

นางนกแก้ว มั่งมี.(2553,8 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 65/1 หมู่ที่ 6 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

นางสาวนพวรรณ เปี้ยทอง.(2553,27 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 2 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

นางสาวนภา สาวสวรรค์.(2553,3 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 6 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

นายนิพนธ์ ประเสริฐ.(2553,8 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 124 หมู่ที่ 5 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

นางสาวเนียม ชำดิษ.(2553,6 เมษายน). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 74 หมู่ที่ 6 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

นายบรรลือชัย อินทประเสริฐ.(2553,12 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 194 หมู่ที่ 4 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

นางบัว อ่อนมาก.(2553,10 เมษายน). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 98 หมู่ที่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

นางสาวบุญนันท์ กองทัพ.(2553,17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 3 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

- นางบุญยืน คลี่แคล้ว.(2552,27 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 1 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นายบุญยัง มั่นแป้น.(2553,20 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 69 หมู่ที่ 1 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นายเปื้อย พวกยะ.(2553,18 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 2 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นายประสิทธิ์ แถมเงิน.(2553,1 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 177 หมู่ที่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นายประเสริฐ แถมเงิน.(2553,4 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นางเปียง ค่วนแสง.(2553,26 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 63 หมู่ที่ 2 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นางไผ่ พวกยะ.(2553,17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 2 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นายพล เกิดน้อย.(2553,4 เมษายน). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 2 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นางพรพิมล มั่นแป้น.(2553,18 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 1 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นางพวงเพ็ญ อ่อนมาก.(2553,19 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นางสาวภัทรวดี ไต้เคี้ย.(2553,27 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 23/1 หมู่ที่ 3 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นายมนตรี เลิศชนลัทธิ.(2553,19 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 137 หมู่ที่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นางมณฑา ประเสริฐ.(2553,8 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 5 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นายสม กองทัพ.(2553,18 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 3 ตำบลคอนคั้ง อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นายสมพงษ์ เกิดน้อย.(2553,4 เมษายน). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

- นางสาวสมัย มั่นใจว.(2553,8 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 71 หมู่ที่ 6 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นายสามารถ เป็นแหลม.(2553,1 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 71 หมู่ที่ 5 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นางสิน เครือประเสริฐสิน.(2553,17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 3 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นางสุดใจ เกษมศักดิ์โกศล.(2553,10 เมษายน). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 107 หมู่ที่ 3 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นายสุทัศน์ ขวัญธำรง.(2553,6 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 104 หมู่ที่ 3 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นางสุวรรณ จีบปัก.(2553,2 เมษายน). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 1 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นายแสวง เป็นแหลม.(2553,1 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 5 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นางสาวไสว อยู่อิน.(2553,6 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 6 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นางหนู หวังปัด.(2553,19 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 3 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นายหลง เกียรติน้อย.(2553,1 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 5 ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- นางหอม อังทม.(2553,12 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ร้อยโท มาโนชย์ ต้องเรียน
บ้านเลขที่ 77 หมู่ที่ 1 ตำบลคอนคั้ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา

แบบสัมภาษณ์

ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง

ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ

กรณีศึกษา อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

.....
สำหรับนักวิจัยกรอก

ชื่อนักวิจัย .....

วันที่สัมภาษณ์ .....

เริ่มสัมภาษณ์เวลา .....

สัมภาษณ์เสร็จเวลา .....

1. ข้อมูลส่วนตัว

ชื่อ.....สกุล.....อายุ.....ปี สถานภาพ.....
 การศึกษา.....อาชีพ.....รายได้.....บาท/ปี
 บ้านเลขที่.....หมู่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 ตำแหน่งทางสังคม.....(ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน)
 ตำแหน่งในครอบครัว.....(แม่บ้านหรือหัวหน้าครอบครัว)
 ลिंग(สายตระกูล).....ศาสนา.....
 ผู้ตัว/ผู้น้อย(social stratification).....
 สมาชิกในครอบครัว.....คน บุตร.....คน ธิดา.....คน
 ภรรยา/สามี ชื่อ.....สกุล.....อายุ.....ปี การศึกษา.....
 ลिंग(สายตระกูล).....ศาสนา.....
 ผู้ตัว/ผู้น้อย (Social Stratification).....
 ตำแหน่งทางสังคม.....(ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน)
 ตำแหน่งในครอบครัว.....(แม่บ้านหรือหัวหน้าครอบครัว)

2. ประวัติความเป็นมาเรื่องผีของไทยทรงดำ

1) การนับถือผีดั้งเดิมของไทยทรงดำมีมาอย่างไร

.....
 .....

2) ผีตามแนวคิดของของไทยทรงดำเป็นอย่างไร

.....
 .....

3) ผีในความเชื่อของไทยทรงดำ มีผีอะไรบ้าง

.....
 .....

4) ผีที่ไทยทรงดำ เคารพนับถือ ศรัทธา มีผีอะไรบ้าง

.....
 .....

5) ศิขวัณ ของไทยทรงดำเป็นอย่างไร

.....
.....

6) เหตุใดไทยทรงดำจึงยึดถือผีเถนหรือผีฟ้า

.....
.....

7) “ขวัณ” ในความเชื่อของไทยทรงดำ กำเนิดอย่างไร

.....
.....

8) ผีเฮือนหรือผีเรือน ไทยทรงดำเชื่อกันว่าเป็นภูตศาสนาประจำตัวนั้นมีความเป็นมาอย่างไร

.....
.....

3. ความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทของผี

1) เหตุใดไทยทรงดำจึงมีการเซ่นไหว้ผีเรือน

.....
.....

2) ผีในพิธีเสนขึ้นเสื่อ มีบทบาทอย่างไร

.....
.....

3) การเรียกขวัณในการเสนสะเดาะเคราะห์ เพื่อสาเหตุใด

.....
.....

4) ผีมด มีบทบาทสำคัญอย่างไรในพิธีกรรมเสนรับผีมด

.....
.....

5) ในการเสนฆ่าเลือดผีมีบทบาทอย่างไร ทำแล้วมีผลอย่างไร

.....
.....

6) การเสนาเตง เป็นอย่างไร ทำไมจึงต้องเสนา

.....

.....

7) เพราะเหตุใดจึงต้องเสนากวัดไกว หากไม่ทำจะเกิดอะไรขึ้น

.....

.....

8) เจ้าของบ้านจะทำการเสนาปาดตั้ง ผู้ตัวกับผู้น้อย จะทำต่างกัน เพราะเหตุใด

.....

.....

9) พิธีเสนากินปางหรืออานปาง ผีมีบทบาทอย่างไร กับเจ้าบ้าน

.....

.....

4. ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ

1) พิธีกรรมในการเกิด และการตายของไทยทรงดำ เหตุใดจึงมีสัญลักษณ์ของไต้ หรือหอย้า ภายในบ้าน

.....

.....

2) พิธีกรรม งานแต่งงานหรือ งานกินดอง มีขั้นตอนอย่างไร

.....

.....

3) พิธีกรรมงานแต่งงาน ของผู้ตัวกับผู้น้อย มีพิธีที่แตกต่างอย่างไร

.....

.....

4) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตาย กรณีที่ผีเรือนเดียวกันมีสมาชิกตายเหตุใด จึงต้องหยุดกระกระทำในพิธีมงคลทันที

.....

.....

5) พิธีกรรมเสนเรื่อน “ บั้งไฟเรื่อน ” มีความสำคัญอย่างไร

.....

.....

6) พิธีกรรมเสนเรื่อนส่วนใหญ่ไทยทรงดำนิยมกระทำพิธีเดือนใด เพราะเหตุใด

.....

.....

7) พิธีกรรมเสนเรื่อน “ ฝี่เสื่อนเดียวกัน ” หมายถึง ใคร กำหนดการแต่งกายอย่างไร

.....

.....

8) พิธีกรรมเสนเรื่อนของผู้ตัว ต่างกับผู้น้อยอย่างไร

.....

.....

9) พิธีกรรมเสนเรื่อน การชำแหละหมู ผู้กระทำจะต้องตัดให้เป็น 7 ข้อ 7 เสี้ยว เพราะเหตุใด

.....

.....

10) พิธีกรรมเสนเรื่อน พิธี “ กินเหล้าฝ่ายเสื่อน ” กระทำเพื่ออะไร

.....

.....

11) พิธีกรรมฝี่เสื่อนา การเลี้ยงฝี่จะกระทำในช่วงใด เพราะเหตุใด

.....

.....

12) พิธีกรรม “ ปาดตั้งข้าวหมา ” จะกระทำในช่วงใด เพราะเหตุใด

.....

.....

13) พิธีกรรม “ ฮับขวัญข้าว ” จะกระทำช่วงใด

.....

.....

14) พิธีกรรมการตายหลังจากที่ผู้ตายเสียชีวิตแล้ว มีขั้นตอนอย่างไร

.....

.....

15) มื้อเวรที่ตั้งของไทยทรงดำมี 10 วัน เมื่อมีการตายเกิดขึ้น วันที่เป็นมงคลคือวันที่ดีกับวันที่ไม่ดี มีวิธีนับอย่างไร

16) ลักษณะของการตั้งศพไว้ในบ้านของผู้ตาย มีพิธีกรรมอย่างไร ก่อนการตั้งศพ มีอุปกรณ์ในพิธีการอะไรบ้าง

17) ก่อนนำศพไปเผา “ เตี้ยก๊ก ” หรือเขยก๊ก จะมีบทบาทในพิธีกรรมนำศพไปป่าช้า เพราะเหตุใด ใช้เขยอื่นได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

18) พิธีกรรม “ เอ็ดแสว ” ผู้ตายเป็นชาย ลักษณะของแสวเป็นเช่นไร

19) พิธีกรรม “ เอ็ดแสว ” ผู้ตายเป็นหญิง ลักษณะของแสวเป็นเช่นไร

20) พิธีกรรม “ เอ็ดแสว ” ผู้ตายที่มีอายุไม่ถึง 70 ปี ลักษณะของ “ เอือนป่า ” (บ้านป่า) มีลักษณะอย่างไร

21) พิธีกรรม “ เอ็ดแสว ” ผู้ตายที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่จะทำหอแก้วให้ผู้ตาย เพราะเหตุใด

22) พิธีกรรม “ เอ็ดแสว ” “ เสาชงกาว ” สำหรับปักหน้า “ หอแก้ว ” หรือ “ เอือนป่า ” เหตุใดจึงนิยมใช้ผ้าขาวทางยาวเย็บติดกับผ้าแดงทางยาว

23) พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน การจัดปานเพื่อน ต่างกับปานเพื่อนเสนเรือนอย่างไร

.....

.....

24) ลุงตาในพิธีกรรม เอาผีขึ้นเรือน มีบทบาทอย่างไร ถ้าเป็นหญิงสาวมีบทบาทอย่างไร

.....

.....

25) เพราะเหตุใด ไทยทรงดำจึงไม่เก็บศพไว้เป็นเวลานานนาน

.....

.....

26) ลักษณะของการแต่งกายของผู้เป็นเขย สะเก้ ผู้เป็นภรรยาของผู้ตาย ผู้เป็นเขยก็ก บุตร- ธิดาของผู้ตาย ในพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือนมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

27) การสู่ขวัญในพิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือน มีขั้นตอนอย่างไรบ้าง

.....

.....

28) พิธีกินข้าว “ ปานตัก ” มีลักษณะอย่างไร เพราะเหตุใด

.....

.....

29) พิธีกรรม “ เอ็ดแสว ” ในขณะที่ศพยังไม่ได้เผาขึ้น ผู้ที่ไปช่วยกันทำอุปกรณ์ตกแต่ง “ แสว ” จะไม่ทำให้เสร็จภายในวันเดียว เพราะสาเหตุใด

.....

.....

30) เพราะเหตุใด ชาวไทยทรงดำจึงไม่นิยมเผาศพ ตรงกับมือเว็นตั้ง (วันเช่นไหว้ประจำวัน) .....

.....

.....

31) ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผี สัมพันธ์กับศาสนาหรือไม่ ศาสนาใดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ สัมพันธ์อย่างไร

.....

.....

32) ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม

การปลูกบ้าน นิยมปลูกในเดือนใด เพราะเหตุใด

.....

.....

การขึ้นบ้านใหม่ นิยมกระทำในเดือนใด เพราะเหตุใด

.....

.....

การแต่งงาน นิยมกระทำในเดือนใด เพราะเหตุใด

.....

.....

33) ความเชื่อในเรื่อง ผีขวัญ

เชื่อว่าถ้าตายไปแล้วจะไปอยู่ที่ใด

.....

.....

5. ปัญหาอุปสรรคในการประกอบพิธีกรรม

1) พิธีกรรมในการเกิด.....

2) พิธีกรรมในการแต่งงาน.....

3) พิธีกรรมการตาย.....

4) พิธีกรรมเชิญผีขึ้นเรือน.....

5) พิธีกรรมเสนกวัดไกว.....

6) พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่.....

7) พิธีกรรมเสนปาดตั้ง.....

8) พิธีกรรมปาดตั้งข้าวหมา.....

9) พิธีกรรมเสนเรือน.....

10) พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์.....

11) พิธีกรรมเสนฮับมด.....

12) พิธีกรรมแปงขวัญ.....

13) พิธีกรรมเสนอานปางเกินปาง.....

14) พิธีเสนตัว.....

- 15) พิธีเสนน้อยจ้อย/ เสนเต็ง.....
- 16) พิธีเสนฆ่าเกียด.....
- 17) พิธีเลี้ยงผีไฮผีนา.....
- 18) พิธีทำบุญกลางบ้าน.....
- 19) พิธีสังกบาล.....
- 20) พิธีเชิญขวัญข้าว.....

6.ปัญหาอุปสรรคในการสืบทอดพิธีกรรมตามความเชื่อ

- 1) ปัจจุบันพิธีกรรมใดบ้างที่ยังคงปฏิบัติอยู่
.....
.....
- 2) พิธีกรรมใดบ้างที่ไม่สามารถ รื้อฟื้นจดจำเค้าเดิมได้
.....
.....
- 3) พิธีกรรมใดที่ยังคงรักษาให้คงอยู่ในรูปเดิมทุกประการ
.....
.....
- 4) พิธีกรรมที่สูญหายไป เพราะเหตุใด
.....
.....
- 5) พิธีกรรมใดบ้างที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบไป
.....
.....
- 6) สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมไปจากรูปแบบเดิม
.....
.....

7.ท่านจะมีแนวทางในการสืบทอดพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อเรื่องผีให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างไรบ้าง

- 1) พิธีกรรมในการเกิด.....
.....

- 2) พิธีกรรมในการแต่งงาน.....
.....
- 3) พิธีกรรมการตาย.....
.....
- 4) พิธีกรรมเชิญผีขึ้นเรือน.....
.....
- 5) พิธีกรรมเสนกวัดไกว.....
.....
- 6) พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่.....
.....
- 7) พิธีกรรมปาดตัง.....
.....
- 8) พิธีกรรมปาดตังข้าวเหนียว.....
.....
- 9) พิธีกรรมเสนเรือน.....
.....
- 10) พิธีกรรมเสนแก้เคราะห์.....
.....
- 11) พิธีกรรมเสนฮับมด.....
.....
- 12) พิธีกรรมแปงขวัญ.....
.....
- 13) พิธีกรรมเสนอานปางเกินปาง.....
.....
- 14) พิธีเสนตัว.....
.....
- 15) พิธีเสนน้อยจ้อย/ เสนเต็ง.....
.....
- 16) พิธีเสนฆ่าเกียด.....
.....

17) พิธีเลี้ยงผีโฮผีนา.....

18) พิธีทำบุญกลางบ้าน.....

19) พิธีสังกบาล.....

20) พิธีเชิญขวัญข้าว.....

8. วิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี

1) ท่านพูดภาษาไทยทรงคำกับชาวไทยคำด้วยหรือไม่ ใช้ภาษาพูดไทคำมานานเท่าใด.....

2) บิดาของท่านมีเชื้อสายไทยทรงคำโดยกำเนิดหรือไม่ ใช้ภาษาใดในการติดต่อสื่อสารกับชาวไทยทรงคำ.....

3) มารดาของท่านมีเชื้อสายไทยทรงคำโดยกำเนิดหรือไม่ ใช้ภาษาใดในการติดต่อสื่อสารกับชาวไทยทรงคำ.....

4) ท่านนับถือศาสนาใด.....

5) ปัจจุบันท่านสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรมตามความเชื่อของไทยทรงคำหรือไม่เพราะเหตุใด.....

6) ท่านเขียนอักษรไทยทรงคำได้หรือไม่ เพราะเหตุใด.....

7) พืชชุมชนและวรรณยุกต์ไทยทรงคำ มีอะไรบ้าง.....

8) ลักษณะการใช้คำและการออกเสียงภาษาไทยทรงคำอย่างไร.....

- 9) นิทานพื้นบ้าน คำสุภาษิตไทยทรงดำมีอะไรบ้าง.....
.....
- 10) ข้อห้ามต่างๆ ของไทยทรงดำมีอะไรบ้าง.....
.....
- 11) ปริศนาคำทายของไทยทรงดำมีอะไรบ้าง.....
.....
- 12) เพลงกล่อมเด็กของไทยทรงดำมีอะไรบ้าง.....
.....
- 13) อาชีพหลักของท่านคือ.....
.....
- 14) อาชีพรองจากอาชีพหลักคือ.....
.....
- 15) หัตถกรรมในครัวเรือนของท่านคือ.....
.....
- 16) สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงหัตถกรรมในครัวเรือนของท่านคือ.....
.....
- 17) อาชีพหลักดั้งเดิมคือ.....
.....
- 18) อาชีพรองดั้งเดิมคือ.....
.....
- 19) สาเหตุที่เปลี่ยนแปลงไปจากอาชีพดั้งเดิมคือ.....
.....
- 20) เครื่องมือเครื่องใช้ดั้งเดิมของไทยทรงดำมีอะไรบ้าง ท่านยังใช้เครื่องมือเครื่องใช้นี้อยู่หรือไม่
เพราะเหตุใด.....
.....
- 21) เครื่องแต่งกายของไทยทรงดำในชีวิตประจำวันดั้งเดิมมีลักษณะ อย่างไร มีกี่ชนิด อะไรบ้าง.....
.....
- 22) เสื้อผ้าไทยทรงดำหญิงกับชายต่างกันอย่างไร.....
.....

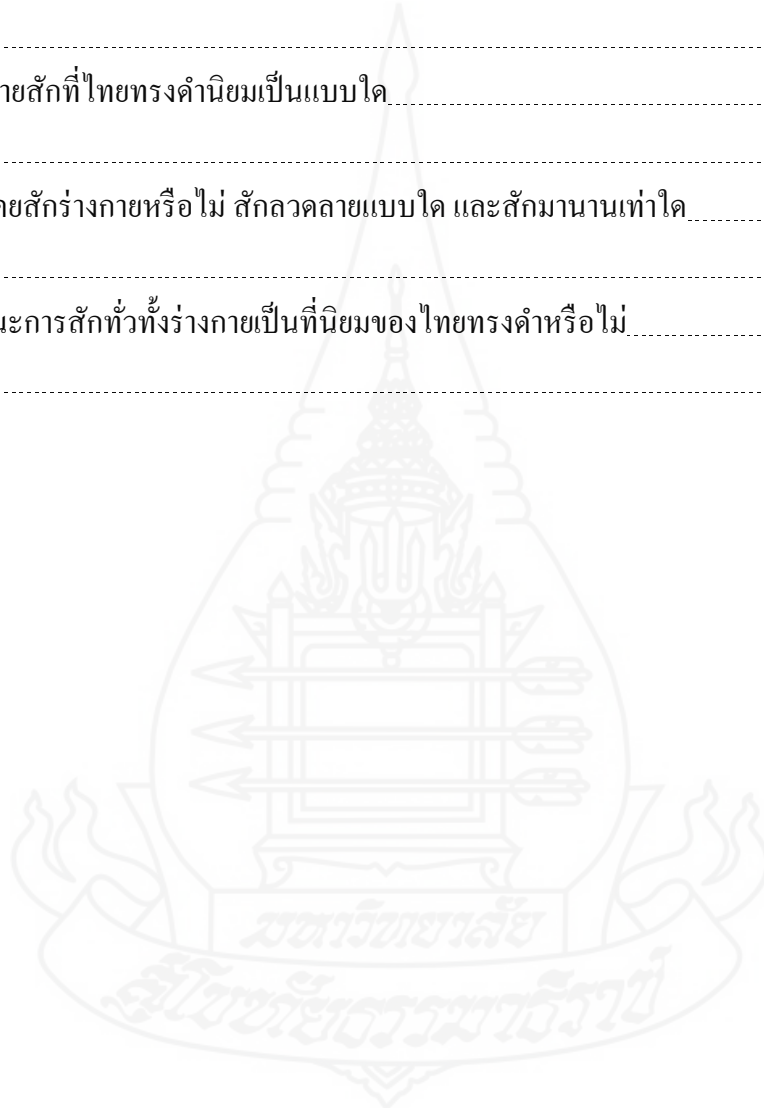
- 23) เสื้อผ้าไทยทรงดำที่ใช้ในพิธีกรรม มีอะไรบ้างและมีขนบธรรมเนียมอย่างไร.....
- .....
- 24) ชาวไทยทรงดำมีวิธีย้อมผ้าทอสีดำอย่างไร.....
- .....
- 25) เครื่องประดับที่ประกอบกับเครื่องแต่งกายไทยทรงดำมีกี่ชนิด อะไรบ้าง.....
- .....
- 26) การแต่งกายในประเพณีรื่นเริงมีอะไรบ้าง.....
- .....
- 27) ทรงผมของหญิงและชายไทยทรงดำมีกี่แบบ อะไรบ้าง.....
- .....
- 28) ท่านยังใช้ทรงผมตามแบบไทยทรงดำอยู่หรือไม่ เพราะเหตุใด.....
- .....
- 29) ทรงผมของหญิงที่มีบทบาทในพิธีกรรมไทยทรงดำมีกี่แบบ อะไรบ้าง.....
- .....
- 30) อาหารหลักของชาวไทยทรงดำมีอะไรบ้าง.....
- .....
- 31) อาหารที่ใช้ในพิธีกรรมไทยทรงดำ มีอะไรบ้าง.....
- .....
- 32) สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงอาหารไปจากดั้งเดิม.....
- .....
- 33) พืชสวนครัวไทยทรงดำที่นิยมปลูกไว้บริโภค มีอะไรบ้าง.....
- .....
- 34) ต้นไม้ที่นิยมปลูกไว้ประดับภายในบ้านมีอะไรบ้าง.....
- .....
- 35) เรือนของไทยทรงดำ ดั้งเดิมมีลักษณะอย่างไร แบ่งสัดส่วนใช้ประโยชน์อย่างไร.....
- .....
- 36) เรือนไทยทรงดำของผู้สาว มีลักษณะอย่างไร.....
- .....
- 37) เรือนไทยทรงดำของผู้ชาย มีลักษณะอย่างไร.....
- .....

- 38) สาเหตุของความแตกต่างระหว่างเรือนผู้ตัวกับผู้ผู้น้อย.....
- 39) ปัจจุบันเรือนไทยทรงคำเปลี่ยนแปลงไปจากดั้งเดิมเพราะเหตุใด.....
- 40) ในหมู่บ้านของท่านมีศาลศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชาหรือไม่ ตั้งอยู่บริเวณใดของหมู่บ้าน.....
- 41) ยุงข้าวของไทยทรงคำ มีลักษณะอย่างไร.....
- 42) ท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับยุงข้าวอย่างไรบ้าง.....
- 43) ชาวไทยทรงคำนิยมใช้เครื่องดนตรีชนิดใด.....
- 44) มีเพลงขับร้องไทยทรงคำตามประเพณีนิยม อะไรบ้าง.....
- 45) ชาวไทยทรงคำนิยมการเล่นพื้นบ้านอะไรบ้าง เล่นอย่างไร.....
- 46) ประเพณีการปลูกบ้านไทยทรงคำ มีขั้นตอนอย่างไร.....
- 47) ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทยทรงคำมีขั้นตอนอย่างไร.....
- 48) ประเพณีการลื้อบ้านไทยทรงคำมีขั้นตอนอย่างไร.....
- 49) ขั้นตอนในการตั้งศาลเจ้าที่ของไทยทรงคำ มีอะไรบ้าง.....
- 50) ศาลอันศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวไทยทรงคำเคารพนับถือ มีศาลอะไรบ้าง.....
- 51) ข้อปฏิบัติของชาวไทยทรงคำเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย มีอะไรบ้าง.....
- 52) ในพื้นที่ทำมาหากินของไทยทรงคำ มีประเพณีอะไรบ้าง มีหลักในการปฏิบัติอย่างไร.....

- 53) การเกิดของไทยทรงดำ มีประเพณีใดที่เกี่ยวข้อง.....
.....
- 54) ในช่วงเป็นเด็กของไทยทรงดำ มีประเพณีใดบ้างที่เกี่ยวข้อง.....
.....
- 55) ปัจจุบันผู้ชายไทยทรงดำนิยมบวช (อุปสมบท) มากขึ้น ประเพณีของการบวชมีอะไรบ้าง
เปลี่ยนแปลงไปจากดั้งเดิมอย่างไร.....
.....
- 56) ประเพณีการแต่งงานดั้งเดิมเป็นอย่างไร ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างไร สาเหตุของการ
เปลี่ยนแปลง.....
.....
- 57) ประเพณีการตายของไทยทรงดำดั้งเดิมเป็นอย่างไร ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างไร สาเหตุของการ
เปลี่ยนแปลง.....
.....
- 58) ประเพณีการเีดแสว กรณีของการทอดสายแปโยงจากใหญ่ขึ้นไปยังหอแก้ว หรือเอือนป่า
เพราะเหตุใด.....
.....
- 59) ประเพณีการป้องกันการเจ็บป่วย มีอะไรบ้าง.....
.....
- 60) ประเพณีเกี่ยวกับศาสนามีอะไรบ้าง.....
.....
- 61) ประเพณีเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังมีอะไรบ้าง.....
.....
- 62) ประเพณีเกี่ยวกับการสืบผีมีอะไรบ้าง.....
.....
- 63) ประเพณีดั้งเดิมของไทยทรงดำส่วนใหญ่ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีสงฆ์ ปัจจุบันนิยมมาเกี่ยวข้องกับ
เพราะเหตุใด.....
.....
- 64) ศาลพระภูมิเป็นเรื่องของศาสนาพราหมณ์ ปัจจุบันเกี่ยวข้องกับชาวไทยทรงดำมากขึ้นเพราะ
เหตุใด.....
.....

- 65) โครงสร้างของญาติพี่น้องเดียวกัน มีโครงสร้างอย่างไร.....
.....
- 66) จัดลำดับชั้นทางสังคมไทยทรงดำอย่างไร.....
.....
- 67) ท่านมีความเชื่อเรื่องการสักยันต์ที่ร่างกายอย่างไร.....
.....
- 68) ลวดลายสักที่ไทยทรงดำนิยมเป็นแบบใด.....
.....
- 69) ท่านเคยสักร่างกายหรือไม่ สักลวดลายแบบใด และสักมานานเท่าใด.....
.....
- 70) ลักษณะการสักทั่วทั้งร่างกายเป็นที่นิยมของไทยทรงดำหรือไม่.....
.....

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา

แบบสำรวจชุมชน

ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมไทยทรงดำ

กรณีศึกษา ตำบลคอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

1. ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน

ชื่อ.....สกุล.....อายุ.....ปี

เพศ.....สถานภาพ.....

อาชีพ.....การศึกษา.....

2. ชุมชนที่ทำการสำรวจ

ชื่อชุมชน.....

ตำบล.....

อำเภอ.....

ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน.....

หัวหน้าคุ้ม.....

ประวัติความเป็นมา.....

3. ลักษณะทั่วไปของอำเภอ

ที่ตั้งของอำเภอ.....

ลักษณะภูมิประเทศ.....

ขนาด.....

ลักษณะที่สำคัญ.....

แบบแผนการเศรษฐกิจ.....

ระบบคมนาคม.....

4. ลักษณะทั่วไปของตำบล

ที่ตั้งของตำบล.....

ลักษณะภูมิประเทศ.....

ขนาด.....

ประชากร.....

ลักษณะที่สำคัญ.....

แบบแผนการเศรษฐกิจ.....

ระบบคมนาคม.....

5. แบบแผนการเกษตรฤดูกาล

ลักษณะที่ดิน.....

อากาศ.....

ฤดูกาล.....

พืชผล.....

วิธีการทำการเกษตร.....

6. ลักษณะชุมชน

ที่ตั้งของชุมชน.....

ลักษณะภูมิประเทศ.....

ขนาด.....

ประชากร.....

ลักษณะสำคัญ.....

แบบแผนการเศรษฐกิจ.....

ระบบคมนาคม.....

7. ข้อมูลเกี่ยวกับ กลุ่มชาติพันธุ์

วัฒนธรรม.....

ศาสนา.....

8. ลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจ

แบบแผนอาชีพ.....

แหล่งที่มาของรายได้.....

การตลาด.....

รายจ่าย.....

คุณรายรับรายจ่าย.....

9. สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

น้ำดื่มน้ำใช้.....

แหล่งน้ำ.....

ส้วม.....

การกำจัดขยะ.....

10. สภาวะทางสุขภาพ

ปัญหาสุขภาพที่สำคัญ.....

โรค.....

การให้ภูมิคุ้มกันโรค.....

การป้องกันและควบคุม.....

11. ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

ภาพประกอบ เพื่อความเข้าใจพิธีกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 1 เขยกกผู้ด้ว
กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 2 เขยกกผู้น้อย
กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 3 เสื้อฮีของผู้หญิงด้านนอก
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 4 เสื้อฮีของผู้หญิงด้านใน
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

พิธีไหว้ผีเรือนในพิธีงานมงคลสมรส

ภาพที่ 5 พิธีกรรมการแต่งงาน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 6 พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 7 พิธีกรรมการรักษาโรค (พิธีกรรมแปลงขวัญ)
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 8 พิธีกรรมการรักษาโรค (พิธีกรรมเสนแก่เคราะห์)
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 9 พิธีกรรมการรักษาโรค (พิธีกรรมเสนเต็ง หรือเสนน้อยจ้อย)
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 10 พิธีกรรมการรักษาโรค (พิธีกรรมเสนเต็ง หรือเสนน้อยจ้อย)
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 11 พิธีกรรมการรักษาโรค (พิธีกรรมเสนเต็ง หรือเสนน้อยจ้อย)
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 12 พิธีกรรมการรักษาโรค (พิธีกรรมเสนตัว หรือเสนผีขึ้นเสื่อ)
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 13 พิธีกรรมการตาย (การตั้งศพ)
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ภาพที่ 14 พิธีกรรมการตาย (การเฮ็ดเฮว)
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
(หญิง)

ภาพที่ 15 พิธีกรรมการตาย (การเีดแหว)
ของกุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
(ชาย)

ภาพที่ 16 พิธีกรรมเอาผีขึ้นเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
(ผู้ตัว)

ภาพที่ 17 พิธีกรรมการเสนเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
(ผู้ตัว)

ภาพที่ 18 พิธีกรรมการเสนเรื่อนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
(ผู้ตัว)

ภาพที่ 19 พิธีกรรมการเสนเรือของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
(ผู้น้อย)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	ร้อยโท มาโนชย์ ต่องเรียน
วัน เดือน ปีเกิด	14 ตุลาคม 2504
สถานที่เกิด	อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
ประวัติการศึกษา	ศศ.บ. (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ.2548
สถานที่ทำงาน	กองร้อยทหารช่างซ่อมบำรุงสนาม กรมทหารช่างที่ 21 ค่ายภาณุรังษี อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
ตำแหน่ง	นายทหารซ่อมบำรุงเครื่องมือ

